A 14830 = $\frac{X. 7a}{5 кн.}$

15 —

CAII PLINII

SECUNDI

HISTORIA NATURALIS.

TOMUS I.

C. P. Marillier inv. P. Duflos Sculp.

Pulcherrimarum clade terrarum ut populi, ut urbes memorabili casu quasi semper victurus occidit.

Plin. Jun. lib. 6. Ep. 16.

CAII PLINII
SECUNDI
HISTORIÆ NATURALIS
LIBRI XXXVII.

Quos recensuit & Notis illustravit

GABRIEL BROTIER.

TOMUS I.

PARISIIS.

Typis J. BARBOU, viâ Mathurinensium.

MDCCLXXIX.

ERUDITO
LECTORI.

MAXIMUM naturæ opus, cælum, terras, homines hominumque ingenia, infinita animalium, herbarum, medicinarumque genera, vitales aquarum fontes, metallorum opes, lapidum varietates, artium miracula, gemmarumque decora complexum, edere eò libentiùs adgredior, quòd, cùm in Corn. Tacito, quid Romanorum prudentia illustrius ac splendidius habuerit, ostenderim, in C. Plinio, quid eorum eruditio scientiaque Historiæ naturalis uberius atque magnificentius collegerit, sum propositurus. Certus quoque in his duobus potissimùm libris contineri, quæ mores instruant, & vitam erudiant.

Caius Plinius Secundus, tanti operis scriptor, natus est C. Asinio Pollione

& C. Antistio Vetere consulibus, anno Urbis conditæ DCCLXXVI. Jesu Christi 23. De ejus natalium gloriâ certant Novocomenses & Veronenses : nobili quidem studio, & virtutis laudisque æmulatione semper excusato. At cùm Plinius ipse Catullum conterraneum suum esse fateatur, antiquique quidam libri, quos inter Mſ. Reg. 6801. nomen *Plinii Veronensis* præferant, nulla penes eruditos viros, quos partium vanitas non exagitat, suboriri debet difficultas. Primos pueritiæ ac juventutis annos egit per fœda Tiberii, & insana Caii Cæsaris tempora. Haud melior adfulgebat spes sub Claudio hebete, muliebribusque, aut servilibus imperiis. In hac temporum nequitiâ, juvenilis animus, publicis privatisque vitiis, quæ in Urbe in quâ fuit institutus continuò observabantur, intactus, id arripuit quod optimum supererat, totumque se vertit ad literarum studia. Ne quis etiam foret otio aditus, omnigenæ eruditionis immensitatem amplexus est.

Eo tamen scientiæ impetu haud retardata civis officia. Ubi militiæ tempus adfuit, in Germaniâ ita se adprobavit

L. Pomponio Secundo legato, ut, quem sortitus erat ducem, amicum semper sit expertus. Ex ingenitâ autem literarum cupidine, ipsæ castrorum artes in studia cessere; librumque de *Jaculatione equestri* composuit, cùm ipse esset alæ præfectus. Devictis interim Cattis, Pomponius triumphalem honorem adsecutus est. At, gloriæ suæ non diu superstes, novam Plinio scribendi materiem obtulit. Hæc, vel in ipso luctu, tantò gratior accidit, quòd in scribendâ Pomponii vitâ ducem fortissimum, poetam carminum laude præcellentem, spectatissimumque amicum celebraret.

Tum in Urbe e castrorum tumultu ad fori strepitum adcesserat: quam tuendæ patriæ armis, eamdem defendendis eloquentiâ civibus operam impensurus. His curis intento alacritatem addebant haud illæta Neronis initia. In principe, qui sub Burri & Senecæ disciplinâ adoleverat, literarum splendorem ominatus, tres libros, *Studiosorum* inscriptos, & in sex volumina propter amplitudinem divisos, edidit, ut oratorem ab incunabulis institueret ac perficeret, eruditumque informaret illustri-

bus exemplis ad declinandas controverſiarum fraudes, in forum cuncta audendi libidine & præmiis ſub prioribus principibus invectas. Simul Germanica bella, quæ jam pridem componere erat adgreſſus, viginti voluminibus comprehendit: nobilissimum quidem hiſtoriæ argumentum, quo non modò immortalem Drusi ac Germanici memoriam revocabat; ſed cum clarissimorum ducum gloriâ ſtipendia ſua victoriáſque connectere haud erat ingratum.

At nec ſolitariæ, nec inertes erant apud Romanos literæ: ſuâ laude inclytos ad publica munera promovebant. Hæc Plinius per Hiſpaniam obivit; &, quæ equeſtris fuit nobilitas, res Cæſaris ibi procuravit. Publicas inter occupationes, literarum numquam immemor; immo eis deditus, ne ullum quidem effluere sinebat temporis momentum, quo non aliquid vel legeret, vel audiret, vel ſcriberet, vel enotaret. Illâ ſciendi aviditate in tantam molem famamque excrevere ejus adverſaria (*Electorum commentarios* appellabat) ut ea Lartius Licinius CCCC. millibus nummûm, *Gallicæ monetæ libris 77, 812,*

in Hispaniâ emere percuperet. At cetera omnia sint auro parabilia. Venale non est ingenium; unumque fortunam supereminet.

Tantis auctus opibus, Plinius in Urbem reversus, cuncta in pejus ruisse reperit. Quantò diutiùs coercitæ Neronis libidines, tantò acriùs efferbuerant; & ubi eruperunt, cuncta perditum iere: immanis statim foret visus, ni ipse singulos in dies fuisset atrocior. Adcedebant cælestes iræ; Urbsque & Italia portentis pestibusque exagitatæ: sed portentum majus majorque pestis Nero. Opes, forma, nobilitas, virtus exitio vertebantur. Ne literarum quidem perfugium, sapienti semper obvium, manebat apud Principem literariâ etiam invidiâ ferocem. Nosci erat intutum, nec tutum latere. Prudenti celebritatem inter & obscuritatem temperamento, Plinius octo libros *Dubii sermonis* edidit. Tenuitate quidem operis, quod abstrusos verborum sensus scrutabatur, principem adversùs altiora erectum elusit: at vix effugit superciliosas grammaticorum minas, quas contemptu castigandas censuit.

Dum illi infremebant, Nero ſcelerum ſuorum conſcientiâ publicoque odio inviſus ac miſer, ſupremo ſcelere vitam sibi finivit : pacem terrarùm orbi daturus, nisi ejus mortem excepiſſent bella civilia. Assiduis per tot annos malis tandem ſubvenit ſalutaris Veſpasiani exortus. Fatiſcentem imperii molem ſuſtinuit princeps priſcæ & majoribus laudatæ virtutis ac parsimoniæ. Mores, leges, artes, literæ revaluere. Plinius, qui interim Africam luſtraverat, in Urbem rediit, publicæ pacis & ſecuritatis admiratione ac laudibus præcipuus. Iis condecoravit XXXI. Hiſtoriæ libros, quos, a fine Aufidii Bassi orſus, ad hunc reſurgentis Romæ ſplendorem deduxerat. In Veſpasiani familiaritatem adſcitus, cùm per diem publica impleviſſet officia, noctu adibat principem, qui & ipſe diurna imperii negotia indefeſſus ſuſtinebat, noctibus sibi amiciſque & literis utebatur.

In hac dulcissimâ principis ſocietate, quam Titi Cæſaris humanitas exhilarabat, meditatum opus, præſenti temporum felicitate dignissimum. Vi

eloquentiæ & carminum gloriâ ſupra æmulationem eveĉta fuerat Roma. Una ſupererat natura, Romanis pæne intaĉta, quam noſcere commune eſt votum, deſcribere opus difficillimum. At arduo opere mens Plinii excelsior, non partes tantùm, ſed rei immensitatem amplexa eſt. Illam quoque ut præſtantiorem atque utiliorem faceret, singularum rerum naturas earumque utilitates perſecutus eſt, artes cum ipsâ naturâ certantes mirâ dexteritate deſcripsit, & inter tot naturæ artiumque miracula hominem per virtutes & vitia miraculum majus ſemper exhibuit. Opus, cui par rerum amplitudine, doĉtrinæ copiâ, eloquii facilitate anteaĉta ætas non tulerat, poſt tot ſæcula nondum ſuperatum, nec fortè umquam ſuperandum, ſub auſpiciis Titi Cæſaris in lucem prodiit, Veſpasiano Auguſto VIII. & Tito Cæſare VI. conſulibus, anno Urbis conditæ DCCCXXX.

Biennio pòſt pulcherrima terrarum Campania, furentibus intus ignibus, concuſſa eſt tremoribus, mirumque in modum ardere cœpit Veſuvius. Plinius, Miſenensis classis præfeĉtus, præſens

tum aderat. Ut amicis ceterisque periclitantibus opem ferat, ipse quoque naturam inter incendia explorandi avidus, montem adit inter depluentes cinerum & pumicum turbines. Dum propiùs succedit, flammis & flammarum prænuntio odore sulphuris exanimatus est anno ætatis suæ quinquagesimo sexto. Non, ut mortalium vulgus, ignavâ morte periit; sed, ut populi, ut urbes, magnâ clade, & inter humanitatis naturæque studia occidit: in hominum famâ æternùm victurus. Tantùm quoque felicitatis adsecutus est, ut sororis suæ filium, quem adoptaverat, nominis sui heredem reliquerit, literarum & virtutum gloriâ simillimum.

Historia naturalis, quæ e tot Plinii operibus una nunc superest, meis laudibus non indiget, publicis præconiis & septemdecim sæculorum utilitatibus commendata. Id solum observaverim in eâ plus esse antiquitatis, doctrinæ, naturæ, artium, quàm in ceteris omnibus Græcorum Romanorumque libris; maximamque totius ævi memoriam fuisse perituram, si unum hoc opus periisset.

At, obmurmurat aliquis, sunt in Plinio multi errores. Sunt certè, & quidem plurimi, si numerentur. Perpauci tamen, si cum infinitâ rerum verissimarum certissimarumque multitudine conferantur. Erunt errores, donec erunt homines. Vivis nostris scriptoribus non obloquar, quos inter unus eminet ingenii excelsitate, eloquii majestate Plinio proximus, major etiam futurus, nec tantæ enim gloriæ impar, si, quam maximâ cum laude in multis Historiæ naturalis partibus, hanc in omnibus operam præstitisset, eamdemque naturæ, artium, sæculorum, morum, publicarumque utilitatum amplitudinem tractare ausus, maximum & pulcherrimum scribendi argumentum unico opere paucisque voluminibus comprehendisset. Morte consecratos appellabò naturalis scientiæ proceres, in astronomicis Dominicum Cassini, in geographicis Guillelmum de l'Isle, in re herbariâ Josephum Tournefort, in totius naturæ classibus Carolum Linnæum. Quales quantosque viros! In hac tamen ipsorum novitate, iis jam errores imputantur. Stat ergo vel inter errores

ſcientiarum decus, & eruditorum virorum gloria. Sic magnifica ſemper ſemperque veneranda eſt natura, licet frugibus venena inſeruerit. Sic in magnis viris emicat & irradiat claritas, licet humanis nonnumquam ſepta sit vitiis. Errores in Plinii libris adrodat indoctus & malevolus: doctus æquuſque lector eos prætervolat, ad rectè egregiéque dicta properat: iis proficit, & profeciſſe gloriatur.

Pro Plinio adhuc militat res obſervatione dignissima & certissima. Nempe quò magis hac noſtrâ ætate amplificatur naturæ ſcientia, quò plures fiunt per Europam, Aſiam, Africamque doctorum hominum peregrinationes, quò plura e terræ viſceribus eruuntur antiquitatis monumenta, eò magis creſcit Plinianæ diligentiæ ac veritatis fides. Immo & ultra terras, quas victor populus Romanus adierat, exoriuntur ejus doctrinæ argumenta. Comperi ex epiſtolis ab urbe *Peking* ſcriptis a viro, in doctrinâ naturâque Sinensi exercitatissimo, ſe in libris, in agris Sinensibus singularem Plinii multis de naturæ rebus peritiam deprehendere.

Haud mirum ergo, si per omnes retro ætates tanta fuerit Plinii veneratio; si tamdiu ſcientias, agros, artes, valetudines unus rexerit: si passim adhuc per urbes, per rura, divulgata occurrant ejus documenta; si tot ad nos pervenerint manu ſcripti ejus codices; si, inventâ typographicâ arte, pluries, quamvis ampla sit ejus moles, quàm ceteri ſcriptores, fuerit recuſus.

Prima princepſque ejus editio, rariſsima & ferme auro rependenda, Venetiis prodiit anno 1469. cum his versibus ad libri finem additis.

Quem modò tam rarum cupiens vix lector haberet;
Quique etiam fractus pene legendus eram:
Reſtituit Venetis me nuper Spira Joannes,
Exſcripsitque libros, ære notante, meos.
Feſſa manus quondam, moneo, calamuſque quieſcat;
Namque labor ſtudio cessit & ingenio.

M. CCCC. LXVIIII.

Ad artis decus, veteremque typographicæ artis memoriam illuſtrandam, haud siluerim tribus mensibus tantum Plinii opus maximâ optimâque chartâ (vidi & ſplendidissimâ membranâ) nitidissimè fuiſſe editum, centumque excuſa exemplaria.

Sequenti anno alteram editionem, eam quoque magnificam, Paulo II. Pontifici Maximo dicatam, Romæ publicavit optimè de literis meritus Joannes Andreas, Episcopus Aleriensis, cui adfuit Theodorus Gaza, vir ætate suâ eruditissimus. Labentibus quintidecimi hujus sæculi annis iterum atque iterum Venetiis, Romæ, Parmæ, Tarvisii, Brixiæ quatuordecies recusus est Plinius. Tarvisina editio in lucem emissa anno 1479. versus habet in sequentibus editionibus sæpe repetitos.

Quid juvat innumeris onerari scrinia libris?
Solus pro cunctis Plinius esse potest.

At inter omnes, qui hac ætate Plinium illustravere, palmam doctrinâ & diligentiâ tulit Hermolaus Barbarus, nobilis Venetus, Patriarcha Aquileiensis.

Sextumdecimum sæculum ferme quinquagies Plinium edidit. In hac palæstrâ cum laude desudarunt Joannes Cæsarius, Sigismundus Gelenius, Beatus, Bildiusve, Rhenanus, Desiderius Erasmus, Ferdinandus Pintianus & Jacobus Dalecampius. Symbolas quoque contulere, qui primatum in literis tum

obtinebant Guillelmus Budæus, Hadrianus Turnebus, Joseph Scaliger, & ſuper omnes laudandus ob egregia in Plinium ſtudia Guillelmus Pellicerius, Epiſcopus Monſpeliensis.

Novem quoque editionibus laudem quæsierat ſeptimumdecimum ſæculum; quas inter eminebant, quæ Lugduni Batavorum apud Elzevirios ex Joannis de Laet, apud Hackios ex Variorum & Joannis Frederici Gronovii recensionibus prodierant. Inſuper doctissimus Claudius Salmasius duo ingentia Plinianarum exercitationum volumina cum magno, ſed ſæpe inutili, eruditionis apparatu evulgaverat.

Poſt tot labores per duo ſæcula Plinio impenſos, univerſa adhuc erat in orbe literario querela Plinium desiderari; fontem hunc antiquæ doctrinæ uberrimum ita ſordeſcere, ut, nisi repurgaretur, natura, artes, literæ maximum detrimentum ſemper eſſent paſſuræ. Æquioribus querelis finem impoſuit Joannes Harduinus, e Societate Jeſu. Vir maximâ eruditione, ſummâ ſagacitate, concinnâ in ſcribendo brevitate, in re nummariâ & omni anti-

quitate versatissimus, rei herbariæ ceterarumque naturæ partium, ut ferebant illa tempora, peritus, subsidiis quæ in Collegii Ludovici Magni bibliothecâ, cui præerat, plurima occurrebant, egregiè usus, editionem ad usum Delphini anno 1685. in lucem emisit. Emendationum felicitate, notarum elegantiâ, uberrimâ semper, & parcâ tamen, doctrinâ, omnium admirationem movit, & æternum sibi optimæ veræque eruditionis nomen comparavit: super omnem certè reprehensionem positus, si quandoque non celasset, per quos profecisset. Ceterùm in edendis antiquorum libris facilè princeps & exemplar.

Alteram editionem publicam fecit anno 1723. At, quæ est humani ingenii inconstantia! vir eruditissimus, quasi gloriæ suæ & scientiæ pertæsus, in singulares opiniones discesserat, quas huic editioni insertas voluit. Plinium, quem Veronensem olim rectè agnoverat, meris verborum cavillationibus Romanum fecit. Genuinos Plinii partus, nuncupatoriam ad Titum Cæsarem epistolam, primumque librum, a Plinio

ſæpe memoratum, & qui eſt totius operis index utiliſſimus, falsitatis arguit, leviſſimis aut potiùs nullis de causis, ut comperi ex ejus epiſtolâ ad eruditum Papebrochium ſcriptâ. Nummis per initiales literas explicatis abuſus eſt, ut hiſtoriam ad libitum verteret. Cæcâ etiam, ut parentum in liberos, sic in ſuas opiniones indulgentiâ, iis ut faveret, nonnulla Plinii loca interpolavit, notaſque plurimas adulteravit. Verùm tanta erat operis præſtantia, ut ejus famam atque utilitatem labefactare minimè valuerit. Sic comprobatum quod Illuſtriſſimus Huetius, eruditus ipſe & singularis, paulo antè de Harduino dixerat : « Triginta abhinc annis adlaborat, ut gloriæ ſuæ » monumentum evertat : ſed irrito co» natu ». Immo altera hæc editio, vel ſuis cum vitiis, prioris famam ſuſtinet, illi etiam ob locupletiſſimum indicem, nec ſatis umquam laudandum, anteferenda. Iterum excuſa eſt Basileæ (falsò enim præfert Pariſiorum nomen) anno 1741.

Huc ſtetit hactenus in edendo Plinio diligentia. Quaſdam tamen partes poſt-

ea Londini attigit David Durand; nec inerudité : at sine censoriâ sagacitate, quæ in hujusmodi operibus præcipua est. Disquisitiones quoque Plinianas edere orsus est Cl. Antonius Joseph Comes a Turre Rezzonici : multi laboris, plurimæ patientiæ opus, ob præclara in Plinium studia meritò laudandum, majoris tamen futurum utilitatis, si nimiâ prolixitate non laboraret.

Ante duos & viginti annos, curâ Illustrissimi Viri Lamoignon de Malesherbes, literarum & naturæ studiosissimi simul & peritissimi, egregium optimumque cum eruditis viris agitatum fuerat consilium, ut splendidissima Plinii editio prodiret. Propositum erat Plinium quàm emendatissimum recudere, quidquid est naturæ, antiquitatis, artium, evolvere, comparare, illustrare, &, collatis inter se antiquorum recentiumque temporum inventis, universas historiæ naturalis totiusque ævi opes exhibere. Consilium, quo nullum umquam exstitit literis & artibus utilius, in ipsâ operis meditatione oppressum est. Eadem ferme spopondit Latina Gallicaque Plinii editio, quæ ante ali-

quot annos Parisiis prodire cœpit, & est fini proxima : at tantis non stetit promissis.

Recensitis superioris ætatis laboribus, nunc superest ut hujusce editionis consilia explicem. Suscepta est ne in elegantissimâ scriptorum Latinorum serie, quam multâ cum laude & literarum utilitate excudere satagit Cl. Joseph Barbou, Plinius, eruditionis fons, & Romanarum scientiarum decus, desideraretur. Cùm commoda sit voluminum forma, adlaboravi ut foret utilis. Operæ pretium fuit MSS. codices revisere, editionem principem, quæ ob raritatem optimis etiam editoribus non innotuerat, ad examen revocare, nummos veteres cum Gallicâ nostrâ monetâ conferre, vetusta rerum nomina recentioribus nominibus illustrare, antiquitatis monumenta evolvere. Id præstiti, quantùm licuit per voluminum angustias. Utinam plus fuisset spatii, ut dissertationibus nostris, numerosioribusque & amplioribus explicationibus & enendationibus Plinius inclaresceret. At vel in hujus editionis brevitate, effectum est ut a naturæ artiumque stu-

diosis commodiùs, faciliùs, utiliùsque, quàm antè, legi possit. Bis millibus circiter locis emendatior proponitur; notæque super sex millia excrevere. Hac ætate, in quâ sunt tot optimi libri, tot historiæ naturalis subsidia, facile cuivis erit ex nostris indiciis apud alios quærere, quæ fusiùs explicata desiderat.

Nostra autem studia, pro suâ humanitate & egregiâ in literas voluntate, promovêre Cll. Béjot & Desaunays, Regiæ bibliothecæ custodes; Cl. le Blond, qui e Mazarinæâ editionem principem commodavit. Subsidio quoque fuere collationes Mss. codicum Belgicorum, factæ ab eruditis Carolo Langio, Canonico Leodiensi, & Lævino Torrentio, Episcopo Antuerpiensi; ut & notæ ab Illustrissimo Huetio in margine prioris Harduini editionis inscriptæ; & nonnullæ Plinianæ emendationes, quas in adversariis suis condiderat Dionysius Petavius, vir in omni eruditione summus.

Consultum volui eruditis viris, quibus ob immensam doctrinæ supellectilem continuò terendus est Plinius. Libri

ſinguli diviſi ſunt ſectionibus, quæ numeris Romanis ſunt notatæ, & hæc eſt ipſa vetus Plinianaque diviſio. Arabicis autem numeris diſtincta ſunt capita: quæ recentior quidem eſt diſtinctio, retinenda tamen, quòd plerique, cùm Plinium laudant, eam ſequantur. Licet magna ſit utilitas in Pliniano indice, qui eſt totius operis liber primus, ſua quoque erit, nec mediocris, in indice, quem ad operis calcem ſubjunxi.

Selecta antiquorum & recentium de C. Plinio Secundo testimonia.

C. PLINIUS CÆCILIUS.

Lib. III. Epist. V.

C. Plinius Cæcilius Macro suo S.

Pergratum est mihi, quòd tam diligenter libros avunculi mei lectitas, ut habere omnes velis, quærasque qui sint. Fungar indicis partibus, atque etiam, quo sint ordine scripti, notum tibi faciam. Est enim hæc quoque studiosis non injucunda cognitio. De jaculatione equestri, unus. Hunc, cùm præfectus alæ militaret, pari ingenio curâque composuit. De vitâ Pomponii Secundi duo, a quo singulariter amatus, hoc memoriæ amici, quasi debitum munus, exsolvit. Bellorum Germaniæ viginti, quibus omnia quæ cum Germanis gessimus bella, collegit. Inchoavit cùm in Germaniâ militaret, somnio monitus. Adstitit enim ei quiescenti Drusi Neronis effigies, qui Germaniæ latissimè victor ibi periit. Commendabat memoriam suam, orabatque, ut se ab injuriâ oblivionis adsereret. Studiosi tres, in sex volumina propter amplitudinem divisi, quibus oratorem ab incunabulis instituit & perficit. Dubii sermonis octo scripsit sub Nerone novissimis

annis,

omnis, cùm omne ſtudiorum genus paulo liberius & erectius, periculoſum ſervitus feciſſet. A fine Aufidii Bassi, triginta unus. Naturæ hiſtoriarum triginta ſeptem, opus diffuſum, eruditum, nec minùs varium, quàm ipſa natura. Miraris, quòd tot volumina, multaque in iis tam ſcrupuloſa, homo occupatus abſolverit? Magis miraberis, si ſcieris illum aliquandiu cauſas actitaſſe, decessiſſe anno ſexto & quinquagesimo: medium tempus diſtentum impeditumque quà officiis maximis, quà amicitiâ principum egiſſe. Sed erat acre ingenium, incredibile ſtudium, ſumma vigilantia. Lucubrare a Vulcanalibus incipiebat, non auſpicandi causâ, ſed ſtudendi, ſtatim a nocte multâ: hieme verò ab horâ ſeptimâ, vel cùm tardissimè, octavâ, ſæpe ſextâ. Erat ſanè ſomni paratissimi, nonnumquam etiam inter ipſa ſtudia inſtantis, & deſerentis. Ante lucem ibat ad Veſpasianum imperatorem: nam ille quoque noctibus utebatur: inde ad delegatum sibi officium. Reverſus domum, quod reliquum temporis, ſtudiis reddebat. Poſt cibum ſæpe, quem interdiu levem & facilem veterum more ſumebat, æſtate, si quid otii, jacebat in Sole: liber legebatur, adnotabat, excerpebatque. Nihil enim umquam legit, quod non excerperet. Dicere etiam ſolebat, nullum eſſe librum tam malum, ut non aliquâ ex parte prodeſſet. Poſt Solem plerumque frigidâ lavabatur. Deinde guſtabat, dormiebatque minimum. Mox quasi alio die, ſtudebat in cenæ tempus. Super hanc liber legebatur, adnotabatur, & quidem curſim. Memini quemdam ex ami-

cis, cùm lector quædam pronuntiasset perperam, revocasse, & repeti coegisse, huic avunculum meum dixisse, Intellexeras nempe? cùm ille annuisset, « Cur ergo revocabas? decem ampliùs versus hac tuâ interpellatione perdimus. Tanta erat parsimonia temporis. » Surgebat æstate a cenâ luce, hieme inter primam noctis, & tamquam aliquâ lege cogente. Hæc inter medios labores Urbisque fremitum. In secessu solum balinei tempus studiis eximebatur. Cùm dico balinei, de interioribus loquor. Nam dum destringitur, tergiturque, audiebat aliquid aut dictabat. In itinere, quasi solutus ceteris curis, huic uni vacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus, cujus manus hieme manicis muniebantur, ut ne cæli quidem asperitas ullum studiis tempus eriperet. Quâ ex causâ Romæ quoque sellâ vehebatur. Repeto me correptum ab eo, cùm ambularem: « Poteras, inquit, has horas non perdere ». Perire enim omne tempus arbitrabatur, quod studiis non impertiretur. Hac intentione tot ista volumina peregit, electorumque commentarios centum sexaginta mihi reliquit, opistogtaphos quidem, & minutissimè scriptos: quâ ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipse, potuisse se, cùm procuraret in Hispaniâ, vendere hos commentarios Lartio Licinio CCCC. millibus nummûm, & tunc aliquanto pauciores erant. Nonne videtur tibi recordanti quantùm legerit, quantùm scripserit, nec in officiis ullis, nec in amicitiâ principum fuisse? Rursus cùm audis quid studiis laboris impenderit, nec scripsisse

ſatis, nec legiſſe? Quid eſt enim, quod non aut illæ occupationes impedire, aut hæc inſtantia non poſſit efficere! Itaque ſoleo ridere, cùm me quidam ſtudioſum vocant, qui, si comparer illi, ſum desidiosissimus. Ego autem tantùm, quem partim publica, partim amicorum officia deſtringunt? Quis ex iſtis qui totâ vitâ literis assident, collatus illi, non quasi ſomno & inertiæ deditus erubeſcat? Extendi epiſtolam, quamvis hoc ſolum, quod requirebas, ſcribere deſtinaſſem, quos ſcilicet libros reliquiſſet. Confido tamen hæc quoque tibi non minùs grata, quàm ipſos libros, futura, quæ te non tantùm ad legendos eos, verùm etiam ad simile aliquid elaborandum, poſſunt æmulationis ſtimulis excitare. Vale.

Lib. VI. Epist. XVI.

C. PLINIUS TACITO SUO. S.

Petis ut tibi avunculi mei exitum ſcribam, quò veriùs tradere poſteris possis. Gratias ago. Nam video morti ejus, si celebretur a te, immortalem gloriam eſſe propositam. Quamvis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes, memorabili caſu, quasi ſemper victurus occiderit, quamvis ipſe plurima ſcripſerit, plura tamen perpetuitati ejùs ſcriptorum tuorum æternitas addet. Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum eſt, aut facere ſcribenda, aut ſcribere legenda: beatissimos verò, quibus utrumque. Horum in numero avunculus meus

& ſuis libris & tuis erit. Quò libentiùs ſuſcipio, depoſco etiam, quod injungis. Erat Miſeni, claſſemque imperio præſens regebat: Nonum Kalend. Septembres horâ fere ſeptimâ, mater mea indicat ei apparere nubem inusitatâ & magnitudine, & ſpecie. Surgit ille, ut e Sole ſolebat, frigidâ guſtatâ: jacens enim ſtudebat. Popoſcit ſoleas, aſcendit locum, ex quo maximè miraculum illud conſpici poterat. Nubes incertum procul intuentibus ex quo monte (Veſuvium fuiſſe poſtea cognitum eſt) oriebatur: cujus similitudinem & formam non alia magis arbor, quàm pinus, expreſſerit. Nam longissimo velut trunco efflata in altum, quibuſdam ramis diffundebatur. Credo, quia recenti ſpiritu evecta, dein ſeneſcente eo deſtituta, aut etiam pondere ſuo victa, in latitudinem vaneſcebat, candida interdum, interdum ſordida & maculoſa, prout terram cineremve ſuſtulerat. Magnum id, propiúſque noſcendum, ut eruditissimo viro viſum eſt. Jubet liburnicam aptari: mihi, si venire unà vellem, facit copiam. Reſpondi « ſtudere me malle »: & fortè ipſe, quod ſcriberem dederat. Egrediebatur domo: accepit codicillos. Retinæ claſſiarii, imminente periculo exterriti, (nam villa ea ſubjacebat: nec ulla, nisi navibus, fuga:) ut ſe tanto diſcrimini eriperet, orabant. Vertit ille consilium, & quod ſtudioſo animo inchoaverat, obit maximo. Deduxit quadriremes, aſcendit ipſe, non Retinæ modò, ſed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) laturus auxilium: properat illuc, unde alii territi fugiunt, rectumque curſum,

recta gubernacula in periculum tenet : adeò solutus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras ut deprehenderat oculis, dictaret, enotaretque. Jam navibus cinis incidebat, quò propiùs accederent, calidior & densior : jam pumices etiam, nigrique & ambusti & fracti igne lapides : jam vadum subitum, ruinâque montis litora obstantia. Cunctatus paulum, an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret monenti, « Fortes, inquit, fortuna juvat : Pomponianum pete ». Stabiis erat, diremptus sinu medio. Nam sensim circumactis curvatisque litoribus mare infunditur. Ibi quamquam nondum periculo appropinquante, conspicuo tamen, & cùm cresceret, proximo, sarcinas contulerat in naves, certus fugæ, si contrarius ventus resedisset, quo tunc avunculus meus secundissimo invectus complectitur trepidantem, consolatur, hortatur ; utque timorem ejus suâ securitate leniret, deferri se in balineum jubet : lotus accubat, cenat, atque hilaris, aut, quòd æquè magnum est, similis hilari. Interim a Vesuvio monte pluribus locis latissimæ flammæ atque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebris noctis excitabatur. Ille « agrestium trepidatione ignes » relictos, desertasque villas per solitudinem » ardere », in remedium formidinis dictitabat. Tum se quieti dedit, & quievit verissimo quidem somno. Nam meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis gravior & sonantior erat, àb iis, qui limini obversabantur, audiebatur. Sed area, ex quâ diæta adibatur, ita jam cinere mixtisque pumicibus

oppleta surrexerat, ut si longior cubiculo mora esset, exitus negaretur. Excitatus procedit, seque Pomponiano, ceterisque qui pervigilarant, reddit. In commune consultant, intra tectane subsistant, an in aperto vagentur; nam crebris vastisque tremoribus tecta nutabant, & quasi emota sedibus suis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rursus, quamquam levium exesorumque pumicum casus metuebatur, quod tamen malorum collatio elegit; & apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus imposita linteis constringunt. Id munimentum adversùs incidentia fuit. Jam dies alibi, illic nox omnibus nigrior densiorque: quam tamen faces multæ variaque lumina solvebant. Placuit egredi in litus, & ex proximo adspicere ecquid jam mare admitteret, quod adhuc vastum & adversum permanebat. Ibi super abjectum linteum recubans sedit, atque iterum frigidam poposcit, hausitque. Deinde flammæ, flammarumque prænuntius odor sulphuris, alios in fugam vertunt: excitant illum, qui innixus servis duobus assurrexit & statim concidit (ut ego conjecto) crassiore caligine spiritu obstructo, clausoque stomacho, qui illi naturâ invalidus, & angustus, & frequenter interæstuans erat. Ubi dies redditus (is ab eo, quem novissimè viderat, tertius) corpus inventum integrum, illæsum, opertumque ut fuerat indutus. Habitus corporis quiescenti, quàm defuncto, similior. Interim Miseni ego & mater. Sed nihil ad historiam. Nec tu aliud, quàm de exitu ejus, scire voluisti: finem ex-

go faciam. Unum adjiciam, omnia me, quibus interfueram, quæque ſtatim, cùm maximè vera memorantur, audieram, perſecutum. Tu potissima excerpes. Aliud eſt enim epiſtolam, aliud hiſtoriam, aliud amico, aliud omnibus ſcribere. Vale.

C. Suetonius Tranquillus.

Plinii Vita, ex Mſſ. Reg.

Plinius Secundus, *Novocomenſis*, equeſtribus militiis induſtriè functus, procurationes quoque ſplendidissimas atque continuas, ſummâ integritate adminiſtravit; & tamen liberalibus ſtudiis tantam operam dedit, ut non temere quis plura in otio ſcripſerit. Itaque bella omnia, quæ umquam cum Germanis geſta ſunt, viginti voluminibus comprehendit. Item naturalis hiſtoriæ triginta ſeptem libros abſolvit. Periit clade Campaniæ. Nam cùm Miſenensi classi præeſſet, flagrante Veſuvio, ad explorandas propiùs cauſas, liburnicas prætendiſſet; neque, adverſantibus ventis, remeare poſſet, vi pulveris ac favillæ oppreſſus eſt: vel, ut quidam exiſtimant, a ſervo ſuo occiſus, quem, deficiens æſtu, ut necem sibi maturaret, oraverat. Hic in his libris viginti millia rerum dignarum *curâ* ex lectione voluminum circiter duum millium complexus eſt. Primus autem liber, qui index XXXVI. librorum ſequentium, conſummationem totius operis & ſpecies continet titulorum.

Altera Plinii vita prodiit primùm Brixiæ anno M. CCCCXCVI. incerto auctore, & re-

cente; qui Plinium patre Celere, matre Marcellâ natum commentus eſt.

AULUS GELLIUS.

Noctes Atticæ. Libr. IX. cap. IV.

LIBITUM tamen eſt in loco hoc miraculorum notare id etiam, quod Plinius Secundus, vir in temporibus ætatis ſuæ, ingenii dignitatiſque gratiâ, auctoritate magnâ præditus, non audiſſe, neque legiſſe, ſed ſcire ſeſe atque vidiſſe in libro naturalis hiſtoriæ ſeptimo ſcripsit. Verba igitur, quæ infrà poſui, ipsius ſunt ex libro ſumpta: quæ profectò faciunt ut neque reſpuenda, neque ridenda sit notissima illa veterum poetarum de Cænide & Cæneo cantilena. *Ex feminis*, inquit, *mutari.... vivebatque cùm hæc proderem.* Idem Plinius eodem in libro verba hæc ſcripsit: *Gignuntur homines utriuſque ſexûs; quos hermaphroditos vocamus, olim androgynos vocatos & in prodigiis habitos, nunc verò in deliciis.*

Ibid. cap. XVI.

PLINIUS Secundus exiſtimatus eſt ætatis ſuæ doctissimus. Is libros reliquit, quos *ſtudioſorum* inſcripsit; haud medius fidius uſquequaque aſpernandos. In iis libris multa variè ad oblectandas eruditorum hominum aures ponit: refert etiam pleraſque ſententias, quas, in declinandis controversiis, lepidè argutéque dictas putat.

D. HIERONYMUS.

In Isaiam, Libr. XV. cap. LIV.

PLINIUM Secundum eumdem apud Latinos oratorem & philosophum, qui in opere pulcherrimo naturalis historiæ tricesimum septimum librum, qui & extremus est, lapidum atque gemmarum disputatione complevit.

In Ezechielem, Libr. IX. cap. XXVIII.

LIBER Plinii Secundi naturalis historiæ post multiplicem rerum omnium scientiam de gemmis & lapidibus disputat.

D. AURELIUS AUGUSTINUS.

De Civitate Dei, Libr. XV. cap. IX.

PLINIUS Secundus, doctissimus homo, quantò magis magisque præterit sæculi excursus, minora corpora naturam ferre testatur.

ALCUINUS.

Epist. V. ad David regem, hoc est, ad Carolum Magnum.

QUID acutius, quàm quòd naturalium rerum devotissimus inventor Plinius Secundus de cælestium siderum ratione exposuit, investigari valet?

CORNELIUS AURELIUS GOUDANUS, *Erasmi præceptor.*

IS præterea Plinius eſt, quem qui non legit, cenſetur indoctus; qui lectum faſtidit, indoctior; cui denique non ſapit, indoctiſſimus. Nec omnino in tantâ literarum jacturâ naufragamur, quamdiu nobis ſuperſtes eſt Plinius.

JUSTUS LIPSIUS.

PLINII libros, qui Pandectas appellarit, me judice, haud erraverit. Omnia ille vir legit, vidit, ſcivit; & in unum volumen Græciam & Latium concluſit.

PETRUS-JOANNES MARIETTE.

Traité des Pierres gravées, Tome I. p. 195.

QUAND on examine avec attention ce que Pline a dit ſur la maniere de graver ſur les Pierres Précieuſes, on demeure pleinement convaincu que les Anciens n'ont point connu d'autre méthode que celle qui ſe pratique aujourd'hui. Ils ont du ſe ſervir comme nous du Touret, & de ces outils d'acier ou de cuivre, qu'on nomme Scies ou Bouterolles; & dans l'occasion ils ont pareillement employé la pointe du Diamant. Le témoignage de Pline, XXXVII, 4. eſt formel. Je ne vois dans ſes expreſſions rien d'équivoque. Voici comme s'explique ſur cette matiere cet Auteur, dont on admire l'exactitude & le profond ſçavoir, à meſure que l'on fait des progrès dans l'intelligence de ſes écrits.

Cl. de Buffon.

Discours premier de l'Histoire naturelle.

Pline a travaillé sur un plan bien plus grand (*que celui d'Aristote*), & peut-être trop vaste, il a voulu tout embrasser, & il semble avoir mesuré la Nature & l'avoir trouvée trop petite encore pour l'étendue de son esprit : son Histoire naturelle comprend, indépendamment de l'Histoire des animaux, des plantes & des minéraux, l'Histoire du Ciel & de la Terre, la Médecine, le Commerce, la Navigation, l'Histoire des Arts libéraux & mécaniques, l'origine des Usages, enfin toutes les Sciences naturelles & tous les Arts humains : & ce qu'il y a d'étonnant, c'est que dans chaque partie Pline est également grand, l'élévation des idées, la noblesse du style relèvent encore sa profonde érudition ; non seulement il savoit tout ce qu'on pouvoit savoir de son tems, mais il avoit cette facilité de penser en grand qui multiplie la science ; il avoit cette finesse de réflexion, de laquelle dépend l'élégance & le goût, & il communique à ses lecteurs une certaine liberté d'esprit, une hardiesse de penser qui est le germe de la Philosophie. Son ouvrage, tout aussi varié que la Nature, la peint toujours en beau ; c'est, si l'on veut, une compilation de tout ce qui avoit été écrit avant lui, une copie de tout ce qui avoit été fait d'excellent & d'utile à savoir ; mais cette copie a de si grands traits, cette compilation contient des choses rassemblées d'une manie-

re si neuve, qu'elle est préférable à la plûpart des Ouvrages originaux qui traitent des mêmes matieres.

Codices manu scripti, qui in hac editione sæpius laudantur.

Reg. 1. Sæculi IX. omnium antiquissimus & optimus in Bibliothecâ Regiâ, n°. 6795.

Reg. 2. Sæc. XIII. n°. 6797.

Reg. 3. Sæc. XIII. n°. 6798.

Reg. 4. Sec. X. in quo tantùm pars libri II. Plinii. n°. 4860.

Reg. 5. Sæc. XIV. olim D. du Fresne, n°. 6801.

Reg. 6. Sæc. XIV. olim Colbertinus. n°. 6803. Præterea sunt in eâdem Bibliothecâ Regiâ quatuor alii codices MSS. Plinii, olim Colbertini. n°. 6796. 6799. 6800.

Reg. 7. Sæc. XV. n°. 6804.

Paris. Sæc. XI. Fuit in Bibliothecâ Collegii Ludovici Magni, nunc in Bataviâ.

Lang. Carolus Langius Plinium, Basileæ a Froben editum anno 1545, contulit cum MSS. Belgicis, quos inter unus fuit Cameracensis, antiquissimus.

Torrent. Lævinus Torrentius Plinium, Basileæ a Froben editum anno 1554, contulit cum MSS. Belgicis.

Ambrosian. Ambrosianæ Bibliothecæ Mediolanensis codices Plinii MSS. aliosque plurimos Vaticanos, Laurentianos, Riccardianos, &c. inspexit Cl. Rezzonicus, descripsitque in suis *Disquisitionibus Plinianis.*

C. PLINII

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIÆ
LIBER I.

C. PLINIUS SECUNDUS
T. VESPASIANO SUO S.

LIBROS Naturalis Hiſtoriæ, novitium Camenis Quiritium tuorum opus, natum apud me proximâ feturâ, licentiore epiſtolâ narrare conſtitui tibi, jucundiſſime

Imperator : sit enim hæc tui præfatio veriſſima, dum maximo conſeneſcit in patre.

Namque tu ſolebas
Meas eſſe aliquid putare nugas,

ut objicere moliar Catullum conterraneum meum. Agnoſcis & hoc caſtrenſe verbum. Ille enim, ut ſcis, permutatis prioribus ſætabis, duriuſculum ſe fecit, quoniam volebat æſtimari ea a Veraniolis ſuis & Fabullis. Simul ut hac meâ petulantiâ fiat, quod proximè non fieri queſtus es in aliâ procaci epiſtolâ noſtrâ, ut in quædam acta exeant, ſciantque omnes quàm ex æquo tecum vivat imperium. Triumphalis & cenſorius tu, ſexieſque conſul, ac tribuniciæ poteſtatis particeps : & quod his nobilius feciſti, dum illud patri pariter, & equeſtri ordini præſtas, præfectus prætorii ejus : omniaque hæc reipublicæ ; & nobis quidem qualis in caſtrenſi contubernio. Nec quidquam in te mutavit fortunæ amplitudo, niſi ut prodeſſe tantumdem poſſes, ut velles. Itaque cùm ceteris in venerationem tui pateant omnia illa, nobis ad colendum te familiariùs audacia ſola ſupereſt. Hanc igitur tibi imputabis, & in noſtrâ culpâ tibi ignoſces. Perfricui faciem, nec tamen profeci : quoniam aliâ viâ occurris ingens, & longiùs etiam ſubmoves ingenii faſcibus. Fulgurat in nullo umquam veriùs dicta vis eloquentiæ, tribuniciæ

potestatis facundia. Quanto tu ore patris laudes tonas ? quanto fratris amas ? quantus in poeticâ es ? O magna fecunditas animi ! quemadmodum fratrem quoque imitareris, excogitasti. Sed hæc quis possit intrepidus æstimare, subiturus ingenii tui judicium, præsertim lacessitum ? Neque enim similis est conditio publicantium, & nominatim tibi dicantium. Tum possem dicere, quid ista legis Imperator ? Humili vulgo scripta sunt, agricolarum, opificum turbæ, denique studiorum otiosis : quid te judicem facis ? Cùm hanc operam condicerem, non eras in hoc albo. Majorem te sciebam, quàm ut descensurum huc putarem. Præterea est quædam publica etiam eruditorum rejectio. Utitur illâ & M. Tullius, extra omnem ingenii aleam positus, & (quod miremur) per advocatum defenditur.

Nec doctissimis :
Manium Persium hæc legere nolo, Junium
Congum volo.

Quòd si hoc Lucilius, qui primus condidit stili nasum, dicendum sibi putavit : si Cicero mutuandum, præsertim cùm de Republicâ scriberet : quantò nos causatiùs ab aliquo judice defendimus ? Sed hæc ego mihi nunc patrocinia ademi nuncupatione ; quoniam plurimùm refert, sortiatur aliquis judicem, an eligat : multúmque ap-

paratus intereſt apud invitatum hoſpitem; & oblatum. Cùm apud Catonem illum ambitûs hoſtem, & repulsis tamquam honoribus ineptis gaudentem, flagrantibus comitiis pecunias deponerent candidati, hoc ſe facere pro innocentiâ (quod in rebus humanis ſummum eſſet) profitebantur: Inde illa nobilis M. Ciceronis ſuſpiratio: « O te felicem, M. Porci, a quo » rem improbam petere nemo audet »! Cùm tribunos appellaret L. Scipio Asiaticus, inter quos erat Gracchus, hoc adteſtabatur, « vel inimico judici ſe probari » poſſe ». Adeò ſummum quiſque cauſæ ſuæ judicem facit quemcumque, cùm eligit, unde provocatio appellatur. Te quidem in excelsissimo humani generis faſtigio positum, ſummâ eloquentiâ, ſummâ eruditione præditum, religiosè adiri etiam a ſalutantibus ſcio. Et ideo ſubit cura, ut quæ tibi dicantur, te digna sint. Verùm & diis laƈte ruſtici multæque gentes ſupplicant, & molâ tantùm salsâ litant, qui non habent thura: nec ulli fuit vitio deos colere quoquo modo poſſet. Meæ quidem temeritati accessit hoc quoque, quòd levioris operæ hos tibi dedicavi libellos. Nam nec ingenii ſunt capaces, quod alioquin nobis perquàm mediocre erat: nec admittunt exceſſus aut orationes, ſermoneſve, aut caſus mirabiles, vel eventus varios, non

alia jucunda dictu, aut legentibus blanda, sterili materiâ. Rerum natura, hoc est, vita narratur, & hæc sordidissimâ sui parte, ut plurimarum rerum aut rusticis vocabulis aut externis, immo barbaris, etiam cum honoris præfatione ponendis. Præterea iter est, non tritâ auctoribus viâ, nec quâ peregrinari animus expetat. Nemo apud nos, qui idem tentaverit, nemo apud Græcos qui unus omnia ea tractaverit. Magna pars studiorum amœnitates quærimus. Quæ verò tractata ab aliis dicuntur immensæ subtilitatis, obscuris rerum tenebris premuntur. Jam omnia attingenda, quæ Græci τῆς ἐγκυκλοπαιδείας vocant, & tamen ignota, aut incerta ingeniis facta. Alia verò ita multis prodita, ut in fastidium sint adducta. Res ardua, vetustis novitatem dare, novis auctoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus verò naturam, & naturæ suæ omnia. Itaque etiam non assecutis, voluisse, abundè pulcrum atque magnificum est. Equidem ita sentio, peculiarem in studiis causam eorum esse, qui difficultatibus victis, utilitatem juvandi prætulerunt gratiæ placendi: idque jam & in aliis operibus ipse feci: & profiteor mirari me T. Livium, auctorem celeberrimum, in historiarum suarum, quas repetit ab origine Urbis, quodam volu-

mine sic orsum : « Satis jam sibi gloriæ » quæsitum : & potuisse se desinere, » ni animus inquies pasceretur opere ». Profectò enim populi gentium victoris, & Romani nominis gloriæ, non suæ composuisse illa decuit. Majus meritum esset, operis amore, non animi causâ perseverasse; & hoc populo Romano præstitisse, non sibi. Viginti millia rerum dignarum curâ, (quoniam, ut ait Domitius Piso, « thesauros oportet esse, non libros ».) ex lectione voluminum circiter duûm millium, quorum pauca admodum studiosi attingunt, propter secretum materiæ, exquisitis auctoribus centum, inclusimus triginta sex voluminibus, adjectis rebus plurimis, quas aut ignoraverant priores, aut postea invenerat vita. Nec dubitamus, multa esse, quæ & nos præterierint. Homines enim sumus & occupati officiis: subcisivisque temporibus ista curamus, id est, nocturnis, ne quis vestrûm putet his cessatum horis. Dies vobis impendimus: cum somno valetudinem computamus: vel hoc solo præmio contenti, quòd dum ista (ut ait M. Varro) *musinamur*, pluribus horis vivimus. Profectò enim vita vigilia est. Quibus de causis atque difficultatibus nihil auso promittere, hoc ipsum tu præstas quod ad te scribimus. Nec fiducia operis hæc est, sed indicatura. Multa val-

de pretiosa ideo videntur, quia sunt templis dicata. Nos quidem omnes, patrem, te, fratremque diximus opere justo, temporum nostrorum historiam orsi a fine Aufidii Bassi. Ubi sit ea quaeres? jam pridem peracta sancitur: & alioquin statutum erat heredi mandare, ne quid ambitioni dedisse vita judicaretur. Proinde occupantibus locum faveo: ego verò & posteris, quos scio nobiscum decertaturos, sicut ipsi fecimus cum prioribus. Argumentum hujus stomachi mei habebis, quòd in his voluminibus auctorum nomina praetexui. Est enim benignum, ut arbitror, & plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris, non, ut plerique ex iis, quos attigi, fecerunt. Scito enim conferentem auctores me deprehendisse a juratissimis & proximis veteres transcriptos ad verbum, neque nominatos: non illâ Virgilianâ virtute, ut certarent; non Ciceronianâ simplicitate, qui in libros de Republicâ, « Platonis se comitem » profitetur: in Consolatione filiae, « Crantorem, inquit, sequor »: item « Panaetium de Officiis »: quae volumina ejus ediscenda, non modò in manibus quotidie habenda, nosti. Obnoxii profectò animi, & infelicis ingenii est, deprehendi in furto malle, quàm mutuum reddere, cùm praesertim sors fiat ex usurâ. Inscriptionis apud Grae-

cos mira felicitas : Κηρίον inscripsere, quod volebant intelligi Favum : alii Κέρας ἀμαλθείας, quod Copiæ cornu, ut vel lactis gallinacei sperare possis in volumine haustum. Jam Ἴα, Μῦσαι, Πανδέκται, Ἐγχειρίδιον, Λειμὼν, Πίναξ, Σχέδιον, inscriptiones, propter quas vadimonium deseri possit. At cùm intraveris, dii deæque, quàm nihil in medio invenies ! Nostri crassiores, Antiquitatum, Exemplorum, Artiumque. Facetissimi Lucubrationem puto, ut qui Bibaculus erat & vocabatur. Paulo minùs adserit Varro in Satyris suis Sesculyssem, & Flextabula. Apud Græcos desiit nugari Diodorus, & Βιβλιοθήκης historiam suam inscripsit. Apion quidem grammaticus, hic quem Tiberius Cæsar cymbalum mundi vocabat, cùm publicæ famæ tympanum potiùs videri posset, immortalitate donari a se scripsit, ad quos aliqua componebat. Me non pœnitet nullum festiviorem excogitasse titulum. Et ne in totum videar Græcos insectari, ex illis nos velim intelligi pingendi fingendique conditoribus, quos in libellis his invenies, absoluta opera, & illa quoque quæ mirando non satiamur, pendenti titulo inscripsisse : ut APELLES FACIEBAT, aut POLYCLETUS : tamquam inchoatâ semper arte & imperfectâ, ut contra judiciorum varietates superesset artifici regressus ad veniam, velut

emendaturo quidquid desideraretur, si non esset interceptus. Quare plenum verecundiæ illud est, quòd omnia opera tamquam novissima inscripsere, & tamquam singulis fato adempti. Tria non ampliùs, ut opinor, absolutè traduntur inscripta, ILLE FECIT, quæ suis locis reddam: quo apparuit, summam artis securitatem auctori placuisse, & ob id magnâ invidiâ fuere omnia ea. Ego planè meis adjici posse multa confiteor; nec his solis, sed & omnibus quæ edidi: ut ob id caveam istos Homeromastigas. Ita enim veriùs dixerim, quoniam audio & Stoicos, & dialecticos, Epicureos quoque (nam de grammaticis semper exspectavi) parturire adversùs libellos, quos de Grammaticâ edidi, & subinde abortus facere jam decem annis, cùm celeriùs etiam elephanti pariant. Ceu verò nesciam, adversùs Theophrastum hominem in eloquentiâ tantum, ut nomen divinum inde invenerit, scripsisse etiam feminam, & proverbium inde natum, « suspendio » arborem eligendi ». Non queo mihi temperare, quominus ad hoc pertinentia ipsa censorii Catonis verba ponam: ut inde appareat, etiam Catoni de Militari disciplinâ commentanti, qui sub Africano, immo verò & sub Annibale didicisset militare, & ne Africanum quidem ferre po-

tuiſſet, qui imperator triumphum reportaſſet, paratos fuiſſe iſtos, qui obtrectatione alienæ ſcientiæ famam sibi aucupantur. Quid enim ait in eo volumine? « Scio » ego quæ ſcripta ſunt, si palam profe» rantur, multos fore qui vitilitigent: » ſed ii potiſſimùm, qui veræ laudis ex» pertes ſunt. Eorum ego orationes sino » præterfluere. » Nec Plancus illepidè, cùm diceretur Aſinius Pollio orationes in eum parare, quæ ab ipſo aut liberis poſt mortem Planci ederentur, ne reſpondere poſſet: « Cum mortuis non nisi larvas » luctari ». Quo dicto sic repercussit illas, ut apud eruditos nihil impudentius judicetur. Ergo ſecuri etiam contra vitilitigatores, quos Cato eleganter ex vitiis & litigatoribus compoſuit (quid enim illi aliud quàm litigant aut litem quærunt?) exſequemur reliqua propoſiti. Quia occupationibus tuis publico bono parcendum erat, quid singulis contineretur libris huic epiſtolæ ſubjunxi: ſummâque curâ, ne legendos eos haberes, operam dedi. Tu per hoc & aliis præſtabis ne perlegant: ſed ut quiſque desideraverit aliquid, id tantùm quærat, & ſciat quo loco inveniat. Hoc ante me fecit in literis noſtris Valerius Soranus, in libris quos Ἐποπτίδων inſcripsit.

C. PLINII SECUNDI

HISTORIARUM MUNDI

ELENCHOS.

LIBRO II. continetur de Mundo & Elementis.

Summa. Res, & historiæ, & observationes CCCCXVII.

EX AUCTORIBUS:

M. Varrone, Sulpicio Gallo, Tito Cæsare imperatore, Q. Tuberone, Tullio Tirone, L. Pisone, T. Livio, Corn. Nepote, Statio Seboso, Cælio Antipatro, Fabiano, Antiate, Muciano, Cecinâ qui de Etruscâ disciplinâ scripsit, Tarquitio qui item, Julio Aquilâ qui item, Sergio Paulo.

EXTERNIS:

Platone, Hipparcho, Timæo, Sosigene, Petosiri, Necepso, Pythagoricis, Posidonio, Anaximandro, Epigene gnomonico, Euclide, Cœrano philosopho, Eudoxo, Democrito, Critodemo,

Thrafyllo, Serapione, Dicæarcho, Archimede, Onesicrito, Eratosthene, Pytheâ, Herodoto, Aristotele, Ctesiâ, Artemidoro Ephesio, Isidoro Characeno, Theopompo.

LIBRO III. continentur situs, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, mensuræ, populi qui sunt aut fuerunt.

Summa: Oppida & gentes:
Flumina clara: *Deest numerus in*
Montes clari: *omnibus MSS.*
Insulæ:
Quæ intercidêre oppida aut gentes:

Res, & historiæ, & observationes CCCXXVI.

EX AUCTORIBUS:

Turannio Gracile, Corn. Nepote, T. Livio, Catone censorio, M. Agrippâ, M. Varrone, divo Augusto, Varrone Atacino, Antiate, Hygino, L. Vetere, Melâ Pomponio, Curione patre, Cælio, Arruntio, Seboso, Licinio Muciano, Fabricio Tusco, L. Atteio Capitone, Verrio Flacco, L. Pisone, Gelliano, Valeriano.

EXTERNIS:

Artemidoro, Alexandro Polyhistore, Thucydide, Theophrasto, Isidoro, Theopompo, Metrodoro Scepsio, Callicrate, Xenophonte Lampsaceno, Diodoro Syracusano, Nymphodoro, Calliphane, Timagene.

LIBRO IV. continentur situs, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, mensuræ, populi qui sunt aut fuerunt.

Summa: Oppida, & gentes,
Flumina clara, *Numerus deest in*
Montium clari, *omnibus MSS.*
Insulæ.
Quæ intercidêre oppida, aut gentes.

Res, Historiæ, & observationes.

Ex Auctoribus:

M. Varrone, Catone censorio, M. Agrippâ, divo Augusto, Varrone Atacino, Corn. Nepote, Hygino, L. Vetere, Pomponio Melâ, Licinio Muciano, Fabricio Tusco, Atteio Capitone, Atteio Philologo.

Externis:

Polybio, Hecatæo, Hellanico, Damaste, Eudoxo, Dicæarcho, Timosthene, Eratosthene, Ephoro, Cratete grammatico, Serapione Antiochense, Callimacho, Artemidoro, Apollodoro,

Agathocle, Eumacho, Timæo Siculo, Myrsilo, Alexandro Polyhistore, Thucydide, Dosiade, Anaximandro, Philistide Mallote, Dionysio, Aristide, Callidemo, Menæchmo, Aglosthene, Anticlide, Heraclide, Philemone, Xenophonte, Pytheâ, Isidoro, Philonide, Xenagorâ, Astynomo, Staphylo, Aristocrito, Metrodoro, Cleobulo, Posidonio.

LIBRO V. continentur situs, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, mensuræ, populi qui sunt aut fuerunt.

XX. Euphratis:
XXI. *Syriæ ad Euphratem:*
XXII. Ciliciæ, & adjunctæ gentes.
XXXIIII. Isauricæ, & Homonadum.
XXIV. Pisidiæ:
XXV. Lycaoniæ:
XXVI. Pamphyliæ:
XXVI. Tauri montis:
XXVIII. Lyciæ:
XXIX. Cariæ:
XXX. *Lydiæ:*
XXXI. Ioniæ:
XXXII. Æolidis:
XXXIII. Troadis, & adjunctæ gentes:
XXXIV. Insularum ante Asiam CCXII. In his
XXXV. Cypri,
XXXVI. Rhodi,
XXXVII. Sami,
XXXVIII. Chii,
XXXIX. Lesbi,
XL. Hellespontus, & Mysia.
XLI. Phrygia.
XLII. Galatia, & adjunctæ gentes.
XLIII. Bithynia.
XLIV. *Insulæ in Propontide.*

Summa:	Oppida & gentes,	*Numerus deest in omnibus MSS.*
	Flumina clara,	
	Montium clari,	
	Insulæ, CXVII.	*Numerus insularum* CXVII, *manifesto in mendo cubat. Forte* CCC-XVII.
	Quæ intercidêre oppida aut gentes.	

Res, Historiæ, & observationes.

EX AUCTORIBUS:

Agrippâ, Suetonio Paulino, M. Varrone, Varrone Atacino, Corn. Nepote, Hygino, L. Vetere, Melâ, Domitio Corbulone, Licinio Muciano, Cl. Cæsare, Arruntio, Livio filio, Sebofo, Actis triumphorum.

EXTERNIS:

Jubâ rege, Hecatæo, Hellanico, Damafte, Dicæarcho, Bætone, Timofthene, Philonide, Xenagorâ, Aftynomo, Staphylo, Ariftotele, Dionysio, Ariftocrito, Ephoro, Eratofthene, Hipparcho, Panætio, Serapione, Antiocheno, Callimacho, Agathocle, Polybio, Timæo mathematico, Herodoto, Myrsilo, Alexandro Polyhiftore, Metrodoro, Posidonio qui Περίπλυν aut Περιήγησιν, Sotade, Periandro, Ariftarcho Sicyonio, Eudoxo, Antigene, Callicrate, Xenophonte Lampfaceno, Diodoro Syracufano, Hannone, Himilcone, Nymphodoro, Calliphane, Artemidoro, Megafthene, Isidoro Cleobulo, Ariftocreonte.

LIBRO VI. continentur situs, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, menfuræ, populi qui funt aut fuerunt.

Summa : Oppida MCXCV.
Gentes, DLXXVI.
Flumina clara, CXV.
Montes clari, XXXVIII.
Insulæ, CVIII.
Quæ intercidêre oppida aut gentes, XCV.

Res, Historiæ, & observationes MMCCXIV.

EX AUCTORIBUS:

M. Agrippâ, M. Varrone, Varrone Atacino Corn. Nepote, Hygino, L. Vetere, Melâ Pomponio, Domitio Corbulone, Licinio Muciano, Claudio Cæsare, Arruntio, Seboso, Fabricio Tusco, T. Livio, Senecâ, Nigidio.

EXTERNIS:

Jubâ rege, Hecatæo, Hellanico, Damaste, Eudoxo, Dicæarcho, Bætone, Timosthene, Patrocle, Demodamante, Clitarcho, Eratosthene, Alexandro Magno, Ephoro, Hipparcho, Panætio, Callimacho, Artemidoro, Apollodoro, Agathocle, Polybio, Eumacho, Timæo Siculo, Alexandro Polyhistore, Isidoro, Amometo, Metrodoro, Posidonio, Onesicrito, Nearcho, Megasthene, Diogneto, Aristocreonte, Bione, Dalione, Simonide minore, Basile, Xenophonte Lampsaceno.

LIBRO VII.

LIBRO VII. continetur hominum generatio & institutio, atque inventio artium.

Summa. Res, Historiæ, & observationes, DCCXLVII.

EX AUCTORIBUS :

Verrio Flacco, Cn. Gellio, Licinio Muciano, Massurio Sabino, Agrippinâ Claudii, M. Cicerone, Asinio Pollione, Messalâ, Rufô, Corn. Nepote, Virgilio, Livio, Cordo Meliffo, Seboso, Corn. Celso, Maximo Valerio, Trogo, Nigidio Figulo, Pomponio Attico, Pediano Asconio, Fabiano, Catone censorio, Actis, Fabio Vestale.

EXTERNIS:

Herodoto, Aristeâ, Bætone, Ifigono, Cratete, Agatharchide, Callsiphane, Aristotele, Nymphodoro, Apollonide, Phylarcho, Damone, Megastene, Ctesiâ, Taurone, Eudoxo, Onesicrito, Clitarcho, Duride, Artemidoro, Hippocrate medico, Asclepiade medico, Hesiodo, Anacreonte, Theopompo, Hellanico, Damaste, Ephoro, Epigene, Beroso, Petosiri, Necepso, Alexandro polyhistore, Xenophonte, Callima-

cho, Democrito, Diyllo hiſtorico, Stratone qui contra Ephori Εὑρήματα ſcripſit, Heraclide Pontico, Aſclepiade qui Τραγῳδούμενα, Philoſtephano, Hegeſiâ, Archimacho, Thucydide, Mneſigitone, Xenagorâ, Metrodoro Scepſio, Anticlide, Critodemo.

LIBRO VIII. continentur terreſtrium animalium naturæ.

Summa. Res, & historiæ, & observationes DCCLXXXVII.

Ex Auctoribus:

Muciano, Procilio, Verrio Flacco, L. Pisone, Corn. Valeriano, Catone censorio, Fenestellâ, Trogo, Actis, Columellâ, Virgilio, Varrone, Lucilio, Metello Scipione, Corn. Celso, Nigidio, Trebio Nigro, Pomponio Melâ, Mamilio Surâ.

EXTERNIS:

Jubâ rege, Polybio, Herodoto, Antipatro, Ariſtotele, Demetrio physico, Democrito, Theophraſto, Evanthe, Agrippâ qui Ὀλυμπιονίκας, Hierone rege, Attalo rege, Philometore rege, Cteſiâ, Duride, Philiſto, Archytâ, Phylarco, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thasio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Milesio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtandro Athenæo, Bacchio Milesio, Bione Solenſe, Chæreâ Athenæo, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Evagone Thasio, Euphronio Athenæo, Hegeſiâ Maroneo, Menandris, Prienæo & Heracleote, Menecrate poetâ, Androtione qui de agriculturâ ſcripſit, Æſchrione qui item, Lyſimacho qui item, Dionysio qui Magonem tranſtulit, Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit, Archelao rege, Nicandro.

LIBRO IX. continetur aquatilium natura.

Summa. Res, & hiſtoriæ, & obſervationes DCL.

Ex Auctoribus :

Turranio Gracile, Trogo, Mæcenate, Alſio Flavio, Corn. Nepote, Laberio mimographo, Fabiano, Feneſtellâ, Muciano, Ælio Stilone, Statio Seboſo, Meliſſo, Senecâ, Cicerone, Macro Æmilio, Meſſalâ Corvino, Trebio Nigro, Nigidio.

Externis :

Ariſtotele, Archelao rege, Callimacho, Democrito, Theophraſto, Thraſyllo, Hegeſidemo Cythnio, Alexandro polyhiſtore.

LIBRO X. continentur volucrum naturæ.

Summa. Res & hiſtoriæ & obſervationes DCCXCIV.

Ex Auctoribus:

Manilio, Corn. Valeriano, Actis, Umbricio Meliore, Maſſurio Sabino, Antiſtio Labeone, Trogo, Cremutio, M. Varrone, Macro Æmilio, Meliſſo, Muciano, Nepote, Fabio Pictore, T. Lucretio, Corn. Celſo, Horatio, *D.* Eculeone, Hygino, Saſernis, *Nigidio*, Mamilio Surâ.

Externis:

Homero, Phemonoe, Philemone, Bœo qui Ὀρνιθογονίαν, Hylâ de auguriis, Ariſtotele, Theophraſto, Callimacho, Æſchylo, Hierone rege, Philometore rege, Archytâ Tarentino, Amphilocho Athenienſe, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono

Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtandro Athenienſe, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chæreâ Athenienſe, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Democrito, Diophane Nicæenſe, Epigene Rhodio, Evagone Thaſio, Euphronio Athenæo, Jubâ, Androtione *qui* de agriculturâ, Æſchrione qui item, Lyſimacho qui item, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit, *Nicandro*, Oneſicrito, Phylarcho, Heſiodo.

LIBRO XI. continentur inſectorum animalium genera.

Summa. Res, & historiæ, & observationes MMDCCLXX.

EX AUCTORIBUS:

M. Varrone, Hygino, Scrophâ, Savernâ, Celso Cornelio, Æmilio Macro, Virgilio, Columellâ, Julio Aquilâ qui de Etruscâ disciplinâ scripsit, Tarquitio qui item, Umbricio qui item, Catone censorio, Domitio Calvino, Trogo,

Melisso, Fabiano, Muciano, Nigidio, Mamilio, Oppio.

EXTERNIS:

Aristotele, Democrito, Neoptolemo qui Μελιτουργικὰ, Aristomacho qui item, Philisto qui item, Nicandro, Menecrate, Dionysio qui Magonem transtulit, Empedocle, Callimacho, Attalo rege, Apollodoro qui de bestiis venenatis, Hippocrate, Herophilo, Erasistrato, Asclepiade, Themisone, Posidonio Stoico, Menandris, Prienense & Heracleote, Euphronio Athenæo, Theophrasto, Hesiodo, Philometore rege.

LIBRO XII. continentur arborum natura.

XIV.

Summa. Res, & historiæ, & observationes CCCCLXVIII.

Ex Auctoribus:

M. Varrone, Muciano, Virgilio, Fabiano,

Scboso, Pomponio Melâ, Flavio, Procilio, Trogo, Hygino, Claudio Cæsare, Corn. Nepote, Sextio Nigro qui Græcè de medicinâ scripsit, Cassio Heminâ, L. Pisone, Tuditano, Antiate.

EXTERNIS:

Theophrasto, Herodoto, Callisthene, Isigono, Clitarcho, Anaximene, Duride, Nearcho, Onesicrito, Polycrito, Olympiodoro, Diogneto, Nicobulo, Anticlide, Charete Mitylenæo, Menæchmo, Dorotheo Athenæo, Lyco, Antæo, Ephippo, Chæreâ, Democle, Ptolemæo Lago, Marsyâ Macedone, Zoilo item, Democrito, Amphilocho, Aristomacho, Alexandro polyhistore, Jubâ, Apollodoro qui de odoribus scripsit, Heraclide medico, Archidemo item, Dionysio item, Democede item, Euphronio item, Mneside item, Diagorâ item, Jollâ item, Heraclide Tarentino, Xenocrate Ephesio.

LIBRO XIII. continentur historiæ de peregrinis arboribus, & unguentis.

melæa, sive pyrosachne, sive cneſtrum; sive cneorum.

XXXVI. Tragion : tragacantha.

XXXVII. Tragos sive ſcorpio : myrice, sive brya, oſtrys.

XXXVIII. Evonymus.

XXXIX. Eon arbor.

XL. Andrachle.

XLI. Coccygia : apharce.

XLII. Ferula.

XLIII. Thapsia.

XLIV. Capparis, sive cynosbaton, sive ophioſtaphylon.

XLV. Sapipha.

XLVI. Spina regia.

XLVII. Cytiſus.

XLVIII. Arbores & frutices in mari noſtro. Phycos, sive praſon, sive zoſter.

XLIX. Bryon marinum.

L. In mari Rubro.

LI. Item in Indico.

LII. Item Troglodytico : Isidis plocamos : Charitoblepharon.

Summa. Res, & hiſtoriæ, & obſervationes CCCCLXVIII.

Ex Auctoribus:

M. Varrone, Muciano, Virgilio, Fabiano, Sebofo, Pomponio Melâ, Fabio, Hygino, Trogo, Procilio, Claudio Cæſare, Corn. Nepote, Sextio Nigro qui Græcè de medicinâ ſcripsit, Caſsio Heminâ, L. Piſone, Tuditano, Antiate.

EXTERNIS:

Theophrasto, Herodoto, Callisthene, Isigono, Clitarcho, Anaximene, Duride, Nearcho, Onesicrito, Polycrito, Olympiodoro, Diogneto, Cleobulo, Anticlide, Charete Mitylenæo, Menæchmo, Dorotheo Atheniense, Lyco, Antæo, Ephippo, Dione, Adimanto, Ptolemæo Lago, Marsyâ Macedone, Zoilo item, Democrito, Amphilocho, Alexandro polyhistore, Aristomacho, Jubâ rege, Apollodoro qui de odoribus scripsit, Heraclide medico, Botrye medico, Archidemo item, Dionysio item, Democede item, Euphronio item, Mneside item, Diagorâ item, Jollâ item, Heraclide Tarentino, Xenocrate Ephesio.

LIBRO XIV. continentur fructiferæ arbores.

Summa. Res, & hiſtoriæ, & obſervationes DX.

EX AUCTORIBUS :

Corn. Valeriano, Virgilio, Celſo, Catone cenſorio, Saſernis patre & filio, Scrophâ, Varrone, D. Silano, Fabio Pictore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Græcino, Julio Attico, Columellâ, Maſſurio Sabino, Feneſtellâ, Tergillâ, M. Accio Plauto, Flavio, Doſſeno, Scævolâ, Ælio, Atteio Capitone, Cottâ Meſſalino, L. Piſone, Pompeio Lenæo, Fabiano, Sextio Nigro, Vibio Rufo.

EXTERNIS:

Hesiodo, Theophrasto, Aristotele, Democrito, Attalo rege, Philometore rege, Hierone rege, Archytâ, Xenophonte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thasio, Apollodoro Lemnio, Aristophane Milesio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Aristandro Athenæo, Botrye item, Bacchio Milesio, Bione Solense, Chæreâ Atheniense, Chæristo item, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Evagone Thasio, Euphronio Athenæo, Androtione qui de agriculturâ scripsit, Æschrione qui item, Lysimacho qui item, Dionysio qui Magonem transtulit, Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit, Asclepiade medico, Onesicrito, Jubâ rege.

LIBRO XV. continentur naturæ frugiferarum arborum.

I. De oleâ: quamdiu apud Græcos tantùm fuerit. Quando primùm in Italiâ, Hispaniâ, Africâ, esse cœperit.

II. Quæ naturæ olivæ, & olei incipientis.

III. De oleo: Nationes, & bonitates olei.

IV. Olivarum genera XV.

V. De naturâ olei.

VI. Cultura olearum: de servandis olivis. Quomodo faciendum sit oleum.

VII. Olei fictitii genera XLVIII. Cici arbor, sive croton, sive trixis, sive sesamum.

Summa. Res, & historiæ, & observationes DXX.

EX AUCTORIBUS:

Fenestellâ, Fabiano, Virgilio, Corn. Valeriano, Celso, Catone censorio, Sasernis patre & filio, Scrophâ, M. Varrone, D. Silano, Fabio Pictore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Græcino, Attico Julio, Massurio Sabino, Tergillâ, Cottâ Messalino, Columellâ, L. Pisone, Pompeio Lenæo, M. Accio Plauto, Flavio, Dosseno, Scævolâ, Ælio, Atteio Capitone, Sextio Nigro, Vibio Rufo.

EXTERNIS:

Hesiodo, Aristotele, Democrito, Hierone rege, Archytâ, Philometore rege, Attalo rege, Xenophonte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thasio, Apollodoro Lemnio, Aristophane Milesio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Aristandro Athenæo, Bacchio Milesio, Bione Solense, Chæreâ Athenæo, Chæristo item, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Evagone Thasio, Euphronio Athenæo, Androtione qui de agriculturâ scripsit, Æschrione qui item, Dionysio qui Magonem transtulit, Diophane qui ex Diony-

sio epitomen fecit, Asclepiade medico, Erasistrato item, Commiade qui de conditurâ vini, Aristomacho qui item, Hicesio qui item, Themisone medico, Onesicrito, Jubâ rege.

LIBRO XVI. continentur silvestrium arborum naturæ.

Summa. Res, & historiæ, & observationes MCXXXV.

EX AUCTORIBUS:

M. Varrone, Fetiale, Nigidio, Cornelio Nepote, Hygino, Massurio, Catone, Muciano, L. Pisone, Trogo, Calpurnio Basso, Cremutio, Sextio Nigro, Corn. Boccho, Vitruvio, Græcino.

EXTERNIS:

Alexandro polyhistore, Hesiodo, Theophrasto, Democrito, Homero, Timæo mathematico.

LIBRO XVII. continentur sativarum arborum naturæ.

Summa. Res, & hiſtoriæ, & obſervationes MCCCLXXXI.

Ex Auctoribus:

Corn. Nepote, Catone cenſorio, M. Varrone, Celſo, Virgilio, Hygino, Saſernis patre & filio, Scrophâ, Calpurnio Baſſo, Trogo, Æmilio Macro, Græcino, Columellâ, Attico Julio, Fabiano, Surâ Mamilio, Doſſeno Mundo, C. Epidio, L. Piſone.

Externis:

Heſiodo, Theophraſto, Ariſtotele, Democrito, Theopompo, Hierone rege, Philometore rege, Attalo rege, Archelao rege, Archytâ, Xenophonte, Amphilocho Athenienſe, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chæreâ Athenienſe, Chæriſto item,

Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Evagone Thasio, Euphronio Athenæo, Androtione qui de agriculturâ ſcripsit, Æſchrione qui item, Lysimacho qui item, Dionysio qui Magonem transtulit, Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit, Ariſtandro qui de portentis.

LIBRO XVIII. continentur natura frugum.

Summa. Res, & hiſtoriæ, & obſervationes MMLX.

EX AUCTORIBUS:

Maſſurio Sabino, Cassio Heminâ, Verrio Flacco, L. Piſone, Corn. Celſo, Turranio Gracile, D. Silano, M. Varrone, Catone cenſorio, Scrophâ, Saſernis patre & filio, Domitio Calvino, Hygino, Virgilio, Trogo, Ovidio, Græcino, Columellâ, Tuberone, L. Tarutio qui Græcè de aſtris ſcripsit, Cæſare dictatore qui item, Sergio Paulo, Sabino, Fabiano, M. Cicerone; Calpurnio Baſſo, Atteio Capitone, Mamilio Surâ, Accio qui Praxidica.

EXTERNIS:

Hesiodo, Theophraſto, Ariſtotele, Democrito, Hierone rege, Philometore rege, Attalo rege,

Archelao rege, Archytâ, Xenophonte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thasio, Aristophane Milesio, Apollodoro Lemnio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Aristandro Athenæo, Bacchio Milesio, Bione Solense, Chæreâ Atheniense, Chæristo item, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Evagone Thasio, Euphronio Athenæo, Androtione qui de agriculturâ scripsit, Æschrione qui item, Lysimacho qui item, Dionysio qui Magonem transtulit, Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit, Thalete, Eudoxo, Philippo, Calippo, Dositheo, Parmenisco, Metone, Critone, Oenopide, Zenone, Euctemone, Harpalo, Hecatæo, Anaximandro, Sosigene, Hipparcho, Arato, Zoroastre, Archibio.

LIBRO XIX. continentur lini natura, & cultus hortensiorum.

Summa. Res, & historiæ, & observationes MCXLIV.

Ex

Ex Auctoribus:

M. Accio Plauto, M. Varrone, D. Silano, Catone cenſorio, Hygino, Virgilio, Muciano, Celſo, Columellâ, Calpurnio Baſſo, Mamilio Surâ, Sabino Tirone, Licinio Macro, Q. Hirtio, Vibio Rufo, Cæſennio qui Κηπουρικὰ ſcripsit, Caſtritio item, Firmo item, Petricho.

Externis:

Herodoto, Theophraſto, Democrito, Ariſtomacho, Menandro qui *Βιόχρηςα* ſcripsit, Anaxilao.

LIBRO XX. continentur medicinæ ex his quæ ſeruntur in hortis.

ſtropho, sive philopæde, sive phi-
lochare, XXIX.

Summa. Res, & hiſtoriæ, & obſervationes MCVII.

EX AUCTORIBUS:

Catone cenſorio, M. Varrone, Pompeio Lenæo, C. Valgio, Hygino, Sextio Nigro qui Græcè ſcripsit, Julio Baſſo qui item, Celſo, Antonio Caſtore.

EXTERNIS:

Democrito, Theophraſto, Orpheo, Menandro qui Βιόχρηςα ſcripsit, Pythagorâ.

MEDICIS:

Hippocrate, Nicandro, Chrysippo, Diocle, Ophelione, Heraclide, Hicesio, Dionysio, Apollodoro Tarentino, Apollodoro Citienſe, Praxagorâ, Pliſtonico, Medio, Dieuche, Cleophanto,

Philistione, Asclepiade, Craterâ, Petronio Diodoto, Jollâ, Erasistrato, Diagorâ, Andreâ, Mneside, Epicharmo, Damione, Dalione, Sosimene; Tlepolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebanâ, Philino, Petricho, Mictone, Glauciâ, Xenocrate.

LIBRO XXI. continentur naturæ florum & coronamentorum.

Ex Auctoribus:

Catone censorio, M. Varrone, Massurio, Antiate, Cæpione, Vestino, Vibio Rufino, Hygino, Pomponio Melâ, Pompeio Lenæo, Corn. Celso, Calpurnio Basso, C. Valgio, Licinio Macro, Sextio Nigro qui Græcè scripsit, Julio Basso qui item, Antonio Castore.

Summa. Res, & hiſtoriæ, & obſervationes MCVII.

Ex Auctoribus:

Catone cenſorio, M. Varrone, Pompeio Lenæo, C. Valgio, Hygino, Sextio Nigro qui Græcè ſcripsit, Julio Baſſo qui item, Celſo, Antonio Caſtore.

Externis:

Democrito, Theophraſto, Orpheo, Menandro qui Βιόχρηςα ſcripsit, Pythagorâ.

Medicis:

Hippocrate, Nicandro, Chrysippo, Diocle, Ophelione, Heraclide, Hicesio, Dionysio, Apollodoro Tarentino, Apollodoro Citienſe, Praxagorâ, Pliſtonico, Medio, Dieuche, Cleophanto,

Philistione, Asclepiade, Craterâ, Petronio Diodoto, Jollâ, Erasistrato, Diagorâ, Andreâ, Mneside, Epicharmo, Damione, Dalione, Sosimene; Tlepolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebanâ, Philino, Petricho, Mictone, Glauciâ, Xenocrate.

LIBRO XXI. continentur naturæ florum & coronamentorum.

LIII. Cneci genera IV.

LIV. Aculeati generis herbæ: Eringion, glycyrrhiza, tribulus, ononis, pheos sive stœbe, hippophaes.

LV. Urticæ genera IV. Lamium, scorpio.

LVI. Carduus, Acorna, sive phonos, Leucacanthos. Chalceos, cnecos, polyacanthos, onopyxos, helxine, scolymos. Chamæleon, tetralix, acanthice mastiche.

LVII. Ectacus, sive cactus, pternix, pappus, ascalia.

LVIII. Tribulus: ononis.

LIX. Herbarum genera per caules. Coronopus: anchusa, anthemis, phyllanthes, crepis, lotos.

LX. Differentiæ herbarum per folia. Quæ particulatim floreant: Quibus folia non decidant: Heliotropium, adiantum.

LXI. Spicatarum genera: stanyopos, alopecuros, stelephuros, sive ortyx, sive plantago. Thryallis.

LXII. Perdicium. Ornithogale.

LXIII. Post annum nascentes: A summo florentes: item ab imo.

LXIV. Lappa herba quæ intra se parit. Opuntia, e folio radicem faciens.

LXV. Jasione, condrilla, picris, quæ toto anno floret.

LXVI. Quibus flos, antequam caules exeant: quibus caulis, antequam flos exeat: quæ ter floreant.

EX AUCTORIBUS:

Catone censorio, M. Varrone, Massurio, Antiate, Cæpione, Vestino, Vibio Rufino, Hygino, Pomponio Melâ, Pompeio Lenæo, Corn. Celso, Calpurnio Basso, C. Valgio, Licinio Macro, Sextio Nigro qui Græcè scripsit, Julio Basso qui item, Antonio Castore.

EXTERNIS:

Theophrasto, Democrito, Orpheo, Pythagorâ, Magohe, Menandro qui Βιόχρηςα scripsit, Nicandro, Homero, Hesiodo, Musæo, Sophocle, Anaxilao.

MEDICIS:

Mnesitheo qui de coronis, Callimacho qui item, Phaniâ physico, Simo, Timaristo, Hippocrate, Chrysippo, Diocle, Ophelione, Heraclide, Hicesio, Dionysio, Apollodoro Citiense, Apollodoro Tarentino, Praxagorâ, Plistonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Philistione, Asclepiade, Cratevâ, Petronio Diodoto, Jollâ, Erasistrato, Diagorâ, Andreâ, Mneside, Epicharmo, Damione, Dalione, Sosimene, Tlepolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebanâ, Philino, Petricho, Mictone, Glauciâ, Xenocrate.

LIBRO XXII. continetur auctoritas herbarum & frugum.

Summa. Medicinæ, & historiæ, & observationes DCCCCVI.

Ex Auctoribus:

Iisdem, quibus priore libro, & præter eos, Chrysermo, Eratosthene, Alcæo.

LIBRO XXIII. continentur medicinæ ex arboribus cultis.

Summa. Medicinæ, & historiæ, & observationes MCCCCXVIII.

EX AUCTORIBUS:

C. Valgio, Pompeio Lenæo, Sextio Nigro qui Græcè scripsit, Julio Basso qui item, Antonio Castore, M. Varrone, Corn. Celso, Fabiano.

EXTERNIS, ET MEDICIS:

Iisdem, quibus libro XXI.

LIBRO XXIV. continentur medicinæ ex arboribus silvestribus.

CIV.	Herba lanaria, I. Lactoris, I. Militaris, I.
CV.	Stratiotis, V.
CVI.	Herba de capite statuæ, I.
CVII.	Herba de fluminibus, I.
CVIII.	Herba lingua, I.
CIX.	Herba de cribro, I.
CX.	Herba de fimetis.
CXI.	Herba a canum urinâ, I.
CXII.	Rhodora, III.
CXIII.	Impia, II.
CXIV.	Veneris pecten, I.
CXV.	Exedum, sive nodia, II.
CXVI.	Philanthropos, I. Lappa canaria, II.
CXVII.	Tordylon, sive syreon, III.
CXVIII.	Gramen, XVII.
CXIX.	Dactylos, V.
CXX.	Fenum Græcum, quæ silicia, XXXI.

Summa. Medicinæ, & Historiæ, & observationes, MCLXXVI.

EX AUCTORIBUS:

C. Valgio, Pompeio Lenæo, Sentio Nigro qui Græcè scripsit, Julio Basso qui item, Antonio Castore, Cornelio Celso.

EXTERNIS:

Iisdem, quibus libro XXI, & præter eos Jubâ, & Xantho.

MEDICIS:

Iisdem, quibus libro XXI.

LIBRO XXVI

LIBRO XXV. continentur naturæ herbarum ſponte naſcentium, & auctoritas.

chamæzelon, quæ quinquefolium, medic. XXXIII.

LXIII. Sparganion, I.

LXIV. Dauci genera IV. medic. XVIII.

LXV. Therionarca, II.

LXVI. Perſolata, sive arcion, VIII.

LXVII. Cyclaminos, quæ tuber terræ, XII.

LXVIII. Cyclaminos ciſſanthemos, IV.

LXIX. Cyclaminos chamæciſſos, III.

LXX. Peucedanum, XXVIII.

LXXI. Ebulum, VI.

LXXII. Polemonia, I.

LXXIII. Phlomos, quæ verbaſcum, sive lychnitis, sive thryallis, XV.

LXXIV. Phlomides, I.

LXXV. Thelyphonon, sive ſcorpion, I.

LXXVI. Phrynion, sive neuras, sive poterion, I.

LXXVII. Aliſma, sive damaſonium, sive lyron, XIX.

LXXVIII. Periſtereos, VI.

LXXIX. *Remedia adversùs venena.*

LXXX. Antirrhinum, sive anarrhinum, sive lychnis agria, III.

LXXXI. Euplea, I.

LXXXII. Pericarpum, genera II. medic. II.

LXXXIII. Remedia ad vitia capitis, I. Nymphæa Heraclia, II.

LXXXIV. Lingulaca, I.

LXXXV. Cacalia, sive leontice, III.

LXXXVI. Callithrix, XX.

LXXXVII. Hyſſopum, X.

LXXXVIII. Lonchitis, IV.

Summa. Medicinæ, & hiſtoriæ, & obſervationes, MCCXCII.

EX AUCTORIBUS:

Iiſdem quibus libro XXIV. & præter eos Petronio Diodoto, qui Græcè ſcripsit.

EXTERNIS:

Iiſdem quibus ſuprà, & præter eos Apollodoro.

MEDICIS:

Iiſdem quibus libro XXIV.

LIBRO XXVI. continentur reliquæ ex herbis per genera morborum Medicinæ.

Summa. Medicinæ, & historiæ, & observationes, MCXXVIII.

EX AUCTORIBUS:

M. Varrone, C. Valgio, Pompeio Lenæo, Sextio Nigro qui Græcè scripsit, Julio Basso qui item, Antonio Castore, Cornelio Celso.

EXTERNIS:

Theophrasto, Apollodoro, Democrito, Democrate, Jubâ, Orpheo, Pythagorâ, Magone, Menandro qui Βιόχρηςα scripsit, Nicandro, Homero, Hesiodo, Musæo, Sophocle, Xantho, Anaxilao.

MEDICIS:

Iisdem, quibus libro XXI.

LIBRO XXVII. continentur reliqua genera herbarum, & medicinæ.

rin, alii blachnon, item thelypterin, nymphæam pterin vocant, XI.

LVI. Femur bubulum.

LVII. Galeopsis, sive galeobdolon, sive gallio, VI.

LVIII. Glaux, I.

LIX. Glaucion, III. Collyrium, II.

LX. Glycyside, sive pæonia, sive pentorobon, XX.

LXI. Gnaphalium, sive chamæzelon, VI.

LXII. Gallidraga, I.

LXIII. Holcus, I.

LXIV. Hyosiris, I.

LXV. Holosteon, III.

LXVI. Hippophæston, VI.

LXVII. Hypoglossa, I.

LXVIII. Hypecoon.

LXIX. Idæa, IV.

LXX. Isopyron, II.

LXXI. Lathyris, II.

LXXII. Leontopetalon, II.

LXXIII. Lycapsos, II.

LXXIV. Lithospermon, sive ægonychon, sive diospyron, sive heracleos, II.

LXXV. Lapidis muscus.

LXXVI. Limeum, I.

LXXVII. Leuce, sive mesoleuce, & leucas, III.

LXXVIII. Leucographis, V.

LXXIX. Medion, III.

LXXX. Myosota, sive Myosotis, III.

LXXXI. Myagros, I.

LXXXII. Nyma, I.

LXXXIII. Natrix, I.

LXXXIV. Odontitis, I.

Summa. Medicinæ, & historiæ, & observationes, DCCII.

EX AUCTORIBUS:

Pompeio Lenæo, Sextio Nigro qui Græcè scripsit, Julio Basso qui item, Antonio Castore, Corn. Celso.

EXTERNIS:

Theophrasto, Apollodoro Citiense, Democrito, Aristogitone, Orpheo, Pythagorâ, Magone, Menandro qui Βιόχρηστα scripsit, Nicandro.

MEDICIS:

Mnesitheo, & ceteris iisdem quibus in priore libro.

LIBRO XXVIII. continentur medicinæ ex animalibus.

XLII. Hippace, I. Bubus feris, II. Bove, LXXXI. Tauro, LIII. Vitulo, LIX. Lepore, LXIV. Vulpe, XX. Mele, II. Fele, V. Caprâ, CXVI. Hirco, XXXI. Hœdo, XXI.

Summa. Medicinæ, & historiæ, & observationes, MDCLXXXII.

EX AUCTORIBUS:

M. Varrone, L. Pisone, Fabiano, Valerio Antiate, Verrio Flacco, Catone censorio, Servio Sulpicio, Licinio Macro, Celso, Massurio, Sextio Nigro qui Græcè scripsit, Bytho Dyrracheno, Opilio medico, Granio medico.

EXTERNIS:

Democrito, Apollonio qui Μύρωσιν, Mileto; Artemone, Sextilio, Antæo, Homero, Theophrasto, Lysimacho, Attalo, Xenocrate, Orpheo qui Διφυεῖς, Archelao qui item, Demetrio, Sotirâ, Laide, Elephantide, Salpe, Olympiade Thebanâ, Diotimo Thebano, Jollâ, Mistone Smyrnæo, Æschine medico, Hippocrate, Aristotele, Metrodoro, Icetidâ medico, Hesiodo, Dalione, Cæcilio, Bione qui περὶ Δυνάμεων, Anaxilao, Jubâ rege.

LIBRO XXIX. continentur medicinæ ex reliquis animalibus, quæ aut placida non sunt, aut fera.

Summa. Medicinæ, & hiſtoriæ, & obſervationes, DCXXI.

Ex Auctoribus:

M. Varrone, L. Piſone, Verrio Flacco, Antiate, Nigidio, Cassio Heminâ, Cicerone, Plauto, Celſo, Sextio Nigro qui Græcè ſcripsit, Cæcilio medico, Metello Scipione, Ovidio poetâ, Licinio Macro.

EXTERNIS:

Philopatore, Homero, Ariſtotele, Orpheo, Democrito, Anaxilao.

MEDICIS:

Botrye, Apollodoro, Archidemo, Ariſtogene, Xenocrate, Democrate, Diodoro, Chrysippo philoſopho, Horo, Nicandro, Apollonio Pitanæo.

LIBRO XXX. continentur medicinæ ex animalibus reliquæ.

Summa. Medicinæ, & hiſtoriæ, & obſervationes, DCCCLIV.

EX AUCTORIBUS:

M. Varrone, Nigidio, M. Cicerone, Sextio Nigro qui Græcè ſcripsit, Licinio Macro.

EXTERNIS:

Eudoxo, Ariſtotele, Hermippo, Homero, Apione, Orpheo, Democrito, Anaxilao.

MEDICIS:

Botrye, Apollodoro, Menandro, Archidemo, Ariſtogene, Xenocrate, Diodoro, Chrysippo, Horo, Nicandro, Apollonio Pitanæo.

LIBRO XXXI. continentur medicinæ ex aquatilibus.

IV.

Summa. Medicinæ, & historiæ, & observationes DCCCCXXIV.

EX AUCTORIBUS:

M. Varrone, Cassio Parmense, Cicerone, Muciano, Cælio, Celso, Trogo, Ovidio, Polybio, Sornatio.

EXTERNIS:

Callimacho, Cæcilio, Ctesiâ, Eudico, Theo-

phrasto, Eudoxo, Theopompo, Polyclyto, Jubâ, Lyco, Apione, Epigene, Pelope, Apelle, Democrito, Thrasyllo, Nicandro, Menandro comœdo, Attalo, Sallustio Dionysio, Andreâ, Nicerato, Hippocrate, Anaxilao.

LIBRO XXXII. continentur medicinæ ex aquatilibus.

XXIV. *Ad oculos, & palpebras.* Piscium adeps, I. Callionymus, IV. Coracini fel. I. Sepiæ, XXIII. Ichthyocolla, V. &c.

XXV. *Ad aurium vitia.* Batia, I. Bacchus, sive myxon, II. Marini pediculi, II. &c.

XXVI. *Ad dentium dolores.* Canicula, IV. &c.

XXVII. *Ad lichenas, & faciei maculas.* Delphinus, VIII. Colytia, sive corytia, IV. Halcyoneum, VII. Thynnus, V. &c.

XXVIII. *Ad strumas, parotidas, anginas, & faucium vitia.* Mænæ, XII. Scolopendra, II. Saurus, I. Conchæ, I. Silurus, XV. &c.

XXIX. *Ad tussim, & pectoris vitia.*

XXX. *Ad jocineris, & lateris dolores.* Strombus, sive concha longa, VI. Tethea, V. &c.

XXXI. *Ad alvi vitia.* Olus marinum, I. Myaces, XXV. Mituli, III. Pelorides, I. Seriphium, II. Mænæ, XII. Erythinus, II. &c.

XXXII. *Ad lienem, calculos, ac vesicæ vitia;* Solea piscis. Rhombus, I. Blendea, I. Urtica marina, II. Pulmo marinus, VI. Onyches, &c.

XXXIII. *Ad enterocelas, & sedis vitia.* Ex colubro aquatico, I. Ex hydro, I. Mugile, I. Pelamide, III. &c.

XXXIV. *Ad panos, & verendorum vitia.* Sciæ-

Summa. Medicinæ, & historiæ, & observationes DCCCCXC.

EX AUCTORIBUS:

Licinio Macro, Trebio Nigro, Sextio Nigro qui Græcè scripsit, Ovidio poetâ, Cassio Heminâ, Mæcenate, L. Atteio, Sornatio.

EXTERNIS:

Jubâ, Andreâ, Salpe, Apione, Pelope, Apelle Thasio, Thrasyllo, Nicandro.

LIBRO XXXIII. continentur metallorum naturæ.

Summa. Medicinæ, & Historiæ, & observationes, MCXXV.

Ex Auctoribus:

L. Pisone, Antiate, Verrio, M. Varrone, Corn. Nepote, Messalâ, Rufo, Junio Gracchano, Attico Pomponio, Muciano, Calvo Licinio, Corn. Nepote, Boccho, Fetiale, Fenestellâ, Valerio Maximo, Julio Basso qui de medicinâ Græcè scripsit, Sextio Nigro qui item, Marso poetâ, Fabio Vestale.

Externis:

Democrito, Theophrasto, Jubâ, Timæo historico qui de medicinâ metallicâ scripsit, Heraclide, Andreâ, Diagorâ, Botrye, Archidemo, Dionysio, Aristogene, Democle, Mneside, Attalo medico, Xenocrate Zenonis, Theomnesto, Nymphodoro, Jollâ, Apollodoro, Pasitele qui mirabilia opera scripsit, Antigono qui de toreutice, Menæchmo qui item, Xenocrate qui item, Duride qui item, Menandro qui de toreutis, Heliodoro qui de Atheniensium anathematis, Metrodoro Scepsio.

LIBRO XXXIV. continentur æris metalla.

Summa. Medicinæ, & historiæ, & observationes, DCCCCXV.

EX AUCTORIBUS:

Iisdem, quibus anteriore libro.

LIBRO XXXV. continetur de picturâ & coloribus.

LIX. Terra Galata, Clupea, Balearica, Ebusitana: medicinæ ex his, IV.

Summa. Medicinæ, & hiſtoriæ, & obſervationes, DCCCCLVI.

EX AUCTORIBUS:

Meſſalâ oratore, Meſſalâ ſene, Feneſtellâ, Attico, Verrio, M. Varrone, Corn. Nepote, Decio Eculeone, Muciano, Meliſſo, Vitruvio, Caſſio Severo Longulano, Fabio Veſtale, qui de picturâ ſcripsit:

EXTERNIS:

Pasitele, Apelle, Melanthio, Aſclepiodoro, Euphranore, Parrhasio, Heliodoro qui Ἀνάθηματα ſcripsit Athenis, Metrodoro qui de architectonice ſcripsit, Democrito, Theophraſto, Apione grammatico qui de metallicâ medicinâ ſcripsit, Nymphodoro, Andreâ, Heraclide, Jollâ, Apollodoro, Diagorâ, Botrye, Archidemo, Dionysio, Ariſtogene, Democle, Mneside, Xenocrate Zenonis, Theomneſto.

LIBRO XXXVI. continetur lapidum natura.

I. LUXURIA in marmoribus.

II. Quis primùm in publicis operibus marmor oſtenderit.

III. Quis primus peregrino marmore columnas Romæ habuerit.

IV. Qui primùm laudati in marmore ſcalpendo, & quibus temporibus. Nobilitates operum, & artificum in marmoribus, CCXXV.

LV. Balanitæ. Batrachites. Baptes. Beli oculus. Belus. Baroptenus, sive Baripe. Botryites. Boftrychites. Bucardia. Bronte. Bolœ.

LVI. Cadmitis. Callais. Capnitis. Cappadocia. Callaica. Catochitis. Catopyritis. Cepitis, sive cepolatitis. Ceramitis. Cinædiæ. Ceritis. Circos. Corfoides. Coralloachates. Corallis. Crateritis. Crocallis. Cytis. Chalcophonos. Chelidoniæ. Chelonia. Chelonitis. Chloritis. Choafpitis. Chryfolampis. Chryfopis. Cepionides. (*In Mſ. R.* 2. Ceponides.)

LVII. Daphnia. Diadochos. Diphyes. Dionyfias. Dracontites.

LVIII. Encardia, sive arifte. Enorchis. Exebenus. Eriftalis. (*In R.* 1. Eryftallis.) Erotillos, sive amphicome, sive hieromnemon. Eumeces. Eumithres. Eupetalos. Euneus. Eurotias. Eufebes. Epimelas.

LIX. Galaxias. Galactites, sive leucogæus, sive leucographias, sive fynophitis. Gallaica. Gassidiana. Gloffopetra. Gorgonia. Goniæa.

LX. Heliotropion, Hephæftitis. Hermuredian. (*In R.* 2. Hermeodes: *fortè*, *Horminodes*.) Hexecontalithos. Hieracitis. Hammonis cornu. Hormision. Hyæniæ.

LXI. Idæi dactyli. Ifterias. Jovis gemma. Indica. Jon.

LXII. Lepidotis. Lesbias. Leucophthalmos. Leucopœcilos. Libanochrus. Limoniatis.

Lipare. Lysimachos. Leucochryfos.

LXII. Memnonia. Medea. Meconitis. Mithrax. Morochites. Morion, sive pramnium, sive Alexandrinum. Myrrhitis. Myrmecias. Myrsinitis. Mesoleucos. Mesomelas.

LXIV. Nasamonitis. Nebritis. Nympharena.

LXV. Olea, Ombria, sive notia. Oritis, sive sideritis. Oſtracias, sive oſtracitis. Ophicardelos. Obsidiana.

LXVI. Panchrus, Pangonius. Paneros, sive pæderaſtos. Ponticarum genera IV. Phloginos, sive chrysitis. Phœnicitis. Phycitis. Perileucos. Pæantides, sive gæanides.

LXVII. Solis gemma. Sagda. Samothracia. Sauritis. Sarcitis. Selenitis. Sideritis. Sideropœcilos. Spongitis. Synodontitis. Syrtitis. Syringitis.

LXVIII. *Trichrus. Telirrhizos.* Telicardios, sive muchul. Thracia, genera III. *Tephritis.* Tecolithos.

LXIX. Veneris crines. *Veientana.*

LXX. *Zanthene. Zmilampis.* Zoramea. (*In R.* 2. Zoronifceos.)

LXXI. *De gemmis quæ a membris corporis habent nomina.* Hepatitis. *Steatitis.* Adadunephros. Adaduophthalmos. Adadudactylos. Triophthalmos.

LXXII. *De gemmis quæ ab animalibus habent nomina.* Carcinias, echitis, ſcorpitis, ſcaritis, triglitis, ægophthalmos, geranitis, aetitis, myrmecitis, cantharias, lycophthalmos, taos.

Summa. Res, & hiſtoriæ, & obſervationes, MCCC.

EX AUCTORIBUS:

M. Varrone, Actis triumphorum, Mæcenate, Iaccho, Corn. Boccho.

EXTERNIS:

Jubâ rege, Xenocrate Zenonis, Sudine, Æſchylo, Philoxeno, Euripide, Nicandro, Satyro, Theophraſto, Charete, Philemone, Demoſtrato, Zenothemi, Metrodoro, Sotaco, Pytheâ, Timæo Siculo, Niciâ, Theochreſto, Aſarubâ, Mnaſeâ, Theomene, Ctesiâ, Mithridate, Sophocle, Archelao rege, Calliſtrato, Democrito, Iſmeniâ, Olympico, Alexandro polyhiſtore, Apione, Horo, Zoroaſtre, Zachaliâ.

C. PLINII

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIÆ
LIBER II.

Mundus, quatuor elementa, sidera & aquæ.

I. 1. MUNDUM, & hoc quodcumque nomine alio cælum appellare libuit, cujus circumflexu teguntur cuncta, numen esse credi par est, æternum, immensum, neque genitum, neque interiturum umquam. Hujus extera indagare, nec interest hominum, nec capit humanæ conjectura mentis. Sacer est, æternus, immensus, totus in toto, immo verò ipse totum: finitus, & infinito similis, omnium rerum certus, & similis incerto, extrà, intrà, cuncta complexus in se: idemque rerum naturæ opus, & rerum ipsa natura. Furor est, mensuram ejus animo

quosdam agitasse, atque prodere ausos: alios rursus occasione hinc sumptâ, aut his datâ, innumerabiles tradidisse mundos, ut totidem rerum naturas credi oporteret: aut, si una omnes incubaret, totidem tamen Soles, totidemque Lunas, & cetera, ut jam in uno, & immensa & innumerabilia sidera: quasi non eadem quæstione semper in termino cogitationis occursurâ, desiderio finis alicujus: aut, si hæc infinitas naturæ omnium artifici possit adsignari, non illud idem in uno facilius sit intelligi, tanto præsertim opere. Furor est, profectò furor, egredi ex eo, & tamquam interna ejus cuncta planè jam sint nota, ita scrutari extera: quasi verò mensuram ullius rei possit agere, qui sui nesciat: aut mens hominis videre, quæ mundus ipse non capiat.

II. 2. Formam ejus in speciem orbis absoluti globatam esse, nomen in primis & consensus in eo mortalium, orbem appellantium, sed & argumenta rerum, docent: non solùm quia talis figura omnibus sui partibus vergit in sese, ac sibi ipsa toleranda est, seque includit, & continet, nullarum egens compaginum, nec finem, aut initium ullis sui partibus sentiens: nec quia ad motum, quo subinde verti debeat, ut mox apparebit, talis aptissima est: sed oculorum quoque probatione, quòd con-

vexus, mediusque, quacumque cernatur: cùm id accidere in aliâ non possit figurâ.

III. 3. Hanc ergo formam ejus æterno & irrequieto ambitu, inenarrabili celeritate, viginti quatuor horarum spatio circumagi, Solis exortus & occasus haud dubium reliquere. An sit immensus, & ideo sensum aurium excedens tantæ molis rotatæ vertigine assiduâ sonitus, non equidem facilè dixerim: non hercle magis, quàm circumactorum simul tinnitus siderum, suosque volventium orbes: an dulcis quidam & incredibili suavitate concentus. Nobis qui intus agimus, juxtà diebus noctibusque tacitus labitur mundus. Esse innumeras ei effigies animalium, rerumque cunctarum impressas, nec, ut in volucrum notamus ovis, lævitate continuâ lubricum corpus, quod clarissimi auctores dixere, rerum argumentis indicatur: quoniam inde deciduis rerum omnium seminibus innumeræ, in mari præcipuè, ac plerumque confusis, monstrificæ gignantur effigies: præterea visûs probatione, alibi plaustri, alibi ursi, tauri alibi, alibi literæ figurâ, candidiore medio per verticem circulo.

4. Equidem & consensu gentium moveor. Nam quem κόσμον Græci, nomine ornamenti appellavere, eum nos a perfectâ absolutâque elegantiâ, mundum. Cæ-

lum quidem haud dubiè cælati argumento dicimus, ut interpretatur M. Varro. Adjuvat rerum ordo, defcripto circulo, qui Signifer vocatur, in duodecim animalium effigies: & per illas Solis curfus congruens tot fæculis ratio.

IV. 5. Nec de elementis video dubitari, quatuor ea effe. Ignium fummum: inde tot ftellarum collucentium illos oculos. Proximum fpiritûs, quem Græci noftrique eodem vocabulo aera appellant. Vitalem hunc, & per cuncta rerum meabilem, totoque confertum: hujus vi fufpenfam, cum quarto aquarum elemento, librari medio fpatio tellurem. Ita mutuo complexu diverfitatis effici nexum, & levia ponderibus inhiberi, quò minùs evolent: contráque gravia, ne ruant, fufpendi, levibus in fublime tendentibus. Sic pari in diverfa nifu, in fuo quæque consiftere, irrequieto mundi ipsius conftricta circuitu: quo femper in fe currente, imam atque mediam in toto effe terram, eamdemque universi cardine ftare pendentem, librantem per quæ pendeat: ita folam immobilem circa eam volubili universitate, eamdem ex omnibus necti, eidemque omnia inniti.

6. Inter hanc, cælumque eodem fpiritu pendent, certis difcreta fpatiis, feptem sidera, quæ ab inceffu vocamus errantia,

tùm errent nulla minùs illis. Eorum medius Sol fertur, amplissimâ magnitudine ac potestate: nec temporum modò terrarumque, sed siderum etiam ipsorum, cælique rector. Hunc mundi esse totius animum, ac planiùs mentem: hunc principale naturæ regimen, ac numen credere decet, opera ejus æstimantes. Hic lucem rebus ministrat, aufertque tenebras: hic reliqua sidera occultat, illustrat: hic vices temporum, annumque semper renascentem ex usu naturæ temperat: hic cæli tristitiam discutit, atque etiam humani nubila animi serenat: hic suum lumen ceteris quoque sideribus fenerat. Præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens, ut principi literarum Homèro placuisse in uno eo video.

V. 7. Quapropter effigiem dei formamque quærere, imbecillitatis humanæ reor. Quisquis est deus, si modo est alius, & quacumque in parte, totus est sensus, totus visus, totus auditus, totus animæ, totus animi, totus sui. Innumeros quidem credere atque etiam ex virtutibus vitiisque hominum, ut Pudicitiam, Concordiam, Mentem, Spem, Honorem, Clementiam, Fidem, aut (ut Democrito placuit) duos omnino, Pœnam & Beneficium, majorem ad socordiam accedit. Fragilis & laboriosa mortalitas in partes ista

digessit, infirmitatis suæ memor, ut portionibus coleret quisque, quo maximè indigeret. Itaque nomina alia aliis gentibus, & numina in iisdem innumerabilia reperimus: inferis quoque in genera descriptis, morbisque, & multis etiam pestibus, dum esse placatas trepido metu cupimus. Ideoque etiam publicè Febris fanum in Palatio dicatum est, Orbonæ ad ædem Larium, & ara Malæ Fortunæ Exquiliis. Quamobrem major cælitum populus etiam quàm hominum intelligi potest, cùm singuli quoque ex semetipsis totidem deos faciant, Junones Geniosque adoptando sibi: gentes verò quædam animalia, & aliqua etiam obscena, pro diis habeant, ac multa dictu magis pudenda, per fœtidos cibos, & alia similia jurantes. Matrimonia quidem inter deos credi, tantoque ævo ex his neminem nasci, & alios esse grandævos semperque canos, alios juvenes atque pueros, atri coloris, aligeros, claudos, ovo editos, & alternis diebus viventes morientesque, puerilium propè deliramentorum est. Sed super omnem impudentiam, adulteria inter ipsos fingi: mox jurgia & odia, atque etiam furtorum esse, & scelerum numina. Deus est mortali juvare mortalem, & hæc ad æternam gloriam via. Hac proceres iere Romani: hac nunc cælesti passu cum liberis suis vadit maxi-

mus omnis ævi rector Vespasianus Augustus fessis rebus subveniens. Hic est vetustissimus referendi benemerentibus gratiam mos, ut tales numinibus adscribant. Quippe & omnium aliorum nomina deorum, & quæ suprà retuli siderum, ex hominum nata sunt meritis. Jovem quidem aut Mercurium, aliterve alios inter se vocari, & esse cælestem nomenclaturam, quis non interpretatione naturæ fateatur? Irridendum verò agere curam rerum humanarum illud quidquid est summum. Anne tam tristi atque multiplici ministerio non pollui credamus dubitemusve? Vix propè est judicare, utrum magis conducat generi humano, quando aliis nullus est deorum respectus, aliis pudendus. Externis famulantur sacris: ac digitis deos gestant: & monstra quoque, quæ colunt, damnant: & excogitant cibos: imperia dira in ipsos, ne somno quidem quieto, irrogant. Non matrimonia, non liberos, non denique quidquam aliud, nisi juvantibus sacris, deligunt. Alii in ipso Capitolio fallunt, ac fulminantem pejerant Jovem: & hos juvant scelera, illos sacra sua pœnis agunt.

Invenit tamen inter has utrasque sententias medium sibi ipsa mortalitas numen, quò minùs etiam plana de deo conjectatio esset. Toto quippe mundo, & locis

omnibus, omnibusque horis omnium vocibus Fortuna sola invocatur: una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, & cum conviciis colitur: volubilis, a plerisque verò & cæca etiam existimata, vaga, inconstans, incerta, varia, indignorumque fautrix. Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta: & in totâ ratione mortalium, sola utramque paginam facit. Adeóque obnoxiæ sumus sortis, ut Sors ipsa pro deo sit, quâ deus probatur incertus.

Pars alia & hanc pellit, astroque suo eventus adsignat, & nascendi legibus: semelque in omnes futuros umquam deo decretum: in reliquum verò otium datum. Sedere cœpit sententia hæc; pariterque & eruditum vulgus, & rude in eam cursu vadit. Ecce fulgurum monitus, oraculorum præscita, aruspicum prædicta, atque etiam parva dictu, in auguriis sternumenta, & offensiones pedum. Divus Augustus lævum prodidit sibi calceum præposterè inductum, quo die seditione militari propè afflictus est. Quæ singula improvidam mortalitatem involvunt, solùm ut inter ista certum sit, nihil esse certi, nec miserius quidquam homine, aut superbius. Ceteris quippe animantium sola victûs cura est, in quo sponte naturæ benignitas sufficit: uno quidem vel præferendo cunctis bo-

nis, quòd de gloriâ, de pecuniâ, ambitione, ſuperque de morte non cogitant.

Verùm in his deos agere curam rerum humanarum credi, ex uſu vitæ eſt: pœnaſque maleficiis aliquando ſeras occupato deo in tantâ mole, numquam autem irritas eſſe: nec ideo proximum illi genitum hominem, ut vilitate juxta belluas eſſet. Imperfectæ verò in homine naturæ præcipua ſolatia, ne deum quidem poſſe omnia. Namque nec ſibi poteſt mortem conſciſcere, ſi velit, quòd homini dedit optimum in tantis vitæ pœnis: nec mortales æternitate donare, aut revocare defunctos: nec facere, ut qui vixit, non vixerit: qui honores gessit, non geſſerit: nullumque habere in præterita jus, præterquam oblivionis: atque (ut facetis quoque argumentis ſocietas hæc cum deo copuletur) ut bis dena, viginti non ſint, ac multa ſimiliter efficere non poſſe: per quæ declaratur haud dubiè naturæ potentia, idque eſſe quod deum vocamus. In hæc divertiſſe non fuerit alienum, vulgata propter assiduam quæſtionem de deo.

VI. 8. Hinc redeamus ad reliqua naturæ. Sidera, quæ affixa diximus mundo, non illa, ut exiſtimat vulgus, ſingulis adtributa nobis, & clara divitibus, minora pauperibus, obſcura defectis, ac pro ſorte cujuſque lucentia, adnumerata mortalibus:

nec cum ſuo quæque homine orta moriuntur, nec aliquem extingui, decidua significant. Non tanta cælo ſocietas nobiſcum eſt, ut noſtro fato mortalis sit ibi quoque siderum fulgor. Illa nimio alimento tracti humoris igneâ vi abundantiam reddunt, cùm decidere creduntur: ut apud nos quoque id, luminibus accensis, liquore olei notamus accidere. Ceterùm æterna eſt cæleſtibus natura, intexentibus mundum, intextuque concretis: potentia autem ad terram magnopere eorum pertinens, quæ propter effectus, claritatemque, & magnitudinem, in tantâ ſubtilitate noſci potuerunt, sicut ſuo demonſtrabimus loco. Circulorum quoque cæli ratio in terræ mentione aptiùs dicetur, quando ad eam tota pertinet, Signiferi modò inventionibus non dilatis. Obliquitatem ejus intellexiſſe, hoc eſt, rerum fores aperuiſſe, Anaximander Milesius traditur primus, Olympiade quinquagesimâ octavâ. Signa deinde in eo Cleoſtratus, & prima Arietis ac Sagittarii. Sphæram ipſam antè multò Atlas. Nunc relicto mundi ipsius corpore, reliqua inter cælum terraſque tractentur.

Summum eſſe, quod vocant Saturni sidus, ideoque minimum videri, & maximo ambire circulo, ac tricesimo anno ad breviſſima ſedis ſuæ principia regredi, certum eſt. Omnium autem errantium side-

rum meatus, interque ea Solis & Lunæ, contrarium mundo agere cursum, id est, lævum, illo semper in dexteram præcipiti. Et quamvis assiduâ conversione immensæ celeritatis attollantur ab eo, rapianturque in occasum, adverso tamen ire motu per suos quæque passus: ita fieri, ne convolutus aer eamdem in partem æternâ mundi vertigine, ignavo globo torpeat, sed findatur, adverso siderum verbere discretus & digestus. Saturni autem sidus gelidæ ac rigentis esse naturæ, multóque ex eo inferiorem Jovis circulum, & ideo motu celeriori duodenis circumagi annis Tertium Martis, quod quidam Herculis vocant, ignei, ardentis a Solis vicinitate, binis fere annis converti. Ideoque hujus ardore nimio, & rigore Saturni, interjectum ambobus, ex utroque temperari Jovem, salutaremque fieri. Deinde Solis meatum esse partium quidem trecentarum sexaginta: sed ut observatio umbrarum ejus redeat ad notas, quinos annis dies adjici, superque quartam partem diei. Quam ob causam quinto anno unus intercalaris dies additur, ut temporum ratio Solis itineri congruat.

Infra Solem ambit ingens sidus, appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipsisque cognominibus æmulum Solis ac Lunæ. Præveniens quippe & ante matu-

tinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut Sol alter, diem maturans: contrà ab occasu refulgens nuncupatur Vesper, ut prorogans lucem, vicemque Lunæ reddens. Quam naturam ejus Pythagoras Samius primus deprehendit, Olympiade circiter LXII, qui fuit urbis Romæ annus CCXXII. Jam magnitudine extra cuncta alia sidera est: claritatis quidem tantæ, ut unius hujus stellæ radiis umbræ reddantur. Itaque & in magno nominum ambitu est. Alii enim Junonis, alii Isidis, alii Matris deûm appellavere. Hujus naturâ cuncta generantur in terris. Namque in alterutro exortu genitali rore conspergens, non terræ modò conceptus implet, verùm animantium quoque omnium stimulat: Signiferi autem ambitum peragit trecenis & duodequinquagenis diebus, ab Sole numquam absistens partibus sex atque quadraginta longiùs, ut Timæo placet.

Simili ratione, sed nequaquam magnitudine aut vi proximum illi Mercurii sidus, a quibusdam appellatum Apollinis: inferiore circulo fertur novem diebus ociore ambitu: modò ante Solis exortum, modò post occasum splendens, numquam ab eo viginti tribus partibus remotior, ut hic idem & Sosigenes docent. Ideo & peculiaris horum siderum ratio est, neque communis cum suprà dictis. Namque ea &

quartâ parte cæli a Sole abesse, & tertiâ: & adversa Soli sæpe cernuntur: majoresque alios habent cuncta plenæ conversionis ambitus, in magni anni ratione dicendos.

9. Sed omnium admirationem vincit novissimum sidus, terrisque familiarissimum, & in tenebrarum remedium ab naturâ repertum, Lunæ. Multiformi hæc ambage torsit ingenia contemplantium, & proximum ignorari maximè sidus indignantium: crescens semper, aut senescens. Et modò curvata in cornua facies, modò æquâ portione divisa, modò sinuata in orbem: maculosa, eademque subitò prænitens: immensa orbe pleno, ac repentè nulla: aliàs pernox, aliàs sera, & parte diei Solis lucem adjuvans: deficiens, & in defectu tamen conspicua: quæ mensis exitu latet, cùm laborare non creditur. Jam verò humilis, & excelsa, & ne id quidem uno modo, sed aliàs admota cælo, aliàs contigua montibus, nunc in Aquilonem elata, nunc in Austros dejecta: quæ singula in eâ deprehendit hominum primus Endymion: & ob id amore ejus captus famâ traditur. Non sumus profectò grati erga eos, qui labore curâque lucem nobis aperuere in hac luce: mirâque humani ingenii peste, sanguinem, & cædes condere annalibus juvat, ut scelera hominum noscantur mundi ipsius ignaris.

Proxima ergo cardini, ideoque minimo ambitu, vicenis diebus ſepteniſque, & tertiâ diei parte, peragit ſpatia eadem, quæ Saturni sidus altissimum triginta (ut dictum eſt) annis. Deinde morata in coitu Solis biduò, cùm tardissimè tricesimâ luce rurſus ad eaſdem vices exit: haud ſcio an omnium, quæ in cælo pernoſci potuerunt, magiſtra: in duodecim mensium ſpatia oportere dividi annum, quando ipſa toties Solem redeuntem ad principia, conſequitur: Solis fulgore reliqua siderum regi, siquidem in toto mutuatâ ab eo luce fulgere, qualem in repercuſſu aquæ volitare conſpicimus: ideo molliore, & imperfectâ vi ſolvere tantùm humorem, atque etiam augere, quem Solis radii abſumant: ideo & inæquali lumine aſpici: quia ex adverſo demum plena, reliquis diebus tantùm ex ſe terris oſtendat, quantùm ex Sole ipſa concipiat: in coitu quidem non cerni, quoniam hauſtum omnem lucis adverſa illò regerat, unde acceperit: sidera verò haud dubiè humore terreno paſci, quia orbe dimidio nonnumquam maculoſa cernatur, ſçilicet nondum ſuppetente ad hauriendum ultrà juſtâ vi; maculas enim non aliud eſſe quàm terræ raptas cum humore ſordes:

10. Defectus autem ſuos, & Solis, rem in totâ contemplatione naturæ maximè

miram, & ostento similem, eorum magnitudinum, umbræque indices exsistere.

VII. Quippe manifestum est, Solem interventu Lunæ occultari, Lunamque terræ objectu: ac vices reddi, eosdem Solis radios Lunâ interpositu suo auferente terræ, terrâque Lunæ. Hac subeunte repentinas obduci tenebras, rursumque illius umbrâ sidus hebetari. Neque aliud esse noctem, quàm terræ umbram. Figuram autem umbræ similem metæ, ac turbini inverso: quando mucrone tantùm ingruat, neque Lunæ excedat altitudinem: quoniam nullum aliud sidus eodem modo obscuretur, & talis figura semper mucrone deficiat. Spatio quidem consumi umbras, indicio sunt volucrum præalti volatus. Ergo confinium illis est aeris terminus, initiumque ætheris. Supra Lunam pura omnia ac diuturnæ lucis plena. A nobis autem per noctem cernuntur sidera, ut reliqua lumina e tenebris. Et propter has causas nocturno tempore deficit Luna. Stati autem atque menstrui non sunt utrique defectus, propter obliquitatem Signiferi, Lunæque multivagos, ut dictum est, flexus, non semper in scrupulis partium congruente siderum motu.

VIII. 11. Hæc ratio mortales animos subducit in cælum, ac velut inde contemplantibus, trium maximarum rerum

naturæ partium magnitudinem detegit. Non posset quippe totus Sol adimi terris intercedente Lunâ, si terra major esset quàm Luna. Tertia ex utroque vastitas Solis aperitur, ut non sit necesse amplitudinem ejus oculorum argumentis, atque conjecturâ animi scrutari : immensum esse, quia arborum in limitibus porrectarum in quotlibet passuum millia umbras paribus jaciat intervallis, tamquam toto spatio medius : & quia per æquinoctium omnibus in meridianâ plagâ habitantibus, simul fiat a vertice : item quia circa solstitialem circulum habitantium meridie ad Septemtrionem umbræ cadant, ortu verò ad occasum. Quæ fieri nullo modo possent nisi multò, quàm terra, major esset : nec quòd montem Idam exoriens latitudine exsuperet, dextra lævaque largè amplectens, præsertim tanto discretus intervallo.

Defectus Lunæ magnitudinem ejus haud dubiâ ratione declarat, sicut terræ parvitatem ipsa deficiens. Namque cùm sint tres umbrarum figuræ; constetque, si par lumini sit materia, quæ jactat umbram, columnæ effigie jaci, nec habere finem : si verò major materia, quàm lumen, turbinis recti, ut sit imum ejus angustissimum, & simili modo infinita longitudo : si minor materia, quàm lux, metæ exsistere effigiem in cacuminis finem desinentem ;

talemque cerni umbram deficiente Lunâ: palam fit, ut nulla ampliùs relinquatur dubitatio, ſuperari magnitudine terram: id quidem & tacitis ipsius naturæ indiciis. Cur enim partitis vicibus anni brumalis abſcedit? ut noctium opacitate terras reficiat, exuſturus haud dubiè, & sic quoque exurens quadam in parte: tanta magnitudo eſt.

IX. 12. Et rationem quidem defectûs utriuſque, primus Romani generis in vulgus extulit Sulpicius Gallus, qui conſul cum Marcello fuit: ſed tum tribunus militum, ſollicitudine exercitu liberato, pridie quàm Perſeus rex ſuperatus a Paulo eſt, in concionem ab imperatore productus ad prædicendam eclipsim, mox & compoſito volumine. Apud Græcos autem inveſtigavit primus omnium Thales Mileſius, Olympiadis XLVIII anno quarto; prædicto ſolis defectu, qui Alyatte rege factus eſt, urbis conditæ anno CLXX. Poſt eos utriuſque ſideris curſum in ſexcentos annos præcinuit Hipparchus, menſes gentium, dieſque & horas, ac situs locorum, & viſus populorum complexus, ævo teſte, haud alio modo, quàm consiliorum naturæ particeps. Viri ingentes, ſupraque mortalia, tantorum numinum lege deprehensâ, & miſerâ hominum mente abſolutâ, in defectibus ſcelera, aut mor-

tem aliquam siderum pavente: quo in metu fuisse Stesichori & Pindari vatum sublimia ora palam est deliquio Solis: at in Lunâ veneficia arguente mortalitate, & ob id crepitu dissono auxiliante. Quo pavore ignarus causæ Nicias Atheniensium imperator, veritus classem portu educere, opes eorum afflixit. Macti ingenio este cæli interpretes, rerumque naturæ capaces, argumenti repertores, quo deos hominesque vicistis. Quis enim hæc cernens, & statos siderum (quoniam ita placuit appellare) labores, non suæ necessitati mortalis genitus ignoscat? Nunc confessa de iisdem breviter atque capitulatim attingam, ratione admodum necessariis locis strictimque redditâ; nam neque instituti operis talis argumentatio est: neque omnium rerum afferri posse causas minùs mirum est, quàm constare in aliquibus.

X. 13. Defectus ducentis viginti tribus mensibus redire in suos orbes certum est; Solisque defectum non nisi novissimâ primâve fieri Lunâ, quod vocant coitum: Lunæ autem non nisi plenâ, semperque citrà quàm proximè fuerit. Omnibus autem annis fieri utriusque sideris defectus statis diebus, horisque sub terrâ. Nec tamen cùm supernè fiunt, ubique cerni, aliquando propter nubila, sæpius

globo terræ obſtante convexitatibus mundi. Intra ducentos annos Hipparchi ſagacitate compertum eſt, & Lunæ defectum aliquando quinto menſe a priore fieri, Solis verò ſeptimo: eumdem bis in triginta diebus ſupra terras occultari, ſed ab aliis atque aliis hoc cerni: quæque ſunt in hoc miraculo maximè mira, cùm conveniat umbrâ terræ Lunam hebetari, nunc ab occasûs parte hoc ei accidere, nunc ab exortûs: & quanam ratione, cùm Solis exortu umbra illa hebetatrix ſub terrâ eſſe debeat, ſemel jam acciderit, ut in occaſu Luna deficeret, utroque ſuper terram conſpicuo sidere. Nam ut quindecim diebus utrumque sidus quæreretur, & noſtro ævo accidit, imperatoribus Veſpasianis, patre III, filio iterum conſulibus.

XI. 14. Lunam ſemper aversis a Sole cornibus, si creſcat, ortus ſpectare: si minuatur, occaſus, haud dubium eſt. Lucere dodrantes ſemuncias horarum ab ſecundâ adjicientem uſque ad plenum orbem, detrahentemque in diminutionem. Intra quatuordecim autem partes Solis, ſemper occultam eſſe. Quo argumento amplior errantium ſtellarum, quàm Lunæ magnitudo colligitur: quando illæ & a ſeptenis interdum partibus emergant. Sed altitudo cogit minores videri: sicut affixas cælo Solis fulgor interdiu non cerni, cùm

æquè ac noctu luceant: idque manifestum fiat defectu Solis, & prææaltis puteis.

XII. 15. Errantium autem tres, quas ſupra Solem diximus sitas, occultantur, meantes cum eo. Exoriuntur verò matutino, diſcedentes partibus numquam ampliùs undenis. Poſtea radiorum ejus contactu reguntur, & in triquetro a partibus centum viginti ſtationes matutinas faciunt, quæ & primæ vocantur: mox in averſo a partibus centum octoginta, exortus veſpertinos. Iterumque in centum viginti ab alio latere appropinquantes, ſtationes veſpertinas, quas & ſecundas vocant, donec aſſecutus in partibus duodenis occultet illas, qui veſpertini occaſus appellantur. Martis ſtella ut propior, etiam ex quadrato ſentit radios, ab nonaginta partibus: unde & nomen accepit is motus, primus & ſecundus nonagenarius dictus ab utroque exortu. Eadem ſtationalis ſenis mensibus commoratur in signis, alioqui bimeſtris, cùm ceteræ utraque ſtatione quaternos menſes non impleant.

Inferiores autem duæ occultantur in coitu veſpertino, simili modo: relictoque Sole, totidem in partibus faciunt exortus matutinos: atque a longissimis diſtantiæ ſuæ metis Solem inſequuntur, adeptæque occaſu matutino conduntur ac prætereunt. Mox eodem intervallo veſpere exoriun-

tur, usque ad quos diximus terminos. Ab his retrogradiuntur ad Solem, & occasu vespertino delitescunt. Veneris stella & stationes duas, matutinam vespertinamque, ab utroque exortu facit, a longissimis distantiæ suæ finibus: Mercurii, stationes breviore momento, quàm ut deprehendi possint.

XIII. Hæc est luminum occultationumque ratio, perplexior motu, multisque involuta miraculis. Siquidem magnitudines suas & colores mutant, & eædem ad Septemtrionem accedunt, abeuntque ad Austrum, terrisque propiores aut cælo repentè cernuntur: in quibus aliter multa quàm priores, tradituri, fatemur ea quoque illorum esse muneris, qui primi quærendi vias demonstraverint: modò ne quis desperet sæcula proficere semper. Pluribus de causis hæc omnia accidunt.

Prima circulorum, quos Græci ἀψῖδας in stellis vocant: etenim Græcis utendum erit vocabulis. Sunt autem hi sui cuique earum, aliique quàm mundo: quoniam terra a verticibus duobus, quos appellaverunt Polos, centrum cæli est, nec non Signiferi, obliquè inter eos siti. Omnia autem hæc constant ratione circini semper indubitatâ. Ergo ab alio cuique centro absides suæ exurgunt, ideoque diversos habent orbes, motusque dissimiles,

quoniam interiores absidas necesse est breviores esse.

16. Igitur a terræ centro absides altissimæ sunt, Saturno in Scorpione, Jovi in Virgine, Marti in Leone, Soli in Geminis, Veneri in Sagittario, Mercurio in Capricorno, mediis omnium partibus. Et e contrario, ad terræ centrum humillimæ atque proximæ. Sic fit, ut tardiùs moveri videantur, cùm altissimo ambitu feruntur: non quia accelerent, tardentve naturales motus, qui certi ac singuli sunt illis, sed quia deductas ab summâ abside lineas coarctari ad centrum necesse est, sicut in rotis radios: idemque motus aliàs major, aliàs minor, centri propinquitate sentitur.

Altera sublimitatum causa, quoniam a suo centro absidas altissimas habent in aliis signis. Saturnus in Libræ parte vicesimâ, Jupiter Cancri quintadecimâ, Mars Capricorni vicesimâ octavâ, Sol Arietis nonadecimâ, Venus Piscium vicesimâ septimâ, Mercurius Virginis quintadecimâ, Luna Tauri tertiâ.

Tertia altitudinum ratio, cæli mensurâ, non circuli, intelligitur: subire eas, aut descendere per profundum aeris, oculis existimantibus.

Huic connexa latitudinum Signiferi, obliquitatisque, causa est. Per hunc stellæ;

quas diximus, feruntur : nec aliud habitatur in terris, quàm quod illi subjacet : reliqua a Polis squalent. Veneris tantùm stella excedit eum binis partibus : quæ causa intelligitur efficere, ut quædam animalia & in desertis mundi nascantur. Luna quoque per totam latitudinem ejus vagatur, sed omnino non excedens eum. Ab his Mercurii stella laxissimè, ut tamen e duodenis partibus (tot enim sunt latitudinis) non ampliùs octonas pererret, neque has æqualiter, sed duas medio ejus, & suprà quatuor, infrà duas. Sol deinde medio fertur inter duas partes flexuoso Draconum meatu inæqualis : Martis stella quatuor medias, Jovis mediam & super eam duas : Saturni duabus, ut Sol. Hæc erit latitudinum ratio ad Austrum descendentium, aut ad Aquilonem subeuntium. Hac constare & tertiam illam a terrâ subeuntium in cælum, & pariter scandi eam quoque existimavere plerique falsò ; qui ut coarguantur, aperienda est subtilitas immensa, & omnes eas complexa causas.

Convenit stellas in occasu vespertino proximas esse terræ & latitudine & altitudine ; exortusque matutinos in initio cujusque fieri ; stationes in mediis latitudinum articulis, quæ vocant ecliptica. Perinde confessum est, motum augeri, quamdiu in vicino sint terræ ; cùm abscedant

in altitudinem, minui. Quæ ratio Lunæ maximè sublimitatibus adprobatur. Æquè non est dubium, in exortibus matutinis etiamnum augeri; atque a stationibus primis tres superiores diminui usque ad stationes secundas. Quæ cùm ita sint, manifestum erit ab exortu matutino latitudines scandi; quoniam in eo primùm habitu incipiant parciùs adjici motus; in stationibus verò primis altitudinem subire, quoniam tum primùm incipiat detrahi numerus, stellæque retroire. Cujus rei ratio privatim reddenda est. Percussæ in quâ diximus parte, & triangulo Solis radio inhibentur rectum agere cursum, & igneâ vi levantur in sublime. Hoc non protinus intelligi potest visu nostro, ideoque existimantur stare, unde & nomen accepit statio. Progreditur deinde ejusdem radii violentiâ, & retroire cogit vapor repercussus. Multò id magis in vespertino earum exortu, toto Sole averso, cùm in summas absidas expelluntur, miniméque cernuntur, quoniam altissimè absunt, & minimo feruntur motu, tantò minore, cùm hoc in altissimis absidum evenit signis. Ab exortu vespertino latitudo descenditur, parciùs jam se minuente motu; non tamen ante stationes secundas augente, cùm & altitudo descenditur, superveniente ab alio latere radio, eademque vi rursus

ad

ad terras deprimente, quæ sustulerit in cælum ex priore triquetro. Tantùm interest, subeant radii, an superveniant. Multóque eadem magis in vespertino occasu accidunt. Hæc est superiorum stellarum ratio; difficilior, reliquarum, & a nullo ante nos reddita.

XIV. 17. Primùm igitur dicatur, cur Veneris stella numquam longiùs XLVI. partibus, Mercurius viginti tribus a Sole abscedant, sæpe citra eas ad Solem reciprocent. Conversas habent utræque absidas, ut infra Solem sitæ: tantúmque circulis earum sub terrâ est, quantùm supernè prædictarum: & ideo non possunt abesse ampliùs, quoniam curvatura absidum ibi non habet longitudinem majorem. Ergo utrique simili ratione modum statuunt absidum suarum margines, ac spatia longitudinis latitudinum evagatione pensant. At enim cur non semper ad quadraginta sex, & ad partes viginti tres perveniunt? Immo verò. Sed ratio canonica fallit. Namque apparet, absidas quoque earum moveri, quòd numquam transeant Solem. Itaque cùm in partem ipsam ejus incidêre margines alterutro latere, tum & stellæ ad longissima sua intervalla pervenire intelliguntur: cùm citrà fuere margines totidem partibus, & ipsæ ocius redire creduntur, cùm sit illa semper utrimque extre-

mitas summa. Hinc & ratio motuum conversa intelligitur. Superiores enim celerrimè feruntur in occasu vespertino, hæ tardissimè: illæ a terrâ altissimè absunt, cùm tardissimè moventur: hæ, cùm ocissimè. Quia sicut in illis propinquitas centri accelerat, ita in his extremitas circuli. Illæ ab exortu matutino minuere celeritatem incipiunt, hæ verò augere: illæ retro cursum agunt a statione matutinâ usque ad vespertinam. Veneris, a vespertinâ usque ad matutinam. Incipit autem ab exortu matutino latitudinem scandere, altitudinem verò ac Solem insequi a statione matutinâ, ocissima in occasu matutino, & altissima. Degredi autem latitudine, motumque minuere ab exortu vespertino: retro quidem ire, simulque altitudine degredi a statione vespertinâ. Mercurii rursus stella utroque modo scandere ab exortu matutino, degredi verò latitudine a vespertino; consecutoque Sole ad quindecim partium intervallum, consistit quatriduò propè immobilis. Mox ab altitudine descendit, retroque graditur ab occasu vespertino usque ad exortum matutinum. Tantùmque hæc, & Luna, totidem diebus, quot subiere, descendunt. Veneris quindecies pluribus subit. Rursus Saturni & Jovis duplicatò degrediuntur; Martis etiam quadruplicatò. Tanta est naturæ

varietas. Sed ratio evidens: nam quae in vaporem Solis nituntur, etiam descendunt aegre.

XV. Multa promi amplius circa haec possunt secreta naturae, legesque, quibus ipsa serviat. Exempli gratiâ: in Martis sidere, cujus est maximè inobservabilis cursus, numquam id stationem facere Jovis sidere triquetro; rarò admodum sexaginta partibus discreto, qui numerus sexangulas mundi efficit formas; nec exortus, nisi in duobus signis tantùm, Cancri & Leonis, simul edere. Mercurii verò sidus in Piscibus exortus vespertinos raros facere, creberrimos in Virgine; in Librâ matutinos. Item matutinos in Aquario, rarissimos in Leone. Retrogradum in Tauro & Geminis non fieri; in Cancro verò non citra vicesimam quintam partem. Lunam bis coitum cum Sole & in nullo alio signo facere quàm Geminis, non coire aliquando in Sagittario tantùm. Novissimam verò primamque eadem die vel nocte, nullo alio in signo quàm Ariete, conspici; id quoque paucis mortalium contingit. Et inde fama cernendi Lynceo. Non comparere in caelo Saturni sidus, & Martis cùm plurimùm diebus centum septuaginta; Jovis triginta sex, aut cùm minimùm, denis detractis diebus; Veneris sexaginta novem, aut cùm minimùm, quinquaginta duobus; Mercurii

tredecim, aut cùm plurimùm, octodecim.

XVI. 18. Colores ratio altitudinum temperat: siquidem earum similitudinem trahunt, in quarum aera venêre subeundo, tingitque adpropinquantes utralibet alieni meatûs circulus. Frigidior in pallorem, ardentior in ruborem, ventosus in horrorem, Sol atque commissuræ absidum, extremæque orbitæ atram in obscuritatem. Suus quidem cuique color est, Saturno candidus, Jovi clarus, Marti igneus, Lucifero candens, Vesperi refulgens, Mercurio radians, Lunæ blandus, Soli, cùm oritur, ardens; postea radians. His causis connexo visu & earum quæ cælo continentur. Namque modò multitudo conferta inest circa dimidios orbes Lunæ, placidâ nocte leniter illustrante eas; modò raritas, ut fugisse miremur, plenilunio abscondente; aut cùm Solis, supráve dictarum radii, visus perstrinxere nostros. Et ipsa autem Luna ingruentium Solis radiorum haud dubiè differentias sentit, hebetante ceterò inflexos mundi convexitate eos, præterquam ubi recti angulorum competunt ictus. Itaque in quadrato Solis dividua est, in triquetro seminani ambitur orbe, impletur autem in adverso; rursusque minuens easdem effigies paribus edit intervallis, simili ratione, quâ supra Solem tria sidera.

XVII. 19. Sol autem ipse quatuor differentias habet, bis æquatâ nocte diei, vere & autumno, & in centrum incidens terræ, octavis in partibus Arietis ac Libræ; bis permutatis spatiis, in auctum diei, brumâ octavâ in parte Capricorni; noctis verò, solstitio totidem in partibus Cancri. Inæqualitatis causa obliquitas est Signiferi, cùm pars æqua mundi super subterque terras omnibus fiat momentis. Sed quæ recta in exortu suo consurgunt signa, longiore tractu tenent lucem; quæ verò obliqua, ociore transeunt spatio.

XVIII. 20. Latet plerosque, magnâ cæli affectatione compertum a principibus doctrinæ viris, superiorum trium siderum ignes esse, qui decidui ad terras fulminum nomen habeant; sed maximè ex iis medio loco siti. Fortassis quoniam contagium nimii humoris ex superiore circulo, atque ardoris, ex subjecto, per hunc modum egerat. Ideoque dictum Jovem fulmina jaculari. Ergo ut e flagrante ligno carbo cum crepitu, sic a sidere cælestis ignis exspuitur, præscita secum afferens, ne abdicatâ quidem sui parte in divinis cessante operibus. Idque maximè turbato fit aere; quia collectus humor abundantiam stimulat, aut quia turbatur quodam ceu gravidi sideris partu.

XIX. 21. Intervalla quoque siderum a

terrâ multi indagare tentaverunt: & Solem abesse a Lunâ undeviginti partes; quantùm Lunam ipsam a terrâ, prodiderunt. Pythagoras verò vir sagacis animi; a terrâ ad Lunam, centum viginti sex millia stadiorum esse collegit. Ab eâ usque ad Solem, duplum. Inde ad duodecim signa, triplicatum; in quâ sententiâ & Gallus Sulpicius noster fuit.

XX. 22. Sed Pythagoras interdum ex musicâ ratione appellat tonum, quantùm absit a terrâ Luna. Ab eâ ad Mercurium, spatii ejus dimidium; & ab eo ad Venerem fere tantumdem. A quâ ad Solem sescuplum; a Sole ad Martem, tonum, id est, quantùm ad Lunam a terrâ. Ab eo usque Jovem, dimidium; & ab eo ad Saturnum dimidium, & inde sescuplum ad Signiferum. Ita septem tonos effici; quam diapasôn harmoniam vocant, hoc est, universitatem concentûs. In eâ Saturnum Dorio moveri phthongo, Jovem Phrygio, & in reliquis similia, jucundâ magis, quàm necessariâ subtilitate.

XXI. 23. Stadium centum viginti quinque nostros efficit passus; hoc est, pedes sexcentos viginti quinque. Posidonius non minùs quadraginta stadiorum a terrâ altitudinem esse, in quâ nubila, ac venti, nubesque proveniant. Inde purum liquidumque, & imperturbatæ lucis aerem.

Sed a turbido ad Lunam vicies centum millia ſtadiorum. Inde ad Solem quinquies millies. Eo ſpatio fieri ut tam immenſa ejus magnitudo non exurat terras. Plures autem nongentis ſtadiis in altitudinem nubes ſubire prodiderunt. Incomperta hæc & inextricabilia; ſed tam prodenda, quàm ſunt prodita: in queis tamen una ratio geometricæ collectionis numquam fallacis possit non repudiari, si cui libeat altiùs iſta perſequi. Nec ut menſura, (id enim velle pæne dementis otii eſt,) ſed ut tantùm æſtimatio conjectanti conſtet animo. Nam cùm trecentis ſexaginta & fere ſex partibus orbis Solis, ex circuitu ejus, patere appareat circulum, per quem meat; ſemperque dimetiens tertiam partem ambitûs, & tertiæ paulo minùs ſeptimam colligat, apparet, demptâ ejus dimidiâ (quoniam terra centralis interveniat) ſextam fere partem hujus immensi ſpatii, quod circa terram circuli ſolaris animo comprehenditur, ineſſe altitudinis ſpatio : Lunæ verò duodecimam; quoniam tantò breviore, quàm Sol, ambitu currit; ita ferri eam in medio Solis ac terræ. Mirum quò procedat improbitas cordis humani, parvulo aliquo invitata ſucceſſu, sicut in ſuprà dictis occasionem impudentiæ ratio largitur; ausique divinare Solis ad terram ſpatia, eadem ad cælum

agunt, quoniam sit medius Sol: ut protinus mundi quoque ipsius mensura veniat ad digitos. Quantas enim dimetiens habet septimas, tantas habere circulum duo & vicesimas, tamquam planè a perpendiculo mensura cæli constet.

Ægyptia ratio, quam Petosiris & Necepsos ostendêre, singulas partes in lunari circulo (ut dictum est) minimo, triginta tribus stadiis paulo ampliùs patere colligit: in Saturni amplissimo duplum: in Solis, quem medium esse diximus, utriusque mensuræ dimidium. Quæ computatio plurimùm habet pudoris: quoniam ad Saturni circulum addito Signiferi ipsius intervallo, innumerabilis multiplicatio efficitur.

XXII. 24. Restant pauca de mundo: namque & in ipso cælo stellæ repentè nascuntur. Plura earum genera.

25. Cometas Græci vocant, nostri crinitas, horrentes crine sanguineo, & comarum modo in vertice hispidas. Iidem Pogonias, quibus, inferiore ex parte, in speciem barbæ longæ, promittitur juba. Acontiæ jaculi modo vibrantur, ocissimo significatu. Hæc fuit de quâ quinto consulatu suo Titus imperator Cæsar præclaro carmine præscripsit, ad hunc diem novissimè visa. Easdem breviores & in mucronem fastigatas, Xiphias vocavere, quæ

sunt omnium pallidissimæ, & quodam gladii nitore, ac sine ullis radiis; quos Discеus, suo nomini similis, colore autem electro, raros e margine emittit. Pitheus doliorum cernitur figurâ, in concavo fumidæ lucis. Ceratias cornus speciem habet, qualis fuit cùm Græcia apud Salamina depugnavit. Lampadias ardentes imitatur faces; Hippeus equinas jubas, celerrimi motûs, atque in orbem circa se euntes. Fit & candidus cometes, argenteo crine, ita refulgens, ut vix contueri liceat, specieque humanâ dei effigiem in se ostendens. Fiunt & hirti villorum specie, & nube aliquâ circumdati. Semel adhuc jubæ effigies mutata in hastam est, Olympiade centesimâ nonâ, Urbis anno trecentesimo nonagesimo octavo. Brevissimum, quo cernerentur, spatium septem dierum annotatum est; longissimum, centum octoginta.

XXIII. Moventur autem alii errantium modo, alii immobiles hærent. Omnes ferme sub ipso septemtrione, aliquâ ejus parte non certâ, sed maximè in candidâ, quæ lactei circuli nomen accepit. Aristoteles tradit & simul plures cerni; nemini compertum alteri, quod equidem sciam. Ventos autem ab iis graves æstusque significari. Fiunt & hibernis mensibus, & in austrino polo, sed ibi citra ullum jubar. Di-

raque comperta Æthiopum & Ægypti populis, cui nomen ævi ejus rex dedit Typhon, igneâ specie, ac spiræ modo intorta, visu quoque torvo, nec stella veriùs, quàm quidam igneus nodus. Sparguntur aliquando & errantibus stellis, ceterisque crines. Sed cometes numquam in occasurâ parte cæli est; terrificum magnâ ex parte sidus, ac non leviter piatum, ut civili motu Octavio consule, iterumque Pompeii & Cæsaris bello. In nostro verò ævo circa veneficium, quo Claudius Cæsar imperium reliquit Domitio Neroni; ac deinde principatu ejus, assiduum propè ac sævum. Referre arbitrantur, in quas partes sese jaculetur, aut cujus stellæ vires accipiat, quasque similitudines reddat, & quibus in locis emicet. Tibiarum specie, musicæ arti portendere; obscenis autem moribus, in verendis partibus signorum; ingeniis & eruditioni, si triquetram figuram quadratamve paribus angulis ad aliquos perennium stellarum situs edant; venena fundere, in capite septemtrionalis, austrinæve Serpentis. Cometes in uno totius orbis loco colitur in templo Romæ, admodum faustus divo Augusto judicatus ab ipso; qui incipiente eo, apparuit ludis quos faciebat Veneri Genetrici, non multò pòst obitum patris Cæsaris, in collegio ab eo instituto. Namque his verbis

id gaudium prodidit. « Iis ipsis ludorum » meorum diebus, sidus crinitum per septem dies in regione cæli, quæ sub septemtrionibus est, conspectum. Id oriebatur circa undecimam horam diei, clarumque & omnibus e terris conspicuum » fuit. Eo sidere significari vulgus credidit, Cæsaris animam inter deorum immortalium numina receptam; quo nomine id insigne simulacro capitis ejus, » quod mox in foro consecravimus, adjectum est ». Hæc ille in publicum, interiore gaudio sibi illum natum, seque in eo nasci interpretatus est; &, si verum fatemur, salutare id terris fuit. Sunt qui & hæc sidera perpetua esse credant, suoque ambitu ire, sed non nisi relicta ab Sole cerni. Alii verò, qui nasci humore fortuito, & igneâ vi, ideoque solvi.

XXIV. 26. Idem Hipparchus numquam satis laudatus, ut quo nemo magis adprobaverit cognationem cum homine siderum, animasque nostras partem esse cæli, novam stellam & aliam in ævo suo genitam deprehendit; ejusque motu, quâ die fulsit, ad dubitationem est adductus, anne hoc sæpius fieret, moverenturque & eæ, quas putamus affixas. Idemque ausus, rem etiam deo improbam, adnumerare posteris stellas, ac sidera ad nomen expungere, organis excogitatis, per quæ singularum

loca, atque magnitudines signaret; ut facilè discerni posset ex eo, non modò, an obirent, nascerenturve, sed an omnino aliqua transirent, moverenturve; item an crescerent, minuerenturque, cælo in hereditate cunctis relicto, si quisquam, qui cretionem eam caperet, inventus esset.

XXV. Emicant & faces, non nisi cùm decidunt visæ; qualis Germanico Cæsare gladiatorum spectaculum edente, præter ora populi meridianò transcucurrit. Duo genera earum; Lampades vocant planè faces, alterum Bolidas, quale Mutinensibus malis visum est. Distant quòd faces vestigia longa faciunt, priore ardente parte; Bolis verò perpetua ardens, longiorem trahit limitem.

XXVI. Emicant & trabes simili modo, quas δόκυς vocant; qualis cùm Lacedæmonii classe victi, imperium Græciæ amisere. Fit & cæli ipsius hiatus, quod vocant chasma.

XXVII. 27. Fit & sanguineâ specie (quo nihil terribilius mortalium timori est) incendium, ad terras cadens inde, sicut Olympiadis centesimæ septimæ anno tertio, cùm rex Philippus Græciam quateret. Atque hæc ego statis temporibus naturæ, ut cetera, arbitror exsistere; non, ut plerique, variis de causis, quas ingeniorum acumen excogitat; quippe ingen-

tium malorum fuere prænuntia: sed ea accidisse, non quia hæc facta sunt, arbitror; verùm hæc ideo facta, quia incasura erant illa. Raritate autem occultam eorum esse rationem, ideoque, non, sicut exortus suprà dictos, defectusque, & multa alia, nosci.

XXVIII. 28. Cernuntur & stellæ cum Sole totis diebus, plerumque & circa Solis orbem, ceu spiceæ coronæ, & versicolores circuli: qualiter Augusto Cæsare in primâ juventâ Urbem intrante, post obitum patris, ad nomen ingens capessendum.

29. Exsistunt eædem coronæ circa Lunam, & circa nobilia astra, cælo quoque inhærentia.

XXIX. Circa Solem arcus apparuit; L. Opimio, Q. Fabio consulibus: orbis, C. Porcio, M'. Acilio.

30. Circulus rubri coloris L. Julio; P. Rutilio coss.

XXX. Fiunt prodigiosi, & longiores Solis defectus, qualis occiso dictatore Cæsare, & Antoniano bello, totius pæne anni pallore continuo.

XXXI. 31. Et rursus plures Soles simul cernuntur: nec supra ipsum, nec infra, sed ex obliquo: numquam juxta, nec contra terram: nec noctu: sed aut oriente, aut occidente. Semel & meridie conspecti

in Bosporo produntur, qui a matutino tempore duraverunt in occasum. Trinos Soles antiqui sæpius videre: sicut Sp. Postumio, Q. Mucio, & Q. Marcio, M. Porcio, & M. Antonio, P. Dolabellâ, & M. Lepido, L. Planco coss. Et nostra ætas vidit divo Claudio principe, consulatu ejus, Cornelio Orfito collegâ. Plures simul, quàm tres, visi, ad hoc ævi numquam produntur.

XXXII. 32. Lunæ quoque trinæ, ut Cn. Domitio, C. Fannio consulibus, apparuere: quos plerique appellaverunt Soles nocturnos.

XXXIII. 33. Lumen de cælo noctu visum est, C. Cæcilio, Cn. Papirio consulibus, & sæpe aliàs, ut diei species noctu luceret.

XXXIV. 34. Clypeus ardens ab occasu ad ortum scintillans transcucurrit, Solis occasu, L. Valerio, C. Mario consulibus.

XXXV. 35. Scintillam e stellâ cadere, & augeri terræ adpropinquantem, ac postquam Lunæ magnitudine facta sit, illuxisse, ceu nubilo die: dein cùm in cælum se reciperet, lampadem factam, semel umquam proditur, Cn. Octavio, C. Scribonio coss. Vidit hoc Silanus proconsul cum comitatu suo.

XXXVI. 36. Fieri videntur, & discur-

sus stellarum, numquam temere, ut non ex eâ parte truces venti coориantur.

XXXVII. 37. Exsistunt stellæ & in mari terrisque. Vidi nocturnis militum vigiliis, inhærere pilis pro vallo fulgorem effigie eâ. Et antennis navigantium, aliisque navium partibus, ceu vocali quodam sono insistunt, ut volucres sedem ex sede mutantes: graves, cùm solitariæ venere, mergentesque navigia: & si in carinæ ima deciderint, exurentes: geminæ autem salutares, & prosperi cursûs prænuntiæ: quarum adventu fugari diram illam ac minacem, appellatamque Helenam, ferunt. Et ob id Polluci & Castori id numen adsignant: eosque in mari deos invocant. Hominum quoque capita vespertinis horis, magno præsagio circumfulgent. Omnia incertâ ratione, & in naturæ majestate abdita.

XXXVIII. 38. Hactenus de mundo ipso, sideribusque. Nunc reliqua cæli memorabilia. Namque & hoc cælum appellavere majores, quod alio nomine aera: omne quod inani simile, vitalem hunc spiritum fundit. Infra Lunam hæc sedes, multóque inferior, (ut animadverto propemodum constare) infinitum ex superiore naturâ aeris, infinitum & terreni halitûs miscens, utraque sorte confunditur. Hinc nubila, tonitrua, & alia fulmina. Hinc grandines,

pruinæ, imbres, procellæ, turbines. Hinc plurima mortalium mala, & rerum naturæ pugna secum. Terrena in cælum tendentia deprimit siderum vis: eademque quæ sponte nón subeunt, ad se trahit. Decidunt imbres, nebulæ subeunt, siccantur amnes, ruunt grandines, torrent radii, & terram in medium undique impellunt. Iidem infracti resiliunt: &, quæ potuere, auferunt secum. Vapor ex alto cadit, rursumque in altum redit. Venti ingruunt inanes, iidemque cum rapinâ remeant. Tot animalium haustus spiritum e sublimi trahit. At ille contrà nititur, tellusque, ut inani cælo spiritum infundit. Sic ultro citroque commeante naturâ, ut tormento aliquo, mundi celeritate discordia accenditur. Nec stare pugnæ licet, sed assiduè rapta convolvitur, & circa terram immenso rerum causas globo ostendit: subinde per nubes cælum aliud obtexens. Ventorum hoc regnum. Itaque præcipua eorum natura ibi, & ferme reliquas complexa causas: quoniam & tonitruum, & fulminum jactus, horum violentiæ plerique adsignant. Quin & ideo lapidibus pluere interim, quòd vento sint rapti, & multa similiter. Quam ob rem plura simul dicenda sunt.

XXXIX. 39. Tempestatum, rerumque quasdam statas esse causas: quasdam verò

fortuitas, aut adhuc rationis incompertæ; manifestum est. Quis enim æstates, & hiemes, quæque in temporibus annuâ vice intelliguntur, siderum motu fieri dubitet? Ut Solis ergo natura temperando intelligitur anno, sic reliquorum quoque siderum propria est quibusque vis, & ad suam cuique naturam fertilis. Alia sunt in liquorem soluti humoris fecunda, alia concreti in pruinas, aut coacti in nives, aut glaciati in grandines: alia flatûs, alia teporis, alia vaporis, alia roris, alia rigoris. Nec verò hæc tanta debent existimari, quanta cernuntur: cùm esse eorum nullum minùs Lunâ tam immensæ altitudinis ratio declaret. Igitur in suo quæque motu naturam suam exercent: quod manifestum, Saturni maximè transitus imbribus faciunt. Nec meantium modò siderum hæc vis est, sed multorum etiam adhærentium cælo, quoties errantium accessu impulsa, aut conjectu radiorum exstimulata sunt: qualiter in Suculis sentimus accidere, quas Græci ob id pluvio nomine Hyadas appellant. Quin & suâ sponte quædam, statisque temporibus, ut Hœdorum exortus. Arcturi verò sidus non ferme sine procellosâ grandine emergit.

XL. 40. Nam Caniculæ exortu accendi Solis vapores quis ignorat? cujus sideris effectus amplissimi in terrâ sentiuntur. Fer-

vent maria exoriente eo, fluctuant in cellis vina, moventur stagna. Orygem appellat Ægyptus feram, quam in exortu ejus contrà stare, & contueri tradit, ac velut adorare, cùm sternuerit. Canes quidem toto eo spatio maximè in rabiem agi, non est dubium.

XLI. 41. Quin partibus quoque signorum quorumdam sua vis inest, ut autumnali æquinoctio, brumâque, cùm tempestatibus confici sidus intelligimus. Nec imbribus tantùm tempestatibusque, sed multis & corporum, & ruris experimentis. Afflantur alii sidere, alii commoventur, statis temporibus, alvo, nervis, capite, mente. Olea, & populus alba, & salices, solstitio folia circumagunt. Floret ipso brumali die suspensa in tectis arentis herba pulegii, rumpuntur intentæ spiritu membranæ. Miretur hoc, qui non observet quotidiano experimento, herbam unam, quæ vocatur heliotropium, abeuntem Solem intueri semper, omnibusque horis cum eo verti, vel nubilo obumbrante. Jam quidem lunari potestate ostrearum, conchyliorumque, & concharum omnium corpora augeri, ac rursus minui. Quin & soricum fibras respondere numero Lunæ, èxquisivere diligentiores : minimumque animal formicam, sentire vires sideris, interlunio semper cessantem. Quò turpior

homini inscitia est, fatenti præcipuè jumentorum quorumdam in oculis morbos cum Lunâ increscere, ac minui. Patrocinatur vastitas cæli immensa, discretâ altitudine in duo atque septuaginta signa. Hæ sunt rerum, aut animantium effigies, in quas digessere cælum periti. In his quidem mille sexcentas adnotavere stellas, insignes videlicet effectu, visuve. Exempli gratiâ, in caudâ Tauri septem, quas appellavere Vergilias, in fronte Suculas, Booten, qui sequitur Septemtriones.

XLII. 42. Extra has causas non negaverim exsistere imbres ventosque: quoniam humidam a terrâ, aliàs verò propter vapores fumidam exhalari caliginem certum est. Nubesque liquore egresso in sublime, aut ex aere coacto in liquorem, gigni. Densitas earum, corpusque, haud dubio conjectatur argumento, cùm Solem obumbrent, perspicuum aliàs etiam urinantibus in quamlibet profundam aquarum altitudinem.

XLIII. 43. Igitur non eam inficias, posse in has & ignes supernè stellarum decidere, quales sereno sæpe cernimus, quorum ictu concuti aera verum est, quando & tela vibrata strident. Cùm verò in nubem pervenerint, vaporem dissonum gigni, ut candente ferro in aquam demerso, & fumidum verticem volvi. Hinc

nasci procellas. Et si in nube luctetur flatus aut vapor, tonitrua edi: si erumpat ardens, fulmina: si longiore tractu nitatur, fulgetra. His findi nubem, illis perrumpi. Et esse tonitrua impactorum ignium plagas: ideoque protinus coruscare igneas nubium rimas. Posse & repulsu siderum depressum, qui a terrâ meaverit, spiritum nube cohibitum tonare, naturâ strangulante sonitum dum rixetur, edito fragore cùm erumpat, ut in membranâ spiritu intentâ. Posse & attritu, dum in præceps feratur, illum, quisquis est, spiritum accendi. Posse & conflictu nubium elidi ut duorum lapidum, scintillantibus fulgetris. Sed hæc omnia esse fortuita. Hinc bruta fulmina & vana, ut quæ nullâ veniant ratione naturæ. His percuti montes, his maria, omnesque alios irritos jactus. Illa verò fatidica ex alto, statisque de causis, & ex suis venire sideribus.

XLIV. Simili modo ventos, vel potiùs flatus, posse & ex arido siccoque anhelitu terræ gigni non negaverim: posse & aquis aera exspirantibus, qui neque in nebulam densetur, nec crassescat in nubes: posse & Solis impulsu agi; quoniam ventus non aliud intelligatur, quàm fluxus aeris: pluribusque etiam modis. Namque & e flùminibus, ac sinubus, & e mari videmus, & quidem tranquillo, & alios quos

vocant Altanos, e terrâ consurgere. Qui quidem cùm e mari redeunt, Tropæi vocantur: si pergunt, Apogei.

44. Montium verò flexus crebrique vertices, & conflexa cubito, aut confracta in humeros juga, concavi vallium sinus, scindentes inæqualitate ideo resultantem aera, (quæ causa etiam voces multis in locis reciprocas facit sine fine,) ventos generant.

45. Jam quidam & specus, qualis in Dalmatiæ orâ, vasto in præceps hiatu, in quem dejecto levi pondere, quamvis tranquillo die, turbini similis emicat procella. Nomen loco est Senta. Quin & in Cyrenaicâ provinciâ rupes quædam Austro traditur sacra, quam profanum sit attrectari hominis manu, confestim Austro volvente arenas. In domibus etiam multis, manu facta inclusa opacitate conceptacula auras suas habent, adeò causa non deest.

XLV. Sed plurimùm interest, flatus sit, an ventus. Illos statos atque perspirantes: quos non tractus aliquis, verùm terræ sentiunt: qui non aura, non procella, sed mares appellatione quoque ipsâ venti sunt; sive assiduo mundi incitatu, & contrario siderum occursu nascuntur; sive hic est ille generabilis rerum naturæ spiritus, huc illuc tamquam in utero aliquo vagus: sive disparili errantium siderum ictu, radiorum

que multiformi jactu flagellatus aër, sive a suis sideribus exeunt his propioribus, sive ab illis cælo affixis cadunt, palam est illos quoque legem naturæ habere non ignotam, etiamsi nondum percognitam.

46. Viginti ampliùs auctores Græci veteres prodidere de his observationes. Quò magis miror, orbe discordi, & in regna, hoc est, in membra, diviso, tot viris curæ fuisse, tam ardua inventu: inter bella præsertim & infida hospitia, piratis etiam omnium mortalium hostibus transitus ferme tenentibus: ut hodie quædam in suo quisque tractu ex eorum commentariis, qui numquam eò accessere, veriùs noscat, quàm indigenarum scientiâ: nunc verò pace tam festâ, tam gaudente proventu rerum artiumque principe, omnino nihil addisci novâ inquisitione, immo ne veterum quidem inventa perdisci. Non erant majora præmia, in multos dispersâ fortunæ magnitudine: & ista plures sine præmio alio, quàm posteros juvandi, eruerunt. Mores hominum senuere, non fructus: & immensa multitudo aperto, quodcumque est, mari, hospitalique litorum omnium appulsu, navigat: sed lucri, non scientiæ gratiâ. Nec reputat cæca mens, & tantùm avaritiæ intenta, id ipsum scientiâ posse tutius fieri. Quapropter scrupulosiùs, quàm instituto fortassis

conveniat operi, tractabo ventos, tot millia navigantium cernens.

XLVI. 47. Veteres quatuor omnino servavere, per totidem mundi partes, (ideo nec Homerus plures nominat) hebeti, ut mox judicatum est, ratione. Secuta ætas octo addidit, nimis subtili, & concisâ: proximis inter utramque media placuit, ad brevem ex numerosâ additis quatuor. Sunt ergo bini in quatuor cæli partibus: ab oriente æquinoctiali Subsolanus, ab oriente brumali Vulturnus: illum Apelioten, hunc Eurum Græci appellant. A meridie Auster, & ab occasu brumali Africus: Noton, & Liba nominant. Ab occasu æquinoctiali Favonius, ab occasu solstitiali Corus: Zephyrum, & Argesten vocant. A septemtrionibus, Septemtrio: interque eum & exortum solstitialem, Aquilo: Aparctias, & Boreas, dicti. Numerosior ratio quatuor his interjecerat, Thrascian, mediâ regione inter septemtrionem, & occasum solstitialem: itemque Cæciam, mediâ inter Aquilonem & exortum æquinoctialem, ab ortu solstitiali: Phœnicem, mediâ regione inter ortum brumalem & meridiem. Item inter Liba & Noton, compositum ex utroque medium, inter meridiem & hibernum occidentem, Libonoton. Nec finis. Alii quippe Mesen nomine etiamnum ad-

didere inter Borean & Cæcian; & inter Eurum & Noton, Euronotum. Sunt etiam quidam peculiares quibusque gentibus venti, non ultra certum procedentes tractum, ut Atheniensibus Sciron, paulum ab Argeste deflexus, reliquæ Græciæ ignotus. Aliubi elatior, idem Olympias vocatur. Consuetudo omnibus his nominibus Argesten intelligit: & Cæcian aliqui vocant Hellespontiam, & eosdem alibi aliter. Item in Narbonensi provinciâ clarissimus ventorum est Circius: nec ullo violentiâ inferior, Ostiam plerumque rectà Ligustico mari perferens: idem non modò in reliquis partibus cæli ignotus est, sed ne Viennam quidem, ejusdem provinciæ urbem, attingens, paucis antè limitibus, jugi modici occursu tantus ille ventorum coercetur. Et Austros in Ægyptum penetrare negat Fabianus. Quo fit manifesta lex naturæ, ventis etiam & tempore, & fine dicto.

XLVII. Ver ergo aperit navigantibus maria: cujus in principio, Favonii hibernum molliunt cælum, Sole Aquarii XXV. obtinente partem. Is dies sextus est ante Februarias Idus. Competit ferme & hoc omnibus, quos deinde ponam, per singulas intercalationes uno die anticipantibus: rursumque lustro sequenti ordinem servantibus. Favonium quidam a. d. VIII. Kalendas

Kalendas Martii, Chelidonian vocant, ab hirundinis visu: nonnulli verò Ornithian, uno & LXX. in die post brumam ab adventu avium, flantem per dies novem. Favonio contrarius est, quem Subsolanum appellavimus. Datus est autem huic exortus Vergiliarum in totidem partibus Tauri, sex diebus ante Maias Idus, quod tempus austrinum est, huic vento Septemtrione contrario. Ardentissimo autem æstatis tempore exoritur Caniculæ sidus, Sole primam partem Leonis ingrediente: qui dies XV. ante Augustas Kalendas est. Hujus exortum diebus octo ferme Aquilones antecedunt, quos Prodromos appellant. Post biduum autem exortûs, iidem Aquilones constantiùs perflant his diebus, quos Etesias appellant. Mollire eos creditur Solis vapor geminatus ardore sideris: nec ulli ventorum magis stati sunt. Post eos rursus Austri frequentes, usque ad sidus Arcturi, quod exoritur undecim diebus ante æquinoctium Autumni. Cum hoc Corus incipit. Corus autumnat: huic est contrarius Vulturnus. Post id æquinoctium diebus fere quatuor & quadraginta, Vergiliarum occasus hiemem inchoat: quod tempus in III. Idus Novembris incidere consuevit: hoc est Aquilonis hiberni, multúmque æstivo illi dissimilis, cujus ex adverso est Africus. Ante brumam autem

septem diebus totidemque postea, sternitur mare halcyonum feturæ, unde nomen hi dies traxere: reliquum tempus hiemat. Nec tamen sævitia tempestatum cludit mare. Piratæ primùm coegere mortis periculo in mortem ruere, & hiberna experiri maria: nunc idem hoc avaritia cogit.

XLVIII. Ventorum frigidissimi sunt, quos a Septemtrione diximus spirare, & vicinus his Corus. Hi & reliquos compescunt, & nubes abigunt. Humidi, Africus, & præcipuè Auster Italiæ. Narrant & in Ponto Cæcian in se trahere nubes. Sicci Corus, & Vulturnus, præterquam desinentes. Nivales, Aquilo & Septemtrio. Grandines Septemtrio importat, & Corus: æstuosus Auster: tepidi Vulturnus, & Favonius. Iidem Subsolano sicciores, & in totum omnes a septemtrione & occidente sicciores, quàm a meridie & oriente. Saluberrimus autem omnium Aquilo: noxius Auster, & magis siccus; fortassis quia humidus, frigidior est. Minùs esurire eo spirante creduntur animantes. Etesiæ noctu desinunt fere, & a tertiâ diei horâ oriuntur. In Hispaniâ & Asiâ ab oriente flatus est eorum: in Ponto ab Aquilone, reliquis in partibus a meridie. Spirant autem & a brumâ, cùm vocantur Ornithiæ, sed leniores & paucis diebus. Permutant & duo naturam cum situ. Auster

Africæ ſerenus, Aquilo nubilus. Omnes venti vicibus ſuis ſpirant majore ex parte, aut ut contrarius deſinenti incipiat. Cùm proximi cadentibus ſurgunt, a lævo latere in dextrum, ut Sol, ambiunt. De ratione eorum menſtruâ, quarta maximè Luna decernit. Iiſdem autem ventis in contrarium navigatur prolatis pedibus, ut noctu plerumque adverſa vela concurrant. Auſtro majores fluctus eduntur quàm Aquilone: quoniam ille infernus ex imo maris ſpirat, hic ſummo. Ideoque poſt Auſtros noxii præcipuè terræ motus. Noctu Auſter, interdiu Aquilo vehementior. Et ab ortu flantes diuturniores ſunt ab occaſu flantibus. Septemtriones impari fere deſinunt numero: quæ obſervatio & in aliis multis rerum naturæ partibus valet. Mares itaque exiſtimantur impari numero. Sol & auget, & comprimit flatus. Auget exoriens occidenſque, comprimit meridianus æſtivis temporibus. Itaque medio diei aut noctis plerumque ſopiuntur: qui aut nimio frigore, aut æſtu ſolvuntur. Et imbribus venti ſopiuntur. Exſpectantur autem maximè, unde nubes diſcuſſæ adaperuere cælum. Omnium quidem (si libeat obſervare minimos ambitus) redire eaſdem vices quadriennio exacto Eudoxus putat: non ventorum modò, verùm & reliquarum tempeſtatum magnâ ex parte. Et eſt

principium luſtri ejus, ſemper intercalari anno, Caniculæ ortu. De generalibus ventis hæc.

XLIX. 48. Nunc de repentinis flatibus, qui exhalante terrâ (ut dictum eſt) coorti, rurſuſque dejecti, interim obductâ nubium cute, multiformes exsiſtunt. Vagi quippe & ruentes torrentium modo (ut aliquibus placere oſtendimus) tonitrua & fulgura edunt. Majore verò illati pondere incurſuque, si latè siccam rupere nubem, procellam gignunt, quæ vocatur a Græcis Ecnephias: Sin verò depreſſo sinu arctiùs rotati effregerint, sine igne, hoc eſt, sine fulmine, vorticem faciunt, qui Typhon vocatur, id eſt, vibratus Ecnephias. Defert hic ſecum aliquid abruptum e nube gelidâ, convolvens, verſanſque, & ruinam ſuam illo pondere aggravans, & locum ex loco mutans rapidâ vertigine: præcipua navigantium peſtis, non antennas modò, verùm ipſa navigia contorta frangens; tenui remedio aceti in advenientem effusi, cui frigidissima eſt natura. Idem illiſu ipſe repercuſſus, correpta ſecum in cælum refert, ſorbetque in excelſum.

L. Quòd si majore depreſſæ nubis eruperit ſpecu, ſed minùs lato quàm procella, nec sine fragore, Turbinem vocant, proxima quæque proſternentem. Idem ardentior, accenſuſque dum furit, Preſter

vocatur, amburens contacta pariter, & proterens.

49. Non fit autem aquilonius Typhon, nec nivalis aut nive jacente Ecnephias. Quòd si simul rupit nubem, exarsitque, & ignem habuit, non postea concepit, fulmen est. Distat a Prestere, quo flamma ab igni. Hic latè funditur flatu, illud conglobatur impetu. Vortex autem remeando distat a turbine, quomodo stridor a fragore. Procella latitudine ab utroque: disjectâ nube veriùs, quàm ruptâ. Fit & caligo belluæ similis, nube dirâ navigantibus. Vocatur & columna, cùm spissatus humor rigensque ipse se sustinet. Ex eodem genere, & in longum veluti fistula nubes aquam trahit.

LI. 50. Hieme & æstate rara fulmina, contrariis de causis: quoniam hieme densatus aer nubium crassiore corio spissatur: omnisque terrarum exhalatio rigens, ac gelida, quidquid accipit ignei vaporis, extinguit. Quæ ratio immunem Scythiam & circà rigentia a fulminum casu præstat: & e diverso nimius ardor Ægyptum. Siquidem calidi siccique halitus terræ, raró admodum, tenuesque densantur in nubes. Vere autem & autumno crebriora fulmina, corruptis in utroque tempore æstatis hiemisque causis. Quâ ratione crebra in Italiâ: quia mobilior aer mitiore hieme, & æstate nimbosâ, semper quodammodo ver-

nat, vel autumnat. Italiæ quoque partibus iis, quæ a ſeptemtrione diſcedunt ad tepōrem, qualis eſt Urbis & Campaniæ tractus, juxtà hieme & æſtate fulgurat, quod non in alio ſitu.

LII. 51. Fulminum ipſorum plura genera traduntur. Quæ ſicca veniunt, non adurunt, ſed diſsipant. Quæ humida, non urunt, ſed infuſcant. Tertium eſt, quod clarum vocant, mirificæ maximè naturæ, quo dolia exhauriuntur intactis operimentis, nulloque alio veſtigio relicto. Aurum, & æs, & argentum liquatur intus, ſacculis ipſis nullo modo ambuſtis, ac ne conſuſo quidem ſigno ceræ. Marcia princeps Romanarum icta gravida, partu exanimato, ipſa citra ullum aliud incommodum vixit. In Catilinanis prodigiis Pompeiano ex municipio M. Herennius decurio ſereno die fulmine ictus eſt.

LIII. 52. Tuſcorum literæ novem deos emittere fulmina exiſtimant, eaque eſſe undecim generum: Jovem enim trina jaculari. Romani duo tantùm ex iis ſervavere: diurna adtribuentes Jovi, nocturna Summano: rariora ſanè eadem de cauſâ frigidioris cæli. Etruria erumpere terrâ quoque arbitratur, quæ infera appellat, brumali tempore facta, ſæva maximè & exſecrabilia: cùm ſint omnia, quæ terrena exiſtimant, non illa generalia, nec a ſideribus

venientia, ſed ex proximâ atque turbidiore naturâ. Argumentum evidens, quòd omnia a ſuperiore cælo decidentia obliquos habent ictus: hæc autem quæ vocant terrena, rectos. Sed quia ex propiore materiâ cadunt, ideo creduntur e terrâ exire, quoniam ex repulſu nulla veſtigia edunt, cùm ſit illa ratio non inferi ictûs, ſed adverſi. A Saturni ea ſidere proficiſci ſubtiliùs iſta conſectati putant: ſicut cremantia, a Martis. Qualiter, cùm Volſinii oppidum Tuſcorum opulentiſſimum totum concrematum eſt fulmine. Vocant & familiaria in totam vitam fatidica, quæ prima fiunt familiam ſuam cuique indepto. Ceterùm exiſtimant non ultra decem annos portendere privata, præterquam aut matrimonio primo facta, aut natali die: publica non ultra triceſimum annum, præterquam in deductione oppidorum.

LIV. 53. Exſtat Annalium memoria, ſacris quibuſdam, & precationibus, vel cogi fulmina, vel impetrari. Vetus fama Etruriæ eſt, impetratum, Volſinios urbem agris depopulatis ſubeunte monſtro, quod vocavere Voltam. Evocatum & a Porſenâ ſuo rege. Et ante eum a Numâ ſæpius hoc factitatum, in primo Annalium ſuorum tradit L. Piſo gravis auctor: quod imitatum parum rite Tullum Hoſtilium

ictum fulmine. Lucosque & aras & sacra habemus : interque Statores, ac Tonantes, & Feretrios, Elicium quoque accepimus Jovem. Varia in hoc vitæ sententia, & pro cujusque animo. Imperari naturæ audacis est credere; nec minùs hebetis, beneficiis abrogare vires: quandò in fulgurum quoque interpretatione eò profecit scientia, ut ventura alia finito die præcinat : & an peremptura sint fatum, aut apertura potiùs alia fata quæ lateant, innumerabilibus in utroque publicis privatisque experimentis. Quamobrem sint ista, ut rerum naturæ libuit, aliis certa, aliis dubia, aliis probata, aliis damnanda : nos cetera, quæ sunt in his memorabilia, non omittemus.

LV. 54. Fulgetrum priùs cerni, quàm tonitrum audiri, cùm simul fiant, certum est. Nec mirum : quoniam lux sonitu velocior. Ictum autem & sonitum congruere, ita modulante naturâ : sed sonitum profecti esse fulminis, non illati. Etiamnum spiritum ociorem fulmine : ideo quati priùs omne & afflari, quàm percuti : nec quemquam tangi, qui prior viderit fulmen, aut tonitru audierit. Læva prospera existimantur : quoniam lævâ parte mundi ortus est. Nec tam adventus spectatur, quàm reditus : sive ab ictu resilit ignis, sive opere confecto, aut igne consumpto spiritus re-

meat. In ſedecim partes cælum in eo aſpectu diviſere Tuſci. Prima eſt a ſeptemtrionibus ad æquinoctialem exortum : ſecunda ad meridiem, tertia ad æquinoctialem occaſum : quarta obtinet, quod reliquum eſt ab occaſu ad ſeptemtriones. Has iterum in quaternas diviſere partes, ex quibus octo ab exortu siniſtras, totidem e contrario appellavere dextras. Ex his maximè dira, quæ ſeptemtrionem ab occaſu attingunt. Itaque plurimùm refert, unde venerint fulmina, & quò conceſſerint. Optimum eſt, in exortivas redire partes. Ideo cùm a primâ cæli parte venerint, & in eamdem conceſſerint, ſumma felicitas portenditur, quale Sullæ dictatori oſtentum datum accepimus. Ceterâ ipsius mundi portione minùs proſpera aut dira. Quædam fulgura enuntiare non putant fas, nec audire, prætetquam si hoſpiti indicentur, aut parenti. Magna hujus obſervationis vanitas, tactâ Junonis æde, Romæ deprehenſa eſt Scauro conſule, qui mox princeps fuit.

Noctu magis, quàm interdiu, sine tonitribus fulgurat. Unum animal hominem non ſemper extinguit, cetera illico: hunc videlicet naturâ tribuente honorem, cùm tot belluæ viribus præſtent. Omnia contrarias incubant in partes : homo, nisi convertatur in percuſſas, non exſpirat. Su-

pernè icti considunt. Vigilans ictus conniventibus oculis, dormiens patentibus reperitur. Hominem ita exanimatum cremari fas non est: condi terrâ religio tradidit. Nullum animal, nisi exanimatum, fulmine accenditur. Vulnera fulminatorum frigidiora sunt reliquo corpore.

LVI. 55. Ex iis, quæ terrâ gignuntur, lauri fruticem non icit: nec umquam quinque altiùs pedibus descendit in terram. Ideo pavidi altiores specus tutissimos putant: aut tabernacula e pellibus belluarum, quas vitulos appellant: quoniam hoc solum animal ex marinis non percutiat: sicut nec e volucribus aquilam, quæ ob hoc armigera hujus teli fingitur. In Italiâ inter Terracinam & ædem Feroniæ, turres bellicis temporibus desiere fieri, nullâ non earum fulmine dirutâ.

LVII. 56. Præter hæc inferiore cælo relatum in monumenta est, lacte & sanguine pluisse M'. Acilio, C. Porcio coss. & sæpe aliàs: sicut carne, P. Volumnio, Servio Sulpicio coss. exque eâ non putruisse, quod non diripuissent aves. Item ferro in Lucanis, anno antequam M. Crassus a Parthis interemptus est, omnesque cum eo Lucani milites, quorum magnus numerus in exercitu erat. Effigies, quæ pluit, spongiarum fere similis fuit: aruspices præmonuerunt superna vulnera. L. autem Paulo,

C. Marcello coss. lanâ pluit circa castellum Cariſſanum, juxta quod poſt annum T. Annius Milo occiſus eſt. Eodem cauſam dicente lateribus coctis pluiſſe, in ejus anni acta relatum eſt.

LVIII. 57. Armorum crepitus, & tubæ ſonitus auditos e cælo Cimbricis bellis accepimus: crebróque & priùs, & poſtea. Tertio verò conſulatu Marii ab Amerinis & Tudertibus ſpectata arma cæleſtia, ab ortu occaſuque inter ſe concurrentia, pulsis quæ ab occaſu erant. Ipſum ardere cælum, minimè mirum eſt, & ſæpius viſum, majore igne nubibus correptis.

LIX. 58. Celebrant Græci Anaxagoram Clazomenium, Olympiadis ſeptuagesimæ octavæ ſecundo anno, prædixiſſe cæleſtium literarum ſcientiâ, quibus diebus ſaxum caſurum eſſet e Sole. Idque factum interdiu in Thraciæ parte ad Ægos flumen. Qui lapis etiam nunc oſtenditur, magnitudine vehis, colore aduſto, comete quoque illis noctibus flagrante. Quod si quis prædictum credat, simul fateatur neceſſe eſt, majoris miraculi divinitatem Anaxagoræ fuiſſe; ſolvique rerum naturæ intellectum, & confundi omnia, si aut ipſe Sol lapis eſſe, aut umquam lapidem in eo fuiſſe credatur: decidere tamen crebrò, non erit dubium. In Abydi gymnasio ex eâ causâ colitur hodieque, mo-

dicus quidem, ſed quem in medio terrarum caſurum idem Anaxagoras prædixiſſe narratur. Colitur & Caſſandriæ, quæ Potidæa vocitata eſt, ob id deducta. Ego ipſe vidi in Vocontiorum agro paulo antè delatum.

LX. 59. Arcus vocamus, extra miraculum frequentes, & extra oſtentum. Nam ne pluvios quidem, aut ſerenos dies, cum fide portendunt. Manifeſtum eſt, radium Solis immiſſum cavæ nubi, repulsâ acie in Solem refringi, colorumque varietatem mixturâ nubium, aeris, igniumque fieri. Certè nisi Sole adverſo non fiunt: nec umquam, nisi dimidiâ circuli formâ: nec noctu, quamvis Ariſtoteles prodat aliquando viſum, quod tamen fatetur idem non nisi quartadecimâ Lunâ poſſe. Fiunt autem hieme maximè ab æquinoctio autumnali die decreſcente. Quo rurſus creſcente ab æquinoctio verno, non exsiſtunt: nec circa ſolſtitium longissimis diebus: brumâ verò, hoc eſt, brevissimis diebus, frequenter. Iidem ſublimes humili Sole, humileſque ſublimi, & minores oriente, aut occidente, ſed in latitudinem diffusi: meridie exiles, verùm ambitûs majoris. Æſtate verò per meridiem non cernuntur: poſt autumni æquinoctium quacumque horâ: nec umquam plures simul quàm duo.

LXI. Cetera ejuſdem naturæ non multis dubia eſſe video.

60. Grandinem conglaciato imbre gigni, & nivem eodem humore mollius coacto: pruinam autem ex rore gelido. Per hiemem nives cadere, non grandines: ipſaſque grandines interdiu ſæpius, quàm noctu, & multò celeriùs reſolvi, quàm nives. Nebulas nec æſtate, nec maximo frigore exsiſtere. Rores neque gelu, neque ardoribus, neque ventis, nec nisi ſerenâ nocte. Gelando liquorem minui, ſolutâque glacie non eumdem inveniri modum.

61. Varietates colorum figurarumque in nubibus cerni, prout admixtus ignis ſuperet, aut vincatur.

LXII. 62. Præterea quaſdam proprietates quibuſdam locis eſſe. Roſcidas æſtate Africæ noctes. In Italiâ Locris, & in lacu Velino, nullo non die apparere arcus. Rhodi & Syracusis numquam tanta nubila obduci; ut non aliquâ horâ Sol cernatur: qualia aptiùs ſuis referentur locis. Hæc sint dicta de aere.

LXIII. 63. Sequitur terra, cui uni rerum naturæ partium, eximia propter merita, cognomen indidimus maternæ venerationis. Sic hominum illa, ut cælum dei: quæ nos naſcentes excipit, natos alit; ſemelque editos ſuſtinet ſemper: novissimè

complexa gremio jam a reliquâ naturâ abdicatos, tum maximè ut mater, operiens a nullo magis sacra merito, quàm quo nos quoque sacros facit, etiam monumenta ac titulos gerens, nomenque prorogans nostrum, & memoriam extendens contra brevitatem ævi. Cujus numen ultimum jam nullis precamur irati grave: tamquam nesciamus hanc esse solam, quæ numquam irascatur homini. Aquæ subeunt in imbres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, præcipitantur in torrentes: aer densatur nubibus, furit procellis. At hæc benigna, mitis, indulgens, usûsque mortalium semper ancilla, quæ coacta generat! quæ sponte fundit! quos odores saporesque! quos succos! quos tactus! quos colores! quàm bonâ fide creditum fenus reddit! quæ nostri causâ alit! Pestifera enim animantia, vitali spiritu habente culpam, necesse est illi seminata excipere, & genita sustinere. Sed in malis generantium noxa est. Illa serpentem homine percusso non ampliùs recipit, pœnasque etiam inertium nomine exigit: illa medicas fundit herbas, & semper homini parturit. Quin & venena nostri misertam instituisse credi potest: ne in tædio vitæ fames, mors terræ meritis alienissima, lentâ nos consumeret tabe: ne lacerum corpus abrupta dispergerent: ne laquei torqueret pœna præpo-

tera, incluso spiritu, cui quæreretur exitus: ne in profundo quæsitâ morte, sepultura pabulo fieret: ne ferri cruciatus scinderet corpus. Ita est, miserta genuit id, cujus facillimo haustu, illibato corpore, & cum toto sanguine extingueremur, nullo labore, sitientibus similes: qualiter defunctos, non volucris, non fera attingeret, terræque servaretur, qui sibi ipsi periisset. Verum fateamur, terra nobis malorum remedium genuit, nos illud vitæ fecimus venenum. Non enim & ferro, quo carere non possumus, simili modo utimur? Nec tamen quereremur meritò, etiamsi maleficii causâ tulisset: adversùs unam quippe naturæ partem ingrati sumus. Quas non ad delicias, quasque non ad contumelias servit homini? In maria jacitur, aut, ut freta admittamus, eroditur aquis: ferro, ligno, igne, lapide, fruge, omnibus cruciatur horis, multóque plus, ut deliciis, quàm ut alimentis famuletur nostris. Nisi tamen, quæ summâ patiatur, atque extremâ cute, tolerabilia videantur. Penetramus in viscera, auri argentique venas, & æris ac plumbi metalla fodientes: gemmas etiam & quosdam parvulos quærimus lapides, scrobibus in profundum actis. Viscera ejus extrahimus, ut digito gestetur gemma, quam petimus. Quot manus atteruntur, ut unus niteat

articulus! Si ulli essent inferi, jam profectò illos avaritiæ atque luxuriæ cuniculi refodissent. Et miramur si eadem ad noxam genuit aliqua! Feræ enim, credo, custodiunt illam, arcentque sacrilegas manus. Non inter serpentes fodimus, & venas auri tractamus cum veneni radicibus? Placatiore tamen deâ ob hoc, quòd omnes hi opulentiæ exitus ad scelera, cædesque, & bella tendunt: quamque sanguine nostro irrigamus, insepultis ossibus tegimus. Quibus tamen, velut exprobrato furore, tandem ipsa se obducit, & scelera quoque mortalium occultat. Inter crimina ingrati animi & hoc duxerim, quòd naturam ejus ignoramus.

LXIV. 64. Est autem figura prima, de quâ consensus judicat. Orbem certè dicimus terræ, globumque verticibus includi fatemur. Neque enim absoluti orbis est forma, in tantâ montium excelsitate, tantâ camporum planitie: sed cujus amplexus, si capita linearum comprehendantur ambitu, figuram absoluti orbis efficiat: id quod ipsa rerum naturæ cogit ratio, non eisdem causis, quas attulimus in cælo. Namque in illo cava in se convexitas vergit, & cardini suo, hoc est, terræ, undique incumbit. Hæc, ut solida atque conferta adsurgit, intumescenti similis, extràque protenditur. Mundus in centrum vergit: at terra exit a centro, immensum ejus globum in for-

nam orbis assiduâ circa eam mundi volubilitate cogente.

LXV. 65. Ingens hîc pugna literarum, contráque vulgi: circumfundi terræ undique homines, conversisque inter se pedibus stare, & cunctis similem esse cæli verticem, ac simili modo ex quacumque parte mediam calcari: illo quærente, cur non decidant contrà siti: tamquam non ratio præstò sit, ut nos non decidere mirentur illi. Intervenit sententia, quamvis indocili probabilis turbæ, inæquali globo, ut si sit figura pineæ nucis, nihilominus terram undique incoli. Sed quid hoc refert alio miraculo exoriente? pendere ipsam, ac non cadere nobiscum, ceu spiritûs vis mundo præsertim inclusi, dubia sit: aut possit cadere, naturâ repugnante, & quò cadat, negante. Nam sicut ignium sedes non est nisi in ignibus, aquarum nisi in aquis, spiritûs nisi in spiritu: ita terræ, arcentibus cunctis, nisi in se, locus non est. Globum tamen effici mirum est, in tantâ planitie maris, camporumque. Cui sententiæ adest Dicæarchus, vir in primis eruditus, regum curâ permensus montes, ex quibus altissimum prodidit Pelion, MCCL. passuum, ratione perpendiculi, nullam esse eam portionem universæ rotunditatis colligens. Mihi incerta hæc videtur conjectatio, haud ignaro quos-

dam Alpium vertices, longo tractu, nec breviore quinquaginta millibus passuum adsurgere. Sed vulgo maxima hæc pugna est, si coactam in verticem aquarum quoque figuram credere cogatur. Atqui non aliud in rerum naturâ aspectu manifestius. Namque & dependentes ubique guttæ parvis globantur orbibus: & pulveri illatæ, frondiumque lanugini impositæ, absolutâ rotunditate cernuntur: & in poculis repletis media maximè tument: quæ propter subtilitatem humoris, mollitiamque in se residentem, ratione faciliùs, quàm visu, deprehenduntur. Idque etiam magis mirum, in poculis repletis, addito humore minimo circumfluere quod supersit: contrà evenire ponderibus additis ad vicenos sæpe denarios: scilicet quia intus recepta liquorem in verticem attollant, ac cumulo eminente infusa dilabantur. Eadem est causa propter quam e navibus terra non cernatur, e navium malis conspicua: ac procul recedente navigio, si quid, quod fulgeat, religetur in mali cacumine, paulatim descendere videatur, & postremò occultetur. Denique Oceanus, quem fatemur ultimum, quanam aliâ figurâ cohæreret, atque non decideret, nullo ultrà margine includente? Ipsum id ad miraculum redit, quonam modo, etiamsi globetur, extremum non decidat ma-

re. Contra quod, ut sint plana maria, & quâ videntur figurâ, non posse id accidere, magno suo gaudio, magnâque gloriâ inventores. Graeci subtilitate geometricâ docent. Namque cùm e sublimi in inferiora aquae ferantur, & sit haec natura earum confessa; nec quisquam dubitet in litore ullo accessisse eas, quò longissimè devexitas passa sit: procul dubio apparere, quò quid humilius sit, propius centro esse terrae; omnesque lineas, quae emittuntur ex eo ad proximas aquas, breviores fieri, quàm quae ad extremum mare a primis aquis. Ergo totas omnique ex parte aquas vergere in centrum; ideoque non decidere, quoniam in interiora nitantur.

LXVI. Quod ita formasse artifex natura credi debet, ut cùm terra arida & sicca constare per se ac sine humore non posset, nec rursus stare aqua, nisi sustinente terrâ, mutuo implexu jungerentur: hac sinus pandente: illâ verò permeante totam, intrà, extrà, suprà, venis, ut vinculis, discurrentibus, atque etiam in summis jugis erumpente: quo spiritu acta & terrae pondere expressa, siphonum modo emicat: tantúmque a periculo decidendi abest, ut in summa quaeque & altissima exsiliat. Quâ ratione manifestum est, quare tot fluminum quotidiano accessu maria non crescant.

66. Est igitur in toto suo globo tellus

medio ambitu præcincta circumfluo mari. Nec argumentis hoc investigandum, sed jam experimentis cognitum.

LXVII. 67. A Gadibus, columnisque Herculis, Hispaniæ & Galliarum circuitu, totus hodie navigatur occidens. Septemtrionalis verò Oceanus, majore ex parte navigatus est, auspiciis divi Augusti, Germaniam classe circumvectâ ad Cimbrorum promontorium: & inde immenso mari prospecto, aut famâ cognito, ad Scythicam plagam, & humore nimio rigentia. Propter quod minimè verisimile est illic maria deficere, ubi humoris vis superet. Juxtà verò ab ortu ex Indico mari, sub eodem sidere pars tota vergens in Caspium mare, pernavigata est Macedonum armis, Seleuco atque Antiocho regnantibus, qui & Seleucida atque Antiochida ab ipsis appellari voluere. Circa Caspium quoque multa Oceani litora explorata, parvóque breviùs, quàm totus, hinc aut illinc septemtrio eremigatus. Ut tamen conjecturæ locum sic quoque non relinquat, ingens argumentum paludis Mæoticæ, sive ea illius Oceani sinus est, ut multos adverto credidisse, sive angusto discreti situ restagnatio. Alio latere Gadium, ab eodem occidente, magna pars meridiani sinûs ambitu Mauritaniæ navigatur hodie. Majorem quidem ejus par-

tem, & orientis, victoriæ Magni Alexandri lustravere, usque in Arabicum sinum. In quo res gerente C. Cæsare Augusti filio, signa navium ex Hispaniensibus naufragiis feruntur agnita. Et Hanno, Carthaginis potentiâ florente, circumvectus a Gadibus ad finem Arabiæ, navigationem eam prodidit scripto: sicut ad extera Europæ noscenda missus eodem tempore Himilco. Præterea Nepos Cornelius auctor est, Eudoxum quemdam suâ ætate, cùm Lathurum regem fugeret, Arabico sinu egressum, Gades usque pervectum: multóque ante eum Cælius Antipater, vidisse se, qui navigasset ex Hispaniâ in Æthiopiam commercii gratiâ. Idem Nepos de septemtrionali circuitu tradit, Quinto Metello Celeri, L. Afranii in consulatu collegæ, sed tum Galliæ proconsuli, Indos a rege Suevorum dono datos, qui ex Indiâ commercii causâ navigantes, tempestatibus essent in Germaniam abrepti. Sic maria circumfusa undique dividuo globo partem orbis auferunt nobis: nec inde huc, nec hinc illò pervio tractu. Quæ contemplatio apta detegendæ mortalium vanitati, poscere videtur, ut totum hoc, quidquid est, in quo singulis nihil satis est, ceu subjectum oculis, quantum sit ostendam.

LXVIII. 68. Jam primùm in dimidio

computari videtur, tamquam nulla portio ipsi decidatur Oceano: qui toto circumdatus medio, & omnes ceteras fundens recipiensque aquas, & quidquid exit in nubes, ac sidera ipsa tot & tantæ magnitudinis pascens, quo tandem amplitudinis spatio credetur habitare? Improba & infinita debet esse tam vastæ molis possessio. Adde quòd ex relicto plus abstulit cælum. Nam cùm sint ejus quinque partes, quas vocant Zonas, infesto rigore & æterno gelu premitur omne, quidquid est subjectum duabus extremis, utrimque circa vertices: hunc qui septemtrio vocatur, eumque qui adversus illi, austrinus appellatur. Perpetua caligo utrobique, & alieno molliorum siderum aspectu, maligna, ac pruinâ tantùm albicans lux. Media verò terrarum, quà Solis orbita est, exusta flammis & cremata, comminus vapore torretur. Circà duæ tantùm, inter exustam & rigentes, temperantur: eæque ipsæ inter se non perviæ, propter incendium siderum. Ita terræ tres partes abstulit cælum: Oceani rapina in incerto est.

Sed & relicta nobis una portio, haud scio an etiam in majore damno sit. Idem siquidem Oceanus infusus in multos (ut dicemus) sinus, adeò vicino accessu interna maria adlatrat, ut centum quindecim millibus passuum Arabicus sinus distet

ab Ægyptio mari: Caspius verò CCCLXXV. millibus a Pontico. Idem interfusus intrat per tot maria, quibus Africam, Europam, Asiamque dispescit, quantùm terrarum occupat? Computetur etiam nunc mensura tot fluminum, tantarum paludum: addantur & lacus, & stagna. Jam elata in cælum, & ardua aspectu quoque juga: jam silvæ, vallesque præruptæ, & solitudines, & mille causis deserta detrahantur. Hæ tot portiones terræ, immo verò, ut plures tradidere, mundi punctus, (neque enim est aliud terra in universo:) hæc est materia gloriæ nostræ, hæc sedes: hîc honores gerimus, hîc exercemus imperia, hîc opes cupimus, hîc tumultuamur humanum genus, hîc instauramus bella etiam civilia, mutuisque cædibus laxiorem facimus terram. Et ut publicos gentium furores transeam, hæc in quâ conterminos pellimus, furtoque vicini cespitem nostro solo adfodimus, ut qui latissimè rura metatus fuerit, ultraque fines exegerit accolas, quotâ terrarum parte gaudeat? vel cùm ad mensuram avaritiæ suæ propagaverit, quam tandem portionem ejus defunctus obtineat!

LXIX. 69. Mediam esse mundi totius haud dubiis constat argumentis: sed clarissimè æquinoctii paribus horis. Nam nisi in medio esset, æquales dies noctesque

haberi non posse deprehenderunt & dioptræ, quæ vel maximè id confirmant: cùm æquinoctiali tempore ex eadem lineâ ortus occasusque cernatur, & solstitialis exortus per suam lineam, brumalisque occasus. Quæ accidere nullo modo possent, nisi in centro sita esset.

LXX. 70. Tres autem circuli suprà dictis zonis implexi, inæqualitates temporum distinguunt: solstitialis a parte Signiferi excelsissimâ nobis, ad septemtrionalem plagam versus: contráque ad alium Polum brumalis: item medio ambitu Signiferi orbis incedens æquinoctialis.

LXXI. Reliquorum, quæ miramur, causa in ipsius terræ figurâ est, quam globo similem, & cum eâ aquas, iisdem intelligitur argumentis. Sic enim fit haud dubiè, ut nobis septemtrionalis plagæ sidera numquam occidant: contrà meridianæ numquam oriantur: rursusque hæc illis non cernantur, attollente se contra medios visus terrarum globo. Septemtriones non cernit Troglodytice, & confinis Ægyptus: nec Canopum Italia, & quem vocant Berenices crinem: item quem sub divo Augusto cognominavere Cæsaris thronon, insignes ibi stellas. Adeóque manifestò adsurgens fastigium curvatur, ut Canopus quartam fere partem signi unius supra terram eminere Alexandriæ intuentibus

tus videatur: eadem a Rhodo terram quodammodo ipsam stringere: in Ponto omnino non cernatur, ubi maximè sublimis septemtrio. Idem a Rhodo absconditur, magisque Alexandriæ. In Arabiâ Novembri mense primâ vigiliâ occultus, secundâ se ostendit: in Meroe solstitio vesperi paulisper apparet, paucisque ante exortum Arcturi diebus pariter cum die cernitur. Navigantium hæc maximè cursus deprehendunt, in alia adverso, in alia prono mari, subitóque conspicuis, atque ut e freto emergentibus, quæ in anfractu pilæ latuere, sideribus. Neque enim (ut dixere aliqui) mundus hoc polo excelsiore se attollit; aut undique cernerentur hæc sidera: verùm hæc eadem quibusque proximis sublimiora creduntur, eademque demersa longinquis; utque nunc sublimis in dejectu positis videtur hic vertex, sic illam terræ devexitatem transgressis, illa se attollunt, residentibus quæ hîc excelsa fuerant: quod, nisi in figurâ pilæ, accidere non posset.

LXXII. Ideoque defectus Solis ac Lunæ vespertinos orientis incolæ non sentiunt: nec matutinos ad occasum habitantes: meridianos verò sæpius. Nobili apud Arabiam magni Alexandri victoriâ, Lunâ defecisse noctis secundâ horâ prodita est: eademque in Siciliâ exoriens. Solis defe-

ctum, Vipstano & Fonteio coss. qui fuere ante paucos annos, factum pridie Kalendas Maias, Campania horâ diei inter septimam & octavam sensit: Corbulo dux in Armeniâ inter horam diei decimam & undecimam prodidit visum, circuitu globi alia & aliis detegente & occultante. Quòd si plana esset terra: simul omnia apparerent cunctis, noctesque non fierent inæquales: nam æquè aliis, quàm in medio sitis, paria duodecim horarum intervalla cernerentur, quæ nunc non in omni parte simili modo congruunt.

LXXIII. 71. Ideo nec nox diesque quævis eadem toto orbe simul est, oppositu globi noctem, aut ambitu diem afferente. Multis hoc cognitum experimentis. In Africâ Hispaniâque, turrium Annibalis: in Asiâ verò propter piraticos terrores, simili specularum præsidio excitato: in queis prænuntiativos ignes sextâ horâ diei accensos, sæpe compertum est, tertiâ noctis a tergo ultimis visos. Ejusdem Alexandri cursor Philonides, ex Sicyone Elin mille & ducenta stadia novem diei confecit horis: indeque, quamvis declivi itinere, tertiâ noctis horâ remensus est sæpius. Causa, quòd eunti cum Sole iter erat: eumdem remeans obvium contrario prætervertebat occursu. Quâ de causâ ad occasum navigantes, quamvis brevissimo die,

vincunt ſpatia nocturnæ navigationis, ut Solem ipſum comitantes.

LXXIV. 72. Vaſaque horoſpica non ubique eadem ſunt uſui, in trecentis ſtadiis, aut, ut longissimè, in quingentis, mutantibus ſemet umbris Solis. Itaque umbilici (quem gnomonem appellant) umbra, in Ægypto meridiano tempore, æquinoctii die, paulo plus quàm dimidiam gnomonis menſuram efficit. In urbe Româ nona pars gnomonis deeſt umbræ. In oppido Anconâ ſupereſt quinta tricesima. In parte Italiæ, quæ Venetia appellatur, eiſdem horis umbra gnomoni par fit.

LXXV. 73. Simili modo tradunt in Syene oppido, quod eſt ſupra Alexandriam quinque millibus ſtadiorum, ſolſtitii die medio nullam umbram jaci: puteumque ejus experimenti gratiâ factum, totum illuminari. Ex quo apparere, tum Solem illi loco ſupra verticem eſſe: quod & in Indiâ ſupra flumen Hypasin fieri tempore eodem Onesicritus ſcripsit. Conſtatque in Berenice, urbe Troglodytarum, & inde ſtadiis quatuor millibus DCCCXX. in eadem gente, Ptolemaide oppido, quod in margine Rubri maris ad primos elephantorum venatus conditum eſt, hoc idem ante ſolſtitium quadragenis quinis diebus, totidemque poſtea fieri, & per eos XC. dies in meridiem umbras jaci. Rurſus in

Meroe, (Insula hæc caputque gentis Æthiopum, quinque millibus stadiorum a Syene in amne Nilo habitatur.) bis anno absumi umbras, Sole duodevicesimam Tauri partem, & quartamdecimam Leonis obtinente. In Indiæ gente Oretum, mons est Maleus nomine, juxta quem umbræ æstate in austrum, hieme in septemtrionem jaciuntur. Quindecim tantùm noctibus ibi apparet Septemtrio. In eadem Indiâ Patalis celeberrimo portu, Sol dexter oritur, umbræ in meridiem cadunt. Septemtrionem, ibi Alexandro morante, adnotatum primâ tantùm noctis parte aspici. Onesicritus dux ejus scripsit, quibus in locis Indiæ umbræ non sint, septemtrionem non conspici, & ea loca appellari ascia, nec horas dinumerari ibi.

LXXVI. 74. At in totâ Troglodytice, umbras bis quadraginta quinque diebus in anno Eratosthenes in contrarium cadere prodidit.

LXXVII. 75. Sic fit, ut vario lucis incremento, in Meroe longissimus dies XII. horas æquinoctiales, & octo partes unius horæ colligat: Alexandriæ verò XIV. horas: in Italiâ quindecim: in Britanniâ XVII. ubi æstate lucidæ noctes, haud dubiè repromittunt id, quod cogit ratio credi, solstitii diebus accedente Sole propiùs verticem mundi, angusto lucis am-

bitu, subjecta terræ continuos dies habere senis mensibus, noctesque e diverso ad brumam remoto. Quod fieri in insulâ Thule, Pytheas Massiliensis scripsit, sex dierum navigatione in Septemtrionem a Britanniâ distante: quidam verò & in Monâ, quæ distat a Camaloduno Britanniæ oppido circiter ducentis millibus adfirmant.

LXXVIII. 76. Umbrarum hanc rationem, & quam vocant gnomonicen, invenit Anaximenes Milesius, Anaximandri (de quo diximus) & Thaletis discipulus: primusque horologium, quod appellant sciothericon, Lacedæmone ostendit.

LXXIX. 77. Ipsum diem alii aliter observavere. Babylonii inter duos Solis exortus: Athenienses inter duos occasus: Umbri a meridie in meridiem: vulgus omne a luce ad tenebras: sacerdotes Romani, & qui diem diffiniere civilem, item Ægyptii, & Hipparchus, a mediâ nocte in mediam. Minora autem intervalla esse lucis inter ortus Solis juxta solstitia, quàm æquinoctia, apparet: quia positio Signiferi circa media sui obliquior est: juxta solstitium verò rectior.

LXXX. 78. Contexenda sunt his cælestibus nexa causis. Namque Æthiopas vicini sideris vapore torreri, adustisque similes gigni, barbâ & capillo vibrato, non est dubium. Et adversâ plagâ mun-

di, atque glaciali, candidâ cute esse gentes, flavis promissas crinibus: truces verò ex cæli rigore has, illas mobilitate hebetes: ipsoque crurum argumento, illis in supera succum revocari, naturâ vaporis: his in inferas partes depelli, humore deciduo. Hîc graves feras, illic varias effigies animalium provenire, & maximè alitum, & in multas figuras gigni volucres. Corporum autem proceritatem utrobique, illic ignium nisu, hîc humoris alimento. Medio verò terræ salubris utrimque mixtura, fertilis ad omnia tractus, modicus corporum habitus, magna & in colore temperies, ritus molles, sensus liquidus, ingenia fecunda, totiusque naturæ capacia. Iisdem imperia, quæ numquam extimis gentibus fuerint: sicut ne illæ quidem his paruerint, avulsæ, ac pro immanitate naturæ urgentis illas, solitariæ.

LXXXI. 79. Babyloniorum placita, motus terræ, hiatusque, & cetera omnia, vi siderum existimant fieri, sed illorum trium, quibus fulmina adsignant: fieri autem, meantium cum Sole, aut congruentium, & maximè circa quadrata mundi. Præclara quædam esse & immortalis in eo, si credimus, divinitas perhibetur Anaximandro Milesio physico, quem ferunt Lacedæmoniis prædixisse, ut urbem ac tecta custodirent: instare enim motum ter-

ræ, cùm & urbs tota eorum corruit, & Taygeti montis magna pars ad formam puppis eminens abrupta, cladem insuper eam ruinâ pressit. Perhibetur & Pherecydi Pythagoræ doctori alia conjectatio, sed & illa divina: haustu aquæ e puteo præsensisse, ac prædixisse ibi terræ motum. Quæ si vera sunt, quantùm a deo tandem videri possunt tales distare, dum vivant? Et hæc quidem arbitrio cujusque existimanda relinquantur: ventòs in causâ esse non dubium reor. Neque enim umquam intremiscunt terræ, nisi sopitò mari, cæloque adeò tranquillo, ut volatus avium non pendeant, subtracto omni spiritu qui vehit: nec umquam, nisi post ventos, conditò scilicet in venas & cava ejus occulta flatu. Neque aliud est in terrâ tremor, quàm in nube tonitruum: nec hiatus aliud, quàm cùm fulmen erumpit: incluso spiritu luctante, & ad libertatem exire nitente.

LXXXII. 80. Variè itaque quatitur, & mira eduntur opera alibi prostratis mœnibus, alibi hiatu profundo haustis, alibi egestis molibus, alibi emissis amnibus: nonnumquam etiam ignibus, calidisve fontibus, alibi averso fluminum cursu. Præcedit verò comitaturque terribilis sonus, aliàs murmur similius mugitibus, aut clamori humano, armorumve pulsantium fra-

gori: pro qualitate materiæ excipientis, formâque vel cavernarum, vel cuniculi, per quem meat, exiliùs grassante in angusto, eodem rauco in recurvis, resultante in duris, fervente in humidis, fluctuante in stagnantibus: item fremente contra solida. Itaque & sine motu sæpe editur sonus. Nec simplici modo quatitur, sed tremit vibratque. Hiatus verò aliàs remanet, ostendens quæ sorbuit, aliàs occultat ore compresso, rursusque ita inducto solo, ut nulla vestigia exstent, urbibus plerumque devoratis, agrorumque tractu hausto. Maritima autem maximè quatiuntur. Nec montuosa tali malo carent. Exploratum est mihi, Alpes, Apenninumque sæpius tremuisse. Et autumno ac vere terræ crebriùs moventur, sicut fiunt fulmina. Ideo Galliæ & Ægyptus minimè quatiuntur: quoniam hîc æstatis causa obstat, illic hiemis. Item noctu sæpius, quàm interdiu. Maximi autem motus exsistunt matutini, vespertinique: sed propinquâ luce crebri: interdiu autem circa meridiem. Fiunt & Solis Lunæque defectu, quoniam tempestates tunc sopiuntur. Præcipuè verò, cùm sequitur imbrem æstus, imbresve æstum.

LXXXIII. 81. Navigantes quoque sentiunt non dubiâ conjecturâ, sine flatu intumescente fluctu subitò aut quatiente ictu

Intremunt verò & in navibus posita, æquè quàm in ædificiis, crepituque prænuntiant: quin & volucres non impavidæ sedentes. Eſt & in cælo signum, præceditque motu futuro, aut interdiu, aut paulo poſt occaſum ſereno, ceu tenuis linea nubis in longum porrectæ ſpatium. Eſt & in puteis turbidior aqua, nec sine odoris tædio.

LXXXIV. 82. Sicut in iiſdem eſt remedium, quale & crebri ſpecus præbent: conceptum enim ſpiritum exhalant, quod in certis notatur oppidis, quæ minùs quatiuntur, crebris ad eluviem cuniculis cavata. Multóque ſunt tutiora in iiſdem illis quæ pendent: sicut Neapoli in Italiâ intelligitur, parte ejus, quæ ſolida eſt, ad tales caſus obnoxiâ. Tutissimi ſunt ædificiorum fornices, anguli quoque parietum, poſteſque alterno pulſu renitente. Et latere terreno facti parietes minore noxâ quatiuntur. Magna differentia eſt & in ipſo genere motûs: pluribus siquidem modis quatitur. Tutissimum eſt, cùm vibrat criſpante ædificiorum crepitu: & cùm intumeſcit adſurgens, alternoque motu residet: innoxium & cùm concurrentia tecta contrario ictu arietant: quoniam alter motus alteri renititur. Undantis inclinatio, & fluctûs more quædam volutatio infeſta eſt: aut cùm in unam partem totus ſe motus impellit. Desinunt autem tremores, cùm

ventus emersit: sin verò duravere, non ante quadraginta dies ſiſtuntur: plerumque & tardiùs, utpote cùm quidam anno & biennii ſpatio duraverint.

LXXXV. 83. Factum eſt & hoc ſemel, quod equidem in Etruſcæ diſciplinæ voluminibus inveni, ingens terrarum portentum, L. Marcio, Sex. Julio coſſ. in agro Mutinensi. Namque montes duo inter ſe concurrerunt, crepitu maximo adſultantes, recedenteſque, inter eos flammâ fumoque in cælum exeunte interdiu, ſpectante e viâ Æmiliâ magnâ equitum Romanorum, familiarumque & viatorum multitudine. Eo concurſu villæ omnes eliſæ: animalia permulta, quæ intrà fuerant, exanimata ſunt, anno ante ſociale bellum, quod haud ſcio an funeſtius terræ ipsi Italiæ fuerit, quàm civilia. Non minùs mirum oſtentum & noſtra cognovit ætas, anno Neronis principis ſupremo, sicut in rebus ejus expoſuimus, pratis oleiſque, intercedente viâ publicâ, in contrarias ſedes tranſgressis, in agro Marrucino, prædiis Vectii Marcelli equitis Romani, res Neronis procurantis.

LXXXVI. 84. Fiunt simul cum terræ motu & inundationes maris, eodem videlicet ſpiritu infusi, ac terræ residentis sinu recepti. Maximus terræ memoriâ mortalium exſtitit motus, Tiberii Cæſaris prin-

cipatu, XII. urbibus Asiæ unâ nocte prostratis. Creberrimus Punico bello, intra eumdem annum septies atque quinquagies nuntiatus Romam. Quo quidem anno ad Trasymenum lacum dimicantes, maximum motum neque Pœni sensere, nec Romani. Nec verò simplex malum, aut in ipso tantùm motu periculum est: sed par aut majus ostento. Numquam urbs Roma tremuit, ut non futuri eventûs alicujus id prænuntium esset.

LXXXVII. 85. Eadem nascentium caussa terrarum est, cùm idem ille spiritus attollendo potens solo, non valuit erumpere. Nascuntur enim nec fluminum tantùm invectu, sicut Echinades insulæ ab Acheloo amne congestæ, majorque pars Ægypti a Nilo, in quam a Pharo insulâ noctis & diei cursum fuisse Homero credimus: sed & recessu maris, sicut eidem de Circeiis. Quod accidisse & in Ambraciæ portu decem millium passuum intervallo: & Atheniensium quinque millium ad Piræeum memoratur: & Ephesi, ubi quondam ædem Dianæ adluebat. Herodoto quidem si credimus, mare fuit suprà Memphim usque ad Æthiopum montes: itemque a planis Arabiæ. Mare & circa Ilium, & totâ Teuthraniâ, quáque campos intulerit Mæander.

LXXXVIII. 86. Nascuntur & alio mo-

do terræ, ac repentè in aliquo mari emergunt, velut paria secum faciente naturâ: quæque hauserit hiatus, alio loco reddente.

LXXXIX. 87. Claræ jam pridem insulæ, Delos & Rhodos, memoriæ produntur enatæ. Postea minores, ultra Melon, Anaphe: inter Lemnum & Hellespontum, Nea: inter Lebedum & Teon, Halone: inter Cycladas, Olympiadis CXXXV. anno quarto, Thera & Therasia. Inter easdem post annos CXXX. Hiera, eademque Automate. Et ab eâ duobus stadiis post annos CX. in nostro ævo, M. Junio Silano, L. Balbo coss. a. d. VIII. Idus Julias, Thia.

88. Ante nos & juxta Italiam inter Æolias insulas, item juxta Cretam emersit e mari MMD. passuum una cum calidis fontibus: altera Olympiadis CLXIII. anno tertio in Tusco sinu, flagrans hæc violento cum flatu. Proditurque memoriæ magnâ circa illam multitudine piscium fluitante, confestim exspirasse, quibus ex his cibus fuisset. Sic & Pithecusas in Campano sinu ferunt ortas. Mox in his montem Epopon, cùm repentè flamma ex eo emicuisset, campestri æquatum planitie. In eadem & oppidum haustum profundo: alioque motu terræ stagnum emersisse: & alio, provolutis montibus insulam exstitisse Prochytam.

XC. Namque & hoc modo insulas rerum natura fecit. Avellit Siciliam Italiæ; Cyprum Syriæ, Eubœam Bœotiæ, Eubœæ Atalantem & Macrin, Besbicum Bithyniæ, Leucosiam Sirenum promontorio.

XCI. 89. Rursus abstulit insulas mari, junxitque terris: Antissam Lesbo, Zephyrium Halicarnasso, Æthusam Myndo, Dromiscon & Pernen Mileto, Narthecusam Parthenio promontorio. Hybanda quondam insula Ioniæ, CC. nunc a mari abest stadiis. Syrien Ephesus in mediterraneà habet: Derasidas & Sophoniam vicina ei Magnesia. Epidaurus & Oricum insulæ esse desierunt.

XCII. 90. In totum abstulit terras, primùm omnium ubi Atlanticum mare est, si Platoni credimus, immenso spatio. Mox interno, quæ videmus hodie, mersam Acarnaniam Ambracio sinu, Achaiam Corinthio, Europam Asiamque Propontide & Ponto. Ad hoc perrupit mare Leucada, Antirrhium, Hellespontum, Bosporos duos.

XCIII. 91. Atque ut sinus & stagna præteream, ipsa se comest terra: devoravit Cybotum altissimum montem, cum oppido Curite: Sipylum in Magnesiâ: & priùs in eodem loco clarissimam urbem, quæ Tantalis vocabatur. Galenes & Gamales urbium in Phœnice agros cum ipsis;

Phegium Æthiopiæ jugum excelsissimum: tamquam non infida grassarentur & litora.

XCIV. 92. Pyrrham & Antissam circa Mæotim Pontus abstulit: Elicen & Buram in sinu Corinthio, quarum in alto vestigia apparent. Ex insulâ Ceâ ampliùs triginta millia passuum abrupta subitò cum plurimis mortalibus rapuit. Et in Siciliâ dimidiam Tyndarida urbem, ac quidquid ab Italiâ deest. Similiter in Bœotiâ Eleusina.

XCV. 93. Motus enim terræ sileantur, & quidquid est, ubi saltem busta urbium exstant: simul ut terræ miracula potiùs dicamus, quàm scelera naturæ. Et herculè non cælestia enarratu difficiliora fuerint. Metallorum opulentia tam varia, tam dives, tam fecunda, tot sæculis suboriens, cùm tantùm quotidie orbe toto populentur ignes, ruinæ, naufragia, bella, fraudes: tantùm verò luxuria, & tot mortales conterant: gemmarum pictura tam multiplex, lapidum tam discolores maculæ, interque eos, candor alicujus, præter lucem omnia excludens: medicatorum fontium vis: ignium tot locis emicantium perpetua tot sæculis incendia: spiritus letales alibi, aut scrobibus emissi, aut ipso loci situ mortiferi, alibi volucribus tantùm, ut Soracte vicino Urbi tractu: alibi præter hominem, ceteris animantibus: nonnumquam & homini, ut in Sinuessano agro, &

Puteolano : spiracula vocant, alii Charoneas scrobes, mortiferum spiritum exhalantes. Item in Hirpinis Amsancti, ad Mephitis ædem, locum, quem qui intravere, moriuntur. Simili modo Hierapoli in Asiâ, Matris tantùm Magnæ sacerdoti innoxium. Alibi fatidici specus, quorum exhalatione temulenti futura præcinunt, ut Delphis, nobilissimo oraculo. Quibus in rebus quid possit aliud causæ afferre mortalium quispiam, quàm diffusæ per omne naturæ subinde aliter atque aliter numen erumpens?

XCVI. 94. Quædam verò terræ ad ingressus tremunt, sicut in Gabiensi agro, non procul urbe Româ, jugera ferme ducenta, equitantium cursu: similiter in Reatino.

95. Quædam insulæ semper fluctuant, sicut in agro Cæcubo, & eodem Reatino, Mutinensi, Statoniensi. In Vadimonis lacu, & ad Cutilias aquas opacâ silvâ, quæ numquam die ac nocte eodem loco visitur. In Lydiâ quæ vocantur Calaminæ, non ventis solùm, sed etiam contis quò libeat impulsæ, multorum civium Mithridatico bello salus. Sunt & in Nympheo parvæ, Saltares dictæ: quoniam in symphoniæ cantu ad ictus modulantium pedum moventur. In Tarquiniensi lacu magno Italiæ, duæ nemora circumferunt, nunc triquetram figuram edentes, nunc rotun-

dam complexu, ventis impellentibus: quadratam numquam.

XCVII. 96. Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cujus quamdam aream non impluit. Item in Neâ, oppido Troadis, circa simulacrum Minervæ. In eodem & relicta sacrificia non putrescunt.

XCVIII. Juxta Harpasa oppidum Asiæ cautes stat horrenda, uno digito mobilis: eadem, si toto corpore impellatur, resistens. In Taurorum peninsulâ in civitate Parasino terra est, quâ sanantur omnia vulnera. At circa Asson Troadis lapis nascitur, quo consumuntur omnia corpora: Sarcophagus vocatur. Duo sunt montes juxta flumen Indum: alteri natura est ut ferrum omne teneat, alteri ut respuat. Itaque si sint clavi in calciamento, vestigia avelli in altero non posse, in altero sisti. Locris & Crotone pestilentiam numquam fuisse, nec ullo terræ motu laboratum, adnotatum est. In Lyciâ verò semper a terræ motu XL. dies serenos esse. In agro Arpano frumentum satum non nascitur. Ad aras Mucias in Veiente, & apud Tusculanum, & in silvâ Ciminiâ loca sunt, in quibus in terram depacta non extrahuntur. In Crustumino natum fenum ibi noxium: extrà, salubre est.

XCIX. 97. Et de aquarum naturâ complura dicta sunt: sed æstus maris acce-

dere, & reciprocare, maximè mirum, pluribus quidem modis, verùm causa in Sole, Lunâque. Bis inter duos exortus Lunæ adfluunt, bisque remeant, vicenis quaternisque semper horis. Et primùm attollente se cum eâ mundo intumescentes, mox a meridiano cæli fastigio vergente, in occasum residentes: rursusque ab occasu subter cæli ima, & meridiano contraria accedente, inundantes: hinc, donec iterum exoriatur, se resorbentes. Nec umquam eodem tempore, quo pridie, reflui, ut ancillante sidere, trahenteque secum avido haustu maria, & assiduè aliunde, quàm pridie, exoriente: paribus tamen intervallis reciproci, senisque semper horis, non cujusque diei aut noctis, aut loci, sed æquinoctialibus: ideoque inæquales vulgarium horarum spatio, utcumque plures in eas aut diei aut noctis illarum mensuræ cadunt, & æquinoctio tantùm pares ubique. Ingens argumentum, pleaumque lucis ac vocis etiam diurnæ, hebetes esse, qui negent subtermeare sidera, ac rursus eadem resurgere: similemque terris, immo verò universæ naturæ exinde faciem, in iisdem ortûs occasûsque operibus: non aliter sub terrâ manifesto sideris cursu, aliove effectu, quàm cùm præter oculos nostros feratur. Multiplex etiamnum lunaris differentia,

primúmque ſeptenis diebus. Quippe modici a novâ ad dividuam æſtus, pleniores ab eâ exundant, plenâque maximè fervent. Inde miteſcunt. Pares ad ſeptimam primis: iterumque alio latere dividuâ augentur. In coitu Solis pares plenæ. Eadem Aquiloniâ, & a terris longiùs recedente mitiores, quàm cùm in auſtros digreſſa, propiore niſu vim ſuam exercet. Per octonos quoque annos ad principia motûs & paria incrementa centesimo Lunæ revocantur ambitu, augente eâ cuncta Solis annuis causis, duobus æquinoctiis maximè tumentes, & autumnali ampliùs, quàm verno: inanes verò brumâ, & magis ſolſtitio. Nec tamen in ipsis, quos dixi, temporum articulis, ſed paucis pòſt diebus: sicuti neque in plenâ aut novissimâ, ſed poſtea: nec ſtatim ut Lunam mundus oſtendat occultetve, aut mediâ plagâ declinet, verùm duabus fere horis æquinoctialibus ſeriùs: tardiore ſemper ad terras omnium, quæ geruntur in cælo, effectu cadente, quàm viſu, sicuti fulguris, & tonitrûs, & fulminum.

Omnes autem æſtus in Oceano majora integunt ſpatia inundantque, quàm in reliquo mari: sive quia totum in universitate animósius eſt quàm in parte, sive quia magnitudo aperta sideris vim laxè graſſantis efficaciùs ſentit, eamdem angu-

ftiis arcentibus. Quâ de causâ nec lacus, nec amnes similiter moventur. Octogenis cubitis supra Britanniam intumescere æstus Pytheas Massiliensis auctor est. Interiora autem maria terris clauduntur, ut portu. Quibusdam tamen in locis spatiosior laxitas ditioni paret, utpote cùm plura exempla sint, in tranquillo mari: nulloque velorum impulsu, tertio die ex Italiâ provectorum Uticam, æstu fervente. Circa litora autem magis quàm in alto deprehenduntur hi motus: quoniam & in corpore extrema pulsum venarum, id est, spiritûs magis sentiunt. In plerisque tamen æstuariis propter dispares siderum in quoque tractu exortus, diversi exsistunt æstus, tempore, non ratione, discordes, sicut in Syrtibus.

C. Et quorumdam tamen privata natura est, velut Tauromenitani euripi sæpius, & in Eubœâ septies die ac nocte reciprocantis. Æstus idem triduò in mense consistit, septimâ, octavâ, nonâque Lunâ. Gadibus, qui est delubro Herculis proximus, fons inclusus ad putei modum, aliàs simul cum Oceano augetur minuiturque, aliàs verò utrumque contrariis temporibus. Eodem in loco alter, Oceani motibus consentit. In ripâ Bætis oppidum est, cujus putei crescente æstu minuuntur, augescunt decedente, mediis tem-

porum immobiles. Eadem natura in Hispali oppido uni puteo, ceteris vulgaris. Et Pontus semper extrà meat in Propontidem, introrsus in Pontum numquam refluo mari.

CI. 98. Omnia plenilunio maria purgantur: quædam & stato tempore. Circa Messanam & Mylas fimo similia exspuuntur in litus purgamenta: unde fabula, Solis boves ibi stabulari. His addit (ut nihil, quod equidem noverim, prætercam) Aristoteles, nullum animal nisi æstu recedente exspirare. Observatum id multùm in Gallico Oceano, & dumtaxat in homine compertum.

CII. 99. Quo vera conjectatio exsistit, haud frustra spiritûs sidus Lunam existimari. Hoc esse quod terras saturet, accedensque corpora impleat, abscedens inaniat. Ideo cum incremento ejus augeri conchylia, & maximè spiritum sentire, quibus sanguis non sit. Sed & sanguinem hominum etiam cum lumine ejus augeri ac minui: frondes quoque ac pabula (ut suo loco dicetur) sentire, in omnia eadem penetrante vi.

CIII. 100. Itaque Solis ardore siccatur liquor: & hoc esse masculum sidus accepimus, torrens cuncta sorbensque.

CIV. Sic mari latè patenti saporem incoqui salis, aut quia exhausto inde dulci

tenuique, quod facillimè trahat vis ignea, omne asperius crassiusque linquatur: ideo summâ æquorum aquâ dulciorem profundam: hanc esse veriorem causam asperi saporis, quàm quòd mare terræ sudor sit æternus: aut quia plurimùm ex arido misceatur illi vapore: aut quia terræ natura sicut medicatas aquas inficiat. Est in exemplis, Dionysio Siciliæ tyranno, cùm pulsus est eâ potentiâ, accidisse prodigium, ut uno die in portu dulcesceret mare.

101. E contrario ferunt Lunæ femineum ac molle sidus, atque nocturnum, solvere humorem, & trahere, non auferre. Id manifestum esse, quòd ferarum occisa corpora in tabem visu suo resolvat, somnoque sopitis torporem contractum in caput revocet, glaciem refundat, cunctaque humifico spiritu laxet. Ita pensari naturæ vices, semperque sufficere, aliis siderum elementa cogentibus, aliis verò fundentibus. Sed in dulcibus aquis Lunæ alimentum esse, sicut in marinis Solis.

CV. 102. Altissimum mare XV. stadiorum Fabianus tradit. Alii in Ponto ex adverso Coraxorum gentis (vocant Βαθέα Ponti) trecentis fere a continenti stadiis immensam altitudinem maris tradunt, vadis numquam repertis.

CVI. 103. Mirabilius id faciunt aquæ dulces, juxta mare ut fistulis emicantes.

Nam nec aquarum natura a miraculis cessat. Dulces mari invehuntur, leviores haud dubiè. Ideo & marinæ, quarum natura gravior, magis invecta sustinent. Quædam verò & dulces inter se supermeant alias. Ut in Fucino lacu invectus amnis, in Lario Addua, in Verbano Ticinus, in Benaco Mincius, in Sevino Ollius, in Lemanno Rhodanus, hic trans Alpes, superiores in Italiâ, multorum millium transitu hospitales suas tantùm, nec largiores, quàm intulere, aquas evehentes. Proditum hoc & in Oronte amne Syriæ, multisque aliis.

Quidam verò odio maris subeunt vada, sicut Arethusa fons Syracusanus, in quo redduntur jacta in Alpheum, qui per Olympiam fluens, Peloponnesiaco litori infunditur. Subeunt terras, rursusque redduntur, Lycus in Asiâ, Erasinus in Argolicâ, Tigris in Mesopotamiâ. Et quæ in Æsculapii fonte Athenis immersa sunt, in Phalerico redduntur. Et in Atinate campo fluvius mersus, post xx. M. pass. exit, & in Aquileiensi Timavus.

Nihil in Asphaltite Judææ lacu, qui bitumen gignit, mergi potest; nec in Armeniæ majoris Arethusâ: is quidem nitrosus pisces alit. In Salentino juxta oppidum Manduriam lacus ad margines plenus, neque exhaustis aquis minuitur, ne-

que infusis augetur. In Ciconum flumine, & in Piceno lacu Velino lignum dejectum, lapideo cortice obducitur, & in Surio Colchidis flumine, adeò ut lapidem plerumque durans adhuc integat cortex. Similiter in Silaro, ultra Surrentum, non virgulta modò immersa, verùm & folia lapidescunt, aliàs salubri potu ejus aquæ. In exitu paludis Reatinæ saxum crescit. Et in Rubro mari oleæ, virentesque frutices enascuntur.

Sed & fontium plurimorum natura mira est fervore. Idque etiam in jugis Alpium, ipsoque in mari inter Italiam & Ænariam, ut in Baiano sinu, & in Liri fluvio, multisque aliis. Nam dulcis haustus in mari plurimis locis, ut ad Chelidonias insulas, & Aradum, & in Gaditano Oceano. Patavinorum aquis calidis herbæ virentes innascuntur: Pisanorum, ranæ: ad Vetulonios in Etruriâ non procul a mari pisces. In Casinate fluvius appellatur Scatebra, frigidus, abundantior æstate. In eo, ut in Arcadiæ Stymphali, enascuntur aquatiles musculi. In Dodone Jovis fons cùm sit gelidus, & immersas faces extinguat, si extinctæ admoveantur, accendit. Idem meridie semper deficit: quâ de causâ Ἀ'ναπαυόμενον vocant. Mox increscens ad medium noctis exuberat: ab eo rursus sensim deficit. In Illyriis supra fontem frigidum

expansæ vestes accenduntur. Jovis Hammonis stagnum interdiu frigidum, noctibus fervet. In Troglodytis fons Solis appellatur dulcis, circa meridiem maximè frigidus: mox paulatim tepescens, ad noctis media fervore & amaritudine infestatur.

Padi fons mediis diebus æstivis velut interquiescens semper aret. In Tenedo insulâ fons, semper a tertiâ noctis horâ in sextam ab æstivo solstitio exundat. Et in Delo insulâ Inopus fons eodem, quo Nilus, modo, ac pariter cum eo decrescit augeturque. Contra Timavum amnem insula parva in mari est cum fontibus calidis, qui pariter cum æstu maris crescunt, minuunturque. In agro Pitinate trans Apenninum fluvius Novanus omnibus solstitiis torrens, brumâ siccatur.

In Falisco omnis aqua pota candidos boves facit: in Bœotiâ amnis Melas oves nigras: Cephissus ex eodem lacu profluens, albas: rursus nigras Peneus, rufasque juxta Ilium Xanthus, unde & nomen amni. In Ponto fluvius Astaces rigat campos, in quibus pastæ nigro lacte equæ gentem alunt. In Reatino fons Neminie appellatus, alio atque alio loco exoritur, annonæ mutationem significans. Brundisii in portu fons incorruptas præstat aquas navigantibus. Lyncestis aqua, quæ vocatur acidula,

acidula, vini modo temulentos facit. Item in Paphlagoniâ, & in agro Caleno. In Andro insulâ templo Liberi patris fontem Nonis Januariis semper vini sapore fluere Mucianus ter cos. credit: Διὸς Θεοδοσία vocatur. Juxta Nonacrin in Arcadiâ Styx, nec odore differens, nec colore, epota illico necat. Item in Libroso Taurorum colle tres fontes, sine remedio, sine dolore mortiferi. In Carrinensi Hispaniæ agro duo fontes juxtà fluunt, alter omnia respuens, alter absorbens. In eadem gente alius, aurei coloris omnes ostendit pisces, nihil extra illam aquam ceteris differentes. In Comensi juxta Larium lacum, fons largus, horis singulis semper intumescit ac residet. In Cydoneâ insulâ ante Lesbon fons calidus, vere tantùm fluit. Lacus Sinnaus in Asiâ circumnascente absinthio inficitur. Colophone in Apollinis Clarii specu lacuna est, cujus potu mira redduntur oracula, bibentium breviore vitâ. Amnes retro fluere & nostra vidit ætas, Neronis principis annis supremis, sicut in rebus ejus retulimus.

Jam omnes fontes æstate quàm hieme gelidiores esse, quem fallit? Sicut illa permira naturæ opera, æs & plumbum in massâ mergi, dilatata fluitare: ejusdemque ponderis alia sidere, alia invehi. Onera in aquâ faciliùs moveri. Scyrium lapidem,

quamvis grandem innatare, eumdemque comminutum mergi. Recentia cadavera ad vadum labi, intumescentia attolli. Inania vasa haud faciliùs, quàm plena, extrahi. Pluvias salinis aquas utiliores esse, quàm reliquas: nec fieri salem, nisi admixtis dulcibus. Marinas tardiùs gelare, celeriùs accendi. Hieme mare calidius esse, autumno salsius. Omne oleo tranquillari. Et ob id urinantes ore spargere: quoniam mitiget naturam asperam, lucemque deportet. Nives in alto mari non cadere. Cùm omnis aqua deorsum feratur, exsilire fontes: atque etiam in Ætnæ radicibus flagrantis in tantum, ut quinquagena & centena millia passuum arenas flammarum globo eructet.

CVII. Jamque & ignium, quod est naturæ quartum elementum, reddamus aliqua miracula. Sed primum ex aquis.

CVIII. 104. In Commagenes urbe Samosatis stagnum est, emittens limum (maltham vocant) flagrantem. Cùm quid attigit solidi, adhæret: præterea tactu sequitur fugientes. Sic defendêre muros oppugnante Lucullo: flagrabatque miles armis suis. Aquis etiam accenditur. Terrâ tantùm restingui docuere experimenta.

CIX. 105. Similis est natura naphthæ: ita appellatur circa Babylonem, & in Astacenis Parthiæ, profluens, bituminis liquidi

modo. Huic magna cognatio ignium, transiliuntque protinus in eam undecumque visam. Ita ferunt a Medeâ pellicem crematam, postquam sacrificatura ad aras accesserat, coronâ igne raptâ.

CX. 106. Verùm in montium miraculis, ardet Ætna noctibus semper, tantoque ævo ignium materia sufficit, nivalis hibernis temporibus, egestumque cinerem pruinis operiens. Nec in illo tantùm natura sævit, exustionem terris denuntians. Flagrat in Phaselide mons Chimæra, & quidem immortali diebus ac noctibus flammâ. Ignem ejus accendi aquâ, extingui verò terrâ, aut feno, Cnidius Ctesias tradit. Eadem in Lyciâ Hephæstii montes, tedâ flammante tacti, flagrant adeò, ut lapides quoque rivorum, & arenæ in ipsis aquis ardeant: aliturque ignis ille pluviis. Baculo si quis ex iis accenso traxerit sulcos, rivos ignium sequi narrant. Flagrat in Bactris Cophanti noctibus vertex. Flagrat in Medis, & Sittacene, confinio Persidis: Susis quidem ad Turrim albam, e xv. caminis, maximo eorum & interdiu. Campus Babyloniæ flagrat, quadam veluti piscinâ jugeri magnitudine. Item Æthiopum juxta Hesperium montem, stellarum modo campi noctu nitent. Similiter in Megalopolitanorum agro: tametsi internus sit ille, jucundus, frondemque densi supra

ſe nemoris non adurens. Et juxta gelidum fontem ſemper ardens Nymphei crater dira Apolloniatis ſuis portendit, ut Theopompus tradidit. Augetur imbribus, egeritque bitumen, temperandum fonte illo inguſtabili: aliàs omni bitumine dilutius. Sed quis hæc miretur? in medio mari Hiera inſula Æolia juxta Italiam cum ipſo mari arsit per aliquot dies ſociali bello, donec legatio ſenatûs piavit. Maximo tamen ardet incendio Theôn ochema dictum; Æthiopum jugum, torrenteſque Solis ardoribus flammas egerit. Tot locis, tot incendiis rerum natura terras cremat.

CXI. 107. Præterea cùm sit hujus unius elementi ratio fecunda, ſeque ipſa pariat, & minimis creſcat ſcintillis, quid fore putandum eſt in tot rogis terræ? Quæ eſt illa natura, quæ voracitatem in toto mundo avidissimam sine damno ſui paſcit? Addantur iis sidera innumera, ingenſque Sol. Addantur humani ignes, & lapidum quoque insiti naturæ, attrita inter ſe ligna, jam nubium & origines fulminum. Excedit profectò omnia miracula ullum diem fuiſſe, quo non cuncta conflagarent: cùm ſpecula quoque concava adverſa Solis radiis faciliùs etiam accendant, quàm ullus alius ignis. Quid quòd innumerabiles parvi, ſed naturales ſcatent? In Nympheo exit e pe-

trâ flamma, quæ pluviis accenditur. Exit & ad aquas Scantias. Hæc quidem invalida, cùm transit, nec longè in aliâ materiâ durans. Viret æternò hunc fontem igneum contegens fraxinus. Exit in Mutinensi agro ſtatis Vulcano diebus. Reperitur apud auctores, ſubjectis Ariciæ arvis, si carbo deciderit, ardere terram. In agro Sabino & Sidicino unctum flagrare lapidem. In Salentino oppido Egnatiâ, impoſito ligno in ſaxum quoddam ibi ſacrum, protinus flammam exsiſtere. In Laciniæ Junonis arâ ſub dio sitâ, cinerem immobilem eſſe, perflantibus undique procellis.

Quin & repentinos exsiſtere ignes, & in aquis, & in corporibus etiam humanis. Traſymenum lacum arsiſſe totum: Servio Tullio dormienti in pueritiâ, ex capite flammam emicuiſſe: L. Marcio in Hiſpaniâ interemptis Scipionibus concionanti, & milites ad ultionem exhortanti, arsiſſe simili modo, Valerius Antias narrat. Plura mox & diſtinctiùs, nunc enim quadam mixturâ rerum omnium exhibentur miracula. Verùm egreſſa mens interpretationem naturæ, feſtinat legentium animos per totum orbem velut manu ducere.

CXII. 108. Pars noſtra terrarum, de quâ memoro, ambienti (ut dictum eſt) Oceano velut innatans, longissimè ab ortu ad occaſum patet, hoc eſt, ab Indiâ

ad Herculis columnas Gadibus sacratas; octogies quinquies centena, sexaginta octo mill. pass. ut Artemidoro auctori placet. Ut verò Isidoro, nonagies octies centena, & XVIII. mill. Artemidorus adjicit amplius, a Gadibus circuitu sacri promontorii ad promontorium Artabrum, quo longissimè frons procurrit Hispaniæ, CCCCXCI. Id mensuræ duplici currit viâ. A Gange amne ostioque ejus, quo se in Eoum Oceanum effundit, per Indiam Parthienenque ad Myriandrum urbem Syriæ in Issico sinu positam, quinquagiès bis centena, XV. mill. pass. Inde proximâ navigatione Cyprum Insulam, Patara Lyciæ, Rhodum, Astypalæam in Carpathio mari insulas, Laconicæ Tænarum, Lilybæum Siciliæ, Calarim Sardiniæ, vicies & semel centena, tria mill. pass. Deinde Gades duodecies centena, & quinquaginta mill. pass. Quæ mensura universa ab eo mari efficit octogies quinquies centena, LXVIII. mill. pass.

Alia via, quæ certior, itinere terreno maximè patet, a Gange ad Euphratem amnem quinquagies & semel centena mill. pass. & LXIX. Inde Cappadociæ Mazaca, CCCXIX. mill. Inde per Phrygiam, Cariam, Ephesum, CCCCXV. mill. ab Epheso per Ægæum pelagus Delum, CC. Isthmum, CCXII. quingenti. Inde terrâ, & Le-

chaico mari, & Corinthiaco sinu Patras Peloponnesi, XC. mill. Leucadem LXXXVII. millia quingenti: Corcyram totidem: Acroceraunia CXXXII. millia quingenti: Brundisium LXXXVII. millia quingenti: Romam CCCLX. millia. Alpes usque ad Scingomagum vicum DXVIIII. Per Galliam ad Pyrenæos montes Illiberim DCCCCXXVII. Ad Oceanum & Hispaniæ oram CCCXXXI. Trajectu Gadis VII. millia quingenti. Quæ mensura Artemidori ratione efficit octogies novies centena, XLV.

Latitudo autem terræ a meridiano situ ad septemtrionem, dimidio fere minor colligitur, quadragies quater centena LXXXX. millia. Quo palam fit, quantùm & hinc vapor abstulerit, & illinc rigor. Neque enim deesse arbitror terris, aut non esse globi formam: sed inhabitabilia utrimque incomperta esse. Hæc mensura currit a litore Æthiopici Oceani, quà modò habitatur, ad Meroen decies centena millia. Inde Alexandriam, duodecies centena millia quinquaginta. Rhodum, DLXIII. Gnidum, LXXXVII. millia quingenti. Con, XXV. millia. Samum, C. mill. Chium, LXXXXIV. millia. Mitylenem, LXV. millia. Tenedon, XLIV. millia. Sigeum promontorium, XII. millia quingenti. Os Ponti, CCCXII. millia, quingenti. Carambin promontorium, CCCL. Os Mæotidis, CCCXII. mill. quingenti. Ostium

Tanais, CCLXXV. mill. qui curſus compendiis maris brevior fieri poteſt, LXXXIX. mill. Ab oſtio Tanais nihil modicum diligentissimi auctores fecere : Artemidorus ulteriora incomperta exiſtimavit, cùm circa Tanaim Sarmatarum gentes degere fateretur ad ſeptemtriones verſas. Isidorus adjecit duodecies centena millia quinquaginta, uſque ad Thulen, quæ conjectura divinationis eſt. Ego non minore, quàm proximè dicto ſpatio Sarmatarum fines noſci intelligo. Et alioquin quantum eſſe debet, quod innumerabiles gentes ſubinde ſedem mutantes capiat? Unde ulteriorem menſuram inhabitabilis plagæ, multò eſſe majorem arbitror. Nam & a Germaniâ immenſas inſulas non pridem compertas, cognitum habeo.

De longitudine ac latitudine hæc ſunt, quæ digna memoratu putem : Univerſum autem hunc circuitum Eratoſthenes in omnium quidem literarum ſubtilitate, & in hac utique præter ceteros ſolers, quem cunctis probari video, ducentorum quinquaginta duorum millium ſtadiûm prodidit. Quæ menſura Romanâ computatione efficit trecenties quindecies centena millia paſſ. Improbum auſum : verùm ita ſubtili argumentatione comprehenſum, ut pudeat non credere. Hipparchus & in coarguendo eo, & in reliquâ omni diligentiâ mi-

tus, adjicit ſtadiorum paulo minùs XXV. millia.

109. Alia Dionyſodoro fides: neque enim ſubtraham exemplum vanitatis Græcæ maximum. Melius hic fuit, Geometricâ ſcientiâ nobilis. Seneƈtâ diem obiit in patriâ. Funus duxere ei propinquæ, ad quas pertinebat hereditas. Eæ cùm ſecutis diebus juſta peragerent, inveniſſe dicuntur in ſepulcro epiſtolam Dionyſodori nomine ad ſuperos ſcriptam: Perveniſſe eum a ſepulcro ad infimam terram, eſſeque eò ſtadiorum quadraginta duo millia. Nec defuere geometræ, qui interpretarentur ſignificare epiſtolam a medio terrarum orbe miſſam, quo deorſum ab ſummo longiſſimum eſſet ſpatium, & idem pilæ medium. Ex quo conſecuta computatio eſt, ut circuitu eſſe ducenta quinquaginta duo millia ſtadiorum pronuntiarent.

CXIII. Harmonica ratio, quæ cogit rerum naturam ſibi ipſam congruere, addit huic menſuræ ſtadia XII. millia: terramque nonageſimam ſextam totius mundi partem facit.

LIBER III.

Primus, & secundus Europæ sinus.

I. Hactenus de situ, & miraculis terræ, aquarumque & siderum, ac ratione universitatis, atque mensurâ. Nunc de partibus: quamquam infinitum id quoque existimatur, nec temere sine aliquâ reprehensione tractatum. Haud ullo in genere veniâ justiore, si modò minimè mirum est, hominem genitum non omnia humana novisse. Quapropter auctorem neminem unum sequar: sed ut quemque verissimum in quaque parte arbitrabor. Quoniam commune ferme omnibus fuit, ut eos quisque diligentissimè situs diceret, in quibus ipse prodebat: ideo nec culpabo, aut coarguam quemquam. Locorum nuda nomina, & quantâ dabitur brevitate ponentur, claritate causisque dilatis in suas partes: nunc enim sermo de toto. est. Quare sic accipi velim, ut si vidua famâ suâ nomina, qualia fuere primordio ante res ullas gestas, nuncupentur: & sit quædam in his nomenclatura quidem, sed mundi rerumque naturæ.

Terrarum orbis universus in tres dividitur partes, Europam, Asiam, Africam. Origo ab occasu Solis & Gaditano freto, quà irrumpens Oceanus Atlanticus in maria interiora diffunditur. Hinc intranti dextra Africa est, læva Europa: inter has Asia. Termini, amnes Tanais, & Nilus. Quindecim M. pass. in longitudinem, quas diximus, fauces Oceani patent, quinque M. in latitudinem, a vico Melleriâ Hispaniæ ad promontorium Africæ Album, auctore Turranio Gracili juxtà genito. T. Livius, ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt, ubi minùs, VII. M. pass. ubi verò plurimùm, X. M. Tam modico ore tam immensa æquorum vastitas panditur. Nec profunda altitudo miraculum minuit. Frequentes quippe tæniæ candicantis vadi carinas territant. Quâ de causâ Limen interni maris multi eum locum appellavere. Proximis autem faucibus utrimque impositi montes coercent claustra. Abyla Africæ, Europæ Calpe, laborum Herculis metæ. Quam ob causam indigenæ columnas ejus dei vocant, creduntque perfossas exclusa antea admisisse maria, & rerum naturæ mutasse faciem.

I. Primùm ergo de Europâ altrice victoris omnium gentium populi, longéque terrarum pulcherrimâ, quam plerique meritò non tertiam portionem fecere, verùm

æquam ; in duas partes, ab amne Tanaï ad Gaditanum fretum, universo orbe diviso. Oceanus hoc quod dictum est spatio Atlanticum mare infundens, & avido meatu, terras, quæcumque venientem expavere, demergens : resistentes quoque flexuoso litorum anfractu lambit : Europam vel maximè recessibus crebris excavans : sed in quatuor præcipuos sinus. Quorum primus a Calpe Hispaniæ extimo (ut dictum est) monte, Locros & Brutium usque promontorium immenso ambitu flectitur.

II. In eo prima Hispania terrarum est, ulterior appellata, eadem Bætica. Mox a fine Urgitano citerior, eademque Tarraconensis ad Pyrenæa juga. Ulterior in duas, per longitudinem, provincias dividitur. Si quidem Bæticæ latere septemtrionali prætenditur Lusitania, amne Anâ discreta. Ortus hic Laminitano agro citerioris Hispaniæ, & modò se in stagna fundens, modò in angustias resorbens, aut in totum cuniculis condens, & sæpius nasci gaudens, in Atlanticum Oceanum effunditur. Tarraconensis autem affixa Pyrenæo, totoque ejus latere decurrens, & simul ad Gallicum Oceanum Iberico a mari transversa se pandens, Solorio monte, & Oretanis jugis, Carpetanisque, & Asturum, a Bæticâ atque Lusitaniâ distinguitur.

III. Bætica, a flumine eam mediam secante cognominata, cunctas provinciarum divite cultu, & quodam fertili ac peculiari nitore præcedit. Juridici conventus ei quatuor, Gaditanus, Cordubensis, Astigitanus, Hispalensis. Oppida omnia numero CLXXV. In iis coloniæ IX. municipia VIII. Latio antiquitus donata XXIX. libertate VI. fœdere III. stipendiaria CXX. Ex his digna memoratu, aut Latiali sermone dictu facilia, a flumine Anâ, litore Oceani, oppidum Onoba, Æstuaria cognominatum: Interfluentes, Luxia, & Urium. Mariani montes: Bætis fluvius: Litus Corense inflexo sinu; cujus ex adverso Gades, inter insulas dicendæ. Promontorium Junonis, Portus Bæsippo. Oppida: Belon, Mellaria: fretum ex Atlantico mari. Carteia, Tartessos a Græcis dicta. Mons Calpe. Dein litore interno oppidum Barbesula cum fluvio. Item Salduba: oppidum Suel: Malaca cum fluvio, fœderatorum. Dein Menoba cum fluvio. Sexifirmum cognomine Julium, Selambina, Abdera. Murgis Bæticæ finis. Oram eam universam originis Pœnorum existimavit M. Agrippa. Ab Anâ autem Atlantico Oceano obversa Bastulorum Turdulorumque est. In universam Hispaniam M. Varro pervenisse Iberos, & Persas, & Phœnicas, Celtasque, & Pœnos tradit. Lusum enim

Liberi patris, aut Lyssam cum eo bacchantium nomen dedisse Lusitaniæ, & Pana præfectum ejus universæ. At quæ de Hercule ac Pyrene, vel Saturno traduntur, fabulosa in primis arbitror.

Bætis in Tarraconensis provinciæ, non ut aliqui dixere, Mentesâ oppido, sed Tugiensi exoriens saltu, juxta quem Tader fluvius, qui Carthaginiensem agrum rigat, Ilorci refugit Scipionis rogum: versusque in occasum, Oceanum Atlanticum provinciam adoptans petit, modicus primò, sed multorum fluminum capax, quibus ipse famam aquasque aufert. Bæticæ primùm ab Ossigitaniâ infusus, amœno blandus alveo crebris dextrâ lævâque accolitur oppidis.

Celeberrima inter hunc & Oceani oram in mediterraneo Segeda, quæ Augurina cognominatur: Julia, quæ Fidentia: Urgao, quæ Alba: Ebura, quæ Cerealis: Iliberi, quod Liberini: Ilipula, quæ Laus: Artigi, quod Julienses: Vesci, quod Faventia: Singili, Attegua, Arialdunum, Agla minor, Bæbro, Castra vinaria, Episibrium, Hippo nova, Ilurco, Osca, Escua, Succubo, Nuditanum, Tuati vetus, omnia Bastetaniæ vergentis ad mare, conventûs verò Cordubensis. Circa flumen ipsum, Ossigi, quod cognominatur Laconicum: Iliturgi, quod Forum Julium: Ipasturgi, quod Triumphale: Sitia: & XIV.

M. passuum remotum in mediterraneo Obulco, quod Pontificense appellatur. Mox Ripa, Epora fœderatorum, Sacili, Martialium Onoba. Et dextrâ Corduba, colonia Patriciæ cognomine: inde primùm navigabili Bæti. Oppida: Carbula, Decuma: fluvius Singulis, eodem Bætis latere incidens.

Oppida Hispalensis conventûs: Celti, Arua, Canama, Evia, Ilipa cognomine Ilia: Italica. Et a lævâ, Hispalis colonia, cognomine Romulensis. Ex adverso oppidum Osset, quod cognominatur Julia Constantia: Vergentum, quod Julii Genius: Orippo, Caura, Siarum. Fluvius Menoba, Bæti & ipse a dextro latere infusus. At inter æstuaria Bætis, oppidum Nebrissa, cognomine Veneria, & Colobona. Coloniæ: Asta, quæ regia dicitur: & in mediterraneo Asido, quæ Cæsariana.

Singulis fluvius in Bætin, quo dictum est ordine, irrumpens, Astigitanam coloniam adluit, cognomine Augustam Firmam, ab eâ navigabilis. Hujus conventûs sunt reliquæ coloniæ immunes: Tucci, quæ cognominatur Augusta Gemella: Itucci, quæ Virtus Julia: Attubi, quæ Claritas Julia: Urso, quæ Genua Urbanorum: inter quæ fuit Munda cum Pompeii filio capta. Oppida libera: Astigi vetus, Ostippo. Stipendiaria:

Callet, Calucula, Castra gemina, Ilipula minor, Merucra, Sacrana, Obulcula, Oningis. Ab orâ venienti prope Menobam amnem & ipsum navigabilem, haud procul accolunt Alontigiceli, Alostigi.

Quæ autem regio a Bæti ad fluvium Anam tendit extra prædicta, Bæturia appellatur, in duas divisa partes, totidemque gentes: Celticos qui Lusitaniam attingunt, Hispalensis conventûs: Turdulos, qui Lusitaniam & Tarraconensem accolunt, jura Cordubam petunt. Celticos a Celtiberis ex Lusitaniâ advenisse manifestum est, sacris, linguâ, oppidorum vocabulis, quæ cognominibus in Bæticâ distinguuntur: Seriæ adjicitur Fama Julia: Nertobrigæ, Concordia Julia: Segidæ, Restituta Julia: Contributæ, Julia: Ucultuniacum, quæ & Curiga nunc est: Laconimurgi, Constantia Julia: Teresibus Fortunales, & Callensibus Emanici. Præter hæc in Celticâ Acinipo, Arunda, Aruci, Turobriga, Lastigi, Alpesa, Sæpone, Serippo. Altera Bæturia, quam diximus Turdulorum, & conventûs Cordubensis, habet oppida non ignobilia, Arsam, Mellariam, Mirobricam: regionis Osintiadis, Sisaponem.

Gaditani conventûs: civium Romanorum, Regina: Latinorum, Regia Carissa, cognomine Aurelia: Urgia cognominata

Castrum Julium : item Cæsaris Salutariensis. Stipendiaria : Besaro, Belippo, Barbesula, Lacippo, Bæsippo, Callet, Cappagum, Oleastro, Itucci, Brana, Lacibi, Saguntia, Andorisæ.

Porro longitudinem universam ejus prodidit M. Agrippa CCCCLXXV. M. passuum : latitudinem CCLVII. M. sed cùm termini Carthaginem usque procederent : quæ causa magnos errores computatione mensuræ sæpius parit, alibi mutato provinciarum modo, alibi itinerum auctis aut diminutis passibus. Incubuere maria tam longo ævo alibi, processere litora, torsere se fluminum aut correxere flexus. Præterea aliunde aliis exordium mensuræ est, & alia meatûs : ita fit, ut nulli duo concinant.

2. Bæticæ longitudo nunc a Castulonis oppidi fine Gades, CCL. M. & a Murgi maritimâ orâ XXV. M. pass. amplior. Latitudo a Carteianâ orâ CCXXXVII. M. pass. Agrippam quidem in tantâ viri diligentiâ, præterque in hoc opere curâ, orbem cùm terrarum orbi spectandum propositurus esset, errasse quis credat, & cum eo divum Augustum? Is namque complexam eum porticum ex destinatione & commentariis M. Agrippæ a sorore suâ inchoatam peregit.

IV. 3. Citerioris Hispaniæ, sicut complurium provinciarum, aliquantùm vetus

forma mutata est : utpote cùm Pompeius Magnus tropæis suis, quæ statuebat in Pyrenæo, DCCCLXXVI. oppida ab Alpibus ad fines Hispaniæ ulterioris in ditionem a se redacta testatus sit. Nunc universa provincia dividitur in conventus septem : Carthaginiensem, Tarraconensem, Cæsaraugustanum, Cluniensem, Asturum, Lucensem, Bracarum. Accedunt insulæ, quarum mentione sepositâ, præter civitates contributas aliis CCXCIV. provincia ipsa continet oppida CLXXIX. In iis colonias XII. oppida civium Romanorum XIII. Latinorum veterum XVIII. fœderatorum unum, stipendiaria CXXXV.

Primi in orâ Bastuli : post eos, quo dicetur ordine, intus recedentes Mentesani, Oretani, & ad Tagum Carpetani : juxta eos Vaccæi, Vectones, & Celtiberi Arevaci. Oppida oræ proxima : Urci, adscriptumque Bæticæ Barea : regio Mavitania, mox Deitania, dein Contestania: Carthago nova, colonia : cujus a promontorio quod Saturni vocatur, Cæsaream Mauritaniæ urbem CLXXXVII. M. pass. trajectus. Reliquâ in orâ : flumen Tader : colonia immunis Ilici, unde Ilicitanus sinus. In eam contribuuntur Icositani. Mox Latinorum Lucentum, Dianium stipendiarium : Sucro fluvius, & quondam oppidum, Contestaniæ finis. Regio Edetania

amœno prætendente se stagno, ad Celtiberos recedens. Valentia colonia III. M. pass. a mari remota: flumen Turium, & tantumdem a mari Saguntum, civium Romanorum oppidum, fide nobile: flumen Uduba: regio Ilergaonum. Iberus amnis navigabili commercio dives, ortus in Cantabris, haud procul oppido Juliobrigâ, per CCCCL. M. pass. fluens: navium per CCLX. M. a Variâ oppido capax, quem propter universam Hispaniam Græci appellavere Iberiam. Regio Cossetania, flumen Subi, colonia Tarraco Scipionum opus, sicut Carthago Pœnorum. Regio Ilergetum, oppidum Subur: flumen Rubricatum, a quo Laletani & Indigetes. Post eos, quo dicetur ordine, intus recedentes radice Pyrenæi, Ausetani, Lacetani: perque Pyrenæum Cerretani, dein Vascones. In orâ autem colonia Barcino, cognomine Faventia. Oppida civium Romanorum: Bætulo, Iluro: flumen Larnum: Blandæ: flumen Alba: Emporiæ: geminum hoc, veterum incolarum, & Græcorum, qui Phocæensium fuere soboles. Flumen Tichis. Ab eo Pyrenæa Venus in latere promontorii altero, XL. M.

Nunc per singulos conventus reddentur insignia præter supradicta. Tarracone disceptant populi XLIII. quorum celeberrimi, civium Romanorum Dertusani, Bis-

gargitani: Latinorum, Aufetani, Cerretani, qui Juliani cognominantur, & qui Auguftani: Edetani, Gerundenfes, Gefforienfes: Teari, qui Julienfes. Stipendiariorum: Aquicaldenfes, Onenfes, Bæculonenfes.

Cæfaraugufta colonia immunis, amne Ibero adfufa, ubi oppidum antea vocabatur Salduba, regionis Edetaniæ, recipit populos CLII. Ex his civium Romanorum Belitanos, Celfenfes, ex coloniâ: Calagurritanos, qui Nassici cognominantur: Ilerdenfes, Surdaonum gentis, juxta quos Sicoris fluvius: Ofcenfes, regionis Vefcitaniæ: Turiafonenfes. Latinorum veterum: Cafcantenfes, Ergavicenfes: Graccuritanos, Leonicenfes, Osicerdenfes. Fœderatos, Tarragenfes. Stipendiarios: Arcobricenfes, Andologenfes, Arocelitanos, Burfaonenfes, Calagurritanos qui Fibularenfes cognominantur, Complutenfes, Carenfes, Cincenfes, Cortonenfes, Damanitanos, Larnenfes, Lurfenfes, Lumberitanos, Lacetanos, Lubienfes, Pompelonenfes, Segienfes.

Carthaginem conveniunt populi LXV. exceptis infularum incolis. Ex coloniâ Accitanâ Gemellenfes, & Libifofona cognomine Foroauguftana, quibus duabus jus Italiæ datum: ex coloniâ Salarienfe oppidani Latii veteris Caftulonenfes, qui Cæ-

ſari Venales appellantur : Sætabitani, qui Auguſtani : Valerienſes. Stipendiariorum autem celeberrimi : Alabanenſes, Baſtitani, Conſaburenſes, Dianenſes, Egeleſtani, Ilorcitani, Laminitani, Menteſani qui & Oritani, Menteſani qui & Baſtuli, Oretani qui & Germani cognominantur : caputque Celtiberiæ Segobrigenſes : Carpetaniæ, Toletani Tago flumini impoſiti : Dein Viatienſes, & Virgilienſes.

In Clunienſem conventum Varduli ducunt populos XIV. ex quibus Albanenſes tantùm nominare libeat : Turmogidi quatuor, in quibus Segiſamonenſes, & Segiſamajulienſes. In eumdem conventum Carietes&Vennenſes quinque civitatibus vadunt, quarum ſunt Velienſes. Eodem Pelendones Celtiberorum, quatuor populis : quorum Numantini fuere clari : ſicut in Vaccæorum XVIII. civitatibus, Intercatienſes, Pallantini, Lacobrigenſes, Caucenſes. Nam in Cantabricis VII. populis, Juliobriga ſola memoratur. In Autrigonum decem civitatibus, Tritium, & Viroveſca. Arevacis nomen dedit fluvius Areva. Horum ſex oppida : Saguntia, & Uxama, quæ nomina crebrò aliis in locis uſurpantur : præterea Segovia, & nova Auguſta, Termes, ipſaque Clunia Celtiberiæ finis. Ad Oceanum reliqua vergunt, Vardulique ex prædictis, & Cantabri.

Junguntur his Asturum XXII. populi, divisi in Augustanos, & Transmontanos, Asturicâ urbe magnificâ. In his sunt Gigurri, Pæsici, Lancienses, Zoelæ. Numerus omnis multitudinis ad CCXL. M. liberorum capitum.

Lucensis conventus populorum est XVI. præter Celticos, & Lebunos, ignobilium, ac barbaræ appellationis: sed liberorum capitum ferme CLXVI. M.

Simili modo Bracarum XXIV. civitates CLXXV. M. capitum, ex quibus præter ipsos Bracaros, Bibali, Cœlerini, Gallæci, Hequæsi, Limici, Querquerni, citra fastidium nominentur.

Longitudo citerioris Hispaniæ est, ad finem Castulonis a Pyrenæo, sexcenta septem M. pass. & orâ paulo ampliùs. Latitudo a Tarracone ad litus Olarsonis, CCCVII. E radicibus Pyrenæi, ubi cuneatur angustiis inter duo maria, paulatim deinde se pandens, quà contingit ulteriorem Hispaniam, tantumdem & ampliùs latitudini adjicit. Metallis plumbi, ferri, æris, argenti, auri tota ferme Hispania scatet: Citerior & specularibus lapidibus: Bætica & minio. Sunt & marmorum lapicidinæ. Universæ Hispaniæ Vespasianus imperator Augustus jactatus procellis reipublicæ Latii jus tribuit. Pyrenæi montes Hispanias Galliasque disterminant, pro-

montoriis in duo diverſa maria projectis.

V. 4. Narbonensis provincia appellatur pars Galliarum, quæ interno mari adluitur, Braccata antè dicta, amne Varo ab Italiâ diſcreta, Alpiumque vel ſaluberrimis Romano imperio jugis. A reliquâ verò Galliâ latere ſeptemtrionali, montibus Gebennâ & Jurâ: agrorum cultu, virorum, morumque dignatione, amplitudine opum, nulli provinciarum poſtferenda, breviterque Italia veriùs quàm provincia. In orâ regio Sardonum, intuſque Conſuaranorum. Flumina: Tecum, Vernodubrum. Oppida: Illiberis, magnæ quondam urbis tenue veſtigium: Ruſcino, Latinorum. Flumen Atax e Pyrenæo Rubrenſem permeans lacum: Narbo Martius, Decumanorum colonia, XII. M. paſſ. a mari diſtans. Flumina: Arauris, Liria. Oppida de cetero rara, præjacentibus ſtagnis: Agatha quondam Maſſiliensium, & regio Volcarum Tectoſagum: atque ubi Rhoda Rhodiorum fuit, unde dictus multò Galliarum fertilissimus Rhodanus amnis, ex Alpibus ſe rapiens per Lemannum lacum, ſegnemque deferens Ararim, nec minùs ſeipſo torrentes Iſaram, & Druentiam. Libica appellantur duo ejus ora modica: ex his alterum Hiſpanienſe, alterum Metapinum: tertium, idemque amplissimum, Maſſalioticum. Sunt auctores, & Hera-

cleam oppidum in ostio Rhodani fuisse.

Ultrà, fossæ ex Rhodano C. Marii opere, & nomine insignes: Stagnum, Mastramela: oppidum, Maritima Avaticorum: superque campi lapidei, Herculis prœliorum memoria: Regio Anatiliorum, & intus Desuviatium, Cavarumque. Rursus a mari Tricoriûm: & intus Tricollorum, Vocontiorum, & Segovellaunorum: mox Allobrogum. At in orâ Massilia Græcorum Phocæensium, fœderata. Promontorium Zao: Citharista portus. Regio Camatullicorum. Dein Suelteri, supráque Verrucini. In orâ autem Athenopolis Massiliensium, Forum Julii Octavanorum colonia, quæ Pacensis appellatur, & Classica: amnis in eâ Argenteus. Regio, Oxubiorum Ligaunorumque, super quos Suetri, Quariates, Adunicates. At in orâ oppidum Latinum Antipolis. Regio Deciatium: amnis Varus, ex Alpium monte Cemâ profusus.

In mediterraneo coloniæ: Arelate Sextanorum, Beterræ Septimanorum, Arausio Secundanorum. In agro Cavarum Valentia, Vienna Allobrogum. Oppida Latina: Aquæ Sextiæ Salluviorum, Avenio Cavarum, Apta Julia Vulgientium, Alebece Reiorum Apollinarium, Alba Helvorum, Augusta Tricastinorum: Anatilia, Aeria, Bormanni, Comacina, Cabellio, Carcasum Volcarum Tectosagum: Cessero,

Carpentoracte

Carpentoracte Meminorum: Cenicenses, Cambolectri, qui Atlantici cognominantur: Forum Voconii, Glanum Livii, Lutevani, qui & Foroneronienses: Nemausum Arecomicorum, Piscenæ, Ruteni, Sanagenses, Tolosani Tectosagum, Aquitaniæ contermini: Tasconi, Tarusconienses, Umbranici: Vocontiorum civitatis fœderatæ duo capita, Vasio, & Lucus Augusti. Oppida verò ignobilia XIX. sicut XXIV. Nemausiensibus attributa. Adjecit formulæ Galba imperator ex Inalpinis Avanticos, atque Bodionticos, quorum oppidum Dinia. Longitudinem provinciæ Narbonensis CCLXX. M. pass. Agrippa tradit, latitudinem CCXLVIII.

VI. 5. Italia dehinc, primique ejus Ligures: mox Etruria, Umbria, Latium, ubi Tiberina ostia, & Roma terrarum caput, XVI. M. pass. intervallo a mari. Volscorum postea litus, & Campaniæ: Picentinum inde, ac Lucanum, Brutiumque, quo longissimè in meridiem, ab Alpium fine, lunatis jugis in maria excurrit Italia. Ab eo Græciæ ora, mox Salentini, Pediculi, Apuli, Peligni, Frentani, Marrucini, Vestini, Sabini, Picentes, Galli, Umbri, Etrusci, Veneti, Carni, Iapides, Istri, Liburni. Nec ignoro, ingrati ac segnis animi existimari posse meritò, si breviter atque in transcursu, ad hunc modum dica-

tur terra, omnium terrarum alumna, eadem & parens, numine deûm electa, quæ cælum ipsum clarius faceret, sparsa congregaret imperia, ritusque molliret, & tot populorum discordes ferasque linguas, sermonis commercio contraheret: colloquia, & humanitatem homini daret: breviterque, una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret. Sed quid agam? Tanta nobilitas omnium locorum, (quos quis attigerit?) tanta rerum singularum populorumque claritas tenet. Urbs Roma, vel sola in eâ, & digna tam festâ cervice facies, quo tandem narrari debet opere? Qualiter Campaniæ ora per se, felixque illa ac beata amœnitas? ut palam sit, uno in loco gaudentis opus esse naturæ. Jam verò tanta ea vitalis ac perennis salubritatis cæli temperies, tam fertiles campi, tam aprici colles, tam innoxii saltus, tam opaca nemora, tam munifica silvarum genera, tot montium afflatus, tanta frugum & vitium, olearumque fertilitas, tam nobilia pecori vellera, tot opima tauris colla, tot lacus, tot amnium fontiumque ubertas, totam eam perfundens, tot maria, portus, gremiumque terrarum commercio patens undique: & tamquam ad juvandos mortales, ipsa avidè in maria procurrens. Neque ingenia, ritusque, ac viros, & linguâ manuque superatas com-

memoro gentes. Ipsi de eâ jùdicavere Græci, genus in gloriam ſuam effusissimum: quotam partem ex eo appellando Græciam magnam? Nimirum id, quod in mentione cæli fecimus, hac quoque in parte faciendum eſt, ut quaſdam notas ac pauca sidera attingamus. Legentes tantùm quæſo meminerint, ad singula toto orbe ediſſerenda feſtinari.

Eſt ergo folio maximè querno adsimulata, multò proceritate amplior, quàm latitudine: in læva ſe flectens cacumine, & Amazonicæ figurâ desinens parmæ; ubi a medio excurſu Cocinthos vocatur; per sinus lunatos duo cornua emittens, Leucopetram dexterâ, Lacinium siniſtrâ. Patet longitudine ab Alpino fine Prætoriæ Auguſtæ, per Urbem Capuamque curſu meante, Rhegium oppidum in humero ejus situm, a quo veluti cervicis incipit flexus, decies centena & viginti millia paſſuum: multóque amplior menſurâ fieret Lacinium uſque, ni talis obliquitas in latus digredi videretur. Latitudo ejus varia eſt: CCCCX. millium inter duo maria, inferum & ſuperum, amneſque Varum atque Arsiam: mediæ, atque fermè circa urbem Romam, ab oſtio Aterni amnis in Adriaticum mare influentis, ad Tiberina oſtia CXXXVI. & paulo minùs a Caſtro novo Adriatici maris Alsium ad

Tuſcum æquor: haud ullo inde loco CC. in latitudinem excedens. Univerſæ autem ambitus a Varo ad Arsiam XXX. paſſ. LIX. efficit.

Abeſt a circumdatis terris, Iſtriâ ac Liburniâ quibuſdam locis centena M. paſſ. Ab Epiro & Illyrico quinquaginta. Ab Africâ minùs CCC. ut auctor eſt M. Varro. Ab Sardiniâ, CXX. M. Ab Siciliâ M. CCCCC. A Corsicâ minùs LXXX. Ab Iſsâ quinquaginta. Incedit per maria cæli regione ad meridiem quidem: ſed si quis id diligenti ſubtilitate exigat, inter ſextam horam primamque brumalem. Nunc ambitum ejus, urbeſque enumerabimus. Quâ in re præfari neceſſarium eſt, auctorem nos divum Auguſtum ſecuturos, deſcriptionemque ab eo factam Italiæ totius in regiones XI. ſed ordine eo, qui litorum tractu fiet, urbium quidem vicinitates oratione utique præproperâ ſervari non poſſe: itaque interiori in parte digeſtionem in literas ejuſdem nos ſecuturos, coloniarum mentione signatâ, quas ille in eo prodidit numero. Nec situs origineſque perſequi facile eſt, Ingaunis Liguribus (ut ceteri omittantur) agro tricies dato.

VII. Igitur ab amne Varo Nicæa oppidum a Massiliensibus conditum: fluvius Paulo: Alpes, populique Inalpini multis nominibus, ſed maximè Capillati: oppidum Vediantiorum civitatis Cemenelion: portus Herculis Monœci, Liguſtica ora. Li-

gurum celeberrimi ultra Alpes Salluvii, Deciates, Oxubii: citra, Veneni, & Caturigibus orti Vagienni, Statielli, Bimbelli, Magelli, Euburiates, Casmonates, Veleiates, & quorum oppida in orâ proximè dicemus. Flumen Rutuba, oppidum Albium Intemelium, flumen Merula, oppidum Albium Ingaunum: portus Vadorum Sabatiûm: flumen Porcifera, oppidum Genua: fluvius Feritor, portus Delphini: Tigullia: intus & Segesta Tigulliorum: flumen Macra, Liguriæ finis. A tergo autem suprà dictorum omnium Apenninus mons Italiæ amplissimus, perpetuis jugis ab Alpibus tendens ad Siculum fretum. Ab altero ejus latere ad Padum amnem Italiæ ditissimum, omnia nobilibus oppidis nitent: Libarnâ, Dertonâ coloniâ, Iriâ, Barderate, Industriâ, Pollentiâ, Carreâ, quod Potentia cognominatur: Forofulvi, quod Valentinum: Augustâ Vagiennorum, Albâ Pompeiâ, Astâ, Aquis Statiellorum. Hæc regio ex descriptione Augusti nona est. Patet ora Liguriæ inter amnes Varum & Macram, CCXI. M. passuum.

VIII. Adnectitur septimæ, in quâ Etruria est, ab amne Macrâ, ipsa mutatis sæpe nominibus. Umbros inde exegere antiquitus Pelasgi: hos Lydi, a quorum rege Tyrrheni, mox a sacrifico ritu, linguâ Græcorum Tusci sunt cognominati. Pri-

mum Etruriæ oppidum Luna portu nobile. Colonia Luca a mari recedens, propiorque Pisæ inter amnes Auserem & Arnum, ortæ a Pelope Pisisque, sive a Teutanis, Græcâ gente. Vada Volaterrana: fluvius Cecinna, Populonium Etruscorum quondam hoc tantùm in litore. Hinc amnes Prille, mox Umbro navigiorum capax, & ab eo tractus Umbriæ, portusque Telamon: Cosa Volcientium a Populo Romano deducta: Graviscæ, Castrum novum, Pyrgi. Cæretanus amnis, & ipsum Cære intus M. pass. quatuor, Agylla a Pelasgis conditoribus dictum: Alsium, Fregenæ. Tiberis amnis a Macrâ CCLXXXIV. M. pass. Intus coloniæ: Falisca Argis orta, (ut auctor est Cato,) quæ cognominatur Etruscorum, Lucus Feroniæ, Rusellana, Seniensis, Sutrina. De cetero Arretini veteres, Arretini Fidentes, Arretini Julienses, Amitinenses, Aquenses cognomine Taurini, Blerani, Cortonenses, Capenates, Clusini novi, Clusini veteres, Florentini præfluenti Arno adpositi, Fesulæ, Ferentinum, Fescennia, Hortanum, Herbanum, Nepet, Novem pagi, præfectura Claudia Foroclodii, Pistorium, Perusia, Suanenses, Saturnini qui antea Aurinini vocabantur, Subertani, Statones, Tarquinienses, Tuscanienses, Vetulonienses, Veientani, Vesentini, Volater-

rani, Volcentini cognomine Etrusci, Volsinienses. In eadem parte oppidorum veterum nomina retinent agri Crustuminus, Caletranus.

IX. Tiberis, antea Tibris appellatus, & priùs Albula, e mediâ fere longitudine Apennini, finibus Arretinorum profluit; tenuis primò, nec nisi piscinis corrivatus emissusque, navigabilis, sicuti Timia & Glanis influentes in eum, novenorum ita conceptu dierum, si non adjuvent imbres. Sed Tiberis propter aspera & confragosa, ne sic quidem, præterquam trabibus veriùs quàm ratibus, longè meabilis fertur, per centum quinquaginta millia passuum non procul Tiferno, Perusiâque, & Ocriculo, Etruriam ab Umbris ac Sabinis: mox citra tredecim millia passuum Urbis Veientem agrum a Crustumino, dein Fidenatem Latinumque a Vaticano dirimens: sed infra Arretinum Glanim duobus & quadraginta fluviis auctus, præcipuis autem Nare & Aniene, qui & ipse navigabilis Latium includit a tergo: nec minùs tamen aquis ac tot fontibus in Urbem perductis: & ideo quamlibet magnarum navium ex Italo mari capax, rerum in toto orbe nascentium mercator placidissimus, pluribus propè solus, quàm ceteri in omnibus terris amnes, accolitur, aspiciturque villis. Nullique fluviorum minùs li-

cet, inclusis utrimque lateribus: nec tamen ipse pugnat, quamquam creber ac subitus incrementis, & nusquam magis aquis quàm in ipsâ Urbe stagnantibus. Quin immo vates intelligitur potiùs ac monitor, auctu semper religiosus veriùs, quàm sævus.

Latium antiquum a Tiberi Circeios servatum est, L. M. pass. longitudine. Tam tenues primordio imperii fuere radices. Colonis sæpe mutatis, tenuere alii aliis temporibus, Aborigines, Pelasgi, Arcades, Siculi, Aurunci, Rutuli. Et ultra Circeios Volsci, Osci, Ausones, unde nomen Latii processit ad Lirim amnem. In principio est Ostia, colonia a Romano rege deducta. Oppidum Laurentum, lucus Jovis Indigetis, amnis Numicius, Ardea a Danae Persei matre condita. Dein quondam Aphrodisium, Antium colonia, Astura flumen & insula. Fluvius Nympheus, Clostra Romana. Circeii quondam insula immenso quidem mari circumdata, (ut creditur Homero) at nunc planitie. Mirum est, quod hac de re tradere hominum notitiæ possumus. Theophrastus, qui primus externorum aliqua de Romanis diligentiùs scripsit: (nam Theopompus, ante quem nemo mentionem habuit, Urbem dumtaxat a Gallis captam dixit: Clitarchus ab eo proximus, legationem tantùm ad Alexandrum missam:) hic jam plus quàm &

famâ, Circeiorum insulæ mensuram posuit stadia octoginta, in eo volumine, quod scripsit Nicodoro Atheniensium magistratui, qui fuit Urbis nostræ CCCCXL. anno. Quidquid est ergo terrarum, præter decem millia passuum propè ambitûs, adnexum insulæ, post eum annum accessit Italiæ.

Aliud miraculum: A Circeiis palus Pomptina est, quem locum XXXIII. urbium fuisse Mucianus ter consul prodidit. Dein flumen Ufens, supra quod Terracina oppidum, linguâ Volscorum Anxur dictum, & ubi fuere Amyclæ a serpentibus deletæ. Dein locus speluncæ, lacus Fundanus, Cajeta portus. Oppidum Formiæ, Hormiæ priùs olim dictum: ut existimavere, antiqua Læstrygonum sedes. Ultrà fuit oppidum Pyræ: colonia Minturnæ, Liri amne divisa, Glani appellato. Oppidum Sinuessa extremum in adjecto Latio, quam quidam Sinopem dixere vocitatam.

Hinc felix illa Campania est. Ab hoc sinu incipiunt vitiferi colles, & temulentia nobilis succo per omnes terras inclyto, atque (ut veteres dixere) summum Liberi patris cum Cerere certamen. Hinc Setini & Cæcubi protenduntur agri. His junguntur Falerni, Caleni. Dein consurgunt Massici, Gaurani, Surrentinique montes. Ibi Laborini campi sternuntur,

& in delicias alicæ populatur messis. Hæc litora fontibus calidis rigantur: præterque cetera in toto mari conchylio & pisce nobili adnotantur. Nusquam generosior oleæ liquor: Et hoc quoque certamen humanæ voluptatis tenuere Osci, Græci, Umbri, Tusci, Campani.

In orâ Savo fluvius: Vulturnum oppidum cum amne, Liternum, Cumæ Chalcidensium, Misenum, portus Baiarum, Bauli, lacus Lucrinus, & Avernus, juxta quem Cimmerium oppidum quondam. Dein Puteoli, colonia Dicæarchia dicti: póstque Phlegræi campi, Acherusia palus Cumis vicina. Litore autem Neapolis Chalcidensium & ipsa, Parthenope a tumulo Sirenis appellata: Herculanium: Pompeii, haud procul aspectante monte Vesuvio, adluente verò Sarno amne: ager Nucerinus: & novem millia passuum a mari ipsa Nuceria. Surrentum cum promontorio Minervæ, Sirenum quondam sede. Navigatio a Circeiis duodeoctoginta millia passuum patet. Regio ea a Tiberi prima Italiæ servatur, ex descriptione Augusti. Intus coloniæ: Capua ab campo dicta, Aquinum, Suessa, Venafrum, Sora, Teanum Sidicinum cognomine, Nola. Oppida: Abellinum, Aricia, Alba longa, Acerrani, Allifani, Atinates, Aletrinates, Anagnini, Atellani, Affilani, Arpinates,

Auximates, Avellani, Alfaterni; & qui ex agro Latino, item Hernico, item Labicano cognominati: Bovillæ, Calatiæ, Casinum, Calenum, Capitulum Hernicûm, Cereatini, qui Mariani cognominantur: Corani a Dardano Trojano orti: Cubulterini, Castrimonienses, Cingulani: Fabienses, in monte Albano: Foropopulienses, ex Falerno: Frusinates, Ferentinates, Freginates, Fabraterni veteres, Fabraterni novi, Ficolenses, Foroappii, Forentani, Gabini, Interamnates Succasini, qui & Lirinates vocantur: Ilionenses Lavinii, Norbani, Nomentani, Prænestini, urbe quondam Stephane dictâ, Privernates, Setini, Signini, Suessulani, Telini, Trebulani cognomine Balinienses, Trebani, Tusculani, Verulani, Veliterni, Ulubrenses, Ulvernates: superque Roma ipsa: cujus nomen alterum dicere, arcanis cærimoniarum nefas habetur: optimâque & salutari fide abolitum enuntiavit Valerius Soranus, luitque mox pœnas. Non alienum videtur inserere hoc loco exemplum religionis antiquæ, ob hoc maximè silentium institutæ. Namque diva Angerona, cui sacrificatur a. d. XII. Kalend. Januarii, ore obligato obsignatoque simulacrum habet.

Urbem tres portas habentem Romulus reliquit, aut (ut plurimas tradentibus cre-

damus) quatuor. Mœnia ejus collegere ambitu imperatoribus censoribusque Vespasianis anno conditæ DCCCXXVI. pass. XIII. M. CC. Complexa montes septem, ipsa dividitur in regiones quatuordecim, compita Larium CCLXV. Ejusdem spatium, mensurâ currente a milliario, in capite Romani fori statuto, ad singulas portas, quæ sunt hodie numero triginta septem, ita ut duodecim semel numerentur, prætereanturque ex veteribus septem, quæ esse desierunt, efficit passuum per directum XXX. M. DCCLXV. Ad extrema verò tectorum cum castris Prætoriis ab eodem milliario per vicos omnium viarum mensura colligit paulo ampliùs septuaginta millia passuum. Quo si quis altitudinem tectorum addat, dignam profectò æstimationem concipiat, fateaturque nullius urbis magnitudinem in toto orbe potuisse ei comparari.. Clauditur ab oriente aggere Tarquinii Superbi, inter prima opere mirabili. Namque eum muris æquavit, quà maximè patebat aditu plano. Ceterò munita erat præcelsis muris, aut abruptis montibus, nisi quòd exspatiantia tecta multas addidere urbes.

In primâ regione præterea fuere: in Latio clara oppida, Satricum, Pometia, Scaptia, Pitulum, Politorium, Tellene, Tifata, Cænina, Ficana, Crustumerium, A-

meriola, Medullia, Corniculum, Saturnia, ubi nunc Roma est: Antipolis, quod nunc Janiculum in parte Romæ: Antemnæ, Camerium, Collatia, Amitinum, Norbe, Sulmo: & cum his carnem in monte Albano soliti accipere populi Albenses, Albani, Æsolani, Acienses, Abolani, Bubetani, Bolani, Cusvetani, Coriolani, Fidenates, Foretii, Hortenses, Latinienses, Longulani, Manates, Macrales, Mutucumenses, Munienses, Numinienses, Olliculani, Octulani, Pedani, Pollustini, Querquetulani, Sicani, Sisolenses, Tolerienses, Tutienses, Vimitellarii, Velienses, Venetulani, Vitellenses. Ita ex antiquo Latio LIII. populi interiere sine vestigiis. In Campano autem agro Stabiæ oppidum fuere usque ad Cn. Pompeium & L. Catonem consules, pridie Kalend. Maii, quo die L. Sulla legatus bello sociali id delevit, quod nunc in villam abiit. Intercidit ibi & Taurania. Sunt & morientis Casilini reliquiæ. Præterea auctor est Antias, oppidum Latinorum Apiolas captum a L. Tarquinio rege, ex cujus prædâ Capitolium is inchoaverit: A Surrento ad Silarum amnem triginta millia passuum ager Picentinus fuit Tuscorum, templo Junonis Argivæ ab Jasone condito insignis. Intus oppidum Salerni, Picentia.

X. A Silaro regio tertia, & ager Lu-

canus Brutiusque incipit: nec ibi rarâ incolarum mutatione. Tenuerunt eam Pelasgi, Oenotrii, Itali, Morgetes, Siculi, Græciæ maximè populi: novissimè Lucani a Samnitibus orti duce Lucio. Oppidum Pæstum, Græcis Posidonia appellatum, sinus Pæstanus: oppidum Elea, quæ nunc Velia. Promontorium Palinurum: a quo sinu recedente trajectus ad columnam Rhegiam centum M. pass. Proximum autem huic flumen Melpes: oppidum Buxentum, Græcè Pyxus: Laus amnis: fuit & oppidum eodem nomine. Ab eo Brutium litus: oppidum Blanda, flumen Batum: portus Parthenius Phocensium: sinus Vibonensis, locus Clampetiæ: oppidum Temsa, a Græcis Temese dictum: & Crotoniensium Terina, sinusque ingens Terinæus. Oppidum Consentia, intus. In peninsulâ fluvius Acheron, a quo oppidani Acherontini. Hippo, quod nunc Vibonem Valentiam appellamus, Portus Herculis, Metaurus amnis, Tauroentum oppidum, Portus Orestis, & Medma. Oppidum Scyllæum, Cratais fluvius, mater (ut dixere) Scyllæ. Dein columna Rhegia: Siculum fretum, ac duo adversa promontoria: ex Italiâ Cænys, ex Siciliâ Pelorum duodecim stadiorum intervallo. Unde Rhegium duodecim M. D. pass. Inde Apennini silva Sila, promontorium Leucopetra XII. M. pass.

Ab eâ Locri cognominati a promontorio Zephyrio, absunt a Silaro CCCIII. M. pass.

Et includitur Europæ sinus primus, in eoque maria nuncupantur : unde irrumpit, Atlanticum, ab aliis magnum : quà intrat, Porthmos a Græcis, a nobis Gaditanum fretum : cùm intravit, Hispanum, quatenus Hispanias adluit : ab aliis Ibericum, aut Balearicum : mox Gallicum ante Narbonensem provinciam : hinc Ligusticum. Ab eo ad Siciliam insulam Tuscum : quod ex Græcis alii Notium, alii Tyrrhenum, e nostris plurimi Inferum vocant. Ultra Siciliam ad Salentinos, Ausonium Polybius appellat. Eratosthenes autem inter ostium Oceani & Sardiniam quidquid est, Sardoum. Inde ad Siciliam Tyrrhenum. Ab hac Cretam usque Siculum. Ab eâ Creticum.

XI. Insulæ per hæc maria primæ omnium Pityusæ a Græcis dictæ, a frutice pineo, nunc Ebusus vocatur utraque, civitate fœderatâ, angusto freto interfluente, patent XLVI. M. pass. Absunt a Dianio septingentis stadiis : totidem Dianium per continentem a Carthagine novâ. Tantumdem a Pityusis in altum, Baleares duæ, & Sucronem versùs Colubraria. Baleares fundâ bellicosas, Græci Gymnasias dixere. Major C. M. pass. est longitudine, circuitu verò CCCLXXV. M. Oppida habet ci-

vium Romanorum Palmam & Pollentiam: Latina, Cinium, & Tucim: & fœderatum, Bocchorum fuit. Ab eâ XXX. M. paſſ. diſtat minor: longitudine, XL. M. circuitu CL. M. paſſ. Civitates habet Iamnonem, Saniſeram, Magonem. A majore XII. M. paſſ. in altum abeſt Capraria: insidiosa naufragiis, & e regione Palmæ urbis Menariæ, ac Tiquadra, & parva Annibalis. Ebusi terra ſerpentes fugat, Colubrariæ parit. Ideo infeſta omnibus, nisi Ebusitanam terram inferentibus. Græci Ophiuſam dixere. Nec cuniculos Ebuſus gignit, populantes Balearium meſſes. Sunt aliæ XX. ferme parvæ mari vadoſo.

Galliæ autem ora, in Rhodani oſtio, Metina: mox quæ Blaſcon vocatur: tres Stœchades a vicinis Massiliensibus dictæ propter ordinem, quas item nominant singulis vocabulis, Proten, & Meſen, quæ & Pomponiana vocatur: tertia Hypæa. Ab his Sturium, Phœnice, Phila: Lero, & Lerina adversùm Antipolim, in quâ Vergoani oppidi memoria.

XII. 6. In Liguſtico mari eſt Corsica, quam Græci Cyrnon appellavere, sed Tuſco propior: a ſeptemtrione in meridiem projecta, longa paſſuum CL. millia: lata majore ex parte quinquaginta: circuitu CCCXXV. M. Abeſt a vadis Volaterranis LXII. M. paſſ. Civitates habet XXXIII. &

colonias Marianam, a C. Mario deductam: Aleriam, a dictatore Sullâ. Citrà est Oglasa: intra verò sexaginta millia passuum a Corsicâ, Planaria a specie dicta, æqualis freto, ideoque navigiis fallax. Amplior Urgo, & Capraria, quam Græci Ægilon dixere: Item Ægilium: & Dianium, quam Artemisiam: ambæ contra Cosanum litus: & Barpana, Menaria, Columbaria, Venaria. Ilva cum ferri metallis, circuitu centum millia, a Populonio decem, a Græcis Æthalia dicta. Ab eâ Planasia, XXXVIII. M. Ab his ultra Tiberina ostia in Antiano Astura, mox Palmaria, Sinonia, & adversùm Formias Pontiæ. In Puteolano autem sinu Pandataria, Prochyta, non ab Æneæ nutrice, sed quia profusa ab Ænariâ erat. Ænaria ipsa a statione navium Æneæ, Homero Inarime dicta, Græcis Pithecusa, non a simiarum multitudine, (ut aliqui existimavere) sed a figlinis doliorum. Inter Pausilypum & Neapolim Megaris: mox a Surrento octo millibus passuum distantes, Tiberii principis arce nobiles Capreæ, circuitu XI. M. pass.

XIII. Mox Leucothea: extraque conspectum, pelagus Africum attingens, Sardinia, minus octo millibus passuum a Corsicæ extremis, etiamnum angustias eas arctantibus insulis parvis, quæ Cuniculariæ appellantur: itemque Phintonis, & Fossæ,

a quibus fretum ipſum Taphros nominatur.

7. Sardinia ab oriente patens, CLXXXVIII. millia paſſuum: ab occidente, CLXXV. millia: a meridie, LXXVII. millia: a ſeptemtrione, CXXV. circuitu DLXV. millia: abeſt ab Africâ Caralitano promontorio ducenta millia, a Gadibus quatuordecies centena. Habet & a Gorditano promontorio duas inſulas, quæ vocantur Herculis: a Sulcensi, Enosin: a Caralitano, Ficariam. Quidam haud procul ab eâ etiam Beretidas ponunt, & Collodem, & quam vocant Heras lutra. Celeberrimi in eâ populorum, Ilienſes, Balari, Corsi. Oppidorum XVIII. Sulcitani, Valentini, Neapolitani, Boſenſes, Caralitani civium Romanorum, & Norenſes. Colonia autem una, quæ vocatur ad turrim Libyſonis. Sardiniam ipſam Timæus Sandaliotin appellavit ab effigie ſoleæ, Myrsilus Ichnuſam a ſimilitudine veſtigii. Contra Pæſtanum ſinum Leucasia eſt, a Sirene ibi ſepultâ appellata. Contra Veliam, Pontia, & Iſcia, utræque uno nomine Oenotrides argumentum poſſeſſæ ab Oenotriis Italiæ. Contra Vibonem parvæ, quæ vocantur Ithacesiæ, ab Ulyssis ſpeculâ.

XIV. 8. Verùm ante omnes claritate Sicilia, Sicania a Thucydide dicta, Trinacria a pluribus, aut Triquetra, a triangulâ ſpecie: circuitu patens, ut auctor eſt

Agrippa, DCXVIII. M. paſſ. quondam Brutio agro cohærens, mox interfuſo mari avulſa XV. M. in longitudinem freto, in latitudinem autem M. D. paſſ. juxta columnam Rhegiam. Ab hoc dehiſcendi argumento, Rhegium Græci nomen dedêre oppido, in margine Italiæ sito. In eo freto eſt ſcopulus Scylla: item Charybdis mare vorticoſum: ambo clara ſævitiâ. Ipsius Triquetræ, ut diximus, promontorium Pelorus vocatur, adversùs Scyllam vergens in Italiam: Pachynum in Græciam, CCCCXL. M. ab eo diſtante Peloponneſo: Lilybæum in Africam CLXXX. M. intervallo a Mercurii promontorio: & a Caralitano Sardiniæ CXC. M. Inter ſe autem hæc promontoria ac latera diſtant his ſpatiis. Terreno itinere a Peloro Pachynum CLXXXVI. M. paſſ. Inde Lilybæum, CC. M. inde Pelorum, CLXX. M. Coloniæ ibi quinque: urbes ac civitates LXIII. A Peloro mare Ionium orâ ſpectante, oppidum Meſſana civium Romanorum, qui Mamertini vocantur. Promontorium Drepanum, colonia Tauromenium, quæ antea Naxos, flumen Asines: mons Ætna noćturnis mirus incendiis. Crater ejus patet ambitu ſtad. XX. Favilla Tauromenium & Catinam uſque pervenit fervens, fragor verò ad Maronem & Gemellos colles. Scopuli tres Cyclopum, portus Ulyssis, colonia Catina. Flu-

mina: Symæthum, Terias. Intus Læstrygonii campi. Oppida: Leontini, Megaris: amnis Pantagies. Colonia Syracusæ, cum fonte Arethusâ. Quamquam & Temenitis, & Archidemia, & Magæa, & Cyane, & Milichie fontes in Syracusano potantur agro. Portus Naustathmus, flumen Elorum, promontorium Pachynum: a quâ fronte Siciliæ flumen Hirminium, oppidum Camarina, fluvius Gelas, oppidum Acragas, quod Agrigentum nostri dixere. Thermæ colonia: amnes, Achates, Mazara, Hypsa. Selinus oppidum. Lilybæum ab eo promontorium, Drepana, mons Eryx. Oppida: Panormum, Solus, Himera cum fluvio, Cephalœdis, Aluntium, Agathyrnum, Tyndaris colonia, oppidum Mylæ, & unde cœpimus, Pelorus.

Intus, Latinæ conditionis, Centuripini, Netini, Segestani. Stipendiarii, Assorini, Ætnenses, Agyrini, Acestæi, Acrenses, Bidini, Cetarini, Cacyrini, Drepanitani, Ergetini, Echetlienses, Erycini, Entellini, Etini, Enguini, Gelani, Galatani, Halesini, Hennenses, Hyblenses, Herbitenses, Herbessenses, Herbulenses, Halicyenses, Hadranitani, Imacarenses, Ichanenses, Ietenses, Mutustratini, Magellini, Murgentini, Mutycenses, Menanini, Naxii, Noæni, Petrini, Paropini, Phtinthienses, Semellitani, Scherini, Selinuntii, Symæthii, Tala-

renſes, Tissinenſes, Triocalini, Tyracinenſes, Zanclæi Meſſeniorum in Siculo freto.

Inſulæ ſunt in Africam verſæ: Gaulos, Melita a Camerinâ LXXXIV. M. paſſ. a Lilybæo, CXIII. Coſyra, Hieroneſos, Cæne, Galata, Lopaduſa, Æthuſa, quam alii Æguſam ſcripſerunt: Bucinna: & a Solunte LXXV. M. Oſteodes: contraque Paropinos Uſtica. Citra verò Siciliam ex adverſo Metauri amnis, XXV. millibus ferme paſſ. ab Italiâ, VII. Æoliæ appellatæ. Eædem Liparæorum, & Hephæſtiades a Græcis, a noſtris Vulcaniæ: Æoliæ, quòd Æolus Iliacis temporibus ibi regnavit.

9. Lipara cum civium Rom. oppido dicta a Liparo rege, qui ſuccessit Æolo: antea Melogonis, vel Meligunis, vocitata: abeſt XXV. M. paſſ. ab Italiâ, ipſa circuitu paulo minor. Inter hanc & Siciliam altera, antea Therasia appellata, nunc Hiera: quia ſacra Vulcano eſt, colle in eâ nocturnas evomente flammas. Tertia Strongyle, a Liparâ M. paſſ. ad exortum Solis vergens, in quâ regnavit Æolus, quæ a Liparâ liquidiore flammâ tantùm differt: e cujus fumo, quinam flaturi sint venti, in triduum prædicere incolæ traduntur: unde ventos Æolo paruiſſe exiſtimatum. Quarta Didyme, minor quàm Lipara. Quinta Ericuſa. Sexta Phœnicuſa, pabulo proximarum relicta: Novissima

eademque minima, Evonymos. Hactenus de primo Europæ sinu.

XV. 10. A Locris Italiæ frons incipit, Magna Græcia appellata, in tres sinus recedens Ausonii maris; quoniam Ausones tenuere primi: patet octoginta sex M. pass. ut auctor est Varro. Plerique LXXV. M. fecere. In eâ orâ flumina innumera, sed memoratu digna a Locris Sagra, & vestigia oppidi Caulonis, Mystia, Consilinum castrum, Cocinthum, quod esse longissimum Italiæ promontorium aliqui existimant. Dein sinus Scyllaceus: & Scylacium, Scylletium Atheniensibus, cùm conderent, dictum: quem locum occurrens Terinæus sinus peninsulam efficit: & in eâ portus, qui vocatur Castra Annibalis, nusquam angustiore Italiâ: XX. M. pass. latitudo est. Itaque Dionysius major intercisam eo loco adjicere Siciliæ voluit. Amnes ibi navigabiles: Carcines, Crotalus, Semirus, Arocha, Targines. Oppidum intus Petilia: mons Clibanus, promontorium Lacinium: cujus ante oram insula X. M. pass. a terrâ Dioscorôn: altera Calypsus, quam Ogygiam appellasse Homerus existimatur: præterea Tiris, Eranusa, Meloessa. Ipsum a Caulone abesse LXX. M. pass. prodidit Agrippa.

11. A Lacinio promontorio secundus Europæ sinus incipit, magno ambitu fle-

xus, & Acroceraunio Epiri finitus promontorio, a quo abest LXXV. M. paſſ. Oppidum Croto, amnis Neæthus. Oppidum Thurii, inter duos amnes Crathin & Sybarin, ubi fuit urbs eodem nomine. Similiter est inter Sirin & Acirin Heraclia, aliquando Siris vocitata. Flumina: Acalandrum, Caſventum: oppidum Metapontum, quo tertia Italiæ regio finitur. Mediterranei Brutiorum, Apruſtani tantùm: Lucanorum autem, Atenates, Bantini, Eburini, Grumentini, Potentini, Sontini, Sirini, Tergilani, Urſentini, Volcentani, quibus Numeſtrani junguntur. Præterea interiiſſe Thebas Lucanas Cato auctor eſt. Et Pandosiam Lucanorum urbem fuiſſe Theopompus, in quâ Alexander Epirotes occubuerit.

XVI. Connectitur ſecunda regio, amplexa Hirpinos, Calabriam, Apuliam, Salentinos, CCL. M. sinu, qui Tarentinus appellatur, ab oppido Laconum, in receſſu hoc intimo sito, contributâ eò maritimâ coloniâ quæ ibi fuerat. Abeſt CXXXVI. M. paſſ. a Lacinio promontorio, adverſam ei Calabriam in peninſulam emittens. Græci Meſſapiam a duce appellavere; & antè Peucetiam, a Peucetio Oenotri fratre, in Salentino agro. Inter promontoria C. M. paſſ. interſunt: Latitudo peninſulæ a Tarento Brundisium

terreno itinere XXXV. M. pass. patet, multóque brevius a portu Sasinâ. Oppida per continentem a Tarento, Varia, cui cognomen Apulæ, Messapia, Aletium. In orâ verò, Senum, Callipolis, quæ nunc est Anxa, LXXV. M. pass. a Tarento. Inde XXXII. M. promontorium, quod Acran Iapygian vocant, quo longissimè in maria excurrit Italia. Ab eo Basta oppidum & Hydruntum decem ac novem M. pass. ad discrimen Ionii & Adriatici maris, quà in Græciam brevissimus transitus, ex adverso Apolloniatûm oppidum: latitudine intercurrentis freti, quinquaginta M. non ampliùs. Hoc intervallum pedestri continuare transitu pontibus jactis primùm Pyrrhus Epiri rex cogitavit: post eum M. Varro, cùm classibus Pompeii piratico bello præesset. Utrumque aliæ impedivere curæ. Ab Hydrunte, Soletum desertum, dein Fratruertium: portus Tarentinus, statio Miltopæ: Lupia, Balesium, Cælium, Brundisium L. M. passuum ab Hydrunte, in primis Italiæ portu nobile, ac velut certiore transitu, sic utique longiore, excipiente Illyricâ urbe Dyrrhachio CCXXV. M. trajectu. Brundisio conterminus Pediculorum ager. Novem adolescentes totidemque virgines ab Illyriis tredecim populos genuere, Pediculorum oppida, Rudiæ, Egnatia, Barium. Amnes: Iapyx a

Dædali

Dædali filio rege, a quo & Iapygia: Pactius, Aufidus ex Hirpinis montibus Canusium præfluens.

Hinc Apulia Dauniorum cognomine, a duce Diomedis ſocero. In quâ oppidum Salapia, Annibalis meretricio amore inclytum: Sipontum, Uria: amnis Cerbalus, Dauniorum finis: portus Agaſus, promontorium montis Gargani, a Salentino sive Iapygio CCXXXIV. M. paſſ. ambitu Gargani: portus Garnæ, lacus Pantanus. Flumen portuoſum Frento, Teanum Apulorum: itemque Larinatum Cliternia: Tifernus amnis. Inde regio Frentana. Ita Apulorum genera tria: Teani, duce e Graiis: Lucani, ſubacti a Calchante, quæ loca nunc tenent Atinates. Dauniorum præter ſuprà dicta coloniæ, Luceria, Venusia. Oppida: Canusium, Arpi, aliquando Argos Hippium Diomede condente, mox Argyrippa dictum. Diomedes ibi delevit gentes Monadorum, Dardorumque, & urbes duas, quæ in proverbii ludicrum vertêre, Apinam & Tricam.

Ceterò intus in ſecundâ regione, Hirpinorum colonia una Beneventum, auſpicatiùs mutato nomine, quæ quondam appellata Maleventum: Auſeculani, Aquiloni, Abellinates cognomine Protropi, Compſani, Caudini: Ligures, qui cognominantur Corneliani, & qui Bebiani: Ve-

scellani. Æculani, Aletrini, Abellinates cognominati Marsi, Atrani, Æcani, Alfellani, Attinates, Arpani, Borcani, Collatini, Corinenses, & nobiles clade Romanâ Cannenses, Dirini, Forentani, Genusini, Herdonienses, Hyrini, Larinates, cognomine Frentani, Merinates, ex Gargano: Mateolani, Netini, Rubustini, Silvini: Strabellini, Turmentini, Vibinates, Venusini, Ulurtini. Calabrorum mediterranei: Ægetini, Apamestini, Argentini, Butuntinenses, Deciani, Grumbestini, Norbanenses, Paltonenses, Sturnini, Tutini. Salentinorum: Aletini, Basterbini, Neretini, Valentini, Veretini.

XVII. 12. Sequitur regio quarta gentium vel fortissimarum Italiæ. In orâ, Frentanorum, a Tiferno: flumen Trinium portuosum. Oppida: Histonium, Buca, Ortona: Aternus amnis. Intus Anxani cognomine Frentani. Carentini supernates, & infernates, Lanuenses: Marrucinorum Teatini: Pelignorum Corfinienses, Superequani, Sulmonenses: Marsorum Anxantini, Atinates, Fucentes, Lucenses, Maruvii: Albensium Alba ad Fucinum lacum: Æquiculanorum, Cliternini, Carseolani: Vestinorum, Angulani, Pinnenses, Peltuinates, quibus junguntur Aufinates cismontani: Samnitium, quos Sabellos, & Græci Saunitas dixere, colo-

nia Bovianum vetus, & alterum cognomine Undecumanorum. Aufidenates, Esernini, Fagifulani, Ficolenses, Sæpinates, Treventinates: Sabinorum Amiternini, Curenses, Forum Decii, Forum novum, Fidenates, Interamnates, Nursini, Nomentani, Reatini, Trebulani, qui cognominantur Mutuscæi, & qui Suffenates, Tiburtes, Tarinates. In hoc situ ex Æquiculis interiere Comini, Tadiates, Cædici, Alfaterni. Gellianus auctor est, lacu Fucino haustum Marsorum oppidum Archippe, conditum a Marsyâ duce Lydorum: item Viticinorum in Piceno deletum a Romanis, Valerianus. Sabini (ut quidam existimavere, a religione & deorum cultu Sevini appellati:) Velinos accolunt lacus, roscidis collibus. Nar amnis exhaurit illos sulphureis aquis. Tiberim ex his petens replet, e monte Fiscello labens, juxta Vacunæ nemora & Reate in eosdem conditus. At ex aliâ parte Anio, in monte Trebanorum ortus, lacus tres amœnitate nobiles, qui nomen dedêre Sublaqueo, defert in Tiberim. In agro Reatino Cutiliæ lacum, in quo fluctuet insula, Italiæ umbilicum esse M. Varro tradit. Infra Sabinos Latium est, a latere Picenum, a tergo Umbria, Apennini jugis Sabinos utrimque vallantibus.

XVIII. 13. Quinta regio Piceni est,

quondam uberrimæ multitudinis. Trecenta LX. millia Picentium in fidem populi Romani venere. Orti ſunt a Sabinis voto vere ſacro. Tenuere ab Aterno amne, ubi nunc ager Adrianus, & Adria colonia a mari VII. M. paſſ. Flumen Vomanum: ager Prætutianus, Palmensiſque. Item Caſtrum novum, flumen Batinum, Truentum cum amne: quod ſolum Liburnorum in Italiâ reliquum eſt. Flumen Albula: Tervium, quo finitur Prætutiana regio, & Picentium incipit. Cupra oppidum, caſtellum Firmanorum: & ſuper id colonia Aſculum, Piceni nobilissima. Intus, Novana: in orâ, Cluana, Potentia, Numana, a Siculis condita. Ab iiſdem colonia Ancona, adposita promontorio Cumero in ipſo flectentis ſe oræ cubito: a Gargano CLXXXIV. M. paſſ. Intus Auximates, Beregrani, Cingulani, Cuprenſes cognomine Montani, Falarienſes, Pauſulani, Pleninenſes, Ricinenſes, Septempedani, Tollentinates, Treienſes, Urbeſalvia Pollentini.

XIX. 14. Jungetur hîc ſexta regio, Umbriam complexa, agrumque Gallicum circa Ariminum. Ab Anconâ Gallica ora incipit, Togatæ Galliæ cognomine. Siculi & Liburni plurima ejus tractûs tenuere, in primis Palmenſem, Prætutianum, Adrianumque agrum. Umbri eos expulere,

hos Etruria, hanc Galli. Umbrorum gens antiquissima Italiæ existimatur, ut quos Ombrios a Græcis putent dictos, quòd inundatione terrarum imbribus superfuissent. Trecenta eorum oppida Tusci debellasse reperiuntur. Nunc in orâ flumen, Æsis: Senogallia. Metaurus fluvius: coloniæ, Fanum Fortunæ, Pisaurum cum amne. Et intus Hispellum, Tudèr. De cetero Amerini, Attidiates, Asisinates, Arnates, Æsinates, Camertes, Casuentillani, Carsulani, Dolates cognomine Salentini, Fulginates, Foroflaminienses, Forojulienses, cognomine Concupienses: Forobrentani, Forosempronienses, Iguini, Interamnates, cognomine Nartes: Mevanates, Mevanionenses, Matilicates: Narnienses, quod oppidum Nequinum antea vocatum est: Nucerini cognomine Favonienses, & Camellani: Ocriculani, Ostrani, Pitulani, cognomine Pisuertes, & alii Mergentini: Pelestini, Sentinates, Sarsinates, Spoletini, Suasani, Sestinates, Suillates, Tadinates, Trebiates, Tusicani, Tifernates cognomine Tiberini, & alii Metaurenses: Vesionicates, Urbanates cognomine Metaurenses, & alii Hortenses: Vettonenses, Vindenates, Viventani. In hoc situ interiere Feliginates, & qui Clusiolum tenuere supra Interamnam: & Sarranates, cum oppidis, Acer-

ris, quæ Vatriæ cognominabantur, Turrocelo, quod Netriolum. Item Solinates Curiates, Fallienates, Apiennates. Interiere & Arienates cum Crinovolo, & Usidicani, & Plangenses, Pisinates, Cælestini. Ameriam suprascriptam Cato ante Persei bellum conditam annis DCCCCLXIV. prodidit.

XX. 15. Octava regio determinatur Arimino, Pado, Apennino. In orâ fluvius Crustumium, Ariminum colonia cum amnibus Arimino & Prusâ. Fluvius hinc Rubico, quondam finis Italiæ. Ab eo Sapis, & Vitis, & Anemo: Ravenna Sabinorum oppidum, cum amne Bedese, ab Anconâ CV. M. pass. Nec procul a mari, Umbrorum Butrium. Intus coloniæ: Bononia, Felsina vocitata, cùm princeps Etruriæ esset: Brixillum, Mutina, Parma, Placentia. Oppida: Cæsena, Claterna, Forum Clodii, Livii, Popilii, Truentinorum, Cornelii: Faventini, Fidentini, Otesini, Padinates, Regienses a Lepido, Solonates, Saltusque Galliani qui cognominantur Aquinates: Tannetani, Veleiates cognomine veteri Regiates: Umbranates. In hoc tractu interierunt Boii, quorum tribus CXII. fuisse auctor est Cato: Item Senones, qui ceperant Romam.

16. Padus e gremio Vesuli montis celsissimum in cacumen Alpium elati, fini-

bus Ligurum Vagiennorum, visendo fonte profluens, condensque sese cuniculo, & in Forovibiensium agro iterum exoriens, nulli amnium claritate inferior: Græcis dictus Eridanus, ac pœnâ Phaethontis illustratus: augetur ad Canis ortus liquatis nivibus: agris quamvis torrentior, nil tamen ex rapto sibi vindicans, atque ubi liquit agros, ubertate largior: trecentis M. pass. a fonte addens meatu duodenonaginta, nec amnes tantùm Apenninos Alpinosque navigabiles capiens, sed lacus quoque immensos in eum sese exonerantes, omni numero XXX. flumina in mare Adriaticum defert. Celeberrima ex iis, Apennini latere jactum Tanarum: Trebiam Placentinum: Tarum, Inciam, Gabellum, Scultennam, Rhenum: Alpium verò Sturam, Orgum, Durias duas, Sessiten, Ticinum, Lambrum, Adduam, Ollium, Mincium. Nec alius amnium tam brevi spatio majoris incrementi est. Urgetur quippe aquarum mole, & in profundum agitur, gravis terræ, quamquam deductus in flumina, & fossas inter Ravennam Altinumque per CXX. M. pass. tamen quà largiùs vomit, septem maria dictus facere.

Augustâ fossâ Ravennam trahitur, ubi Padusa vocatur, quondam Messanicus appellatus. Proximum inde ostium magni-

tudinem portûs habet, qui Vatreni dicitur, quo Claudius Cæsar e Britanniâ triumphans, prægrandi illâ domo veriùs quàm nave intravit Adriam. Hoc antè Eridanum ostium dictum est, aliis Spineticum, ab urbe Spinâ, quæ fuit juxtà, prævalens, ut Delphicis creditum est thesauris, condita a Diomede. Auget ibi Padum Vatrenus amnis, ex Forocorneliensi agro.

Proximum inde ostium Caprasiæ, dein Sagis, inde Volane, quod antè Olane vocabatur. Omnia ea flumina, fossasque, primi a Sagi fecere Tusci: egesto amnis impetu per transversum in Atrianorum paludes, quæ septem maria appellantur, nobili portu oppidi Tuscorum Atriæ, a quo Atriaticum mare antè appellabatur, quod nunc Adriaticum.

Inde ostia plena, Carbonaria ac fossiones Philistinæ, quod alii Tartarum vocant: omnia ex Philistinæ fossæ abundatione nascentia: accedentibus Atesi ex Tridentinis Alpibus, & Togisono ex Patavinorum agris. Pars eorum & proximum portum fecit Brundulum, sicut Edronem Meduaci duo, ac fossa Clodia. His se Padus miscet, ac per hæc effunditur, plerisque, ut in Ægypto Nilus, quod vocant Delta, triquetram figuram inter Alpes atque oram maris facere proditus,

ſtad. duûm M. circuitu. Pudet a Græcis Italiæ rationem mutuari. Metrodorus tamen Scepsius dicit, quoniam circa fontem arbor multa sit picea, quales Gallicè vocentur Padi, hoc nomen accepiſſe. Ligurum quidem linguâ amnem ipſum Bodincum vocari, quod significet fundo carentem. Cui argumento adeſt oppidum juxtà Induſtria, vetuſto nomine Bodincomagum, ubi præcipua altitudo incipit.

XXI. 17. Tranſpadana appellatur ab eo regio undecima, tota in mediterraneo, cui maria cuncta fructuoſo alveo importat. Oppida: Vibiforum, Segusio. Coloniæ ab Alpium radicibus, Auguſta Taurinorum, antiquâ Ligurum ſtirpe, inde navigabili Pado. Dein Salaſſorum Auguſta Prætoria, juxta geminas Alpium fores Graias atque Peninas. His Pœnos, Graiis Herculem transiſſe memorant. Oppidum Eporedia, Sibyllinis a populo Romano conditum jussis. Eporedias Galli bonos equorum domitores vocant. Vercellæ Libicorum ex Salluviis ortæ, Novaria ex Vertacomacoris, Vocontiorum hodieque pago, non (ut Cato exiſtimat) Ligurum: ex quibus Lævi & Marici condidere Ticinum, non procul a Pado: sicut Boii tranſalpibus profecti Laudem Pompeiam, Inſubres Mediolanum. Orobiorum ſtirpis eſſe, Comum, atque Bergomum, & Liciniforum,

& aliquot circà populos auctor est Cato: sed originem gentis ignorare se fatetur, quam docet Cornelius Alexander ortam a Græciâ, interpretatione etiam nominis, vitam in montibus degentibus. In hoc situ interiit oppidum Orobiorum Barra, unde Bergomates Cato dixit ortos, etiamnum prodente se altiùs quàm fortunatiùs situm. Interiere & Caturiges Insubrum exsules, & Spina suprà dicta. Item Melpum opulentiâ præcipuum, quod ab Insubribus, & Boiis, & Senonibus deletum esse eo die, quo Camillus Veios ceperit, Nepos Cornelius tradidit.

XXII. 18. Sequitur decima regio Italiæ, Adriatico mari adposita: cujus Venetia: fluvius Silis ex montibus Tarvisanis. Oppidum Altinum, flumen Liquentia ex montibus Opiterginis, & portus eodem nomine: colonia Concordia: flumina & portus, Romatinum, Tiliaventum majus, minusque, Anaxum, quo Varianus defluit: Alsa, Natiso, cum Turro, præfluentes Aquileiam coloniam, xv. M. pass. a mari sitam. Carnorum hæc regio, junctaque Iapydum: amnis Timavus, castellum nobile vino Pucinum: Tergestinus sinus, colonia Tergeste, XXXIII. M. pass. ab Aquileiâ. Ultra quam, VI. M. pass. Formio amnis, ab Ravennâ CLXXXIX. M. pass. antiquus auctæ Italiæ terminus, nunc ve-

rò Istriæ: quam cognominatam a flumine Istro, in Adriam effluente e Danubio amne, eodemque Istro, adversum Padi fauces, contrario eorum percussu mari interjecto dulcescente, plerique dixere falsò, & Nepos etiam Padi accola. Nullus enim ex Danubio amnis in mare Adriaticum effunditur. Deceptos credo, quoniam Argo navis flumine in mare Adriaticum descendit, non procul Tergeste, nec jam constat quo flumine. Humeris travectam Alpes, diligentiores tradunt. Subiisse autem Istro, dein Savo, dein Nauporto, cui nomen ex eâ causâ est, inter Æmonam Alpesque exorienti.

XXIII. 19. Istria, ut peninsula, excurrit. Latitudinem ejus XL. M. pass. circuitum verò CXXV. M. prodidere quidam; Item adhærentis Liburniæ & Flanatici sinûs. Alii Liburniæ CLXXX. M. Nonnulli in Flanaticum sinum Iapydiam promovêre, a tergo Istriæ, CXXX. M. pass. Dein Liburniam CL. M. fecere. Tuditanus, qui domuit Istros, in statuâ suâ ibi inscripsit, ab Aquileiâ ad Titium flumen stad. M. Oppida Istriæ civium Rom. Ægida, Parentium: colonia, Pola, quæ nunc Pietas Julia, quondam a Colchis condita. Abest a Tergeste C. M. pass. Mox oppidum Nesactium: & nunc finis Italiæ fluvius Arsia. Polam ab Anconâ trajectus CXXX. M. pass. est.

In mediterraneo regionis decimæ, coloniæ: Cremona, Brixia, Cenomanorum agro: Venetorum autem, Ateste: & oppida Acelum, Patavium, Opitergium, Belunum, Vicetia: Mantua Tuscorum trans Padum sola reliqua. Venetos Trojanâ stirpe ortos, auctor est Cato: Cenomanos juxta Massiliam habitasse in Volcis. Fertini, & Tridentini, & Berunenses, Rætica oppida: Rætorum & Euganeorum Verona, Julienses Carnorum. Dein quos scrupulosè dicere non attineat, Alutrenses, Asseriates, Flamonienses Vannienses, & alii cognomine Culici: Forojulienses cognomine Transpadani, Foretani, Nedinates, Quarqueni, Taurisani, Togienses, Varbari. In hoc situ interiere per oram Iramine, Pellaon, Palsatium: ex Venetis Atina, & Cælina: Carnis, Segeste, & Ocra: Tauriscis Noreia. Et ab Aquileiâ ad duodecimum lapidem, deletum oppidum etiam invito senatu, a Claudio Marcello, L. Piso auctor est. In hac regione & undecimâ lacus inclyti sunt, amnesque eorum partus aut alumni: si modò acceptos reddunt, ut Adduam Larius, Ticinum Verbanus, Mincium Benacus, Ollium Sebinus, Lambrum Eupilis, omnes incolas Padi.

Alpes, in longitudinem x̄. pass. patere a supero mari ad inferum, Cælius tradit:

Timagenes XXII. M. paſſ. deductis: in latitudinem autem Cornelius Nepos centum M. T. Livius tria M. ſtadiorum: uterque diverſis in locis. Nam & centum millia excedunt aliquando, ubi Germaniam ab Italiâ ſubmovent: nec LXX. M. explent reliquâ ſui parte graciles, veluti naturæ providentiâ. Latitudo Italiæ, ſubter radices earum a Varo, per vada Sabatia, Taurinos, Comum, Brixiam, Veronam, Vicetiam, Opitergium, Arsiam, DCCXLV. millia paſſuum colligit.

XXIV. 20. Incolæ Alpium multi populi, ſed illuſtres a Polâ ad Tergeſtis regionem Secuſſes, Subocrini, Catali, Monocaleni: juxtaque Carnos quondam Tauruſci appellati, nunc Norici. His contermini Ræti & Vindelici, omnes in multas civitates diviſi. Rætos Tuſcorum prolem arbitrantur, a Gallis pulſos duce Ræto. Verſo deinde Italiam pectore Alpium, Latini juris Euganeæ gentes, quarum oppida XXXIV. enumerat Cato. Ex iis Triumpilini, venalis cum agris ſuis populus: dein Camuni, compluresque ſimiles finitimis adtributi municipiis. Lepontios & Salaſſos, Tauriſcæ gentis idem Cato arbitratur. Ceteri fere Lepontios relictos ex comitatu Herculis, interpretatione Græci nominis credunt, præuſtis in transitu Alpium nive membris: ejuſdem exercitûs & Graios

fuiſſe, Graiarum Alpium incolas, præſtanteſque genere Euganeos, inde tracto nomine. Caput eorum Stœnos: Rætorum Vennonetes, Saruneteſque ortus Rheni amnis accolunt: Lepontiorum, qui Viberi vocantur, fontem Rhodani, eodem Alpium tractu. Sunt præterea Latio donati incolæ, ut Octodurenſes, & finitimi Centrones, Cottianæ civitates: Caturiges, & ex Caturigibus orti Vagienni Ligures, & qui Montani vocantur: Capillatorumque plura genera ad confinium Liguſtici maris.

Non alienum videtur hoc loco ſubjicere inſcriptionem e tropæo Alpium, quæ talis eſt: IMPERATORI CÆSARI DIVI F. AUG. PONTIFICI MAXIMO, IMP. XIIII. TRIBUNICIÆ POTESTATIS XVII. S. P. Q. R. QUOD EIUS DUCTU AUSPICIISQUE GENTES ALPINÆ OMNES, QUÆ A MARI SUPERO AD INFERUM PERTINEBANT, SUB IMPERIUM POP. ROM. SUNT REDACTÆ. GENTES ALPINÆ DEVICTÆ: TRIUMPILINI, CAMUNI, VENOSTES, VENNONETES, ISARCI, BREUNI, GENAUNES, FOCUNATES: VINDELICORUM GENTES QUATUOR, CONSUANETES, RUCINATES, LICATES, CATENATES: AMBISONTES, RUGUSCI, SUANETES, CALUCONES, BRIXENTES, LEPONTII, VIBERI, NANTUATES, SEDUNI, VERAGRI, SALASSI, ACITAVONES, MEDULLI, UCENI,

CATURIGES, BRIGIANI, SOGIONTII, BRODIONTII, NEMALONI, EDENATES, ESUBIANI, VEAMINI, GALLITÆ, TRIULATTI, ECTINI, VERGUNNI, EGUITURI, NEMENTURI, ORATELLI, NERUSI, VELAUNI, SUETRI. Non sunt adjectæ Cottianæ civitates XII. quæ non fuerunt hostiles: item adtributæ municipiis lege Pompeiâ. Hæc est Italia diis sacra, hæ gentes ejus, hæc oppida populorum. Super hæc Italia, quæ L. Æmilio Paulo, C. Atilio Regulo consulibus, nuntiato Gallico tumultu, sola sine externis ullis auxiliis, atque etiam tunc sine transpadanis, equitum LXXX. M. peditum DCC. M. armavit. Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed interdictum id vetere consulto patrum, Italiæ parci jubentium.

XXV. 21. Arsiæ gens Liburnorum jungitur, usque ad flumen Titium. Pars ejus fuere Mentores, Hymani, Encheleæ, Buni, & quos Callimachus Peucetias appellat: nunc totum uno nomine Illyricum vocatur generatim, populorum pauca effatu digna, aut facilia nomina. Conventum Scardonitanum petunt Iapydes, & Liburnorum civitates XIV. e quibus Lacinienses, Stlupinos, Burnistas, Olbonenses nominare non pigeat. Jus Italicum habent eo conventu Alutæ, Flanates, a quibus sinus nominatur: Lopsi, Varvarini, immunesque

Assesiates, & ex insulis Fertinates, Curictæ. Ceterùm per oram oppida a Nesactio, Alvona, Flanona, Tarsatica, Senia, Lopsica, Ortopula, Vegium, Argyruntum, Corinium, Ænona civitas Pasini: Flumen Tedanium, quo finitur Iapydia. Insulæ ejus sinûs cum oppidis, præter suprà significatas, Absyrtium, Arba, Crexa, Gissa, Portunata. Rursus in continente colonia Jadera, quæ a Polâ CLX. M. pass. abest: inde triginta M. Colentum insula: XVIII. ostium Titii fluminis.

XXVI. 22. Liburniæ finis, & initium Dalmatiæ Scardona, in amne eo, XII. M. pass. a mari. Dein Tariotarum antiqua regio, & castellum Tariona: promontorium Diomedis, vel ut alii peninsula Hyllis, circuitu C. M. pass. Tragurium civium Romanorum, marmore notum: Sicum, in quem locum divus Claudius veteranos misit. Salona colonia, ab Jaderâ CXII. M. pass. Petunt in eam jura descripti in decurias CCCXLII. Dalmatæ; XXII. Decuni; CCXXXIX. Ditiones; CCLXIX. Mazæi; LII. Sardiates. In hoc tractu sunt, Burnum, Andetrium, Tribulium, nobilitata populi Romani prœliis castella: Petunt & ex insulis, Issæi, Colentini, Separi, Epetini. Ab his castella, Peguntium, Rataneum: Narona colonia tertii conventûs, a Salonâ LXXXII. M. pass. adposita

cognominis sui fluvio, a mari XX. M. pass. M. Varro LXXXIX. civitates eò ventitasse auctor est. Nunc soli propè noscuntur Cerauni decuriis XXIV. Daorizi XVII. Dæsitiates CIII. Docleatæ XXXIII. Deretini XIV. Deremistæ XXX. Dindari XXXIII. Glinditiones XLIV. Melcomani XXIV. Naresii CII. Scirtari LXXII. Siculotæ XXIV. populatoresque quondam Italiæ Vardæi, non ampliùs quàm XX. decuriis. Præter hos tenuere tractum eum Ozuæi, Partheni, Hemasini, Arthitæ, Armistæ. A Narone amne C. M. pass. abest Epidaurum colonia. Ab Epidauro sunt oppida civium Rom. Rhizinium, Ascrivium, Butua, Olchinium, quod antea Colchinium dictum est, a Colchis conditum : amnis Drilo, superque eum oppidum civium Romanorum Scodra, a mari XVIII. M. pass. Præterea multorum Græciæ oppidorum deficiens memoria, nec non & civitatum validarum. Eo namque tractu fuere Labeatæ, Enderoduni, Sassæi, Grabæi, propriéque dicti Illyrii, & Taulantii, & Pyræi. Retinet nomen in orâ Nympheum promontorium : Lissum oppidum civium Romanorum ab Epidauro C. M. pass.

23. A Lisso Macedoniæ provincia : gentes Partheni, & a tergo eorum Dassaretæ Montes Candaviæ a Dyrrachio LXXVIII. M. pass. In orâ verò Denda civium Ro-

manorum, Epidamnum colonia, propter inauſpicatum nomen a Romanis Dyrrachium appellata: flumen Aous, a quibuſdam Æas nominatum: Apollonia, quondam Corinthiorum colonia, IV. M. paſſ. a mari recedens: cujus in finibus celebre Nympheum accolunt barbari, Amantes & Buliones. At in orâ oppidum Oricum a Colchis conditum. Inde initium Epiri, montes Acroceraunia, quibus hunc Europæ determinavimus ſinum. Oricum, a Salentino Italiæ promontorio diſtat LXXXV. M. paſſuum.

XXVII. 24. A tergo Carnorum & Iapydum, quà ſe fert magnus Iſter, Rætis junguntur Norici. Oppida eorum: Virunum, Celeia, Teurnia, Aguntum, Vianiomina, Claudia, Flavium Solvenſe. Noricis junguntur lacus Peiſo, deſerta Boiorum: jam tamen coloniâ divi Claudii Sabariâ, & oppido Scarabantiâ Juliâ habitantur.

XXVIII. 25. Inde glandifera Pannoniæ, quà miteſcentia Alpium juga, per medium Illyricum a ſeptemtrione ad meridiem verſa, molli in dextra ac læva devexitate conſidunt. Quæ pars ad mare Adriaticum ſpectat, appellatur Dalmatia, & Illyricum ſuprà dictum. Ad ſeptemtriones Pannonia vergit: finitur inde Danubio. In eâ coloniæ, Æmona, Siſcia.

Amnes clari & navigabiles in Danubium defluunt, Draus e Noricis violentior, Saus ex Alpibus Carnicis placidior: CXX. M. pass. intervallo. Draus per Serretes, Serrapillos, Iasos, Andizetes: Saus per Colapianos, Breucosque. Populorum hæc capita. Præterea Arivates, Azali, Amantes, Belgites, Catari, Cornacates, Eravisci, Hercuniates, Latovici, Oseriates, Varciani. Mons Claudius, cujus in fronte Scordisci, in tergo Taurisci. Insula in Savo Metubarris, amnicarum maxima. Præterea amnes memorandi, Colapis in Saum influens juxta Sisciam, gemino alveo insulam ibi efficit, quæ Segestica appellatur. Alter amnis Bacuntius in Saum Sirmio oppido influit: ubi civitas Sirmiensium, & Amantinorum. Inde XLV. M. passuum Taurunum, ubi Danubio miscetur Saus. Suprà influunt Valdasus, Urpanus & ipsi non ignobiles.

XXIX. 26. Pannoniæ jungitur provincia, quæ Mœsia appellatur, ad Pontum usque cum Danubio decurrens. Incipit a confluente suprà dicto. In eâ Dardani, Celegeri, Triballi, Timachi, Mœsi, Thraces, Pontoque contermini Scythæ. Flumina clara, e Dardanis Margis, Pingus, Timachus: ex Rhodope Oescus: ex Hæmo, Utus, Escamus, Ieterus.

Illyrici latitudo, quà maxima est, CCCXXV.

M. passuum colligit. Longitudo a flumine Arsiâ ad flumen Drinium DXXX. M. A Drinio ad promontorium Acroceraunium, CLXXV. M. Agrippa prodidit universum hunc sinum Italiæ & Illyrici ambitu XVII. In eo duo maria, (quo distinximus fine:) Ionium, in primâ parte, interius Adriaticum, quod Superum vocant.

XXX. Insulæ in Ausonio mari præter jam dictas, memoratu dignæ, nullæ: in Ionio paucæ: Calabro litore ante Brundisium, quarum objectu portus efficitur: contra Apulum litus Diomedea, conspicua monumento Diomedis: & altera eodem nomine, a quibusdam Teutria appellata.

Illyrici ora mille amplius insulis frequentatur, naturâ vadoso mari, æstuariisque tenui alveo intercursantibus. Claræ: ante ostia Timavi, calidorum fontium cum æstu maris crescentium: juxta Istrorum agrum, Cissa, Pullaria, & Absyrtides Graiis dictæ, a fratre Medeæ ibi interfecto Absyrto. Juxta eas Electridas vocavere, in quibus proveniret succinum, quod illi electrum appellant, vanitatis Græcæ certissimum documentum: adeò ut quas earum designent, haud umquam constiterit. Contra Jader est Lissa; & quæ appellatæ. Contra Liburnos Grateæ aliquot; nec pauciores Liburnicæ: Cela-

duſſæ contra Surium: Bubua, & capris laudata Brattia: Iſſa civium Romanorum, & cum oppido Pharia. Ab his Corcyra, Melæna cognominata, cum Gnidiorum oppido, diſtat, XXV. M. paſſuum, inter quam & Illyricum Melita, unde catulos Melitæos appellari Callimachus auctor eſt: XV. millia paſſuum ab eâ IV. Elaphites. In Ionio autem mari ab Orico XII. millia paſſuum, Saſonis piraticâ ſtatione nota.

LIBER IV.

Tertius & quartus Europæ sinus.

I. TERTIUS Europæ sinus Acroceranniis incipit montibus, finitur Hellesponto: amplectitur (præter minores sinus XIX.) XXV. centena millia passuum. In eo Epirus, Acarnania, Ætolia, Phocis, Locris, Achaia, Messenia, Laconica, Argolis, Megaris, Attica, Bœotia: iterumque alio mari eadem Phocis & Locris, Doris, Phthiotis, Thessalia, Magnesia, Macedonia, Thracia. Omnis Græciæ fabulositas, sicut & literarum claritas, ex hoc primùm sinu effulsit. Quapropter in eo paululum commorabimur.

Epiros in universum appellata, Acroceranniis incipit montibus. In eâ primi Chaones, a quibus Chaonia: dein Thesproti, Antigonenses: locus Aornos, & pestifera avibus exhalatio: Cestrini, Perrhæbi, quorum mons Pindus, Cassiopæi, Dryopes, Selli, Hellopes, Molossi, apud quos Dodonæi Jovis templum, oraculo

illuſtre: Tomarus mons, centum fontibus circa radices, Theopompo celebratus.

1. Epirus ipſa ad Magnesiam Macedoniamque tendens a tergo ſuo Daſſaretas ſuprà dictos, liberam gentem: mox feram Dardanos habet. Dardanis lævo Triballi prætenduntur latere, & Mœsicæ gentes: a fronte junguntur Medi ac Denſelatæ, quibus Thraces, ad Pontum uſque pertinentes. Ita ſuccincta Rhodopes, mox & Hæmi vallatur excelsitas.

In Epiri orâ caſtellum in Acroceraunìis Chimera, ſub eo aquæ regiæ fons. Oppida: Mæandria, Ceſtria: flumen Theſprotiæ Thyamis: colonia Buthrotum: maximéque nobilitatus Ambracius sinus, D. paſſ. faucibus ſpatioſum æquor accipiens, longitudinis XXXIX. M. paſſ. latitudinis XV. M. In eum defertur amnis Acheron, e lacu Theſprotiæ Acherusiâ profluens XXXVI. M. paſſ. inde, & mille pedum ponte mirabilis omnia ſua mirantibus. In sinu oppidum Ambracia. Moloſſorum flumina, Aphas & Arachthus. Civitas Anactoria: locus Pandosia.

II. Acarnaniæ, quæ antea Curetis vocabatur, oppida: Heraclia, Echinus, & in ore ipſo colonia Auguſti Actium, cum templo Apollinis nobili, ac civitate liberâ Nicopolitanâ. Egreſſos sinu Ambracio in Ionium excipit Leucadium litus: pro-

montorium Leucates. Dein sinus, ac Leucadia ipsa peninsula, quondam Neritis appellata, opere accolarum abscissa a continenti, ac reddita ventorum flatu congeriem arenæ accumulantium, qui locus vocatur Dioryctos, stadiorum longitudine trium. Oppidum in eâ Leucas, quondam Neritum dictum. Deinde Acarnanum urbes, Alyzea, Stratos, Argos Amphilochicum cognominatum. Amnis Achelous e Pindo fluens, atque Acarnaniam ab Ætoliâ dirimens, & Artemitam insulam assiduo terræ invectu continenti adnectens.

III. Ætolorum populi Athamanes, Tymphæi, Ephyri, Ænienses, Perrhæbi, Dolopes, Maraces, Atraces, a quibus Atrax amnis Ionio mari infunditur. Ætoliæ oppidum Calydon est septem millibus quingentis pass. a mari, juxta Evenum amnem. Dein Macynia, Molycria: cujus a tergo Chalcis mons, & Taphiassus. At in orâ promontorium Antirrhium, ubi ostium Corinthiaci sinûs, minùs mille passuum latitudine influentis, Ætolosque dirimentis a Peloponneso. Promontorium, quod contrà procedit, appellatur Rhion. Sed in Corinthiaco sinu oppida Ætoliæ, Naupactum, Pylene: & in mediterraneo Pleuron, Halicyrna. Montes clari: in Dodone, Tomarus: in Ambraciâ, Crania: in

Acarnaniâ, Aracynthus: in Æroliâ, Acanthion, Panætolium, Macynium.

IV. 3. Proximi Ætolis Locri, qui cognominantur Ozolæ, immunes. Oppidum Oeanthe. Portus Apollinis Phæstii, sinus Crissæus. Intus oppida: Argyna, Eupalia, Phæstum, Calamissus. Ultrà Cirrhæi Phocidis campi, oppidum Cirrha, portus Chalæon, a quo VII. M. pass. introrsus liberum oppidum Delphi, sub monte Parnasso, clarissimum in terris oraculo Apollinis. Fons Castalius, amnis Cephissus præfluens Delphos, ortus in Lilæâ quondam urbe. Præterea oppidum Crissa, & cum Bulensibus Anticyra, Naulochum, Pyrrha, Amphissa immunis, Tithrone, Tritea, Ambrysus, Drymæa regio, Daulis appellata. Dein in intimo sinu angulus Bœotiæ adluitur cum oppidis, Siphis, Thebis, quæ Corsicæ cognominatæ sunt, juxta Heliconem. Tertium ab hoc mari Bœotiæ oppidum Pagæ, unde Peloponnesi prosilit cervix.

V. 4. Peloponnesus, Apia antè appellata, & Pelasgia, peninsula haud ulli terræ nobilitate postferenda, inter duo maria, Ægæum & Ionium, platani folio similis, propter angulosos recessus, circuitu DLXIII. M. pass. colligit, auctore Isidoro. Eadem per sinus pæne tantumdem adjicit. Angustiæ, unde procedit, Isthmos

appellantur. In eo loco erumpentia e diverso, quæ dicta sunt, maria, a septemtrione & exortu, ejus omnem ibi latitudinem vorant, donec contrario incursu æquorum tantorum, in quinque M. pass. intervallo exesis utrimque lateribus, angustâ cervice Peloponnesum contineat Hellas. Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatur sinus: Lecheæ hinc, Cenchreæ illinc, angustiarum termini, longo & ancipiti navium ambitu, quas magnitudo plaustris transvehi prohibet: quam ob causam perfodere navigabili alveo angustias eas tentavere, Demetrius rex, dictator Cæsar, Caius princeps, Domitius Nero, infausto (ut omnium patuit exitu) incepto. Medio hoc intervallo, quod Isthmon appellavimus, applicata colli habitatur colonia Corinthus, antea Ephyra dicta, sexagenis ab utroque litore stadiis, e summâ suâ arce, quæ vocatur Acrocorinthus, in quâ fons Pirene, diversa duo maria prospectans. LXXXVII. mill. pass. ad Corinthiacum sinum trajectus est Patras a Leucade. Patræ, colonia in longissimo promontorio Peloponnesi condita, ex adverso Ætoliæ & fluminis Eveni, minùs mill. pass. (ut dictum est) intervallo in ipsis faucibus, sinum Corinthiacum LXXXV. millia pass. in longitudinem usque ad Isthmon transmittunt.

VI. 5. Achaiæ nomen provinciæ ab Isthmo incipit: antea Ægialos vocabatur, propter urbes in litore per ordinem dispositas. Primæ ibi, quas diximus, Lecheæ, Corinthiorum portus. Mox Oluros, Pellenæorum castellum. Oppida: Helice, Bura: in quæ refugêre, haustis prioribus, Sicyon, Ægira, Ægion, Erineos. Intus Cleonæ, Hysiæ. Panhormus portus, demonstratumque jam Rhium: a quo promontorio quinque M. pass. absunt Patræ, quas suprà memoravimus: locus Pheræ. In Achaiâ, IX. montium Scioessa notissimus, fons Cymothoe. Ultra Patras oppidum Olenum, colonia Dyme: loca, Buprasium, Hyrmine: promontorium Araxum, Cyllenes sinus, promontorium Chelonates: unde Cyllenen quinque M. pass. Castellum Phlius: Quæ regio ab Homero Aræthyrea dicta, postea Asopis.

Inde Eliorum ager, qui antea Epei vocabantur: ipsa Elis in mediterraneo, & a Pylo XII. M. passuum intus delubrum Olympii Jovis, ludorum claritate fastos Græciæ complexum. Pisæorum quondam oppidum, præfluente Alpheo amne. At in orâ promontorium Ichthys. Amnis Alpheus navigatur VI. pass. mill. prope oppida, Aulona, & Leprion. Promontorium Platanodes: omnia hæc ad occasum versa.

VII. Ad meridiem autem Cyparissius sinus cum urbe Cyparissâ LXXII. millium passuum circuitu. Oppida: Pylos, Methone: locus Helos, promontorium Acritas: sinus Asinæus, ab oppido Asine, Coronæus a Corone. Finiuntur Tænaro promontorio. Ibi regio Messenia duodeviginti montium. Amnis Pamisus. Intus autem ipsa Messene, Ithome, Oechalia, Arene, Pteleon, Thryon, Dorion, Zancle, variis clara temporibus. Hujus sinûs circuitus LXXX. M. pass. trajectus verò XXX. M.

VIII. Dehinc a Tænarò ager Laconicus, liberæ gentis: & sinus circuitu CVI. mill. trajectu XXXIX. mill. Oppida: Tænarum, Amyclæ, Pheræ, Leuctra: & intus Sparta, Theramne: atque ubi fuere Cardamyle, Pitane, Anthane: Locus Thyrea, Gerania. Mons Taygetus, amnis Eurotas, sinus Ægilodes, oppidum Psammathus. Sinus Gytheates ab oppido: ex quo Cretam insulam certissimus cursus. Omnes autem Maleæ promontorio includuntur.

IX. Qui sequitur sinus ad Scyllæum, Argolicus appellatur, trajectu quinquaginta M. pass. idem ambitu CLXII. millium. Oppida: Bœa, Epidaurus Limera cognomine, Zarax, Cyphanta portus. Amnes: Inachus, Erasinus, inter quos Argos Hippium cognominatum, supra locum Ler-

nen, a mari duobus M. passf. novemque additis millibus, Mycenæ: & ubi fuisse Tiryntha tradunt: & locus Mantinea. Montes: Artemius, Apesantus, Asterion, Parparus, aliique undecim numero. Fontes: Niobe, Amymone, Psamathe. A Scyllæo ad Isthmum CLXXVII. M. pass. Oppida: Hermione, Trœzen, Coryphasium: appellatumque aliàs Inachium, aliàs Dipsium Argos. Portus Schœnitas, sinus Saronicus olim, querno nemore redimitus, unde nomen, ita Græciâ antiquâ appellante quercum. In eo Epidaurum oppidum, Æsculapii delubro celebre: Spiræum promontorium, portus Anthedon, & Bucephalus: & quas suprà dixeramus, Cenchreæ, Isthmi pars altera cum delubro Neptuni quinquennalibus inclyto ludis. Tot sinus Peloponnesi oram lancinant, tot maria adlatrant. Si quidem a septemtrione Ionium irrumpit: ab occidente, Siculo pulsatur: a meridie, Cretico urgetur: ab oriente brumali, Ægæo: ab oriente solstitiali, Myrtoo, quod a Megarico incipiens sinu, totam Atticam adluit.

X. 6. Mediterranea ejus Arcadia maximè tenet, undique a mari remota: initio Drymodes, mox Pelasgis appellata. Oppida ejus: Psophis, Mantinea, Stymphalum, Tegea, Antigonea, Orchomenum, Pheneum, Palantium, unde Palatium Ro-

mæ: Megalopolis, Gortyna, Bucolium, Carnion, Parrhasie, Thelpusa, Melænæ, Heræa, Pylæ, Pallene, Agræ, Epium, Cynætha, Lepreon Arcadiæ, Parthenium, Alea, Methydrium, Enispe, Macistum, Lampe, Clitorium, Cleonæ, inter quæ duo oppida, regio Nemea, Bembinadia vocitata. Montes in Arcadiâ, Pholoe cum oppido: item Cyllene, Lycæus, in quo Lycæi Jovis delubrum: Mænalus, Artemisius, Parthenius, Lampeus, Nonacris: præterque, ignobiles octo. Amnes: Ladon, e paludibus Phenei: Erymanthus e monte ejusdem nominis, in Alpheum defluentes.

Reliquæ civitates in Achaiâ dicendæ; Aliphiræi, Abeatæ, Pyrgenses, Paroreatæ, Paragenitæ, Tortuni, Typanei, Thriasii, Tritienses. Universæ Achaiæ libertatem Domitius Nero dedit. Peloponnesus in latitudine a promontorio Maleæ, ad oppidum Ægium Corinthiaci sinûs CXC. M. pass. patet. At in transversum ab Elide Epidaurum, CXXV. M. ab Olympiâ Argos per Arcadiam LXIX. mill. Ab eodem loco ad Phliunta dicta mensura est. Universa autem, velut pensante æquorum incursus naturâ, in montes VI. atque LXX. adtollitur.

XI. 7. Ab Isthmi angustiis Hellas incipit, nostris Græcia appellata. In eâ pri-

nia Attica, antiquitus Acte vocata. Adtingit Isthmum parte sui, quæ appellatur Megaris, a coloniâ Megarâ, e regione Pagarum. Duo hæc oppida excurrente Peloponneso sita sunt, utrâque ex parte velut in humeris Helladis. Pagæi, & ampliùs Ægosthenenses contributi Megarensibus. In orâ autem, portus Schœnus. Oppida: Sidus, Cremmyon, Scironia saxa VI. mill. longitudine, Geranea, Megara, Eleusin. Fuere, & Oenoa, Probalinthos: nunc sunt ab Isthmo LV. millia pass. Piræeus, & Phalera portus, quinque millia pass. muro recedentibus Athenis juncti. Libera hæc civitas, nec indiga ullius præconii ampliùs: tanta claritas superfluit. In Atticâ fontes, Cephissia, Larine, Callirhoe Enneacrunos. Montes: Brilessus, Ægialeus, Icarius, Hymettus, Lycabettus: locus Ilissos. A Piræeo XLV. mill. pass. Sunium promontorium, Thoricos promontorium. Potamos, Steria, Brauron, quondam oppida. Rhamnus pagus, locus Marathon, campus Thriasius, oppidum Melita, & Oropus, in confinio Bœotiæ.

XII. Cujus Anthedon, Onchestos, Thespiæ liberum oppidum, Lebadea: nec cedentes Athenis claritate, quæ cognominantur Bœotiæ Thebæ, duorum numinum Liberi atque Herculis (ut volunt) patria. Et Musis natale in nemore Heliconis ad-

signant. Datur & his Thebis saltus Cithæron, amnis Ismenus. Præterea fontes in Bœotiâ, Oedipodia, Psamathe, Dirce, Epicrane, Arethusa, Hippocrene, Aganippe, Gargaphie. Montes extra prædictos, Mycalessus, Hadylius, Acontius. Reliqua oppida, inter Megaram & Thebas: Eleutheræ, Haliartus, Platææ, Pheræ, Aspledon, Hyle, Thisbe, Erythræ, Glissas, Copæ: juxta Cephissum amnem Larymna, & Anchoa: Medeon, Phlygone, Acræphia, Coronea, Chæronea. In orâ autem infra Thebas, Ocalee, Heleon, Scolos, Schœnos, Peteon, Hyrie, Mycalessus, Hilesion, Pteleon, Olyros, Tanagra liber populus: & in ipsis faucibus Euripi, quem facit objectu insulæ Eubœæ, Aulis capaci nobilis portu. Bœotos Hyantas antiquitus dixere.

Locri deinde Epicnemidii cognominantur, olim Leleges appellati, per quos amnis Cephissus defertur in mare. Oppida: Opus, unde & sinus Opuntius, Cynos, Phocidis in litore unum Daphnus. Introrsus in Locris, Elatea, & in ripâ Cephissi (ut diximus) Lilæa, Delphosque versùs: Cnemis, & Hyampolis. Rursus Locrorum ora, in quâ Larymna, Thronium, juxta quod Boagrius amnis defertur in mare. Oppida: Narycion, Alope, Scarphia. Postea Maliacus sinus ab incolis dictus: in

quo oppida, Halcyone, Econia, Phalara.

XIII. Doris deinde, in quâ Sperchios, Erineon, Boion, Pindus, Cytinum. Doridis a tergo mons est Oeta.

XIV. Sequitur mutatis sæpe nominibus Æmonia: Eadem Pelasgicum Argos, Hellas, eadem Thessalia, & Dryopis, semper a regibus cognominata. Ibi genitus rex nomine Græcus, a quo Græcia: ibi Hellen, a quo Hellenes. Hos eosdem Homerus tribus nominibus appellavit, Myrmidonas, & Hellenas, & Achæos.

Ex his Phthiotæ nominantur Dorida adcolentes. Eorum oppida, Echinus in faucibus Sperchii fluminis, Thermopylarum angustiæ: quo argumento IV. millia pass. inde Heraclea, Trachin dicta est. Mons ibi Callidromus: oppida celebria, Hellas, Halos, Lamia, Phthia, Arne.

XV. 8. In Thessaliâ autem Orchomenus, Minyeus antea dictus: & oppidum Almon, ab aliis Salmon, Atrax, Pelinna: fons Hyperia. Oppida, Pheræ, quarum a tergo Pieris ad Macedoniam protenditur, Larissa, Gomphi, Thebæ Thessaliæ, nemus Pteleon: sinus Pagasicus. Oppidum Pagasæ, idem postea Demetrias dictum, Tricca, Pharsalici campi cum civitate liberâ, Cranon, Iletia. Montes Phthiotidis, Nympheus, quodam topiario naturæ opere spectabilis: Buzigæus, Do-

nacesa, Bermius, Daphissa, Chimerion, Athamas, Stephane. In Thessaliâ sunt quatuor atque triginta, quorum nobilissimi, Cerceti, Olympus, Pierus, Ossa: cujus ex adverso Pindus & Othrys, Lapitharum sedes: hi ad occasum vergentes: ad ortus, Pelios: omnes theatrali modo inflexi, caveatis ante eos septuaginta quinque urbibus. Flumina Thessaliæ: Apidanus, Phœnix, Enipeus, Onochonus, Pamisus. Fons Messeis. Lacus Bœbeis. Et ante cunctos claritate Peneus, ortus juxta Gomphos: interque Ossam & Olympum nemorosâ convalle defluens quingentis stadiis, dimidio ejus spatii navigabilis. In eo cursu Tempe vocantur quinque mill. pass. longitudine, & ferme sesquijugeri latitudine, ultra visum hominis adtollentibus se dexterâ lævâque leniter convexis jugis. Intus suâ luce viridante adlabitur Peneus, viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus avium concentu. Accipit amnem Orcon, nec recipit, sed olei modo supernatantem (ut dictum est Homero) brevi spatio portatum abdicat: pœnales aquas dirisque genitas, argenteis suis misceri recusans.

XVI. 9. Thessaliæ adnexa Magnesia est, cujus fons Libethra. Oppida: Iolcus, Hormenium, Pyrrha, Methone, Olizon. Promontorium Sepias. Oppida: Casthanæa,

Spalathra. Promontorium Æantium. Oppida: Meliboea, Rhizus, Erymnæ: Ostium Penei. Oppida: Homolium, Orthe, Thespiæ, Phalanna, Thaumacie, Gyrton, Cranon, Acharne, Dotion, Melitæa, Phylace. Porro Epiri, Achaiæ, Atticæ, Thessaliæ in porrectum longitudo quadringentorum octoginta mill. pass. traditur, latitudo centum nonaginta septem millium.

XVII. 10. Macedonia postea centum quinquaginta populorum, duobus inclyta regibus, quondamque terrarum imperio, Emathia antea dicta. Hæc ad Epiroticas gentes in Solis occasum recedens post terga Magnesiæ atque Thessaliæ, infestatur a Dardanis. Partem ejus septemtrionalem Pæonia ac Pelagonia protegunt a Triballis. Oppida: Æge, in quo mos sepeliri reges: Beroea: & in regione quæ Pieria appellatur a nemore, Æginium. In orâ Heraclea, flumen Apilas. Oppida: Pydna, Aloros. Amnis Aliacmon. Intus Aloritæ, Vallæi, Phylacæi, Cyrrhestæ, Tyrissei. Pella colonia. Oppidum Stobi civium Rom. Mox Antigonea, Europus ad Axium amnem, eodemque nomine, per quod Rhoedias fluit. Eordeæ, Scydra, Mieza, Gordyniæ. Mox in orâ Ichnæ: fluvius Axius. Ad hunc finem Dardani, Treres, Pieres, Macedoniam adcolunt. Ab hoc amne Pæoniæ gentes: Paroræi, Eordenses, Almo-

pii, Pelagones, Mygdones. Montes, Rhodope, Scopius, Orbelus. Dein præjacente gremio terrarum, Arethusii, Antiochienſes, Idomenenſes, Doberi, Æſtræenſes, Allantenſes, Audariſtenſes, Morylli, Gareſci, Lynceſtæ, Othryonei, & liberi Amantini atque Oreſtæ: coloniæ, Bullidensis, & Diensis: Xylopolitæ, Scotuſſæi liberi, Heraclea Sintica, Tymphæi, Toronæi.

In orâ sinûs Macedonici, oppida Chalaſtra, & intus Phileros, Lete: medioque flexu litoris Theſſalonica, liberæ conditionis. Ad hanc a Dyrrachio CCLXVII. millia paſſuum. Therme. In Thermaico sinu oppida, Dicæa, Pydna, Derrha, Scione. Promontorium Canaſtræum. Oppida: Pallene, Phlegra. Quâ in regione montes, Hypsizorus, Epitus, Halcyone, Leoomne. Oppida: Nyſſos, Phinelon, Mendæ: & in Pallenensi Iſthmo quondam Potidæa, nunc Caſſandria colonia: Anthemus, Olophyxos: Sinus Mecybernæus. Oppida: Phyſcella, Ampelos, Torone, Singos: fretum, quo montem Athon Xerxes rex Perſarum continenti abſcidit, in longitudine paſſuum M. D. Mons ipſe a planitie excurrit in mare LXXV. mill. paſſ. Ambitus radicis centum quinquaginta mill. colligit. Oppidum in cacumine fuit Acrothon, nunc ſunt Uranopo-

lis, Palæorium, Thyſſus, Cleonæ, Apollonia, cujus incolæ Macrobii cognominantur. Oppidum Caſſera, fauceſque alteræ Iſthmi, Acanthus, Stagira, Sithone, Heraclea, & regio Mygdoniæ ſubjacens, in quâ recedentes a mari Apollonia, Arethuſa. In orâ rurſus Poſidium, & ſinus cum oppido Cermoro, Amphipolis liberum, gens Biſaltæ. Dein Macedoniæ terminus amnis Strymon, ortus in Hæmo. Memorandum, in ſeptem lacus eum fundi, priuſquam dirigat curſum.

Hæc eſt Macedonia, terrarum imperio potita quondam: hæc Aſiam, Armeniam, Iberiam, Albaniam, Cappadociam, Syriam, Ægyptum, Taurum, Caucaſum tranſgreſſa: hæc in Bactris, Medis, Perſis dominata, toto Oriente poſſeſſo: hæc etiam Indiæ victrix, per veſtigia Liberi patris atque Herculis vagata: hæc eadem eſt Macedonia, cujus uno die Paulus Æmilius imperator noſter ſeptuaginta duas urbes direptas vendidit. Tantam differentiam ſortis præſtitere duo homines.

XVIII. 11. Thracia ſequitur, inter validiſſimas Europæ gentes, in ſtrategias quinquaginta diviſa. Populorum ejus, quos nominare non pigeat, amnem Strymonem adcolunt dextro latere Denſeletæ & Medi, ad Biſaltas uſque ſuprà dictos: lævo, Digeri, Beſſorumque multa nomina

ad Nestum amnem Pangæi montis ima ambientem, inter Elethos, Diobessos, Carbilesos: inde Brysas, Sapæos, Odomantes. Odrysarum gens fundit Hebrum, adcolentibus Cabyletis, Pyrogeris, Drugeris, Cænicis, Hypsaltis, Benis, Corpillis, Bottiæis, Edonis. Eodem sunt in tractu Selletæ, Priantæ, Doloncæ, Thyni, Cœletæ majores Hæmo, minores Rhodopæ subditi. Inter quos Hebrus amnis: Oppidum sub Rhodope Poneropolis antea, mox a conditore Philippopolis, nunc a situ Trimontium dicta. Hæmi excelsitas sex mill. pass. subitur. Aversa ejus & in Istrum devexa Mœsi, Getæ, Aorsi, Gaudæ, Clariæque, & sub iis Arræi Sarmatæ, quos Areatas vocant, Scythæque: & circa Ponti litora Moriseni, Sithoniique Orphei vatis genitores obtinent.

Ita finit Ister a septemtrione. Ab ortu Pontus ac Propontis. A meridie Ægæum mare, cujus in orâ a Strymone, Apollonia, Oesyma, Neapolis, Datos. Intus Philippi colonia, absunt a Dyrrachio CCCXXV. mill. pass. Scotusa, Topiris, Nesti amnis ostium. Mons Pangæus. Heraclea, Olynthos. Abdera libera civitas, stagnum Bistonum & gens. Oppidum fuit Tirida, Diomedis equorum stabulis dirum. Nunc sunt Dicææ, Ismaron: locus Parthenion, Phalesina, Maronea priùs Ortagurea dicta. mons, Serrium: & Zone: tum locus Do-

riſcus decem mill. hominum capax. Ita Xerxes ibi dinumeravit exercitum. Os Hebri. Portus Stentoris. Oppidum Ænos liberum cum Polydori tumulo, Ciconum quondam regio. A Doriſco incurvatur ora ad Macron Tichos centum viginti duorum mill. paſſ. Circa quem locum fluvius Melas, a quo sinus appellatur. Oppida: Cypſella, Biſanthe, Macron Tichos dictum, quà a Propontide ad Melanem sinum inter duo maria porrectus murus procurrentem excludit Cherroneſum.

Jamque Thracia altero latere a Pontico litore incipiens, ubi Iſter amnis immergitur, vel pulcherrimas in eâ parte urbes habet, Iſtropolin Mileſiorum, Tomos, Calatinque, quæ antea Acervetis vocabatur. Heracleam habuit, & Bizonem terræ hiatu raptam: nunc habet Dionyſopolin, Crunos antea dictam. Alluit Ziras amnis. Totum eum tractum Scythæ Aroteres cognominati tenuere. Eorum oppida: Aphrodisias, Libiſtos, Zigere, Borcobe, Eumenia, Parthenopolis, Gerania, ubi Pygmæorum gens fuiſſe proditur, Cattuzos Barbari vocant, creduntque a gruibus fugatos. In orâ a Dionyſopoli eſt Odeſſus Mileſiorum. Flumen Panyſus. Oppidum Tetranaulochus. Mons Hæmus vaſto jugo procumbens in Pontum, oppidum habuit in vertice Ariſtæum. Nunc in orâ

Mesembria, Anchialum, ubi Messa fuerat. Astice regio habuit oppidum Anthium: nunc est Apollonia. Flumina: Panissa, Rira, Tearus, Orosines. Oppida: Thynias, Halmydessos, Develton cum stagno, quod nunc Deultum vocatur, veteranorum: Phinopolis, juxta quam Bosporus. Ab Istri ostio ad os Ponti pass. DLV. mill. alii fecere. Agrippa adjecit LX. Inde ad murum suprà dictum centum quinquaginta: ab eo Cherronesus CXXV. mill.

Sed a Bosporo, sinus Casthenes. Portus Senum: & alter, qui Mulierum cognominatur. Promontorium Chrysoceras, in quo oppidum Byzantium liberæ conditionis, antea Lygos dictum. Abest a Dyrrachio septingentis undecim millibus pass. Tantùm patet longitudo terrarum inter Adriaticum mare & Propontidem. Amnes: Bathynias, Pydaras, sive Atyras. Oppida, Selymbria, Perinthus latitudine CC. pedum continenti adnexa. Intus Bizya, arx regum Thraciæ, a Terei nefasto crimine invisa hirundinibus. Regio Cænica, colonia Flaviopolis, ubi antea Zela oppidum vocabatur. Et a Byziâ quinquaginta millia passuum Apros colonia, quæ a Philippis abest centum octoginta octo mill. pass. At in orâ amnis Erginus: oppidum fuit Ganos: deseritur & Lysimachia jam in Cherroneso.

Alius namque ibi Isthmos angustiâ simili est, eodem nomine, & pari latitudine: Illustrant duæ urbes utrimque litora, quæ haud dissimili modo tenuere, Pactye a Propontide, Cardia a Melane sinu, hæc ex facie loci nomine accepto: utræque comprehensæ postea Lysimachiâ quinque mill. pass. a Longis muris. Cherronesos a Propontide habuit Tiristasin, Crithotem: Cissam flumini Ægos adpositam, nunc habet a coloniâ Apro XXII. mill. passuum, Resiston ex adverso coloniæ Parianæ. Et Hellespontus, septem (ut diximus) stadiis Europam ab Asiâ dividens, quatuor inter se contrarias urbes habet, in Europâ Callipolin & Seston, & in Asiâ Lampsacum & Abydon. Dein promontorium Cherronesi Mastusia adversum Sigeo: cujus in fronte obliquâ Cynossema, ita appellatur Hecubæ tumulus, statio Achæorum. Turris & delubrum Protesilai. Et in extremâ Cherronesi fronte, quæ vocatur Æolium, oppidum Elæus. Dein petenti Melanem sinum, portus Cœlos, & Panhormus, & suprà dicta Cardia. Tertius Europæ sinus ad hunc modum clauditur. Montes extra prædictos Thraciæ Edonus, Gigemoros, Meritus, Melamphyllos. Flumina in Hebrum cadentia, Bargus, Suemus. Macedoniæ, Thraciæ, Hellesponti longitudo est suprà di-

cta. Quidam ſeptingentorum viginti millium faciunt. Latitudo CCLXXXIV. millium eſt.

Ægæo mari nomen dedit ſcopulus inter Tenum & Chium veriùs, quàm inſula, Æx nomine a ſpecie capræ, quæ ita Græcis appellatur, repentè e medio mari exsiliens. Cernunt eum a dextrâ parte Andrum navigantes ab Achaiâ, dirum ac peſtiferum. Ægæi pars Myrtoo datur: appellatur ab inſulâ parvâ, quæ cernitur Macedoniam a Geræſto petentibus, haud procul Eubœæ Caryſto. Romani omnia hæc maria duobus nominibus appellant: Macedonicum, quacumque Macedoniam aut Thraciam adtingit: Græcienſe, quà Græciam adluit. Nam Græci & Ionium dividunt in Siculum, ac Creticum, ab inſulis. Item Icarium, quod eſt inter Samum, & Myconum. Cetera nomina ſinus dedêre, quos diximus. Et maria quidem genteſque in tertio Europæ ſinu ad hunc modum ſe habent.

XIX. 12. Inſulæ autem ex adverſo Theſprotiæ, Corcyra a Buthroto duodecim millia paſſuum: eadem ab Acrocerauniis quinquaginta mill. cum urbe ejuſdem nominis Corcyrâ, liberæ civitatis, & oppido Caſſiope, temploque Caſſii Jovis, paſſuum nonaginta ſeptem millia in longitudinem patens: Homero dicta Scheria

& Phæacia, Callimacho etiam Drepane. Circa eam aliquot, sed ad Italiam vergens Thoronos: ad Leucadiam Paxæ duæ quinque M. discretæ a Corcyrâ. Nec procul ab iis ante Corcyram Ericusa, Marathe, Elaphusa, Malthace, Trachie, Pythionia, Ptychia, Tarachie. Et a Phalacro Corcyræ promontorio scopulus, in quem mutatam Ulyssis navem a simili specie fabula est. Ante Leucimnam, Sybota. Inter Leucadiam autem & Achaiam permultæ, quarum Teleboides eædemque Taphiæ, ab incolis ante Leucadiam appellantur, Taphias, Oxiæ, Prinoessa & ante Ætoliam Echinades, Ægialia, Cotonis, Thyatira, Geoaris, Dionysia, Cyrnus, Chalcis, Pinara, Mystus.

Ante eas in alto Cephalenia, Zacynthus, utraque libera: Ithaca, Dulichium, Same, Crocylea. A Paxo Cephalenia, quondam Melæna dicta, undecim millibus pass. abest, circuitu patet XCIII. Same diruta a Romanis, adhuc tamen oppida tria habet. Inter hanc & Achaiam, cum oppido magnifica & fertilitate præcipua, Zacynthus, aliquando appellata Hyrie, Cephaleniæ a meridianâ parte XXV. millia abest. Mons Elatus ibi nobilis. Ipsa circuitu colligit XXXV. millia. Ab eâ Ithaca XV. millia distat, in quâ mons Neritus. Tota verò circuitu patet XXV.

mill. pass. Ab eâ Araxum Peloponnesi promontorium XII. millia pass. Ante hanc in alto Asteris, Prote : ante Zacynthum XXXV. mill. pass. in Eurum ventum Strophades duæ, ab aliis Plotæ dictæ. Ante Cephaleniam Letoia. Ante Pylum tres Sphagiæ : & totidem ante Messenen Oenussæ.

In Asinæo sinu, tres Thyrides : in Laconico, Teganusa, Cothon, Cythera cum oppido, antea Porphyris appellata. Hæc sita est a Maleæ promontorio V. millia pass. ancipiti propter angustias ibi navium ambitu. In Argolico, Pityusa, Irine, Ephyre : contra Hermionium agrum Tiparenus, Aperopia, Colonis, Aristera : contra Trœzenium Calauria, quingentos passus distans : Plateis, Belbina, Lasia, Baucidias. Contra Epidaurum, Cecryphalos, Pityonesos VI. millibus passuum a continente. Ab hac Ægina liberæ conditionis XVI. millia pass. cujus XIX. mill. pass. prænavigatio est. Eadem autem a Piræeo Atheniensium portu XXX. mill. pass. abest, antè Oenone vocitata. Spiræo promontorio objacent Eleusa, Adendros, Craugiæ duæ, Cæciæ duæ, Selachusa, Cenchreis, Aspis. Sunt & in Megarico sinu Methurides quatuor. Ægila autem XV. mill. pass. a Cytherâ, eademque a Cretæ Phalasarnâ oppido XXV. mill. pass.

XX. Ipſa Creta altero latere ad auſtrum, altero ad ſeptemtrionem verſa, inter ortum occaſumque porrigitur, centum urbium clara famâ. Dosiades eam a Crete nymphâ: Heſperidis filiâ, Anaximander: a rege Curetum, Philiſtides Mallotes: Cartes primùm Aeriam dictam: deinde poſtea Curetin, & Macaron nonnulli temperie cæli appellatam exiſtimavere. Latitudine nuſquam quinquaginta millia paſſ. excedens, & circa mediam ſui partem maximè patens, longitudinem implet CCLXX. millium paſſuum, circuitum DLXXXIX. flectenſque ſe in Creticum pelagus ab eâ dictum, quà longissima eſt ad orientem Sammonium promontorium adverſum Rhodo: ad occidentem Criumetopon Cyrenas versùs expellit. Oppida ejus insignia, Phalaſarne, Etea, Cyſamum, Pergamum, Cydon, Minoum, Apteron, Pantomatrium, Amphimalla, Rhithymna, Panhormum, Cytæum, Apollonia, Matium, Heraclea, Miletos, Ampelos, Hierapytna, Lebena, Hierapolis: & in mediterraneo, Gortyna, Phæſtum, Gnoſſus, Polyrrhenium, Myryna, Lycaſtus, Rhamnus, Lyctus, Dium, Aſum, Pyloros, Rhytion, Elatos, Pharæ, Holopyxos, Laſos, Eleuthernæ, Therapne, Marathuſa, Cyliſſos: & aliorum circiter LX. oppidorum memoria exſtat. Montes: Cadiſtus, Idæus, Dictynnæus,

Corycus. Ipſa abeſt promontorio ſuo, quod vocatur Criumetopon, ut prodit Agrippa, a Cyrenarum promontorio Phycunte, CCXXV. millia paſſuum. Item Cadiſto a Maleâ Peloponnesi LXXV. A Carpatho inſulâ, promontorio Sammonio LX. mill. in Favonium ventum. Hæc inter eam & Rhodum interjacet.

Reliquæ circa eam ante Peloponneſum quæ Coricæ, totidem Mylæ: & latere ſeptemtrionali, dextrâ Cretam habenti contra Cydoniam Leuce, & duæ Budroæ. Contra Matium, Dia. Contra Itanum promontorium, Onisia, Leuce; contra Hierapytnam, Chryſa, Gaudos. Eodem tractu Ophiuſſa, Butoa, Aradus: circumvectiſque Criumetopon, tres Muſagores appellatæ. Ante Sammonium promontorium, Phoce, Platiæ, Sirnides, Naulochos, Armedon, Zephyre.

At in Hellade, etiamnum in Ægæo, Lichades, Scarphia, Careſa, Phocaria, compluresque aliæ ex adverſo Atticæ sine oppidis, & ideo ignobiles. Sed contra Eleusina, clara Salamis: ante eam Pſytalia: a Sunio verò Helene quinque mill. paſſ. diſtans. Dein Ceos ab eâ totidem, quam noſtri quidam dixere Ceam, Græci & Hydruſſam. Avulſa Eubœæ, quingentis longa ſtadiis fuit quondam: mox quatuor fere partibus, quæ ad Bœotiam verge-

bant, eodem mari devoratis, oppida habet reliqua, Julida, Carthæam: intercidêre Coreſſus, Pœeeſſa. Ex hac profectam delicatiorem feminis veſtem, auctor eſt Varro.

XXI. Eubœa & ipſa avulſa Bœotiæ, tam modico interfluente Euripo, ut ponte jungatur: a meridie promontoriis duobus, Geræſto ad Atticam vergente, ad Helleſpontum Caphareo insignis: a ſeptemtrione, Cenæo: nuſquam latitudinem ultra XL. millia paſſuum extendit, nuſquam intra duo millia contrahit: ſed in longitudinem univerſæ Bœotiæ, ab Atticâ Theſſaliam uſque, prætenta in CL. mill. paſſ. circuitu verò trecenta ſexaginta quinque. Abeſt ab Helleſponto parte Capharei, CCXXV. mill. paſſuum, urbibus clara quondam, Pyrrhâ, Porthmo, Neſo, Cerintho, Oreo, Dio, Ædepſo, Ochâ, Oechaliâ: nunc Chalcide, cujus ex adverſo in continenti Aulis eſt: Geræſto, Eretriâ, Caryſto, Oritano, Artemisio, fonte Arethusâ, flumine Lelanto, aquiſque calidis, quæ Ellopiæ vocantur, nobilis: notior tamen marmore Caryſtio. Antea vocitata eſt Chalcodotis, aut Macris, ut Dionysius & Ephorus tradunt: ut Ariſtides, Macra: ut Callidemus, Chalcis, ære ibi primùm reperto: ut Menæchmus, Abantias: ut poetæ vulgò, Aſopis.

XXII. Extra eam in Myrtoo multæ, ſed maximè illuſtres Glauconneſos, & Ægilia. Et a promontorio Geræſto, circa Delum in orbem sitæ (unde & nomen traxere) Cyclades. Prima earum Andrus cum oppido, abeſt a Geræſto, x. mill. paſſ. a Ceo XXXIX. mill. Ipſam Myrsilus Cauron, deinde Antandron cognominatam tradit: Callimachus Lasiam, alii Nonagriam, Hydruſſam, Epagrin. Patet circuitu XCVI. mill. paſſ. Ab eadem Andro paſſus mille, & a Delo quindecim mill. Tenos, cum oppido in xv. mill. paſſ. porrecta, quam propter aquarum abundantiam, Ariſtoteles Hydruſſam appellatam ait, aliqui Ophiuſſam. Ceteræ: Myconos cum monte Dimaſto: a Delo quindecim mill. paſſuum. Siphnus, antè Meropia, & Acis appellata, circuitu viginti octo mill. paſſ. Seriphus xv. Prepesinthus, Cythnos. Ipſaque longè clarissima, & Cycladum media, ac templo Apollinis & mercatu celebrata, Delos: quæ diu fluctuata, ut proditur, ſola motum terræ non ſensit. Ad M. Varronis ætatem, Mucianus prodidit bis concuſſam. Hanc Ariſtoteles ita appellatam prodidit: quoniam repentè apparuerit enata. Ægloſthenes Cynthiam, alii Ortygiam, Aſteriam, Lagiam, Chlamydiam, Cynæthum, Pyrpilem igne ibi primùm reperto. Cingitur quinque mill. paſſuum:

paſſuum : adſurgit Cynthio monte. Proxima ei Rhene, quam Anticlides Celaduſſam vocat : item Artemin Hellanicus. Syros quam circuitu patere viginti millia paſſ. prodidere veteres, Mucianus centum ſexaginta. Oliaros, Paros cum oppido, ab Delo XXXVIII. mill. marmore nobilis, quam primò Platean, poſtea Minoida vocarunt. Ab eâ ſeptem mill. quingentis Naxus, a Delo XVIII. cum oppido, quam Strongylen, dein Dian, mox Dionysiada a vinearum fertilitate, alii Siciliam minorem, aut Callipolin appellarunt. Patet circuitu ſeptuaginta quinque mill. paſſ. dimidioque major eſt quàm Paros.

XXIII. Et hactenus quidem Cycladas ſervant : ceteras, quæ ſequuntur, Sporadas. Sunt autem Helene, Phacuſſa, Nicasia, Schinuſſa, Pholegandros : & a Naxo XXXVIII. mill. paſſuum, Icaros : quæ nomen mari dedit, tantumdem ipſa in longitudinem patens, cum oppidis duobus, tertio amiſſo : antè vocata Doliche, & Macris, & Ichthyoeſſa. Sita eſt ab exortu ſolſtitiali Deli, LII. mill. paſſ. Eadem a Samo triginta quinque mill. Inter Eubœam & Andrum decem mill. paſſ. freto, ab eâ Geræſtum centum duodecim mill. quingenti paſſ. Nec deinde ſervari poteſt ordo.

Acervatim ergo ponentur reliquæ. Scy-

ros: Ios a Naxo viginti quatuor mill. pass. Homeri sepulcro veneranda, longitudinis viginti quinque mill. antè Phœnice appellata. Odia, Letandros, Gyaros cum oppido, circuitu duodecim mill. passuum. Abest ab Andro sexaginta duobus mill. pass. Ab eâ Syrnos octoginta mill. pass. Cynæthus: Telos unguento nobilis, a Callimacho Agathussa appellata. Donusa, Patmos circuitu triginta mill. pass. Corasiæ, Lebinthus, Leros, Cinara: Sicinus, quæ antea Oenoe: Hieracia, quæ Onus: Casus, quæ Astrabe: Cimolus, quæ Echinussa: Melos cum oppido, quam Aristides Byblida appellat, Aristoteles Zephyriam, Callimachus Mimallida, Heraclides Siphnum, & Acyton. Hæc insularum rotundissima est. Pòst Machia: Hypere, quondam Patage, ut alii Platage, nunc Amorgos: Polyægos, Phyle, Thera, cùm primùm emersit, Calliste dicta. Ex eâ avulsa postea Therasia: atque inter duas enata mox Automate, eadem Hiera: & in nostro ævo Thia juxta eamdem Hieram nata. Distat Ios a Therâ viginti quinque mill. pass.

Sequuntur Lea, Ascania, Anaphe, Hippuris. Astypalæa liberæ civitatis, circuitu LXXXIX. mill. passuum: abest a Cadisto Cretæ CXXV. mill. Ab eâ Platea sexaginta mill. Unde Camina triginta octo mill.

Azibintha, Lanise, Tragia, Pharmacusa, Techedia, Chalcia: Calydna, in quâ oppidum Coos: Calymna, a quâ Carpathum, quæ nomen Carpathio mari dedit, xxv. mill. passuum. Inde Rhodum Africo vento quinquaginta M. pass. A Carpatho Cason VII. M. A Caso Sammonium Cretæ promontorium xxx. mill. In Euripo autem Euboico, primo fere introitu, Petaliæ quatuor insulæ, & in exitu Atalante. Cyclades, & Sporades, ab oriente litoribus Icariis Asiæ, ab occidente Myrtois Atticæ, a septemtrione Ægæo mari, a meridie Cretico & Carpathio inclusæ, per DCC. M. in longitudinem, & per CC. in latitudinem jacent.

Pagasicus sinus ante se habet Eutychiam, Cicynethum, & Scyrum supradictam, sed Cycladum & Sporadum extimam: Gerontiam, Scandilam: Thermæus, Irrhesiam, Solimniam, Eudemiam, Neam, quæ Minervæ sacra est. Athos ante se quatuor: Peparethum cum oppido, quondam Evœnum dictam, novem mill. passuum. Sciathum xv. mill. Imbrum cum oppido LXXXVIII. millia passuum. Eadem abest a Mastusiâ Cherronesi, xxv. mill. pass. Ipsa circuitu LXXII. mill. pass. perfunditur amne Ilisso. Ab eâ Lemnos viginti duo mill. quæ ab Atho LXXXVII. mill. passuum. Circuitu patet CXII. M. D.

pass. Oppida habet, Hephæstiam, & Myrinam, in cujus forum solstitio Athos ejaculatur umbram. Ab eâ Thassos libera quinque mill. passuum, olim Aeria, vel Æthria dicta. Inde Abdera continentis, XXII. mill. passuum. Athos sexaginta duo mill. D. Tantumdem insula Samothrace, quæ libera, ante Hebrum, ab Imbro XII. mill. a Lemno viginti duo M. D. a Thraciæ orâ triginta octo mill. circuitu triginta duo mill. adtollitur monte Saoce decem mill. passuum altitudinis, vel importuosissima omnium. Callimachus eam antiquo nomine Dardaniam vocat. Inter Cherronesum & Samothracen, utrimque fere quindecim mill. Halonesos: ultrà Gethone, Lamponia, Alopeconnesus, haud procul a Cœlo, Cherronesi portu, & quædam ignobiles. Desertis quoque reddantur in hoc sinu, quarum modò inveniri potuere nomina: Desticos, Larnos, Cyssiros, Carbrusa, Calathusa, Scylla, Draconon, Arconesus, Diethusa, Scapos, Capheris, Mesate, Æantion, Pateronnesos, Pateria, Calathe, Neriphus, Polendos.

XXIV. Quartus e magnis Europæ sinus ab Hellesponto incipiens, Mæotidis ostio finitur. Sed totius Ponti forma breviter amplectenda est, ut faciliùs partes noscantur. Vastum mare præjacens Asiæ, & ab Europâ porrecto Cherronesi litore

expulsum, angusto meatu irrumpit in terras, septem stadiorum, ut dictum est, intervallo Europam auferens Asiæ. Primas Angustias Hellespontum vocant. Hac Xerxes Persarum rex, constrato in navibus ponte, duxit exercitum. Porrigitur inde tenuis Euripus LXXXVI. mill. pass. spatio ad Priapum urbem Asiæ, quam magnus Alexander transscendit. Inde exspatiatur æquor, rursùsque in arctum coit: laxitas Propontis appellatur: angustiæ, Thracius Bosporus, latitudine D. passuum, quà Darius pater Xerxis copias ponte transvexit. Tota ab Hellesponto longitudo CCXXXIX. M. pass. Dein vastum mare, Pontus Euxinus, qui quondam Axenus, longè refugientes occupat terras, magnoque litorum flexu, retro curvatus in cornua, ab his utrimque porrigitur, ut sit planè arcûs Scythici forma. Medio flexu jungitur ostio Mæotii lacûs. Cimmerius Bosporus id os vocatur, II. mill. D. pass. latitudine.

At inter duos Bosporos Thracium & Cimmerium directo cursu, ut auctor est Polybius, D. M. pass. intersunt. Circuitu verò totius Ponti vicies semel centena quinquaginta M. ut auctor èst Varro, & fere veteres. Nepos Cornelius trecenta quinquaginta millia adjicit. Artemidorus vicies novies centena XIX. M. facit: Agrip-

pa XXIII. sexaginta mill. Mucianus XXIV. XXV. mill. Simili modo de Europæ latere, mensuram alii quatuordecies centena LXXVIII. M. D. determinavere: alii undecies centena septuaginta duo millia. M. Varro ad hunc modum metitur. Ab ostio Ponti Apolloniam CLXXXVII. M. D. pass. Calatin tantumdem. Ad ostium Istri CXXV. Ad Borysthenem CXL. Cherronesum Heracleotarum oppidum CCCLXXV. M. pass. Ad Panticapæum, quod aliqui Bosporum vocant, extremum in Europæ orâ, CCXII. M. D. quæ summa efficit XIII. XXXVII. M. D. Agrippa a Byzantio ad flumen Istrum, DLX. Inde Panticapæum DCXXXV. Lacus ipse Mæotis, Tanain amnem ex Riphæis montibus defluentem accipiens, novissimum inter Europam Asiamque finem, XIV. VI. M. circuitu patere traditur. Ab aliis XI. XXV. M. Ab ostio ejus, ad Tanais ostium directo cursu CCCLXXXV. M. pass. esse constat. Accolæ sinûs, in mentione Thraciæ dicti sunt Istropolim usque. Inde ostia Istri.

Ortus hic in Germaniæ jugis montis Abnobæ, ex adverso Raurici Galliæ oppidi, multis ultra Alpes millibus, ac per innumeras lapsus gentes Danubii nomine, immenso aquarum auctu, & unde primùm Illyricum adluit, Ister appellatus, sexaginta amnibus receptis, medio ferme nume-

ro eorum navigabili, in Pontum vastis sex fluminibus evolvitur. Primum ostium Peuces: mox ipsa Peuce insula, a quâ proximus alveus appellatus, XIX. millia pass. magnâ palude sorbetur. Ex eodem alveo & super Istropolim lacus gignitur LXIII. M. pass. ambitu: Halmyrin vocant. Secundum ostium Naracustoma appellatur. Tertium Calonstoma, juxta insulam Sarmaticam. Quartum Pseudostomon, & in insulâ Conopôn diabasis: postea Boreostoma & Spireostoma. Singula autem ora tanta sunt, ut prodatur in quadraginta millia passuum longitudinis vinci mare, dulcemque intelligi haustum.

XXV. Ab eo in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes: variæ tamen litori adposita tenuere: aliàs Getæ, Daci Romanis dicti: aliàs Sarmatæ, Græcis Sauromatæ, eorumque Hamaxobii, aut Aorsi: aliàs Scythæ degeneres & a servis orti, aut Troglodytæ: mox Alani, & Rhoxalani. Superiora autem inter Danubium & Hercynium saltum, usque ad Pannonica Hiberna Carnunti, Germanorumque ibi confinium, campos & plana Jazyges Sarmatæ: montes verò & saltus pulsi ab his Daci ad Pathyssum amnem. A Maro, sive Duria est, a Suevis regnoque Vanniano dirimens eos, adversa Basternæ tenent, aliique inde Germani. Agrippa to-

tum eum tractum ab Istro ad Oceanum bis ad decies centena mill. pass. in longitudinem, quatuor millibus & quadringentis in latitudinem ad flumen Vistulam a desertis Sarmatiæ, prodidit. Scytharum nomen usquequaque transit in Sarmatas atque Germanos. Nec aliis prisca illa duravit appellatio, quàm qui extremi gentium harum ignoti propè ceteris mortalibus degunt.

XXVI. Verùm ab Istro oppida, Cremniscos, Æpolium: montes Macrocremnii, clarus amnis Tyra, oppido nomen imponens, ubi antea Ophiusa dicebatur. In eodem insulam spatiosam incolunt Tyragetæ. Abest a Pseudostomo Istri ostio centum triginta millibus passuum. Mox Axiacæ cognomines flumini, ultra quos Crobyzi: flumen Rhode, sinus Sagaricus, portus Ordesus. Et a Tyrâ centum viginti millibus passuum flumen Borysthenes, lacusque & gens eodem nomine, & oppidum a mari recedens XV. millibus passuum: Olbiopolis, & Miletopolis, antiquis nominibus. Rursus in litore portus Achæorum. Insula Achillis, tumulo ejus viri clara. Et ab eâ CXXV. millibus passuum peninsula, ad formam gladii in transversum porrecta, exercitatione ejusdem cognominata Dromos Achilleos, cujus longitudinem octoginta millium passuum tradit A-

grippa. Totum eum tractum Tauri Scythæ, & Siraci tenent. Inde silvestris regio Hylæum mare, quo adluitur, cognominavit: Enæcadloæ vocantur incolæ. Ultrà Panticapes amnis, qui Nomadas & Georgos disterminat: Mox Acesinus. Quidam Panticapen confluere infra Olbiam cum Borysthene tradunt: diligentiores Hypanin: tanto errore eorum, qui illum in Asiæ parte prodidere.

Mare subit vasto recessu, donec quinque millium passuum intervallo absit a Mæotide, vasta ambiens spatia, multasque gentes. Sinus Carcinites appellatur, flumen Pacyris. Oppida: Naubarum, Carcine: A tergo lacus Buges fossâ emissus in mare. Ipse Buges a Coreto, Mæotis lacûs sinu, petroso discluditur dorso. Recipit amnes Bugem, Gerrhum, Hypanin, ex diverso venientes tractu. Nam Gerrhus Basilidas, & Nomadas separat. Hypanis per Nomadas & Hylæos fluit manu facto alveo in Bugen, naturali in Coretum. Regio, Scythia Sendica nominatur.

Sed a Carcinite Taurica incipit, quondam mari circumfusa & ipsa, quaqua nunc jacent campi. Deinde vastis adtollitur jugis. Triginta sunt eorum populi. Ex iis mediterranei XXIV. Sex oppida: Orgocyni, Characeni, Lagyrani, Tractari, Archilachitæ, Caliordi. Jugum ipsum Scy-

thotauri tenent. Clauduntur ab occidente Cherroneso, ab ortu Scythis Satarchis. In orâ a Carcinite oppida: Taphræ, in ipsis angustiis peninsulæ: mox Heraclea Cherronesos, libertate a Romanis donatum. Megarice vocabatur antea, præcipui nitoris in toto eo tractu, custoditis Græciæ moribus, quinque millia pass. ambiente muro. Inde Parthenium promontorium, Taurorum civitas, Placia. Symbolôn portus. Promontorium Criumetopon, adversum Carambi Asiæ promontorio, per medium Euxinum procurrens CLXX. M. pass. intervallo, quæ maximè ratio Scythici arcûs formam efficit. Ab eo Taurorum portus multi, & lacus. Oppidum Theodosia a Criumetopo CXXV. M. P. A Cherroneso CXLV. M. pass. Ultrà fuere oppida: Cytæ, Zephyrium, Acræ, Nymphæum, Dia. Restat longè validissimum in ipso Bospori introitu, Panticapæum Milesiorum, a Theodosiâ LXXXVII. M. pass. a Cimmerio verò oppido trans fretum sito MM. D. (ut diximus) pass. Hæc ibi latitudo Asiam ab Europâ separat, eaque ipsa pedibus plerumque pervia glaciato freto. Bospori Cimmerii latitudo XII. M. D. pass. Oppida habet, Hermisium, Myrmecium: intus insulam Alopecen. Per Mæotin autem ab extremo Isthmo, qui locus Taphræ vocatur, ad os Bospori CCLX. M. passuum longitudo colligitur.

A Taphris per continentem introrsus tenent Auchetæ, apud quos Hypanis oritur, Neuri apud quos Borysthenes, Geloni, Thussagetæ, Budini, Basilidæ, & cæruleo capillo Agathyrsi. Super eos Nomades : dein Anthropophagi. A Buge super Mæotin Sauromatæ, & Essedones. At per oram Tanaim usque Mæotæ, a quibus lacus nomen accepit: ultimique a tergo eorum Arimaspi. Mox Riphæi montes, & assiduo nivis casu pinnarum similitudine, Pterophoros appellata regio: pars mundi damnata a rerum naturâ, & densâ mersa caligine : neque in alio quàm rigoris opere, gelidisque Aquilonis conceptaculis.

Ponè eos montes, ultraque Aquilonem, gens felix (si credimus) quos Hyperboreos appellavere, annoso degit ævo, fabulosis celebrata miraculis. Ibi creduntur esse cardines mundi, extremique siderum ambitus, semestri luce, & unâ die Solis aversi: non, ut imperiti dixere, ab æquinoctio verno in autumnum. Semel in anno Solstitio oriuntur iis Soles, brumâque semel occidunt. Regio aprica, felici temperie, omni afflatu noxio carens. Domus iis nemora, lucique, & deorum cultus viritim gregatimque, discordia ignota & ægritudo omnis. Mors non nisi satietate vitæ, epulatis delibutoque senio lu-

xu, ex quadam rupe in mare salientibus. Hoc genus sepulturæ beatissimum. Quidam eos in primâ parte Asiæ litorum posuere, non in Europâ, quia sunt ibi simili consuetudine, & situ, Attacorûm nomine. Alii medios fecere eos inter utrumque Solem, Antipodum occasum exorientemque nostrum: quod fieri nullo modo potest, tam vasto mari interveniente. Qui non alibi quàm in semestri luce constituêre eos, serere matutinis, meridie metere, occidente Sole fetus arborum decerpere, noctibus in specus condi tradiderunt. Nec libet dubitare de gente eâ, cùm tot auctores prodant frugum primitias solitos Delon mittere Apollini, quem præcipuè colunt. Virgines ferebant eas, hospitiis gentium per annos aliquot venerabiles: donec violatâ fide, in proximis accolarum finibus deponere sacra ea instituêre, hique ad conterminos deferre, atque ita Delon usque. Mox & hoc ipsum exolevit. Sarmatiæ, Scythiæ, Tauricæ, omnisque a Borysthene amne tractûs longitudo DCCCCLXXX. M. latitudo DCCXVII. M. a M. Agrippâ tradita est. Ego incertam in hac terrarum parte mensuram arbitror.

XXVII. Verùm instituto ordine, reliqua hujus sinûs dicantur; & maria quidem ejus nuncupavimus.

13. Hellespontus insulas non habet in

Europâ dicendas. In Ponto duæ, M. D. pass. ab Europâ, XIV. M. ab ostio, Cyaneæ, ab aliis Symplegades appellatæ, traditæque fabulis inter se concurrisse: quoniam parvo discretæ intervallo, ex adverso intrantibus geminæ cernebantur, paulumque deflexâ acie, coeuntium speciem præbebant. Citra Istrum, Apolloniatarum una, LXXX. M. a Bosporo Thracio, ex quâ M. Lucullus Capitolinum Apollinem advexit. Inter ostia Istri quæ essent, diximus. Ante Borysthenem Achillea est suprà dicta, eadem Leuce, & Macarôn appellata. Hanc temporum horum demonstratio a Borysthene CXL. M. ponit, a Tyrâ CXX. M. a Peuce insulâ quinquaginta M. Cingitur circiter decem M. passuum. Reliquæ in Carcinite sinu, Cephalonnesos, Rhosphodusa, Macra. Non est omittenda multorum opinio, priusquam digrediamur a Ponto, qui maria omnia interiora illo capite nasci, non Gaditano freto, existimavere, haud improbabili argumento: quoniam æstus semper e Ponto profluens, numquam reciprocetur.

Exeundum deinde est, ut extera Europæ dicantur, transgressisque Riphæos montes, litus oceani septemtrionalis in læva, donec perveniatur Gades, legendum. Insulæ complures sine nominibus eo situ traduntur. Ex quibus ante Scythiam: quæ ap-

pellatur Raunonia, unam abesse diei cursu, in quam veris tempore fluctibus electrum ejiciatur, Timæus prodidit. Reliqua litora incertâ signata famâ. Septemtrionalis Oceanus: Amalchium eum Hecatæus appellat, a Paropamiso amne, quà Scythiam adluit, quod nomen ejus gentis linguâ significat congelatum. Philemon Morimarusam a Cimbris vocari, hoc est, mortuum mare, usque ad promontorium Rubeas: ultrà deinde Cronium. Xenophon Lampsacenus, a litore Scytharum tridui navigatione, insulam esse immensæ magnitudinis, Baltiam tradit. Eamdem Pytheas Basiliam nominat. Feruntur & Oonæ in quibus ovis avium & avenis incolæ vivant. Aliæ, in quibus equinis pedibus homines nascantur, Hippopodes appellati: Fanesiorum aliæ, in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipsorum aures tota contegant.

Incipit deinde clarior aperiri fama ab gente Ingævonum, quæ est prima. Inde Germania. Sevo mons ibi immensus, nec Riphæis jugis minor, immanem ad Cimbrorum usque promontorium efficit sinum, qui Codanus vocatur, refertus insulis: quarum clarissima Scandinavia est, incompertæ magnitudinis, portionem tantùm ejus, quod sit notum, Hillevionum gente quingentis incolente pagis, quæ al-

terum orbem terrarum eam appellat. Nec eſt minor opinione Eningia. Quidam hæc habitari ad Viſtulam uſque fluvium, a Sarmatis, Venedis, Sciris, Hirris tradunt. Sinum Cylipenum vocari: & in oſtio ejus inſulam Latrin. Mox alterum ſinum Lagnum, conterminum Cimbris. Promontorium Cimbrorum excurrens in maria longè peninſulam efficit, quæ Cartris appellatur. Tres & viginti inde inſulæ Romanorum armis cognitæ. Earum nobilissimæ, Burchana, Fabaria a noſtris dicta, a frugis similitudine ſponte provenientis. Item Gleſſaria, a ſuccino militiæ appellata, a barbaris Auſtrania, præterque Actania.

XXVIII. Toto autem hoc mari ad Scaldim uſque fluvium, Germanicæ accolunt gentes haud explicabili menſurâ, tam immodica prodentium diſcordia eſt, Græci & quidam noſtri XXV. M. paſſuum oram Germaniæ tradiderunt. Agrippa cum Rætiâ & Norico longitudinem DCLXXXXVI. millia paſſuum, latitudinem CXLVIII. millium.

14. Rætiæ propè unius majore latitudine, ſanè circa exceſſum ejus ſubactæ. Nam Germania multis poſtea annis, nec tota, percognita eſt. Si conjectare permittitur, haud multùm oræ deerit Græcorum opinione, & longitudini ab Agrippâ proditæ. Germanorum genera quinque: Vin-

dili: quorum pars Burgundiones, Varini, Carini, Guttones. Alterum genus, Ingævones: quorum pars Cimbri, Teutoni, ac Chaucorum gentes. Proximi autem Rheno, Iſtævones: quorum pars Cimbri. Mediterranei, Hermiones: quorum Suevi, Hermunduri, Chatti, Cheruſci. Quinta pars Peucini, Baſternæ, ſuprà dictis contermini Dacis. Amnes clari in Oceanum defluunt, Guttalus, Viſtillus sive Viſtula, Albis, Viſurgis, Amisius, Rhenus, Moſa. Introrſus verò, nullo inferius nobilitate, Hercynium jugum prætenditur.

XXIX. 15. In Rheno ipſo, propè centum M. paſſuum in longitudinem, nobilissima Batavorum inſula & Cannenufatum: & aliæ Frisiorum, Chaucorum, Frisiavonum, Tusiorum, Marſaciorum, quæ ſternuntur inter Helium ac Flevum. Ita appellantur oſtia, in quæ effuſus Rhenus, ab ſeptemtrione in lacus, ab occidente in amnem Moſam ſe ſpargit: medio inter hæc ore, modicum nomini ſuo cuſtodiens alveum.

XXX. 16. Ex adverſo hujus sitûs Britannia inſula, clara Græcis noſtriſque monumentis, inter ſeptemtrionem & occidentem jacet: Germaniæ, Galliæ, Hiſpaniæ, multò maximis Europæ partibus magno intervallo adverſa. Albion ipsi nomen fuit, cùm Britanniæ vocarentur om-

nes : de quibus mox paulo dicemus. Hæc abest a Gessoriaco Morinorum gentis litore, proximo trajectu quinquaginta M. circuitu verò patere tricies octies centena viginti quinque M. Pytheas & Isidorus tradunt, triginta propè jam annis notitiam ejus Romanis armis non ultra vicinitatem silvæ Caledoniæ propagantibus. Agrippa longitudinem DCCC. M. pass. esse: latitudinem CCC. M. credit. Eamdem Hiberniæ latitudinem, sed longitudinem CC. mill. passuum minorem. Super eam hæc sita abest brevissimo transitu a Silurum gente XXX. M. pass. Reliquarum nulla CXXV. mill. circuitu amplior proditur. Sunt autem XL. Orcades, modicis inter se discretæ spatiis. Septem Acmodæ, & XXX. Hebudes: & inter Hiberniam ac Britanniam, Mona, Monapia, Ricina, Vectis, Limnus, Andros. Infrà verò Siambis, & Axantos. Et ab adverso in Germanicum mare sparsæ Glessariæ, quas Electridas Græci recentiores appellavere, quòd ibi electrum nasceretur. Ultima omnium, quæ memorantur, Thule: in quâ solstitio nullas esse noctes indicavimus, Cancri signum Sole transeunte, nullosque contrà per brumam dies. Hoc quidam senis mensibus continuis fieri arbitrantur Timæus historicus a Britanniâ introrsus sex dierum navigatione abesse dicit insulam Mictim,

in quâ candidum plumbum proveniat. Ad eam Britannos vitilibus navigiis corio circumsutis navigare. Sunt qui & alias prodant, Scandiam, Dumnam, Bergos: maximamque omnium Nerigon, ex quâ in Thulen navigetur. A Thule unius diei navigatione mare concretum, a nonnullis Cronium appellatur.

XXXI. 17. Gallia omnis Comata uno nomine appellata, in tria populorum genera dividitur, amnibus maximè distincta. A Scaldi ad Sequanam Belgica. Ab eo ad Garumnam Celtica, eademque Lugdunensis. Inde ad Pyrenæi montis excursum Aquitanica, Aremorica antea dicta. Universam oram $\overline{XVIII}$. M. pass. Agrippa: Galliarum inter Rhenum & Pyrenæum, atque oceanum, ac montes Gebennam & Juram, quibus Narbonensem Galliam excludit, longitudinem DCCCXX. M. passuum, latitudinem CCCXVIII. computavit. A Scaldi incolunt extera Toxandri pluribus nominibus. Deinde Menapii, Morini, Oromansaci juncti pago, qui Gessoriacus vocatur: Britanni, Ambiani, Bellovaci. Introrsus Castologi, Atrebates, Nervii liberi, Veromandui, Sueconi, Suessiones liberi, Ulmanetes liberi, Tungri, Sunuci, Frisiavones, Betasi, Leuci liberi, Treveri liberi antea, & Lingones fœderati, Remi fœderati, Mediomatrici, Sequani, Rau-

rici, Helvetii. Coloniæ: Equeſtris, & Rauriaca. Rhenum autem accolentes, Germaniæ gentium in eadem provincià, Nemetes, Triboci, Vangiones: hinc Ubii, Colonia Agrippinensis, Guberni, Batavi, & quos in inſulis diximus Rheni.

XXXII. 18. Lugdunensis Gallia habet Lexovios, Vellocaſſes, Galletos, Venetos, Abrincatuos, Osiſmios: flumen clarum Ligerim. Sed peninſulam ſpectatiorem excurrentem in Oceanum a fine Osiſmiorum circuitu DCXXV. M. paſſ. cervice in latitudinem CXXV. M. Ultra eam Nannetes. Intus autem Ædui fœderati, Carnuti fœderati, Boii, Senones, Aulerci, qui cognominantur Eburovices, & qui Cenomani, Meldi liberi, Parisii, Trecaſſes, Andecavi, Viducaſſes, Bodiocaſſes, Unelli, Carioſvelites, Diablindi, Rhedones, Turones, Ateſui, Secusiani liberi, in quorum agro colonia Lugdunum.

XXXIII. 19. Aquitanicæ ſunt Ambilatri, Anagnutes, Pictones, Santones liberi: Bituriges liberi cognomine Ubiſci: Aquitani, undę nomen provinciæ, Sediboniates. Mox in oppidum contributi Convenæ, Begerri, Tarbelli Quatuorsignani, Cocoſates Sexsignani, Venami, Onobriſates, Belendi, ſaltus Pyrenæus. Infráque Monesi, Oſcidates montani, Sibyllates, Camponi, Bercorcates, Bipedimui, Saſ-

fumini, Vellates, Tornates, Conforanni, Aufci, Elufates, Sottiates, Ofcidates campeftres, Succaffes, Tarufates, Bafabocates, Vaffei, Sennates, Camboleĉtri Agesinates Piĉtonibus junĉti. Hinc Bituriges liberi, qui Cubi appellantur. Dein Lemovices, Arverni liberi, Gabales. Rurfus Narbonensi provinciæ contermini Ruteni, Cadurci, Antobroges, Tarneque amni difcreti a Tolofanis Petrocori. Maria circa oram: ad Rhenum feptemtrionalis oceanus, inter Rhenum & Sequanam Britannicus, inter eum & Pyrenæum Gallicus. infulæ complures Venetorum, quæ & Veneticæ appellantur, & in Aquitanico sinu Uliarus.

XXXIV. 20. A Pyrenæi promontorio Hifpania incipit, anguftior non Galliâ modò, verùm etiam femetipsâ, ut diximus, immenfum quantùm hinc oceano, illinc Iberico mari comprimentibus. Ipfa Pyrenæi juga ab exortu æquinoĉtiali fufa in occafum brumalem, breviores latere feptemtrionali quàm meridiano Hifpanias faciunt. Proxima ora citerioris eft, ejufdemque Tarraconensis situs: a Pyrenæo per oceanum, Vafconum faltus: Olarfo: Vardulorum oppida: Morofgi, Menofca, Vefperies, Amanum portus, ubi nunc Flaviobriga colonia. Civitatum IX. regio Cantabrorum, flumen Sanda, portus Viĉtoriæ

Juliobrigensium. Ab eo loco fontes Iberi quadraginta millia passuum. Portus Blendium. Orgenomesci e Cantabris. Portus eorum Vereasueca. Regio Asturum, Noega oppidum: In peninsulâ, Pæsici. Et deinde conventus Lucensis, a flumine Navilubione, Cibarci, Egovarri cognomine Namarini, Iadoni, Arrotrebæ, promontorium Celticum. Amnes: Florius, Nelo. Celtici cognomine Neriæ, superque Tamarici, quorum in peninsulâ tres aræ Sestianæ Augusto dicatæ: Capori, oppidum Noela. Celtici cognomine Præsamarci, Cileni. Ex insulis nominandæ, Corticata, & Aunios. A Cilenis, conventus Bracarum, Heleni, Gravii, castellum Tyde, Græcorum sobolis omnia. Insulæ Cicæ. Insigne oppidum Abobrica. Minius amnis, IV. M. pass. ore spatiosus. Leuni, Seurbi. Bracarum oppidum Augusta, quos supra Gallæcia. Flumen, Limia: Durius amnis ex maximis Hispaniæ, ortus in Pelendonibus, & juxta Numantiam lapsus, dein per Arevacos Vaccæosque, disterminatis ab Asturiâ Vettonibus, a Lusitaniâ Gallæcis, ibi quoque Turdulos a Bracaris arcens. Omnisque dicta regio a Pyrenæo metallis referta, auri, argenti, ferri, plumbi nigri albique.

XXXV. 21. A Durio Lusitania incipit, Turduli veteres, Pæsuri: flumen Vacca.

Oppidum Talabrica. Oppidum, & flumen Æminium. Oppida: Conimbrica, Collippo, Eburobritium. Excurrit deinde in altum vaſto cornu promontorium, quod alii Artabrum appellavere, alii magnum, multi Oliſiponenſe, ab oppido, terras, maria, cælum diſterminans. Illo finitur Hiſpaniæ latus, & a circuitu ejus incipit frons.

22. Septemtrio hinc, oceanuſque Gallicus, occaſus illinc, & oceanus Atlanticus. Promontorii excurſum LX. M. prodidere, alii XC. M. paſſ. Ad Pyrenæum inde non pauci $\overline{XII}$. quinquaginta millia, & ibi gentem Artabrum, quæ numquam fuit, manifeſto errore. Arrotrebas enim, quos ante Celticum diximus promontorium, hoc in loco poſuere literis permutatis.

Erratum & in amnibus inclytis. Ab Minio, quem ſuprà diximus, CC. M. paſſ. (ut auctor eſt Varro) abeſt Æminius, quem alibi quidam intelligunt, & Limæam vocant, Oblivionis antiquis dictus, multúmque fabuloſus. Ab Durio Tagus CC. M. paſſuum, interveniente Mundâ. Tagus auriferis arenis celebratur. Ab eo CLX. M. paſſuum promontorium Sacrum e mediâ propè Hiſpaniæ fronte proſilit: $\overline{XIV}$. M. paſſ. indę ad Pyrenæum medium colligi Varro tradit. Ad Anam verò, quo Luſitaniam a Bæticâ diſcrevimus, CXXVI. M. paſſuum: a Gadibus CII. M. paſſ. ad-

ditis. Gentes: Celtici, Turduli, & circa Tagum Vettones. Ab Anâ ad Sacrum, Lusitani. Oppida memorabilia a Tago in orâ, Olisipo equarum e Favonio vento conceptu nobile: Salacia cognominata urbs Imperatoria: Merobrica: Promontorium Sacrum: & alterum Cuneus. Oppida: Offonoba, Balfa, Myrtilis.

Univerfa provincia dividitur in conventus tres, Emeritenfem, Pacenfem, Scalabitanum. Tota populorum XLVI. in quibus coloniæ funt quinque, municipium civium Rom. unum: Latii antiqui tria: ftipendiaria, XXXVI. Coloniæ: Augufta Emerita, Anæ fluvio adpofita: Metallinenfis, Pacenfis, Norbenfis, Cæfariana cognomine. Contributa funt in eam Caftra Julia, Caftra Cæcilia. Quinta eft Scalabis, quæ Præfidium Julium vocatur. Municipium civium Rom. Olifipo, Felicitas Julia cognominatum. Oppida veteris Latii: Ebora, quod item Liberalitas Julia: & Myrtilis, ac Salacia quæ diximus. Stipendiariorum, quos nominare non pigeat, præter jam dictos in Bæticæ cognominibus, Auguftobrigenfes, Ammienfes, Aranditani, Arabricenfes, Balfenfes, Cæfarobricenfes, Caperenfes, Caurenfes, Colarni, Cibilitani, Concordienfes, Elbocorii, Interannienfes, Lancienfes, Mirobrigenfes, qui Celtici cognominantur: Medubricenfes,

qui Plumbarii: Ocelenses, qui & Lancienses: Turduli qui Barduli, & Tapori. Lusitaniam cum Asturiâ & Gallæciâ patere longitudine DXL. M. passuum: latitudine DXXXVI. M. Agrippa prodidit. Omnes autem Hispaniæ, a duobus Pyrenæi promontoriis per maria, totius oræ circuitu passuum XXXIX. XXII. M. colligere existimantur, ab aliis XXV. mill.

XXXVI. Ex adverso Celtiberiæ complures sunt insulæ, Cassiterides dictæ Græcis, a fertilitate plumbi: & e regione Artotrebarum promontorii, Deorum sex, quas aliqui fortunatas appellavere. In ipso verò capite Bæticæ, ab ostio freti pass. XXV. mill. Gadis, longa (ut Polybius scribit) XII. mill. lata III. mill. passuum. Abest a continente proximâ parte minùs pedes DCC. reliquâ plus septem M. passuum. Ipsius spatium XV. M. passuum est. Habet oppidum civium Romanorum, quod appellatur Augusta urbs Julia Gaditana. Ab eo latere, quo Hispaniam spectat, passibus fere centum, altera insula est longa, passus M. lata, in quâ priùs oppidum Gadium fuit. Vocatur ab Ephoro & Philistide, Erythea: a Timæo & Sileno, Aphrodisias: ab indigenis, Junonis. Majorem Timæus Cotinusam apud eos vocitatam ait: nostri Tartesson appellant, Pœni Gadir, ita Punicâ linguâ sepem significante.

ficante. Erythea dicta est, quoniam Tyri Aborigines eorum orti ab Erythræo mari ferebantur. In hac Geryones habitasse a quibusdam existimantur, quorum armenta Hercules abduxerit. Sunt qui aliam esse eam, & contra Lusitaniam arbitrentur, eodemque nomine quondam ibi appellatam.

XXXVII. 23. Peracto ambitu Europæ, reddenda consummatio est, ne quid non in expedito sit, noscere volentibus. Longitudinem ejus Artemidorus atque Isidorus a Tanai usque Gades XXXII. XIV. M. prodiderunt. Polybius latitudinem Europæ ab Italiâ ad Oceanum scripsit XI. L. mill. esse, etiam tum incompertâ magnitudine ejus. Est autem ipsius Italiæ (ut diximus) XI. XX. M. ad Alpes. Unde per Lugdunum ad portum Morinorum Britannicum, quà videtur mensuram agere Polybius, XIII. M. XVIII. Sed certior mensura ac longior ad occasum Solis æstivi ostiumque Rheni per castra legionum Germaniæ ab iisdem dirigitur Alpibus, XV. XLIII. M. passuum. Hinc deinde Africa atque Asia dicentur.

LIBER V.

Africa, Asiæque pars.

I. AFRICAM Græci Libyam appellavere, quà mare ante eam Libycum incipiens Ægyptio finitur. Nec alia pars terrarum pauciores recipit sinus, longè ab occidente litorum obliquo spatio. Populorum ejus, oppidorum nomina, vel maximè sunt ineffabilia præterquam ipsorum linguis, & aliàs castella ferme inhabitant.

1. Principio terrarum Mauritaniæ appellantur, usque ad C. Cæsarem Germanici filium regna, sævitiâ ejus in duas divisæ provincias. Promontorium oceani extimum Ampelusia nominatur a Græcis: Oppida fuere, Lissa, & Cotta ultra columnas Herculis: nunc est Tingi, quondam ab Antæo conditum: postea a Claudio Cæsare, cùm coloniam faceret, appellatum Traducta Julia. Abest a Belone oppido Bæticæ, proximo trajectu XXX. M. pass. Ab eo XXV. M. pass. in orâ oceani,

colonia Augusti Julia Constantia Zilis, regum ditioni exempta, & jura Bæticam petere jussa: & ab eâ XXXII. M. passuum colonia a Claudio Cæsare facta Lixos, vel fabulosissimè antiquis narrata. Ibi regia Antæi, certamenque cum Hercule: & Hesperidum horti. Adfunditur æstuarium e mari flexuoso meatu, in quo draconis custodiæ instar fuisse nunc interpretantur. Amplectitur intra se insulam, quam solam e vicino tractu aliquantò excelsiore, non tamen æstus maris inundat. Exstat in eâ & ara Herculis, nec præter oleastros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Minùs profectò mirentur portentosa Græciæ mendacia, de iis & amne Lixo prodita, qui cogitent nostros nuper paulo minùs monstrifica quædam de iisdem tradidisse. Prævalidam hanc urbem majoremque Carthagine magnâ; præterea ex adverso ejus sitam, & propè immenso tractu ab Tingi: quæque alia Cornelius Nepos avidissimè credidit. Ab Lixo XL. M. in mediterraneo altera Augusti colonia est Babba, Julia Campestris appellata: & tertia Banasa, LXXV. M. Valentia cognominata. Ab eâ XXXV. M. pass. Volubile oppidum, tantumdem a mari utroque distans. At in orâ a Lixo quinquaginta M. amnis Subur, præter Banasam coloniam defluens, magnificus & navigabilis. Ab eo totidem M. pass.

oppidum Sala, ejuſdem nominis fluvio impoſitum, jam ſolitudinibus vicinum, elephantorumque gregibus infeſtum, multò tamen magis Autololum gente, per quam iter eſt ad montem Africæ vel fabuloſiſſimum Atlantem.

E mediis hunc arenis in cælum adtolli prodiderunt, aſperum, ſqualentem, quà vergat ad litora oceani, cui cognomen impoſuit: eumdem opacum, nemoroſumque, & ſcatebris fontium riguum, quà ſpectat Africam, fructibus omnium generum ſponte ita ſubnaſcentibus, ut numquam ſatietas voluptatibus desit. Incolarum neminem interdiu cerni: silere omnia, haud alio, quàm ſolitudinum horrore: ſubire tacitam religionem animos propiùs accedentium, præterque horrorem elati ſuper nubila, atque in viciniam lunaris circuli. Eumdem noctibus micare crebris ignibus, Ægipanum Satyrorumque laſciviâ impleri, tibiarum ac fiſtulæ cantu, tympanorumque & cymbalorum ſonitu ſtrepere. Hæc celebrati auctores prodidere, præter Herculi & Perſeo laborata ibi. Spatium ad eum immenſum incertumque.

Fuere & Hannonis Carthaginienſium ducis commentarii, Punicis rebus florentiſſimis explorare ambitum Africæ juſſi: quem ſecuti plerique e Græcis noſtriſque, & alia quidem fabuloſa, & urbes multas

ab eo conditas ibi prodidere, quarum nec memoria ulla, nec veſtigium exſtat.

Scipione Æmiliano res in Africâ gerente, Polybius Annalium conditor, ab eo acceptâ claſſe, ſcrutandi illius orbis gratiâ circumvectus, prodidit a monte eo ad occaſum versùs, ſaltus plenos feris, quas generat Africa, ad flumen Anatim CCCCLXXXV. M. paſſ. Ab eo Lixum CCV. M. paſſuum : a Gaditano freto CXII. M. paſſuum abeſſe. Inde sinum qui vocetur Saguti. Oppidum in promontorio Mulelacha. Flumina, Subur, & Salam. Portum Rutubis a Lixo CCXIII. M. paſſuum. Inde promontorium Solis : portum Riſardir : Gætulos Autololes : flumen Coſenum : gentes, Scelaticos, & Maſatos. Flumen Maſatat : flumen Darat, in quo crocodilos gigni. Deinde sinum DCXVI. M. paſſ. includi montis Barce promontorio excurrente in occaſum, quod appellat Surrentium. Poſtea flumen Salſum, ultra quod Æthiopas Peroríos, quorum a tergo Pharusios. Iis jungi mediterraneos Gætulos Daras. At in orâ Æthiopas Daratitas, flumen Bambotum, crocodilis & hippopotamis refertum. Ab eo montes perpetuos uſque ad eum, quem Theôn ochema dicemus. Inde ad promontorium Heſperium navigatione dierum ac noctium decem, in medio eo ſpatio Atlantem locavit, a ce-

teris omnibus in extremis Mauritaniæ proditum.

Romana arma primùm, Claudio principe, in Mauritaniâ bellavere, Ptolemæum regem a C. Cæsare interemptum ulciscente liberto Ædemone, refugientibusque barbaris, ventum constat ad montem Atlantem. Nec solùm consulatu perfunctis, atque e senatu ducibus, qui tum res gessere, sed equitibus quoque Rom. qui ex eo præfuere ibi, Atlantem penetrasse in gloriâ fuit. Quinque sunt (ut diximus) Rom. coloniæ in eâ provinciâ, perviumque famâ videri potest. Sed id plerumque fallacissimum experimento deprehenditur, quia dignitates, cùm indagare vera pigeat, ignorantiæ pudore mentiri non piget: haud alio fidei proniore lapsu, quàm ubi falsæ rei gravis auctor exsistit. Et quidem minùs miror incomperta quædam esse equestris ordinis viris, jam verò & senatum inde intrantibus, quàm luxuriæ, cujus efficacissima vis sentitur atque maxima, cùm ebori citroque silvæ exquirantur, omnes scopuli Gætuli muricibus ac purpuris.

Indigenæ tamen tradunt in orâ ab Salâ centum quinquaginta mill. passuum: flumen Asanam marino haustu, sed portu spectabile: mox amnem quem vocant Fut: ab eo ad Dyrin (hoc enim Atlanti no-

men esse eorum linguâ convenit) ducenta mill. passuum interveniente flumine, cui nomen est Vior. Ibi fama, exstare circà vestigia habitati quondam soli, vinearum palmetorumque reliquias.

Suetonius Paulinus (quem consulem vidimus) primus Romanorum ducum transgressus quoque Atlantem aliquot millium spatio, prodidit de excelsitate quidem ejus, quæ ceteri: imas radices densis altisque repletas silvis incognito genere arborum, proceritatem spectabilem esse enodi nitore, frondes cupressis similes, præterque gravitatem odoris, tenui eas obduci lanugine: quibus additâ arte, posse, quales e bombyce, vestes confici. Verticem altis, etiam æstate, operiri nivibus. Decumis se eò pervenisse castris, & ultrà ad fluvium, qui Ger vocaretur, per solitudines nigri pulveris eminentibus interdum velut exustis cautibus, loca inhabitabilia fervore, quamquam hiberno tempore, expertum. Qui proximos inhabitent saltus, refertos elephantorum, ferarumque, & serpentium omni genere, Canarios appellari. Quippe victum ejus animalis promiscuum his esse, & dividua ferarum viscera. Junctam Æthiopum gentem quos Perorsos vocant, satis constat. Juba, Ptolemæi pater, qui primus utrique Mauritaniæ imperavit, studiorum claritate memorabilior etiam, quàm

regno, similia prodidit de Atlante: prӕterque gigni ibi herbam euphorbiam nomine ab inventore medico suo appellatam. Cujus lacteum succum miris laudibus celebrat in claritate visûs, contraque serpentes, & venena omnia, privatim dicato volumine. Et satis superque de Atlante.

2. Tingitaniӕ provinciӕ longitudo CLXX. mill. passuum est. Gentes in eâ, quondam prӕcipua Maurorum, unde nomen, quos plerique Maurusios dixerunt. Attenuata bellis ad paucas recidit familias. Proxima illi Massӕsylorum fuerat, sed simili modo extincta est. Gӕtulӕ nunc tenent gentes, Baniurӕ, multóque validissimi Autololes: & horum pars quondam Vesuni, qui avulsi his propriam fecere gentem, versi ad Æthiopas. Ipsa provincia ab oriente montuosa, fert elephantos. In Abylâ quoque monte, & quos Septem fratres a simili altitudine appellant: ii freto imminent juncti Abylӕ. Ab his ora interni maris. Flumen Tamuda navigabile, quondam & oppidum. Flumen Laud, & ipsum navigiorum capax. Rusadir oppidum & portus, Malvana fluvius navigabilis.

Siga oppidum ex adverso Malachӕ in Hispaniâ sitӕ, Syphacis regia, alterius jam Mauritaniӕ. Namque diu regum nomina obtinuere, ut Bogudiana appellare-

tur extima: itemque Bocchi, quæ nunc Cæſarienſis. Ab eâ portus Magnus a ſpatio appellatus, civium Romanorum oppidum. Amnis Mulucha, Bocchi Maſſæſylorumque finis. Quiza Xenitana peregrinorum oppidum, Arſennaria Latinorum, tribus millibus paſſuum a mari. Cartenna colonia Auguſti, legio ſecunda. Item colonia ejuſdem, deductâ cohorte prætoriâ, Gunugi. Promontorium Apollinis: oppidumque ibi celeberrimum Cæſarea, antea vocitatum Iol, Jubæ regia, a divo Claudio coloniæ jure donata: ejuſdem juſſu deductis veteranis, Oppidum novum: & Latio dato, Tipaſa. Itemque a Veſpasiano imperatore eodem munere donatum Icosion. Colonia Auguſti Ruſconiæ. Ruſucurium civitate honoratum a Claudio. Ruſazus colonia Auguſti. Salde colonia ejuſdem. Item Igilgili. Oppidum Tucca impoſitum mari, & flumini Ampſagæ. Intus colonia Auguſta, quæ item Succabar: item Tubuſuptus. Civitates: Timici, Tigavæ. Flumina: Sardabal, Aves, Nabar: gens Macurebi: flumen Uſar: gens Nabades. Flumen Ampſaga, abeſt a Cæſareâ CCXXII. millibus paſſuum. Utriuſque Mauritaniæ longitudo decies triginta novem mill. Latitudo quadringentorum ſexaginta ſeptem mill. paſſ.

II. 3. Ab Ampſagâ Numidia eſt, Maſ-

sinistræ clara nomine, Metagonitis terra a Græcis appellata: Numidæ verò Nomades a permutandis pabulis, mapalia sua, hoc est, domus, plaustris circumferentes. Oppida: Cullu, Rusicade, & ab eo ad quadraginta octo M. passuum in mediterraneo colonia Cirta, Sittianorum cognomine: & alia intus Sicca: liberumque oppidum Bulla regia. At in orâ Tacatua, Hippo regius, flumen Armua. Oppidum Tabraca civium Romanorum. Tusca fluvius, Numidiæ finis: nec præter marmoris Numidici, ferarumque proventum aliud insigne.

III. 4. A Tuscâ, Zeugitana regio, & quæ propriè vocetur Africa, est. Tria promontoria: Candidum: mox Apollinis, adversum Sardiniæ: Mercurii, adversum Siciliæ, in altum procurrentia, duos efficiunt sinus: Hipponensem, proximum ab oppido, quod Hipponem dirutum vocant, Diarrhytum a Græcis dictum, propter aquarum irrigua. Cui finitimum Theudalis immune oppidum, longius a litore. Dein promontorium Apollinis, & in altero sinu Utica civium Romanorum, Catonis morte nobilis: flumen Bagrada. Locus, Castra Cornelia: colonia Carthago magnæ in vestigiis Carthaginis: colonia Maxulla. Oppida: Carpi, Misua, & liberum Clupea in promontorio Mercurii. Item libera Curubis, Neapolis. Mox Africæ ip-

sius alia distinctio. Libyphœnices vocantur, qui Byzacium incolunt. Ita appellatur regio CCL. M. pass. per circuitum, fertilitatis eximiæ, cum centesimâ fruge agricolis fenus reddente terrâ. Hîc oppida libera, Leptis, Adrumetum, Ruspina, Thapsus. Inde Thenæ, Macomades, Tacape. Sabrata contingens Syrtim minorem, ad quam Numidiæ & Africæ ab Ampsagâ longitudo DLXXX. mill. passuum: latitudo, quà cognitum est, CC. mill. Ea pars, quam Africam appellavimus, dividitur in duas provincias, veterem & novam, discretas fossâ, inter Africanum sequentem & reges, Thenas usque perductâ, quod oppidum a Carthagine abest CCXVI. mill. passuum.

IV. Tertius sinus dividitur in geminos, duarum Syrtium vadoso ac reciproco mari diros. Ad proximam, quæ minor est, a Carthagine CCC. M. pass. Polybius tradit: ipsam centum mill. passuum aditu, CCC. mill. ambitu. Et terrâ autem, siderum observatione, ad eam per deserta arenis, perque serpentes iter est. Excipiunt saltus repleti ferarum multitudine: & introrsus elephantorum solitudines, mox deserta vasta, ultráque Garamantes, ab Augylis dierum XII. itinere distantes. Super illos fuere gens Psylli, super quos lacus Lycomedis, desertis circumdatus. Augy-

læ ipsi medio fere ſpatio locantur ab Æthiopiâ, quæ ad occidentem vergit, & a regione quæ duas Syrtes interjacet, pari utrimque intervallo. Sed litore inter duas Syrtes, CCL. M. paſſuum. Ibi civitas Oeensis, Cinyps fluvius ac regio. Oppida: Neapolis, Taphra, Abrotonum, Leptis altera, quæ cognominatur magna. Inde Syrtis major, circuitu DCXXV. aditu autem CCCXII. mill. paſſ. Inde adcolit gens Cisipadum. In intimo sinu fuit ora Lotophagôn, quos quidam Alachroas dixere, ad Philænorum aras: ex arenâ ſunt eæ. Ab his non procul a continente palus vaſta amnem Tritonem nomenque ab eo accipit, Pallantias appellata Callimacho, & citra minorem Syrtim eſſe dicta: a multis verò inter duas Syrtes. Promontorium, quod majorem includit, Borion appellatur. Ultrà Cyrenaica provincia.

Ad hunc finem Africa a fluvio Ampſagâ populos DXVI. habet, qui Romano parent imperio. In his colonias VI. præter jam ſupradictas, Uthinam, Tuburbin. Oppida civium Romanorum XV. ex quibus in mediterraneo dicenda Azuritanum, Abutucenſe, Aborienſe, Canopicum, Chilmanenſe, Simittuenſe, Thunusidenſe, Tuburnicenſe, Tynidrumenſe, Tibigenſe, Ucitana duo, majus & minus: Vagenſe. Oppidum Latinum unum Uſalitanum. Op-

pidum stipendiarium unum, Castris Corneliis. Oppida libera triginta, ex quibus dicenda intus Acolitanum, Acharitanum, Avinense, Abziritanum, Canopitanum, Melzitanum, Materense, Salaphitanum, Tusdritanum, Tiphicense, Tunicense, Theudense, Tagestense, Tigense, Ulusubritanum, Vagense aliud, Visense, Zamense. Ex reliquo numero non civitates tantùm, sed pleræque etiam nationes jure dici possunt, ut Natabudes, Capsitani, Misulani, Sabarbares, Massyli, Nisives, Vamacures, Ethini, Mussini, Marchubii, & tota Gætulia ad flumen Nigrin, qui Africam ab Æthiopiâ dirimit.

V. 5. Cyrenaica, eadem Pentapolitana regio, illustratur Hammonis oraculo, quod a Cyrenis abest CCCC. M. passuum: fonte Solis: urbibus maximè quinque, Berenice, Arsinoe, Ptolemaide, Apolloniâ, ipsâ Cyrene. Berenice in Syrtis extimo cornu est, quondam vocata Hesperidum supradictarum, vagantibus Græciæ fabulis. Nec procul ante oppidum fluvius Lethon, lucus sacer, ubi Hesperidum horti memorantur. Abest a Lepti CCCLXXV. M. pass. Ab eâ Arsinoe, Teuchira vocitata, XLIII. M. passuum. Et deinde Ptolemais, antiquo nomine Barce, XXII. M. passuum. Mox XL. M. pass. promontorium Phycus per Creticum mare excurrit, distans CCCL.

M. passuum a Tænato Laconicæ promontorio. A Cretâ verò ipsâ CCXXV. M. Post id Cyrene, a mari undecim M. passuum. A Phycunte Apolloniam XXIV. mill. pass. Ad Cherronesum LXXXVIII. mill. passuum. Unde Catabathmum CCXVI. mill. passuum. Adcolunt Marmaridæ, a Paraetonii ferme regione ad Syrtin usque majorem porrecti. Post eos Araräuceles, & jam in orâ Syrtis Nasamones, quos antea Mesammones Græci appellavere, ab argumento loci, medios inter arenas sitos. Cyrenaicus ager XV. M. passuum latitudine a litore, arboribus fertilis habetur. Intus eodem spatio frugibus tantùm: mox triginta mill. passuum latitudine, & CCL. mill. passuum longitudine, lasere modò.

Post Nasamones, Asbystæ, & Macæ vivunt. Ultra eos Hammanientes XI. dierum itinere a Syrtibus majoribus ad occidentem, & ipsi quaqua versùs arenis circumdati: puteos tamen haud difficiles binûm ferme cubitorum inveniunt altitudine, ibi restagnantibus Mauritaniæ aquis. Domos sale montibus suis exciso, ceu lapide, construunt. Ab his ad Troglodytas hiberni occasûs plagâ dierum septem iter, cum quibus commercium gemmæ tantùm, quam carbunculum vocamus, ex Æthiopiâ invectæ. Intervenit ad solitudines Africæ, supra minorem Syrtin dictas, versa

Phazania, ubi gentem Phazaniorum, urbesque Alelen & Cillabam subegimus. Item Cydamum e regione Sabratæ. Ab his mons longo spatio in occasum ab ortu tendit, Ater nostris dictus a naturâ adusto similis, aut Solis repercussu accenso. Ultra eum deserta: Matelgæ oppidum Garamantum: itemque Debris, adfuso fonte, a medio die ad mediam noctem aquis ferventibus totidemque horis ad medium diem rigentibus: clarissimumque oppidum Garama caput Garamantum: omnia armis Rom. superata, & a Cornelio Balbo triumphata: uni huic omnium externo curru & Quiritium jure donato: quippe Gadibus genito civitas Romana cum Balbo majore patruo data est. Et hoc mirum, supradicta oppida ab eo capta, auctores nostros prodidisse: ipsum in triumpho, præter Cydamum & Garamam, omnium aliarum gentium urbiumque nomina ac simulacra duxisse, quæ iere hoc ordine. Tabidium oppidum, Niteris natio, Negligemela oppidum, Bubeium natio, vel oppidum, Enipi natio, Thuben oppidum: mons nomine Niger: Nitibrum, Rapsa, oppida: Discera natio, Debris oppidum, flumen Nathabur, Tapsagum oppidum, Nannagi natio, Boin oppidum, Pege oppidum, flumen Dasipari. Mox oppida continua, Baracum, Buluba, Alasi, Balsa, Galla, Ma-

xala, Zizama. Mons Gyri, in quo gemmas nasci titulus præcessit. Ad Garamantas iter inexplicabile adhuc fuit, latronibus gentis ejus puteos (qui sunt non altè fodiendi, si locorum notitia adsit) arenis operientibus. Proximo bello, quod cum Oeensibus gessere initiis Vespasiani imperatoris, compendium viæ quatridui deprehensum est. Hoc iter vocatur Præter caput saxi. Finis Cyrenaicus Catabathmos appellatur oppidum & vallis repentè convexa. Ad eum terminum Cyrenaica. Africa a Syrti minore decies centena LX. M. passuum in longitudine patet: in latitudine, quà cognitum est, DCCC.

VI. 6. Quæ sequitur regio, Mareotis Libya appellatur, Ægypto contermina. Tenent Marmaridæ, Adyrmachidæ: dein Mareotæ. Mensura a Catabathmo ad Parætonium LXXXVI. M. passuum. In eo tractu vicus Apis interest, nobilis religione Ægypti locus. Ab eo Parætonium LXII. M. passuum. Inde Alexandriam CC. millia passuum: latitudo CLXIX. est. Eratosthenes a Cyrenis Alexandriam terrestri itinere DXXV. M. prodidit. Agrippa totius Africæ a mari Atlantico cum inferiore Ægypto $\overline{XXX}$. XL. mill. passuum longitudinem. Polybius & Eratosthenes diligentissimi existimati, ab oceano ad Carthaginem magnam, $\overline{XI}$. mill. passuum: ab eâ

Canopicum Nili proximum ostium, xv. xxviii. fecerunt. Isidorus a Tingi Canopum xxxv. xcix. mill. pass. Artemidorus xl. mill. minùs, quàm Isidorus.

VII. 7. Insulas non ita multas complectuntur hæc maria. Clarissima est Meninx, longitudine xxv. mill. pass. latitudine xxii. ab Eratosthene Lotophagitis appellata. Oppida habet duo, Meningem ab Africæ latere; & altero, Thoar: ipsa a dextro Syrtis minoris promontorio passibus mille quingentis sita. Ab eâ centum mill. passuum contra lævum, Cercina, cum urbe ejusdem nominis liberâ, longa xxv. mill. pass. lata dimidium ejus, ubi plurimùm: at in extremo non plus quinque mill. passuum. Huic perparva, Carthaginem versùs, Cercinitis ponte jungitur. Ab his quinquaginta mill. fere passuum Lopadusa, longa vi. mill. passuum. Mox Gaulos & Galata, cujus terra scorpionem, dirum animal Africæ, necat. Dicuntur & in Clupeâ emori, cujus ex adverso Cosyra cum oppido. At contra Carthaginis sinum duæ Ægimori aræ, scopuli veriùs, quàm insulæ, inter Siciliam maximè & Sardiniam. Auctores sunt, & has quondam habitatas subsedisse.

VIII. 8. Interiori autem ambitu Africæ ad meridiem versùs, superque Gætulos, intervenientibus desertis, primi omnium Li-

byægyptii, deinde Leucæthiopes habitant. Super eos Æthiopum gentes Nigritæ, a quo dictum est flumine: Gymnetes, Pharusii jam oceanum adtingentes, & quos in Mauritaniæ fine diximus, Perorsi. Ab his omnibus vastæ solitudines orientem versùs usque ad Garamantas, Augylasque & Troglodytas: verissimâ opinione eorum, qui desertis Africæ duas Æthiopias superponunt, & ante omnes Homeri, qui bipertitos tradit Æthiopas, ad orientem occasumque versos. Nigri fluvio eadem natura, quæ Nilo: calamum, & papyrum, & easdem gignit animantes, iisdemque temporibus augescit. Oritur inter Tareleos Æthiopas, & Oecalicas. Horum oppidum Mavin quidam solitudinibus imposuerunt, Atlantas juxta eos, Ægipanas semiferos, & Blemmyas, & Gamphasantas, & Satyros, & Himantopodas. Atlantes degeneres sunt humani ritûs, si credimus. Nam neque nominum ullorum inter eos appellatio est, & Solem orientem occidentemque dirâ imprecatione contuentur, ut exitialem ipsis agrisque: neque insomnia visunt qualia reliqui mortales. Troglodytæ specus excavant. Hæ illis domus, victus serpentium carnes, stridorque, non vox: adeò sermonis commercio carent: Garamantes matrimoniorum exsortes, passim cum feminis degunt. Augylæ inferos tan-

tùm colunt. Gamphasantes nudi, prœliorumque expertes, nulli externo congregantur. Blemmyis traduntur capita abesse, ore & oculis pectori adfixis. Satyris, præter figuram, nihil moris humani. Ægipanum, qualis vulgò pingitur, forma. Himantopodes loripedes quidam, quibus serpendo ingredi natura est. Pharusii quondam Persæ, comites fuisse dicuntur Herculis ad Hesperidas tendentis. Nec de Africâ plura quæ memorentur, occurrunt.

IX. 9. Adhæret Asia, quam patere a Canopico ostio ad Ponti ostium Timosthenes XXVI. XXXIX. M. passuum tradidit. Ab ore autem Ponti ad os Mæotis Eratosthenes XVI. XLV. M. passuum. Universam verò cum Ægypto ad Tanain, Artemidorus & Isidorus LXIII. LXXV. M. pass. Maria ejus complura ab accolis traxere nomina: quare simul indicabuntur. Proxima Africæ incolitur Ægyptus, introrsus ad meridiem recedens, donec a tergo prætendantur Æthiopes. Inferiorem ejus partem Nilus, dextrâ lævâque divisus, amplexu suo determinat, Canopico ostio ab Africâ, ab Asiâ Pelusiaco, CLXX. M. pass. intervallo. Quam ob causam inter insulas quidam Ægyptum retulere, ita se findente Nilo, ut triquetram terræ figuram efficiat. Ideo multi Græcæ literæ vocabulo, Delta appellavere Ægyptum. Mensura ab

unitate alvei, unde se primùm findit in latera, ad Canopicum ostium, CXLVI M. ad Pelusiacum CCLVI. M. est. Summa pars contermina Æthiopiæ, Thebais vocatur. Dividitur in præfecturas oppidorum, quas Nomos vocant, Ombiten, Apollopoliten, Hermonthiten, Thiniten, Phaturiten, Coptiten, Tentyriten, Diospoliten, Antæopoliten, Aphroditopoliten, Lycopoliten. Quæ juxta Pelusium est regio, nomos habet, Pharbætiten, Bubastiten, Sethroiten, Taniten. Reliqua autem Arabicum, Hammoniacum tendentem ad Hammonis Jovis oraculum, Oxyrynchiten, Leontopoliten, Athribiten, Cynopoliten, Hermopoliten, Xoiten, Mendesium, Sebennyten, Cabasiten, Latopoliten, Heliopoliten, Prosopiten, Panopoliten, Busiriten, Onuphiten, Saiten, Ptenethu, Phthemphu, Naucratiten, Meteliten, Gynæcopoliten, Menelaiten, Alexandriæ regione. Item Libyæ Mareotis: Heracleopolites est in insulâ Nili, longâ passuum quinquaginta M. in quâ & oppidum Herculis appellatum. Arsinoitæ duo sunt: hi & Memphites, usque ad summum Delta perveniunt. Cui sunt contermini ex Africâ duo Oasitæ. Quidam ex his aliqua nomina permutant, & substituunt alios nomos, ut Heroopoliten, Crocodilopoliten. Inter Arsinoiten autem ac Memphiten lacus fuit,

circuitu CCL. M. passuum: aut, ut Mucianus tradit, CCCCL. M. & altitudinis quinquaginta passuum, manu factus: a rege, qui fecerat, Mœridis appellatus. Inde LXII. M. passuum, abest Memphis, quondam arx Ægypti regum: unde ad Hammonis oraculum XII. dierum iter est. Ad scissuram autem Nili, quod appellavimus Delta, XV. M. passuum.

X. Nilus incertis ortus fontibus, it per deserta & ardentia: & immenso longitudinis spatio ambulans, famâque tantùm inermi quæsitu cognitus, sine bellis, quæ ceteras omnes terras invenere. Originem (ut Juba rex potuit exquirere) in monte inferioris Mauritaniæ, non procul oceano habet, lacu protinus stagnante, quem vocant Nilidem. Ibi pisces reperiuntur alabetæ, coracini, siluri. Crocodilus quoque inde ob argumentum hoc Cæsareæ in Iseo dicatus ab eo spectatur hodie. Præterea observatum est, prout in Mauritaniâ nives imbresve satiaverint, ita Nilum increscere. Ex hoc lacu profusus indignatur fluere per arenosa & squalentia, conditque se aliquot dierum itinere. Mox alio lacu majore, in Cæsariensis Mauritaniæ gente Massæsylûm erumpit, & hominum cœtus veluti circumspicit, iisdem animalium argumentis: iterum arenis receptus conditur rursus XX. dierum desertis

ad proximos Æthiopas: atque ubi iterum senserit hominem, prosilit, fonte (ut verisimile est) illo, quem Nigrin vocavere. Inde Africam ab Æthiopiâ dispescens, etiamsi non protinus populis, feris tamen & belluis frequens, silvarumque opifex, medios Æthiopas secat, cognominatus Astapus, quod illarum gentium linguâ significat aquam e tenebris profluentem. Insulas ita innumeras spargit, quasdamque tam vastæ magnitudinis, ut quamquam rapidâ celeritate, tamen dierum quinque cursu non breviore transvolet: circa clarissimam earum Meroen, Astabores lævo alveo dictus, hoc est, ramus aquæ venientis e tenebris: dextro verò Astusapes, quod latentis significationem adjicit: nec antè Nilus, quàm se totum aquis concordibus rursus junxit: Sic quoque etiamnum Siris, ut antè, nominatus per aliquot millia, & in totum Homero Ægyptus, aliisque Triton: subinde insulis impactus, totidem incitatus irritamentis: postremò inclusus montibus, nec aliunde torrentior, vectus aquis properantibus ad locum Æthiopum, qui Catadupi vocantur, novissimo catarracte inter occursantes scopulos non fluere immenso fragore creditur, sed ruere. Postea lenis & confractis aquis, domitâque violentiâ, aliquid & spatio fessus, multis quamvis faucibus in Ægyp-

tium mare se evomit. Certis tamen diebus auctu magno per totam ſpatiatus Ægyptum, fecundus innatat terræ.

Cauſas hujus incrementi varias prodidere: ſed maximè probabiles, Etesiarum eo tempore ex adverſo flantium repercuſſum, ultrà in ora acto mari: aut imbres Æthiopiæ æſtivos, iiſdem Etesiis nubila illò ferentibus e reliquo orbe. Timæus mathematicus occultam protulit rationem: Phialam appellari fontem ejus, mergique in cuniculos ipſum amnem, vapore anhelantem fumidis cautibus ubi conditur. Verùm Sole per eos dies cominus facto, extrahi ardoris vi, & ſuſpenſum abundare, ac ne devoretur, abſcondi. Id evenire a Canis ortu, per introitum Solis in Leonem, contra perpendiculum fontis sidere ſtante, cùm in eo tractu abſumantur umbræ. Pleriſque e diverſo opinatis largiorem fluere, ad ſeptemtrionem Sole diſcedente, quod in Cancro & Leone evenit, ideoque tunc minùs siccari. Rurſus in Capricornum & auſtrinum polum reverſo ſorberi: & ob id parciùs fluere. Sed Timæo si quis extrahi poſſe credat, umbrarum defectus iis diebus & locis sine fine adeſt.

Incipit creſcere Lunâ novâ, quæcumque poſt ſolſtitium eſt, ſensim modicéque Cancrum Sole tranſeunte, abundantissimè

autem Leonem. Et residit in Virgine, iisdem, quibus adcrevit, modis. In totum autem revocatur intra ripas in Librâ, ut tradit Herodotus, centesimo die. Cùm crescit, reges aut præfectos navigare eò, nefas judicatum est. Auctûs per puteos mensuræ notis deprehenduntur. Justum incrementum est cubitorum XVI. Minores aquæ non omnia rigant: ampliores detinent, tardiùs recedendo. Hæ serendi tempora absumunt solo madente: illæ non dant sitiente. Utrumque reputat provincia. In duodecim cubitis famem sentit, in tredecim etiamnum esurit: quatuordecim cubita hilaritatem adferunt: quindecim securitatem: sedecim delicias. Maximum incrementum ad hoc ævi fuit cubitorum decem & octo, Claudio principe: minimum quinque, Pharsalico bello, veluti necem Magni prodigio quodam flumine aversante. Cùm stetere aquæ, apertis molibus admittuntur. Ut quæque liberata est terra, seritur. Idem amnis unus omnium nullas exspirat auras.

Ditionis Ægypti esse incipit a fine Æthiopiæ Syene: ita vocatur peninsula mille passuum ambitu, in quâ Castra sunt, latere Arabiæ: & ex adverso insula IV. Philæ, DC. M. passuum a Nili fissurâ, unde appellari diximus Delta. Hoc spatium edidit Artemidorus, & in eo CCL. oppida fuisse,

fuisse. Juba CCCC. M. passuum. Aristocreon ab Elephantide ad mare DCCL. M. pass. Elephantis insula intra novissimum catarracten IV. M. passuum, & supra Syenen XVI. M. habitatur, navigationis Ægyptiæ finis, ab Alexandriâ DLXXX. M. pass. In tantum erravere suprascripti. Ibi Æthiopicæ conveniunt naves. Namque eas plicatiles humeris transferunt, quoties ad catarractas ventum est.

XI. Ægyptus super ceteram antiquitatis gloriam XX. M. urbium sibi Amase regnante habitata præfert: nunc quoque multis, etiamsi ignobilibus, frequens. Celebratur tamen Apollinis: mox Leucotheæ: Diospolis magna, eadem Thebe portarum centum nobilis famâ: Coptos Indicarum Arabicarumque mercium Nilo proximum emporium. Mox Veneris oppidum, & iterum Jovis, ac Tentyris: infra quod Abydus, Memnonis regia, & Osiris templo inclytum, VII. M. D. passuum in Libyam remotum a flumine. Dein Ptolemais, & Panopolis, ac Veneris iterum. Et in Libyco Lycon, ubi montes finiunt Thebaidem. Ab iis oppida Mercurii, Alabastrôn, Canum, & suprà dictum Herculis. Deinde Arsinoe, & jam dicta Memphis: inter quam & Arsinoiten nomon, in Libyco, turres, quæ pyramides vocantur: Labyrinthus in Mœridis lacu nullo

addito ligno exædificatus : & oppidum Crialon. Unum præterea intus & Arabiæ conterminum claritatis magnæ, Solis oppidum.

10. Sed jure laudetur in litore Ægyptii maris Alexandria, a Magno Alexandro condita, in Africæ parte, ab ostio Canopico XII. mill. passuum juxta Mareotim lacum, qui locus antea Rhacotes nominabatur. Metatus est eam Dinochares architectus pluribus modis memorabili ingenio, XV. M. passuum laxitate insessâ, ad effigiem Macedonicæ chlamydis orbe gyrato laciniosam, dextrâ lævâque anguloso procursu : jam tum tamen quintâ sitûs parte regiæ dicatâ.

Mareotis lacus a meridianâ urbis parte, euripo e Canopico ostio mittitur mediterraneo commercio, insulas quoque plures amplexus, triginta mill. passuum trajectu, CL. ambitu, ut tradit Claudius Cæsar. Alii schœnos in longitudinem patere XL. faciunt, schœnumque stadia triginta : ita fieri longitudinis CL. mill. pass. tantumdem & latitudinis.

Sunt in honore & intra decursus Nili multa oppida, præcipuè quæ nomina dedêre ostiis, non omnibus, (XII. enim reperiuntur, superque quatuor, quæ ipsi falsa ora appellant) sed celeberrimis septem, proximo Alexandriæ Canopico, deinde

Bolbitino, Sebennytico, Phatnitico, Mendesico, Tanitico, ultimoque Pelusiaco. Præterea Butos, Pharbæthos, Leontopolis, Athribis, Isidis oppidum, Busiris, Cynopolis, Aphrodites, Sais, Naucratis: unde ostium quidam Naucratiticum nominant, quod alii Heracleoticum, Canopico, cui proximum est, præferentes.

XII. 11. Ultra Pelusiacum Arabia est, ad Rubrum mare pertinens, & odoriferam illam, ac divitem & beatæ cognomine inclytam. Hæc Catabanum & Esbonitarum, & Scenitarum Arabum vocatur, sterilis, præterquam ubi Syriæ confinia attingit, nec nisi Casio monte nobilis. His Arabes junguntur, ab oriente Canchlei, a meridie Cedrei, qui deinde ambo Nabatæis. Heroopoliticus vocatur, alterque Ælaniticus sinus Rubri maris in Ægyptum vergentis, CL. mill. pass. intervallo inter duo oppida, Ælana, & in nostro mari Gazam. Agrippa a Pelusio Arsinoen Rubri maris oppidum, per deserta CXXV. M. passuum tradit: tam parvo distat ibi tanta rerum naturæ diversitas.

XIII. 12. Juxtà Syria litus occupat, quondam terrarum maxima, & pluribus distincta nominibus. Namque Palæstina vocabatur, quà contingit Arabas, & Judæa, & Cœle, dein Phœnice: & quà recedit

intus, Damascena: ac magis etiamnum meridiana, Babylonia. Et eadem Mesopotamia inter Euphratem, & Tigrin: quáque transit Taurum, Sophene: citrà verò etiam Commagene. Et ultra Armeniam, Adiabene, Assyria antè dicta: & ubi Ciliciam adtingit, Antiochia. Longitudo ejus inter Ciliciam & Arabiam, CCCCLXX. M. passuum est. Latitudo a Seleuciâ Pieriâ, ad oppidum in Euphrate Zeugma, CLXXV. M. passuum. Qui subtiliùs dividunt, circumfundi Syriâ Phœnicen volunt: & esse oram maritimam Syriæ: cujus pars sit Idumæa & Judæa; deinde Phœnice, deinde Syria. Id quod præjacet mare totum, Phœnicium appellatur. Ipsa gens Phœnicum in magnâ gloriâ literarum inventionis, & siderum, navaliumque ac bellicarum artium.

XIV. A Pelusio Chabriæ castra, Casius mons, delubrum Jovis Casii, tumulus Magni Pompeii. Ostracine Arabia finitur, a Pelusio LXV. mill. passuum.

13. Mox Idumæa incipit, & Palæstina, ab emersu Sirbonis lacûs, quem quidam CL. M. passuum circuitu tradidere: Herodotus Casio monti adplicuit: nunc est palus modica. Oppida: Rhinocolura, & intus Raphea: Gaza, & intus Anthedon: mons Argaris. Regio per oram Samaria. Oppidum Ascalo liberum, Azotus: Jam-

neæ duæ, altera intus. Joppe Phœnicum, antiquior terrarum inundatione, ut ferunt. Insidet collem præjacente ſaxo, in quo vinculorum Andromedæ veſtigia oſtendunt. Colitur illic fabulosa Ceto. Inde Apollonia: Stratonis turris, eadem Cæſarea, ab Herode rege condita: nunc colonia prima Flavia, a Veſpasiano imperatore deducta: Finis Palæſtines centum octoginta novem millibus paſſuum, a confinio Arabiæ: deinde Phœnice. Intus autem Samariæ oppida: Neapolis, quod antea Mamortha dicebatur: Sebaſte in monte, & altiore Gamala.

XV. 14. Supra Idumæam & Samariam Judæa longè latéque funditur. Pars ejus Syriæ juncta, Galilæa vocatur: Arabiæ verò & Ægypto proxima Peræa, aſperis diſperſa montibus, & a ceteris Judæis Jordane amne diſcrèta. Reliqua Judæa dividitur in toparchias decem, quo dicemus ordine: Hiericuntem palmetis consitam, fontibus irriguam: Emmaum, Lyddam, Joppicam, Acrabatenam, Gophniticam, Thamniticam, Bethleptephenen, Orinen, in quâ fuere Hieroſolyma, longè clarissima urbium orientis, non Judææ modò: Herodium cum oppido illuſtri ejuſdem nominis.

15. Jordanis amnis oritur e fonte Paneade, qui cognomen dedit Cæſareæ, de

quâ dicemus: amnis amœnus, & quatenus locorum situs patitur, ambitiosus, accolisque se præbens, velut invitus Asphaltiten lacum dirum naturâ petit, a quo postremò ebibitur, aquasque laudatas perdit pestilentibus mixtas. Ergo ubi prima convallium fuit occasio, in lacum se fundit, quem plures Genesaram vocant, XVI. mill. passuum longitudinis, VI. mill. latitudinis, amœnis circumseptum oppidis: ab oriente, Juliade, & Hippo: a meridie, Taricheâ, quo nomine aliqui & lacum appellant: ab occidente Tiberiade, aquis calidis salubri.

16. Asphaltites nihil præter bitumen gignit: unde & nomen. Nullum corpus animalium recipit: tauri cameliqué fluitant. Inde fama, nihil in eo mergi. Longitudine excedit centum M. passuum, latitudine maximâ XXV. implet, minimâ sex. Prospicit eum ab oriente Arabia Nomadum, a meridie Machærus, secunda quondam arx Judææ, ab Hierosolymis. Eodem latere est calidus fons medicæ salubritatis Callirrhoe, aquarum gloriam ipso nomine præferens.

17. Ab occidente litora Esseni fugiunt, usque quà nocent: gens sola, & in toto orbe præter ceteras mira, sine ullâ feminâ, omni Venere abdicatâ, sine pecuniâ, socia palmarum. In diem ex æquo con-

venarum turba renaſcitur, largè frequentantibus, quos vitâ feſſos ad mores eorum fortunæ fluctus agitat. Ita per ſæculorum millia (incredibile dictu) gens æterna eſt, in quâ nemo naſcitur. Tam fecunda illis aliorum vitæ pœnitentia eſt. Infra hos Engadda oppidum fuit, ſecundum ab Hieroſolymis fertilitate, palmetorumque nemoribus: nunc alterum buſtum. Inde Maſada caſtellum in rupe, & ipſum haud procul Aſphaltite. Et hactenus Judæa eſt.

XVI. 18. Jungitur ei latere Syriæ Decapolitana regio, a numero oppidorum, in quo non omnes eadem obſervant. Plurimi tamen Damaſcum ex epoto riguis amne Chryſorrhoâ fertilem: Philadelphiam, Rhaphanam, omnia in Arabiam recedentia. Scythopolin, (antea Nyſam, a Libero patre, ſepultâ nutrice ibi,) Scythis deductis. Gadara, Hieromiace præfluente, & jam dictum Hippon: Dion, Pellam aquis divitem, Galaſam, Canatham. Intercurſant cinguntque has urbes tetrarchiæ, regionum inſtar singulæ, & in regna contribuuntur, Trachonitis, Paneas, in quâ Cæſarea cum ſupradicto fonte: Abila, Arca, Ampeloeſſa, Gabe.

XVII. 19. Hinc redeundum eſt ad oram, atque Phœnicen. Fuit oppidum Crocodilôn, eſt flumen: memoria urbium, Dorôn, Sycaminôn. Promontorium Carmelum, &

in monte oppidum, eodem nomine, quondam Ecbatana dictum. Juxtà Getta, Jebba: rivus Pagida, sive Belus, vitri fertiles arenas parvo litori miscens. Ipse e palude Cendeviâ a radicibus Carmeli profluit. Juxtà colonia Claudii Cæsaris Ptolemais, quæ quondam Ace. Oppidum Ecdippa. Promontorium Album. Tyrus quondam insula, præalto mari septingentis passibus divisa, nunc verò Alexandri oppugnantis operibus continens, olim partu clara, urbibus genitis, Lepti, Uticâ, & illâ Romani imperii æmulâ, terrarum orbis avidâ, Carthagine: etiam Gadibus extra orbem conditis. Nunc omnis ejus nobilitas conchylio atque purpurâ constat. Circuitus XIX. mill. passuum est, intrà Palætyro inclusâ. Oppidum ipsum XXII. stadia obtinet. Inde, Sarepta, & Ornithôn oppida: & Sidon artifex vitri, Thebarùmque Bœotiarum parens.

20. A Tergo ejus mons Libanus orsus, mille quingentis stadiis Simyram usque porrigitur, quà Cœle Syria cognominatur. Huic par, interjacente valle, mons adversus Antilibanus obtenditur, quondam muro conjunctus. Post eum introrsus, Decapolitana regio est, prædictæque cum eâ tetrarchiæ, & Palæstinæ tota laxitas. At in orâ etiamnum subjectâ Libano, fluvius Magoras; Berytus colonia, quæ Felix Ju-

sia appellatur. Leontos oppidum: flumen Lycos: Palæbyblos: flumen Adonis. Oppida: Byblos, Botrys, Gigarta, Trieris, Calamos: Tripolis, quam Tyrii & Sidonii & Aradii obtinent. Orthosia, Eleutheros flumen. Oppida: Simyra, Marathos, contraque Arados septem stadiorum oppidum & insula, ducentos passus a continente distans. Regio in quâ supradicti desinunt montes, & interjacentibus campis, Bargylus mons incipit.

XVIII. Hinc rursus Syria, desinente Phœnice. Oppida: Carne, Balanea, Paltos, Gabale: promontorium, in quo Laodicea libera, Diospolis, Heraclea, Charadrus, Posidium.

21. Deinde promontorium Syriæ Antiochiæ. Intus ipsa Antiochia libera, Epidaphnes cognominata, Oronte amne dividitur: In promontorio autem Seleucia libera, Pieria appellata.

22. Super eam mons eodem, quo alius, nomine, Casius. Cujus excelsa altitudo quartâ vigiliâ orientem per tenebras Solem aspicit: brevi circumactu corporis, diem noctemque pariter ostendens. Ambitus ad cacumen XIX. M. pass. est: altitudo per directum, IV. At in orâ amnis Orontes, natus inter Libanum & Antilibanum juxta Heliopolin. Oppidum Rhossos: & a tergo Portæ, quæ Syriæ appel-

lantur, intervallo Rhosiorum montium & Tauri. In orâ oppidum Myriandros: mons Amanus, in quo oppidum Bomitæ. Ipse ab Syris Ciliciam separat.

XIX. Nunc interiora dicantur. Cœle habet Apamiam, Marsyâ amne divisam a Nazerinorum tetrarchiâ: Bambycen, quæ alio nomine Hierapolis vocatur, Syris verò Magog (Ibi prodigiosa Atargatis, Græcis autem Derceto dicta, colitur.): Chalcidem cognominatam ad Belum, unde regio Chalcidene fertilissima Syriæ. Et inde Cyrrhestice Cyrrhum: Gazatas, Gindarenos, Gabenos: tetrarchias duas, quæ Granucomatæ vocantur, Emesenos, Hylatas, Ituræorum gentem, & qui ex iis Bætarreni vocantur: Mariamitanos: tetrarchiam, quæ Mammisea appellatur: Paradisum, Pagras, Pinaritas, Seleucias præter jam dictam duas, quæ ad Euphraten, & quæ ad Belum vocantur, Cardytenses. Reliqua autem Syria habet, (exceptis quæ cum Euphrate dicentur,) Arethusios, Berœenses, Epiphaneenses. Ad orientem Laodicenos, qui ad Libanum cognominantur, Leucadios, Larissæos, præter tetrarchias in regna descriptas barbaris nominibus XVII.

XX. 24. Et de Euphrate hoc in loco dixisse aptissimum fuerit. Oritur in præfecturâ Armeniæ majoris Caranitide, ut

prodidere ex iis, qui proximè viderant, Domitius Corbulo, in monte Abâ: Licinius Mucianus sub radicibus montis, quem Capoten appellant, supra Zimaram, XII. M. pass. initio Pyxurates nominatus. Fluit Derxenem primùm, mox Anaiticam, Armeniæ regiones a Cappadociâ excludens. Dascusa abest a Zimarâ, LXXV. M. pass. Inde navigatur Pastonam, quinquaginta M. passuum. Melitenen Cappadociæ, XXIV. mill. passuum. Elegiam Armeniæ decem mill. passuum, acceptis fluminibus Lyco, Arsaniâ, Arsano. Apud Elegiam occurrit ei Taurus mons: nec resistit, quamquam XII. mill. pass. latitudine prævalens. Omiram vocant irrumpentem: mox ubi perfregit, Euphraten: tum quoque saxosum ac violentum. Arabiam inde lævâ, Oreôn dictam regionem, trischœnâ mensurâ, dextrâque Commagenem disterminat, pontis tamen, etiam ubi Taurum expugnat, patiens. Apud Claudiopolim Cappadociæ, cursum ad occasum Solis agit. Primum hunc illi in pugnâ Taurus aufert: victusque & abscissus sibimet, alio modo vincit, ac fractum expellit in meridiem. Ita naturæ dimicatio illa æquatur, hoc eunte quò vult, illo prohibente ire quà velit. A catarractis iterum navigatur; XL. M. passuum inde Commagenes caput Samosata.

XXI. Arabia suprà dicta, habet oppida: Edessam, quæ quondam Antiochia dicebatur, Callirhoen a fonte nominatam: Carrhas clade Crassi nobiles. Jungitur præfectura Mesopotamiæ, originem ab Assyriis trahens, in quâ Anthemusia & Nicephorium oppida. Mox Arabes, qui Prætavi vocantur: horum caput Singara. A Samosatis autem, latere Syriæ, Marsyas amnis influit. Cingilla Commagenen finit, Imme civitas incipit. Oppida adluuntur Epiphania & Antiochia, quæ ad Euphraten vocantur. Item Zeugma, LXXII. millibus passuum a Samosatis, transitu Euphratis nobile. Ex adverso Apamiam Seleucus, idem utriusque conditor, ponte junxerat. Qui cohærent Mesopotamiæ, Rhoali vocantur. At in Syriâ oppida, Europum, Thapsacum quondam, nunc Amphipolis. Arabes Scenitæ. Ita fertur usque Uram locum, in quo conversus ad orientem relinquit Syriæ Palmyrenas solitudines, quæ usque ad Petram urbem, & regionem Arabiæ felicis appellatæ, pertinent.

25. Palmyra urbs nobilis situ, divitiis soli, & aquis amœnis, vasto undique ambitu arenis includit agros, ac velut terris exempta a rerum naturâ, privatâ sorte inter duo imperia summa, Romanorum Parthorumque, & prima in discordiâ sem-

per utrimque cura. Abest a Seleuciâ Parthorum, quæ vocatur ad Tigrin, CCCXXXVII. mill. passuum: a proximo verò Syriæ litore, CCIII. millibus: & a Damasco viginti septem propiùs.

26. Infra Palmyræ solitudines, Stelendena regio est, dictæque jam Hierapolis, ac Berœa, & Chalcis. Ultra Palmyram quoque ex solitudinibus iis aliquid obtinet Emesa: item Elatium, dimidio propior Petræ, quàm Damascus. A Surâ autem proximè est Philiscum, oppidum Parthorum ad Euphratem. Ab eo Seleuciam dierum decèm navigatio, totidemque fere Babylonem. Scinditur Euphrates a Zeugmate DLXXXXIV. millibus passuum circa vicum Massicen: Et parte lævâ in Mesopotamiam vadit per ipsam Seleuciam, circa eam præfluenti infusus Tigri. Dexteriore autem alveo Babylonem, quondam Chaldææ caput petit, mediamque permeans, item quam Otrin vocant, distrahitur in paludes. Increscit autem & ipse Nili modo statis diebus, paulum differens, ac Mesopotamiam inundat, Sole obtinente vicesimam partem Cancri: minui incipit in Virgine, & Leone transgresso. In totum verò remeat in vicesimâ nonâ parte Virginis.

XXII. 27. Sed redeamus ad oram Syriæ, cui proxima est Cilicia. Flumen Dia-

phanes, mons Crocodilus, portæ Amani montis. Flumina: Andricus, Pinarus, Lycus: sinus Issicus. Oppidum Issos, inde Alexandria: flumen Chlorus, oppidum Ægæ liberum, amnis Pyramus, portæ Ciliciæ: oppida, Mallos, Magarsos, & intus Tarsos. Campi Aleii: oppida Cassipolis, Mopsos liberum, Pyramo impositum: Thynos, Zephyrium, Anchiale. Amnes: Saros, Cydnus Tarsum liberam urbem procul a mari secans: Regio Celenderitis cum oppido. Locus Nympheum, Solœ Cilicii, nunc Pompeiopolis: Adana, Cibyra, Pinara, Pedalie, Ale, Selinus, Arsinoe, Iotape, Doron. Juxtaque mare Corycos, eodem nomine oppidum, & portus, & specus. Mox flumen Calycadnus. Promontorium Sarpedon. Oppida: Holmœ, Myle. Promontorium & oppidum Veneris, a quo proximè Cyprus insula. Sed in continenti oppida, Myanda, Anemurium, Coracesium, finisque antiquus Giliciæ Melas amnis. Intus autem dicendi Anazarbeni, qui nunc Cæsarea: Augusta, Castabala, Epiphania, quæ antea Œniandos, Eleusa, Iconium: Seleucia supra amnem Calycadnum, Tracheotis cognomine, a mari relata, ubi vocabatur Holmia. Præterea intus flumina, Liparis, Bombos, Paradisus. Mons Imbarus.

XXIII. Ciliciæ Pamphyliam omnes jun-

xere, neglectâ gente Isauricâ. Oppida ejus intus, Isaura, Clibanus, Lalasis: decurrit autem ad mare Anemurii regione suprà dicti. Simili modo omnibus, qui eadem composuere, ignorata est contermina illi gens Homonadum, quorum intus oppidum Homona. Cetera castella XLIV. inter asperas convalles latent.

XXIV. Insident verticem Pisidæ, quondam Solymi appellati, quorum colonia Cæsarea, eadem, Antiochia. Oppida: Oroanda, Sagalessos.

XXV. Hos includit Lycaonia in Asiaticam jurisdictionem versa, cum quâ conveniunt Philomelienses, Tymbriani, Leucolithi, Pelteni, Tyrienses. Datur & tetrarchia ex Lycaoniâ, quâ parte Galatiæ contermina est, civitatum XIV. urbe celeberrimâ Iconio. Ipsius Lycaoniæ celebrantur Thebasa in Tauro: Hyde in confinio Galatiæ atque Cappadociæ. A latere autem ejus super Pamphyliam veniunt Thracum soboles, Milyæ, quorum Arycanda oppidum.

XXVI. Pamphylia, antè Mopsopia appellata. Mare Pamphylium Cilicio jungitur. Oppida ejus: Side, & in monte Aspendum, Pletenissum, Perga. Promontorium Leucolla. Mons Sardemisus: Amnes: Eurymedon juxta Aspendum fluens: Catarractes, juxta quem Lyrnessus &

Olbia, ultimaque ejus oræ Phaselis.

XXVII. Junctum ei mare Lycium est, gensque Lycia, unde vastum sinum Taurus mons, ab Eois veniens litoribus, Chelidonio promontorio disterminat. Immensus ipse, & innumerarum gentium arbiter, dextro latere septemtrionalis, ubi primùm ab Indico mari exsurgit, lævo meridianus, & ad occasum tendens: mediamque distrahens Asiam, nisi opprimenti terras occurrerent maria. Resilit ergo a septemtrione: flexusque immensum iter quærit, velut de industriâ rerum naturâ subinde æquora opponente, hinc Phœnicium, hinc Ponticum, illinc Caspium & Hyrcanium, contráque Mæoticum lacum. Torquetur itaque collisus inter hæc claustra, & tamen victor, flexuosus evadit usque ad cognata Riphæorum montium juga, numerosis nominibus & novis, quacumque incedit, insignis: Imaus primâ parte dictus, mox Emodus, Paropamisus, Circius, Chambades, Paryadres, Choatras, Oreges, Oroandes, Niphates, Taurus: atque ubi se quoque exsuperat, Caucasus: ubi brachia emittit, subinde tentanti maria similis, Sarpedon, Coracesius, Cragus, iterumque Taurus: etiam ubi dehiscit, seque populis aperit, portarum tamen nomine unitatem sibi vindicans, quæ alibi Armeniæ, alibi Caspiæ, alibi Ciliciæ

vocantur. Quin etiam confractus, effugiens quoque maria, plurimis se gentium nominibus hinc & illinc implet: a dextrâ Hyrcanius, Caspius: a lævâ Paryadres, Moschicus, Amazonicus, Coraxicus, Scythicus appellatus. In universum verò Græcè Ceraunius.

XXVIII. In Lyciâ igitur, a promontorio ejus oppidum Simena, mons Chimæra noctibus flagrans, Hephæstium civitas, & ipsa sæpe flagrantibus jugis: Oppidum Olympus ibi fuit: nunc sunt montana, Gagæ, Corydalla, Rhodiopolis. Juxta mare, Limyra cum amne, in quem Arycandus influit: & mons Massycites: Andriaca civitas, Myra. Oppida: Apyre, & Antiphellos, quæ quondam Habessus: atque in recessu Phellus. Deinde Pyrrha, itemque Xanthus a mari XV. M. passuum, flumenque eodem nomine. Deinde Patara, quæ priùs Sataros: & in monte, Sidyma. Promontorium Cragus. Ultrà, par sinus priori: Ibi Pinara, & quæ Lyciam finit Telmessus. Lycia quondam LXX. oppida habuit, nunc XXXVI. habet. Ex his celeberrima, præter suprà dicta, Canas, Candyba, ubi laudatur Oenium nemus, Podalia, Choma præfluente Adesâ: Cyaneæ, Ascandalis, Amelas, Noscopium, Tlos, Telandrus. Comprehendit in mediterraneis Cabaliam, cujus tres urbes, Oe-

[illegible] Balbura. A Telmesso A- [illegible], & quæ [illegible] in duas eam par- [illegible] ab orien- [illegible] ab occidente Æ- [illegible] Ægyptio, a sep- [illegible] longitudi- [illegible] latitudinem [illegible] determinavit [illegible] ab occiden- [illegible]: a sep- [illegible] a meridie, [illegible] xxxv. mill. [illegible]

[illegible] est, mox [illegible] sede Do- [illegible] usque la- [illegible] Peda- [illegible] Telmes- [illegible]

[illegible] ju- [illegible] fluvios, [illegible] Oppidum [illegible] Portus [illegible] Locus [illegible], La- [illegible] promontorium [illegible] Sinus Schœ- [illegible] fuit A- [illegible] Est in

promontorio Gnidos libera, Triopia, dein Peguſa & Stadia appellata. Ab eâ Doris incipit.

Sed priùs terga, & mediterraneas juriſdictiones indicaſſe conveniat. Una appellatur Cibyratica. Ipſum oppidum Phrygiæ eſt. Conveniunt eò XXV. civitates, celeberrimâ urbe Laodiceâ.

29. Impoſita eſt Lyco flumini, latera adluentibus Aſopo & Capro, appellata primò Dioſpolis, dein Rhoas. Reliqui in eo conventu, quos nominare non pigeat, Hydrelitæ, Themiſones, Hierapolitæ. Alter conventus a Synnadâ accipit nomen. Conveniunt Lycaones, Appiani, Eucarpeni, Dorylæi, Midæi, Julienſes, & reliqui ignobiles populi XV. Tertius Apamiam vadit, antè appellatam Celænas, dein Ciboton. Sita eſt in radice montis Signiæ, circumfuſa Marſyâ, Obrimâ, Orgâ, fluminibus in Mæandrum cadentibus. Marſyas ibi redditur, ortus, ac paulo mox conditus, ubi certavit tibiarum cantu cum Apolline, Aulocrenis: ita vocatur convallis decem mill. paſſuum ab Apamiâ, Phrygiam petentibus. Ex hoc conventu deceat nominare Metropolitas, Dionyſopolitas, Euphorbenos, Acmonenſes, Peltenos, Silbianos. Reliqui ignobiles IX.

Doridis in ſinu, Leucopolis, Hamaxi-

lantur, intervallo Rhosiorum montium & Tauri. In orâ oppidum Myriandros: mons Amanus, in quo oppidum Bomitæ. Ipse ab Syris Ciliciam separat.

XIX. Nunc interiora dicantur. Cœle habet Apamiam, Marsyâ amne divisam a Nazerinorum tetrarchiâ: Bambycen, quæ alio nomine Hierapolis vocatur, Syris verò Magog (Ibi prodigiosa Atargatis, Græcis autem Derceto dicta, colitur.): Chalcidem cognominatam ad Belum, unde regio Chalcidene fertilissima Syriæ. Et inde Cyrrheftice Cyrrhum: Gazatas, Gindarenos, Gabenos: tetrarchias duas, quæ Granucomatæ vocantur, Emesenos, Hylatas, Ituræorum gentem, & qui ex iis Bætarreni vocantur: Mariamitanos: tetrarchiam, quæ Mammisea appellatur: Paradisum, Pagras, Pinaritas, Seleucias præter jam dictam duas, quæ ad Euphraten, & quæ ad Belum vocantur, Cardytenses. Reliqua autem Syria habet, (exceptis quæ cum Euphrate dicentur,) Arethusios, Berœenses, Epiphaneenses. Ad orientem Laodicenos, qui ad Libanum cognominantur, Leucadios, Larissæos, præter tetrarchias in regna descriptas barbaris nominibus XVII.

XX. 24. Et de Euphrate hoc in loco dixisse aptissimum fuerit. Oritur in præfecturâ Armeniæ majoris Caranitide, ut

prodidere ex iis, qui proximè viderant, Domitius Corbulo, in monte Abâ: Licinius Mucianus sub radicibus montis, quem Capoten appellant, supra Zimaram, XII. M. pass. initio Pyxurates nominatus. Fluit Derxenem primùm, mox Anaiticam, Armeniæ regiones a Cappadociâ excludens. Dascusa abest a Zimarâ, LXXV. M. pass. Inde navigatur Pastonam, quinquaginta M. passuum. Melitenen Cappadociæ, XXIV. mill. passuum. Elegiam Armeniæ decem mill. passuum, acceptis fluminibus Lyco, Arsaniâ, Arsano. Apud Elegiam occurrit ei Taurus mons: nec resistit, quamquam XII. mill. pass. latitudine prævalens. Omiram vocant irrumpentem: mox ubi perfregit, Euphraten: tum quoque saxosum ac violentum. Arabiam inde lævâ, Oreôn dictam regionem, trischœnâ mensurâ, dextrâque Commagenem distermiNat, pontis tamen, etiam ubi Taurum expugnat, patiens. Apud Claudiopolim Cappadociæ, cursum ad occasum Solis agit. Primum hunc illi in pugnâ Taurus aufert: victusque & abscissus sibimet, alio modo vincit, ac fractum expellit in meridiem. Ita naturæ dimicatio illa æquatur, hoc eunte quò vult, illo prohibente ire quà velit. A catarractis iterum navigatur; XL. M. passuum inde Commagenes caput Samosata.

XXI. Arabia suprà dicta, habet oppida: Edessam, quæ quondam Antiochia dicebatur, Callirhoen a fonte nominatam: Carrhas clade Crassi nobiles. Jungitur præfectura Mesopotamiæ, originem ab Assyriis trahens, in quâ Anthemusia & Nicephorium oppida. Mox Arabes, qui Prætavi vocantur: horum caput Singara. A Samosatis autem, latere Syriæ, Marsyas amnis influit. Cingilla Commagenen finit, Imme civitas incipit. Oppida adluuntur Epiphania & Antiochia, quæ ad Euphraten vocantur. Item Zeugma, LXXII. millibus passuum a Samosatis, transitu Euphratis nobile. Ex adverso Apamiam Seleucus, idem utriusque conditor, ponte junxerat. Qui cohærent Mesopotamiæ, Rhoali vocantur. At in Syriâ oppida, Europum, Thapsacum quondam, nunc Amphipolis. Arabes Scenitæ. Ita fertur usque Uram locum, in quo conversus ad orientem relinquit Syriæ Palmyrenas solitudines, quæ usque ad Petram urbem, & regionem Arabiæ felicis appellatæ, pertinent.

25. Palmyra urbs nobilis situ, divitiis soli, & aquis amœnis, vasto undique ambitu arenis includit agros, ac velut terris exempta a rerum naturâ, privatâ sorte inter duo imperia summa, Romanorum Parthorumque, & prima in discordiâ sem-

per utrimque cura. Abest a Seleuciâ Parthorum, quæ vocatur ad Tigrin, CCCXXXVII. mill. passuum: a proximo verò Syriæ litore, CCIII. millibus: & a Damasco viginti septem propiùs.

26. Infra Palmyræ solitudines, Stelendena regio est, dictæque jam Hierapolis, ac Berœa, & Chalcis. Ultra Palmyram quoque ex solitudinibus iis aliquid obtinet Emesa: item Elatium, dimidio propior Petræ, quàm Damascus. A Surâ autem proximè est Philiscum, oppidum Parthorum ad Euphratem. Ab eo Seleuciam dierum decem navigatio, totidemque fere Babylonem. Scinditur Euphrates a Zeugmate DLXXXXIV. millibus passuum circa vicum Massicen: Et parte lævâ in Mesopotamiam vadit per ipsam Seleuciam, circa eam præfluenti infusus Tigri. Dexteriore autem alveo Babylonem, quondam Chaldææ caput petit, mediamque permeans, item quam Otrin vocant, distrahitur in paludes. Increscit autem & ipse Nili modo statis diebus, paulum differens, ac Mesopotamiam inundat, Sole obtinente vicesimam partem Cancri: minui incipit in Virgine, & Leone transgresso. In totum verò remeat in vicesimâ nonâ parte Virginis.

XXII. 27. Sed redeamus ad oram Syriæ, cui proxima est Cilicia. Flumen Dia-

phanes, mons Crocodilus, portæ Amani montis. Flumina: Andricus, Pinarus, Lycus: sinus Issicus. Oppidum Issos, inde Alexandria: flumen Chlorus, oppidum Ægæ liberum, amnis Pyramus, portæ Ciliciæ: oppida, Mallos, Magarsos, & intus Tarsos. Campi Aleii: oppida Cassipolis, Mopsos liberum, Pyramo impositum: Thynos, Zephyrium, Anchiale. Amnes: Saros, Cydnus Tarsum liberam urbem procul a mari secans: Regio Celenderitis cum oppido. Locus Nympheum, Soloe Cilicii, nunc Pompeiopolis: Adana, Cibyra, Pinara, Pedalie, Ale, Selinus, Arsinoe, Iotape, Doron. Juxtaque mare Corycos, eodem nomine oppidum, & portus, & specus. Mox flumen Calycadnus. Promontorium Sarpedon. Oppida: Holmoe, Myle. Promontorium & oppidum Veneris, a quo proximè Cyprus insula. Sed in continenti oppida, Myanda, Anemurium, Coracesium, finisque antiquus Ciliciæ Melas amnis. Intus autem dicendi Anazarbeni, qui nunc Cæsarea: Augusta, Castabala, Epiphania, quæ antea Oeniandos, Eleusa, Iconium: Seleucia supra amnem Calycadnum, Tracheotis cognomine, a mari relata, ubi vocabatur Holmia. Præterea intus flumina, Liparis, Bombos, Paradisus. Mons Imbarus.

XXIII. Ciliciæ Pamphyliam omnes jun-

xere, neglectâ gente Isauricâ. Oppida ejus intus, Isaura, Clibanus, Lalasis: decurrit autem ad mare Anemurii regione suprà dicti. Simili modo omnibus, qui eadem composuere, ignorata est contermina illi gens Homonadum, quorum intus oppidum Homona. Cetera castella XLIV. inter asperas convalles latent.

XXIV. Insident verticem Pisidæ, quondam Solymi appellati, quorum colonia Cæsarea, eadem, Antiochia. Oppida: Oroanda, Sagalessos.

XXV. Hos includit Lycaonia in Asiaticam jurisdictionem versa, cum quâ conveniunt Philomelienses, Tymbriani, Leucolithi, Pelteni, Tyrienses. Datur & tetrarchia ex Lycaoniâ, quâ parte Galatiæ contermina est, civitatum XIV. urbe celeberrimâ Iconio. Ipsius Lycaoniæ celebrantur Thebasa in Tauro: Hyde in confinio Galatiæ atque Cappadociæ. A latere autem ejus super Pamphyliam veniunt Thracum soboles, Milyæ, quorum Arycanda oppidum.

XXVI. Pamphylia, antè Mopsopia appellata. Mare Pamphylium Cilicio jungitur. Oppida ejus: Side, & in monte Aspendum, Pletenissum, Perga. Promontorium Leucolla. Mons Sardemisus: Amnes: Eurymedon juxta Aspendum fluens: Catarractes, juxta quem Lyrnessus &

Olbia, ultimaque ejus oræ Phaselis.

XXVII. Junctum ei mare Lycium est, gensque Lycia, unde vastum sinum Taurus mons, ab Eois veniens litoribus, Chelidonio promontorio disterminat. Immensus ipse, & innumerarum gentium arbiter, dextro latere septemtrionalis, ubi primùm ab Indico mari exsurgit, lævo meridianus, & ad occasum tendens: mediamque distrahens Asiam, nisi opprimenti terras occurrerent maria. Resilit ergo a septemtrione: flexusque immensum iter quærit, velut de industriâ rerum naturâ subinde æquora opponente, hinc Phœnicium, hinc Ponticum, illinc Caspium & Hyrcanium, contráque Mæoticum lacum. Torquetur itaque collisus inter hæc claustra, & tamen victor, flexuosus evadit usque ad cognata Riphæorum montium juga, numerosis nominibus & novis, quacumque incedit, insignis: Imaus primâ parte dictus, mox Emodus, Paropamisus, Circius, Chambades, Paryadres, Choatras, Oreges, Oroandes, Niphates, Taurus: atque ubi se quoque exsuperat, Caucasus: ubi brachia emittit, subinde tentanti maria similis, Sarpedon, Coracesius, Cragus, iterumque Taurus: etiam ubi dehiscit, seque populis aperit, portarum tamen nomine unitatem sibi vindicans, quæ alibi Armeniæ, alibi Caspiæ, alibi Ciliciæ

vocantur. Quin etiam confractus, effugiens quoque maria, plurimis se gentium nominibus hinc & illinc implet: a dextrâ Hyrcanius, Caspius: a lævâ Paryadres, Moschicus, Amazonicus, Coraxicus, Scythicus appellatus. In universum verò Græcè Ceraunius.

XXVIII. In Lyciâ igitur, a promontorio ejus oppidum Simena, mons Chimæra noctibus flagrans, Hephæstium civitas, & ipsa sæpe flagrantibus jugis: Oppidum Olympus ibi fuit: nunc sunt montana, Gagæ, Corydalla, Rhodiopolis. Juxta mare, Limyra cum amne, in quem Arycandus influit: & mons Massycites: Andriaca civitas, Myra. Oppida: Apyre, & Antiphellos, quæ quondam Habessus: atque in recessu Phellus. Deinde Pyrrha, itemque Xanthus a mari XV. M. passuum, flumenque eodem nomine. Deinde Patara, quæ priùs Sataros: & in monte, Sidyma. Promontorium Cragus. Ultrà, par sinus priori: Ibi Pinara, & quæ Lyciam finit Telmessus. Lycia quondam LXX. oppida habuit, nunc XXXVI. habet. Ex his celeberrima, præter suprà dicta, Canas, Candyba, ubi laudatur Oenium nemus, Podalia, Choma præfluente Adesâ: Cyaneæ, Ascandalis, Amelas, Noscopium, Tlos, Telandrus. Comprehendit in mediterraneis Cabaliam, cujus tres urbes, Oe-

noanda, Balbura, Bubon. A Telmesso Asiaticum mare, sive Carpathium, & quæ propriè vocatur Asia. In duas eam partes Agrippa divisit. Unam inclusit ab oriente Phrygiâ & Lycaoniâ, ab occidente Ægæo mari, a meridie Ægyptio, a septemtrione Paphlagoniâ. Hujus longitudinem CCCCLXX. mill. passuum, latitudinem CCCXX. mill. fecit. Alteram determinavit ab oriente, Armeniâ minore: ab occidente, Phrygiâ, Lycaoniâ, Pamphyliâ: a septemtrione, provinciâ Ponticâ: a meridie, mari Pamphylio: longam DLXXV. mill. passuum, latam CCCXXV. mill.

XXIX. In proximâ orâ Caria est, mox Ionia: ultra eam Æolis. Caria mediæ Doridi circumfunditur, ad mare utroque latere ambiens. In eâ promontorium Pedalium. Amnis Glaucus deferens Telmessum. Oppida: Dædala, Crya fugitivorum. Flumen Axon, oppidum Calynda.

28. Amnis Indus in Cibyratarum jugis ortus, recipit LX. perennes fluvios, torrentes verò ampliùs centum. Oppidum Caunos liberum, deinde Pyrnos. Portus Cressa, a quo Rhodus insula XX. M. Locus Loryma. Oppida: Tisanusa, Paridion, Larymna. Sinus Thymnias. Promontorium Aphrodisias. Oppidum Hyda. Sinus Schœnus. Regio Bubassus. Oppidum fuit Acanthus, alio nomine Dulopolis. Est in

promontorio Gnidos libera, Triopia, dein Pegusa & Stadia appellata. Ab eâ Doris incipit.

Sed priùs terga, & mediterraneas jurisdictiones indicasse conveniat. Una appellatur Cibyratica. Ipsum oppidum Phrygiæ est. Conveniunt eò xxv. civitates, celeberrimâ urbe Laodiceâ.

29. Imposita est Lyco flumini, latera adluentibus Asopo & Capro, appellata primò Diospòlis, dein Rhoas. Reliqui in eo conventu, quos nominare non pigeat, Hydrelitæ, Themisones, Hierapolitæ. Alter conventus a Synnadâ accipit nomen. Conveniunt Lycaones, Appiani, Eucarpeni, Dorylæi, Midæi, Julienses, & reliqui ignobiles populi xv. Tertius Apamiam vadit, antè appellatam Celænas, dein Ciboton. Sita est in radice montis Signiæ, circumfusa Marsyâ, Obrimâ, Orgâ, fluminibus in Mæandrum cadentibus. Marsyas ibi redditur, ortus, ac paulo mox conditus, ubi certavit tibiarum cantu cum Apolline, Aulocrenis: ita vocatur convallis decem mill. passuum ab Apamiâ, Phrygiam petentibus. Ex hoc conventu deceat nominare Metropolitas, Dionysopolitas, Euphorbenos, Acmonenses, Peltenos, Silbianos. Reliqui ignobiles ix.

Doridis in sinu, Leucopolis, Hamaxi-

tos, Elæus, Euthene. Dein Cariæ oppida, Pitaium, Eutane, Halicarnaſſus. Sex oppida contributa ei ſunt a Magno Alexandro, Theangela, Sibde, Medmaſſa, Euranium, Pedaſum, Telmeſſum. Habitatur inter duos sinus, Ceramicum & Iasium. Inde Myndos, & ubi fuit Palæmyndus, Nariandus, Neapolis, Caryanda, Termera libera, Bargyla, & a quo sinus Iasius, oppidum Iaſus.

Caria interiorum nominum famâ prænitet: quippe ibi ſunt oppida, Mylaſa libera, Antiochia, ubi fuere Seminethos & Cranaos oppida: nunc eam circumfluunt Mæander, & Orsinus. Fuit in eo tractu & Mæandropolis. Eſt Eumenia Cludro flumini adposita, Glaucus amnis, Lysias oppidum, & Orthosia: Berecyntius tractus, Nyſa: Trallis, eadem Euanthia, & Seleucia, & Antiochia dicta. Adluitur Eudone amne, perfunditur Thebaide. Quidam ibi Pygmæos habitaſſe tradunt. Præterea ſunt Thydonos, Pyrrha, Eurome, Heraclea, Amyzon, Alabanda libera, quæ conventum eum cognominavit: Stratonicea libera, Hynidos, Ceramus, Trœzene, Phorontis. Longinquiores eodem diſceptant foro, Orthronienſes, Halydienſes, ſeu Hippini, Xyſtiani, Hydiſſenſes, Apolloniatæ, Trapezopolitæ, Aphrodisienſes liberi. Præter hæc ſunt Coſcinus,

Harpasa adposita fluvio Harpaso, quo & Trallicon cùm fuit, adluebatur.

XXX. Lydia autem perfusa flexuosi amnis Mæandri recursibus, super Ioniam procedit, Phrygiæ ab exortu Solis vicina, ad septemtrionem Mysiæ, meridianâ parte Cariam amplectens, Mæonia antè appellata. Celebratur maximè Sardibus in latere Tmoli montis, qui antea Timolus appellabatur, vitibus consitus, & ex eo profluente Pactolo, eodemque Chrysorrhoâ, ac fonte Tarne: a Mæoniis civitas ipsa Hyde vocitata est, clara stagno Gygæo. Sardiana nunc appellatur ea jurisdictio. Conveniuntque in eam extra prædictos, Macedones Cadueni, Philadelpheni, & ipsi in radice Tmoli Cogamo flumini adpositi Mæonii, Tripolitani: iidem & Antoniopolitæ Mæandro adluuntur: Apollonoshieritæ, Mesotimolitæ, & alii ignobiles.

XXXI. Ionia ab Iasio sinu incipiens, numerosiore ambitu litorum flectitur. In eâ primus sinus Basilicus, Posideum promontorium & oppidum, oraculum Branchidarum appellatum, nunc Didymæi Apollinis, a litore stadiis viginti. Et inde centum octoginta, Miletus Ioniæ caput, Lelegeis antè, & Pityusa, & Anactoria nominata, super nonaginta urbium per cuncta maria genitrix: nec fraudanda cive Cadmo, qui primus prosam orationem

condere inſtituit. Amnis Mæander ortus e lacu in monte Aulocrene, plurimiſque adfuſus oppidis, & repletus fluminibus crebris, ita sinuoſus flexibus, ut ſæpe credatur reverti: Apamenam primùm pervagatur regionem, mox Eumeneticam, ac dein Bargyleticos campos: poſtremò Cariam placidus, omneſque eos agros fertilissimo rigans limo, ad decimum a Mileto ſtadium lenis illabitur mari. Inde mons Latmus. Oppida, Heraclea montis ejus cognominis: Carica, Myus, quod primò condidiſſe Iones narrantur, Athenis profecti: Naulochum, Priene. In orâ quæ Trogilia appellatur, Geſſus amnis. Regio omnibus Ionibus ſacra, & ideo Panionia appellata. Juxtà a fugitivis conditum (uti nomen indicio eſt) Phygela fuit, & Marathesium oppidum. Supra hæc Magnesia Mæandri cognomine insignis, a Theſſalicâ Magnesiâ orta. Abeſt ab Epheſo XV. mill. paſſuum: Trallibus eò ampliùs III. mill. Antea Theſſaloce & Androlitia nominata: & litori adposita Derasidas inſúlas ſecum abſtulit mari. Intus & Thyatira adluitur Lyco, Pelopia aliquando, & Euhippa cognominata.

In orâ autem Manteium, Epheſus Amazonum opus, multis antea expetita nominibus: Alopes, cùm pugnatum apud Trojam eſt, mox Ortygia, & Morges vo-

cata eſt, & Smyrna cognomine Trachea, & Samornion, & Ptelea. Adtollitur monte Pione, adluitur Cayſtro in Cilbianis jugis orto, multoſque amnes deferente, & ſtagnum Pegaſeum, quod Phyrites amnis expellit. Ab his multitudo limi eſt, quâ terras propagat, mediiſque jam campis Syrien inſulam adjecit. Fons in urbe Callipia, & templum Dianæ complexi e diverſis regionibus duo Selenuntes. Ab Epheſo Manteium aliud Colophoniorum, & intus ipſa Colophon, Haleſo adfluente. Inde Apollinis Clarii fanum, Lebedos: fuit & Notium oppidum. Promontorium Coryceon, mons Mimas CL. mill. paſſ. excurrens, atque in continentibus campis reſidens. Quo in loco Magnus Alexander intercidi planitiem eam juſſerat VII. mill. D. paſſ. longitudine, ut duos ſinus jungeret, Erythraſque cum Mimante circumfunderet. Juxta eas fuere oppida Pteleon, Helos, Dorion: nunc eſt Aleon fluvius, Corynæum Mimantis promontorium, Clazomenæ, Parthenie, & Hippi, Chytrophoria appellatæ cùm inſulæ eſſent: Alexander idem per duo ſtadia continenti adnexuit. Interiere intus Daphnus & Hermesia, & Sipylum, quod antè Tantalis vocabatur, caput Mæoniæ, ubi nunc eſt ſtagnum Sale: obiit & Archæopolis ſubſtituta Sipylo, & inde illi Colpe, & huic Lebade.

Regredientibus inde abest XII. mill. passuum ab Amazone condita, restituta ab Alexandro, in orâ Smyrna, amne Melete gaudens, non procul orto. Montes Asiæ nobilissimi in hoc tractu fere explicant se, Mastusia a tergo Smyrnæ, & Termetis, Olympi radicibus junctus. Is in Dracone desinit, Draco in Tmolo, Tmolus in Cadmo, ille in Tauro. A Smyrnâ Hermus campos facit, & nomini suo adoptat. Oritur juxta Doryleum Phrygiæ civitatem, multosque colligit fluvios inter quos Phrygem, qui nomine genti dato, a Cariâ eam disterminat: Hyllum, & Cryon, & ipsos Phrygiæ, Mysiæ, Lydiæ amnibus repletos. Fuit in ore ejus oppidum Temnos: nunc in extremo sinu Myrmeces scopuli, oppidum Leuce in promontorio, quod insula fuit, finisque Ioniæ Phocæa.

Smyrnæum conventum magna pars Æoliæ, quæ mox dicetur, frequentat: præterque, Macedones Hyrcani cognominati, & Magnetes a Sipylo. Ephesum verò alterum lumen Asiæ, remotiores conveniunt Cæsarienses, Metropolitæ, Cilbiani inferiores & superiores, Mysomacedones, Mastaurenses, Briullitæ, Hypæpeni, Dioshieritæ.

XXXII. 30. Æolis proxima est, quondam Mysia appellata, & quæ Hellesponto adjacet Troas. Ibi a Phocæâ, Ascanius

portus.

portus. Dein fuerat Lariſſa: ſunt Cyme, Myrina, quæ Sebaſtopolim ſe vocat: intus Ægæ, Attalia, Poſidea, Neontichos, Temnos. In orâ autem Titanus amnis, & civitas ab eo cognominata. Fuit & Grynia, nunc tantùm portus ſoli, inſulâ apprehensâ. Oppidum Elæa, & ex Myſiâ veniens Caicus amnis. Oppidum Pitane, Canaius amnis. Intercidêre Canæ, Lysimachia, Atarnea, Carene, Ciſthene, Cylla, Cocylium, Thebe, Aſtyre, Chryſa, Palæſcepsis, Gergithos, Neandros: nunc eſt Perperene civitas, Heracleotes tractus, Coryphas oppidum: amnes, Grylios, Ollius. Regio Aphrodisias, quæ antea Politice Orgas. Regio Scepsis. Flumen Evenum, cujus in ripis intercidêre Lyrneſſos, & Miletos. In hoc tractu Ida mons. Et in orâ quæ sinum cognominavit & conventum, Adramytteos olim Pedaſus dicta. Flumina: Aſtron, Cormalos, Eryannos, Alabaſtros, Hieros ex Idâ. Intus mons Gargara, eodemque nomine oppidum. Rurſus in litore Antandros, Edonis priùs vocata, deinde Cimmeris: & Aſſos, eadem Apollonia. Fuit & Palamedium oppidum. Promontorium Lecton diſterminans Æolida & Troada. Fuit & Polymedia civitas, & Chryſa, & Lariſſa alia. Smintheum templum durat. Intus

Colone intercidit. Deportant Adramytteum negotia, Apolloniatæ a Rhyndaco amne, Erezii, Miletopolitæ, Pœmaneni, Macedones Asculacæ, Polichnæi, Pionitæ, Cilices Mandacadeni: in Mysiâ Abrettini, & Hellespontii appellati, & alii ignobiles.

XXXIII. Troadis primus locus Hamaxitus: dein Cebrenia: ipsaque Troas, Antigonia dicta, nunc Alexandria, colonia Romana. Oppidum Nee. Scamander amnis navigabilis, & in promontorio quondam Sigeum oppidum. Dein portus Achæorum, in quem influit Xanthus Simoenti junctus: stagnumque priùs faciens Palæscamander. Ceteri Homero celebrati, Rhesus, Heptaporus, Caresus, Rhodius vestigia non habent. Granicus diverso tractu in Propontida fluit. Est tamen & nunc Scamandria civitas parva, ac M. D. passibus remotum a portu Ilium immune, unde omnis rerum claritas. Extra sinum sunt Rhœtea litora, Rhœteo, & Dardanio, & Arisbe, oppidis habitata. Fuit & Achilleon, oppidum juxta tumulum Achillis conditum a Mitylenæis, & mox Atheniensibus, ubi classis ejus steterat in Sigeo. Fuit & Æantium, a Rhodiis conditum in altero cornu, Ajace ibi sepulto, XXX. stad. intervallo a Sigeo, &

ipso statione classis suæ. Supra Æolida, & partem Troadis, in mediterraneo est, quæ vocatur Teuthrania, quam Mysi antiquitus tenuere. Ibi Caicus amnis jam dictus oritur. Gens ampla per se, etiam cùm totum Mysia appellaretur. In eâ Pioniæ, Andera, Cale, Stabulum, Conisium, Tegium, Balcea, Tiare, Teuthranie, Sarnaca, Haliserne, Lycide, Parthenium, Thymbre, Oxyopum, Lygdamum, Apollonia, longéque clarissimum Asiæ Pergamum, quod intermeat Selinus, præfluit Cetius profusus Pindaso monte. Abest haud procul Elæa, quam in litore diximus. Pergamena vocatur ejus tractûs jurisdictio. Ad eam conveniunt, Thyatireni, Mygdones, Mossyni, Bregmeni, Hieracometæ, Perpereni, Tyareni, Hierolophienses, Hermocapelitæ, Attalenses, Pantaenses, Apollonidienses, aliæque inhonoræ civitates. A Rhœteo Dardanium oppidum parvum abest stadia LXX. Inde XVIII. M. promontorium Trapeza, unde primùm concitat se Hellespontus. Ex Asiâ interiisse gentes tradit Eratosthenes, Solymorum, Lelegum, Bebrycum, Colycantiorum, Trepsedorum. Isidorus Arimos: & Capretas, ubi sit Apamia condita a Seleuco rege, inter Ciliciam, Cappadociam, Cataoniam, Armeniam. Et quoniam ferocissimas gen-

tes domuisset, initio Dameam vocatam.

XXXIV. 31. Insularum ante Asiam prima est in Canopico ostio Nili, a Canopo Menelai gubernatore (ut ferunt) dicta. Altera juncta ponte Alexandriæ, colonia Cæsaris dictatoris, Pharus: quondam diei navigatione distans ab Ægypto: nunc e turri nocturnis ignibus cursum navium regens. Namque fallacibus vadis Alexandria, tribus omnino aditur alveis mari, Stegano, Posideo, Tauro.

In Phœnicio deinde mari est ante Ioppen Paria, tota oppidum, in quâ objectam belluæ Andromedam ferunt: & jam dicta Arados, inter quam & continentem, quinquaginta cubita alto mari, (ut auctor est Mucianus) e fonte dulcis aqua tubo coriis facto, usque a vado trahitur.

XXXV. Pamphylium mare, ignobiles insulas habet. Cilicium ex quinque maximis Cyprum, ad ortum occasumque Ciliciæ, ac Syriæ objectam, quondam IX. regnorum sedem. Hujus circuitum Timosthenes CCCCXXVIII. M. D. prodidit. Isidorus CCCLXXV. M. Longitudinem inter duo promontoria, Dinaretum & Acamanta, quod est ad occasum, Artemidorus CLXII. D. Timosthenes CC. Vocatam antè Acamantida, Philonides: Cerastin Xenagoras, & Aspeliam, & Amathusiam,

& Macariam : Astynomus Crypton, & Coliniam. Oppida in eâ xv. Nea Paphos; Palæpaphos, Curias, Citium, Corineum, Salamis, Amathus, Lapethos, Soloe : Tamaseus, Epidarum, Chytri, Arsinoe, Carpasium, Golgi. Fuere & ibi Cinyria, Marium, Idalium. Abest ab Anemurio Ciliciæ quinquaginta M. passuum. Mare, quod prætenditur, vocant Aulona Cilicium. In eodem situ Eleusa insula est: & quatuor, ante promontorium ex adverso Syriæ, Clides : rursusque ab altero capite Stiria. Contra Neam Paphum Hierocepia. Contra Salamina, Salaminiæ.

In Lycio autem mari Illyris, Telendos, Attelebussa, Cypriæ tres steriles, & Dionysia, priùs Caretha dicta. Deinde contra Tauri promontorium pestiferæ navigantibus Chelidoniæ totidem. Ab iis cum oppido Leucollâ, Pactyæ : Lasia, Nymphais, Macris, Megista, cujus civitas interiit. Multæ deinde ignobiles. Sed contra Chimæram Dolichiste, Chirogylium, Crambussa, Rhoge, Enagora VIII. mill. passuum, Dædaleôn duæ, Cryeôn tres, Strongyle, & contra Sidyma Antiochi, Glaucumque versùs amnem Lagusa, Macris, Didymæ, Helbo, Scope, Aspis: & in quâ oppidum interiit, Telandria : proximaque Cauno Rhodussa.

XXXVI. Sed pulcherrima & libera Rhodos, circuitu CXXV. mill. passuum: aut si potiùs Isidoro credimus, CIII. Habitata urbibus, Lindo, Camiro, Ialyso, nunc Rhodo. Distat ab Alexandriâ Ægypti DLXXVIII. mill. ut Isidorus tradit: ut Eratosthenes, CCCCLXIX. mill. ut Mucianus, D. a Cypro CLXVI. Vocitata est antea Ophiusa, Asteria, Æthræa, Trinacria, Corymbia, Pœeessa, Atabyria ab rege: deinde Macaria, & Oloessa. Rhodiorum insulæ, Carpathus, quæ mari nomen dedit: Casos, Achne olim: Nisyros distans ab Gnido XII. mill. D. Porphyris antea dicta. Et eodem tractu media inter Rhodum Gnidumque Syme. Cingitur XXXVII. mill. D. Portus benignè præbet octo. Præter has circa Rhodum, Cyclopis, Steganos, Cordylusa, Diabetæ IV. Hymos, Chalce cum oppido, Seutlusa, Narthecusa, Dimastos, Progne: & a Gnido, Cisserussa, Therionarce: Calydne cum tribus oppidis, Notio, Nisyro, Mendetero: & in Arconneso oppidum Ceramus. In Cariæ orâ, quæ vocantur Argiæ, numero viginti, & Hyetussa, Lepsia, Leros.

Nobilissima autem in eo sinu Cos, ab Halicarnasso quindecim mill. passuum distans, circuitu centum: ut plures existimant, Merope vocata: Cea, ut Staphy-

lus : Meropis, ut Dionysius : dein Nymphea. Mons ibi Prion : & Nisyron abruptam illi putant, quæ Porphyris antea dicta est. Hinc Caryanda cum oppido. Nec procul ab Halicarnasso Pidosus. In Ceramico autem sinu Priaponesos, Hipponnesos, Psyra, Mya, Lampsa, Æmyndus Passala, Crusa, Pyrrhe, Sepiussa, Melano : paulumque a continente distans, quæ vocata est Cinædopolis, probrosis ibi relictis a rege Alexandro.

XXXVII. Ioniæ ora Tragias, & Corseas habet, & Icaron, de quâ dictum est : Laden, quæ priùs Late vocabatur : atque inter ignobiles aliquot, duas Camelidas Mileto vicinas : Mycalæ, Trogilias tres : Psilon, Argennon, Sandalion : Samon liberam, circuitu LXXXVII. mill. D. pass. aut, ut Isidorus, centum mill. pass. Partheniam primùm appellatam Aristoteles tradit : postea Dryusam, deinde Anthemusam. Aristocritus adjicit Melamphyllum, dein Cyparissiam : alii Parthenoarusam, Stephanen. Amnes in eâ, Imbrasus, Chesius, Ibettes. Fontes : Gigartho, Leucothea. Mons Cercetius. Adjacent insulæ, Rhypara, Nymphea, Achillea.

XXXVIII. Par claritate ab eâ distat XCIV. M. passuum, cum oppido Chios libera, quam Æthaliam Ephorus prisco no-

mine appellat: Metrodorus & Cleobulus Chiam, a Chione nymphâ: aliqui a nive: & Macrin, & Pityusam. Montem habet Pellenæum, marmor Chium. Circuitu CXXV. mill. passuum colligit, ut veteres tradidere: Isidorus IX. millia adjicit. Posita est inter Samum, & Lesbum, ex adverso maximè Erythrarum.

Finitimæ sunt, Thallusa, quam alii Daphnusam scribunt: Oenussa, Elaphitis, Euryanassa, Arginusa cum oppido. Jam hæ circa Ephesum, & quæ Pisistrati vocantur: Anthinæ, Myonnesos, Diarrheusa. In utrâque oppida intercidêre. Porposelene cum oppido: Cerciæ, Halone, Commone, Illetia, Lepria, & Rhesperia, Procusæ, Bolbulæ, Phannæ, Priapos, Syce, Melane, Ænare, Sidusa, Pela, Drymusa, Anhydros, Scopelos, Sycussa, Marathussa, Psile, Perirrheusa, multæque ignobiles. Clara verò in alto Teos cum oppido, a Chio LXXI. mill. D. pass. tantumdem ab Erythris.

Juxta Smyrnam sunt Peristerides, Carteria, Alopece, Elæussa, Bachina, Pystira, Crommyonesos, Megale. Ante Troada, Ascaniæ, Plateæ tres. Dein Lamiæ, Plitaniæ duæ, Plate, Scopelos, Getone, Arthedon, Cœlæ, Lagussæ, Didymæ.

XXXIX. Clarissima autem Lesbos, a Chio LXV. mill. passuum. Himerte & Lasia, Pelasgia, Ægira, Æthiope, Macaria appellata fuit, novem oppidis inclyta. Ex iis Pyrrha hausta est mari, Arisbe terrarum motu subversa. Antissam Methymna traxit in seipsam: novem urbibus Asiæ in XXXVII. mill. passuum vicina. Et Agamede obiit, & Hiera. Restant Eressos, Pyrrha, & libera Mitylene, annis M. D. potens. Tota insula circuitur, ut Isidorus, CLXVIII. mill. passuum: ut veteres, CXCV. mill. Montes habet Lepethymum, Ordymnum, Macistum, Creonem, Olympum. A proximâ continente abest VII. M. D. passuum. Insulæ adpositæ, Sandaleôn: Leucæ quinque. Ex iis Cydonea, cum fonte calido. Argenussæ ab Æge IV. mill. passuum distant. Dein Phellusa, Pedna. Extra Hellespontum adversa Sigeo litori adjacet Tenedus, Leucophrys dicta, & Phœnice, & Lyrnessos. Abest a Lesbo LVI. mill. passuum, a Sigeo XII. M. D.

XL. 32. Impetum deinde sumit Hellespontus, & mare incumbit, vorticibus limitem fodiens, donec Asiam abrumpat Europæ. Promontorium id appellavimus Trapezam: ab eo decem mill. passuum, Abydum oppidum, ubi angustiæ septem stadiorum. Deinde Percote oppidum: &

Lampſacum, antea Pityuſa dictum. Parium colonia, quam Homerus Adraſtiam appellavit. Oppidum Priapos, amnis Æſepus: Zelia. Propontis: ita appellatur, ubi ſe dilatat mare. Flumen Granicum, Artace portus, ubi oppidum fuit. Ultrà inſula, quam continenti junxit Alexander, in quâ oppidum Mileſiorum Cyzicum, antè vocitatum Arctonneſos, & Dolionis, & Dindymis, cujus a vertice mons Dindymus. Mox oppida: Placia, Ariace, Scylace, quorum a tergo mons Olympus, Myſius dictus: civitas Olympena. Amnes: Horiſius, & Rhyndacus, antè Lycus vocatus. Oritur in ſtagno Artyniâ juxta Miletopolim: recipit Maceſton, & pleroſque alios, Aſiam Bithyniamque diſterminans. Ea appellata eſt Cronia, dein Theſſalis, dein Maliande, & Strymonis. Hos Homerus Halizonas dixit, quando præcingitur gens mari. Urbs fuit immenſa Attuſa nomine: nunc ſunt XII. civitates, inter quas Gordiu-come, quæ Juliopolis vocatur, & in orâ Daſcylos. Deinde flumen Gelbes: & intus Helgas oppidum, quæ Germanicopolis, alio nomine Booſcœte: ſicut Apamea, quæ nunc Myrlea Colophoniorum: flumen Etheleum, antiquus Troadis finis, & Myſiæ initium. Poſtea ſinus, in quo flumen Aſ-

canium : oppidum Bryllion : amnes, Hylas, & Cios, cum oppido ejusdem nominis, quod fuit emporium non procul accolentis Phrygiæ, a Milesiis quidem conditum, in loco tamen qui Ascania Phrygiæ vocabatur. Quapropter non alibi aptiùs de eâ dicatur.

XLI. Phrygia Troadi superjecta, populisque a promontorio Lecto ad flumen Etheleum prædictis, septemtrionali sui parte Galatiæ contermina : meridianâ Lycaoniæ, Pisidiæ, Mygdoniæque : ab oriente Cappadociam attingit. Oppida ibi celeberrima præter jam dicta, Ancyra, Andria, Celænæ, Colossæ, Carina, Cotyaion, Ceranæ, Conium, Midaion. Sunt auctores, transisse ex Europâ Mysos, & Brygas, & Thynos, a quibus appellantur Mysi, Phryges, Bithyni.

XLII. Simul dicendum videtur & de Galatiâ, quæ superposita, agros majori ex parte Phrygiæ tenet, caputque quondam ejus Gordium. Qui partem eam insedere Gallorum, Tolistobogi, & Voturi, & Ambitui vocantur : qui Mæoniæ & Paphlagoniæ regionem, Trocmi. Prætenditur Cappadocia, a septemtrione & Solis ortu, cujus uberrimam partem occupavere Tectosages, ac Teutobodiaci. Et gentes quidem hæ. Populi verò ac tetrarchiæ

omnes, numero CXCV. Oppida: Tectoſagum, Ancyra: Trocmorum, Tavium: Toliſtobogorum, Peſinus. Præter hos celebres, Attalenſes, Araſenſes, Comenſes, Dioshieronitæ, Lyſtreni, Neapolitani, Oeandenſes, Seleucenſes, Sebaſteni, Timoniacenſes, Tebaſeni. Attingit Galatia & Pamphyliæ Cabaliam: & Milyas, qui circa Barin ſunt, & Cyllanticum, & Oroandicum Piſidiæ tractum. Item Lycaoniæ partem Obigenen. Flumina ſunt in eâ præter jam dicta, Sangarium & Gallus, a quo nomen traxere Matris deûm ſacerdotes.

XLIII. Nunc reliquâ in orâ, a Cio intus in Bithyniâ Pruſa, ab Annibale ſub Olympo condita: inde Nicæam XXV. millia paſſuum interveniente Aſcanio lacu. Deinde Nicæa in ultimo Aſcanio ſinu, quæ priùs Olbia, & Pruſa item altera ſub Hypio monte. Fuere Pythopolis, Parthenopolis, Coryphanta. Sunt in orâ amnes, Æſius, Bryazon, Plataneus, Areus, Æſyros, Gendos, qui & Chryſorrhoas. Promontorium, in quo Megarice oppidum fuit. Unde Craſpedites ſinus vocabatur, quoniam id oppidum velut in laciniâ erat. Fuit & Aſtacum, unde & ex eo Aſtacenus idem ſinus. Fuit & Libyſſa oppidum, ubi nunc Annibalis tantùm tumulus. Eſt in intimo ſinu Nicomedia Bithy-

niæ præclara. Leucatas promontorium, quo includitur Aſtacenus ſinus, a Nicomediâ XXXVII. M. D. Rurſuſque coeuntibus terris anguſtiæ pertinentes uſque ad Boſporum Thracium. In iis Calchedon libera, a Nicomediâ LXII. D. Proceraſtis antea dicta, dein Colpuſa: poſtea Cæcorum oppidum, quòd locum eligere neſciſſent, ſeptem ſtadiis diſtante Byzantio, tantò feliciore omnibus modis ſede. Ceterùm intus in Bithyniâ colonia Apamena, Agrippenſes, Juliopolitæ, Bithynion. Flumina: Syrium, Lapsias, Pharmacias, Alces, Crynis, Lilæus, Scopius, Hieras qui Bithyniam & Galatiam diſterminat. Ultra Calchedona Chryſopolis fuit. Deinde Nicopolis, a quâ nomen etiamnum sinus retinet: in quo portus Amyci: deinde Naulochum promontorium: Eſtiæ templum Neptuni. Boſporus D. paſſuum intervallo Asiam Europæ iterum auferens, abeſt a Calchedone XII. mill. D. paſſuum. Inde fauces primæ VIII. mill. DCCL. paſſ. ubi Phinopolis oppidum fuit. Tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Asiæ eſt, populorumque CCLXXXII. qui ad eum locum a sinu Lyciæ numerantur. Spatium Helleſponti & Propontidis ad Boſporum Thracium eſſe CCXXXIX. mill. paſſuum diximus. A Calchedone Si-

geum Isidorus CCCXXII. M. D. passuum tradit.

XLIII. Insulæ in Propontide ante Cyzicum Elaphonnesus, unde Cyzicenum marmor: eadem Neuris & Proconnesus dicta. Sequuntur Ophiusa, Acanthus, Phœbe, Scopelos, Porphyrione, Halone cum oppido, Delphacia, Polydora. Artacæon cum oppido. Est & contra Nicomediam Demonnesos. Item ultra Heracleam adversa Bithyniæ Thynias, quam barbari Bithyniam vocant. Est & Antiochia: & contra fauces Rhyndaci Besbicos decem & octo mill. circuitu. Est & Elæa, & duæ Rhodussæ, Erebinthodes, Megale, Chalcitis, Pityodes.

NOTÆ

IN EPISTOLAM NUNCUPATORIAM.

1. *T. Vespasiano.* Mſ. Vatic. 1951. & Cl. Rezzonicus. Tito Veſpaſiano, Veſpaſiani imperatoris filio opus ſuum dicavit Plinius. In alterâ ſuâ editione eruditus Harduinus hanc epiſtolam νοθείας arguit, quòd ſingulares ſuas de antiquis ſcriptoribus nummiſque opiniones convelleret.

2. *Conterraneum.* Optimè Mſſ. Reg. editio princeps aliæque. Cl. Rezzonicus, ne Plinium eſſe Veroneſem agnoſceret, emendavit *conterraneum.* Quæ vox ne Latina quidem eſt.

3. *Sætabis.* Permutatis prioribus linteis Sætabis, quæ Catullo miſerant muneri Fabullus & Veraniolus: unde iis, ob amicorum memoriam, pretium. Catull. carm. 12. Lintea autem dicta Sætaba a Sætabi, nunc *Xativa*, vel *S. Phelippe*, in Hiſpaniâ. Vide infrà Libr. III. ſect. 4.

4. *Præfectus prætorii ejus.* Bene Mſſ. Reg. 2. 5. & editio princeps.

5. *Stili naſum.* Id eſt, dicacitatem. Lucilius enim primus ſatyræ auctor apud Romanos. Vide Quintilianum, Inſtit. Orat. X, 1. & Horat. II. Satyr. I, 62.

6. *Adjectis rebus plurimis.* Operarum fortè errore in utrâque eruditi Harduini editione, *abjectis.*

7. *Nec fiducia operis hæc eſt, ſed indicatura.* Eleganter dictum. Id nos Gallicè diceremus: *Ce n'eſt pas préſomption; mais c'eſt un titre de recommandation.* Sic *indicatura* uſurpatur in-

frà a Plinio Libr. XXXVII. sect. 7. Non ita bene Mſ. Reg. 5. & Cl. Rezzonicus, *hæc fiducia operis eſt, hæc indicatura.*

8. *Peracta ſancitur.* Eruditus Harduinus fruſtra emendavit, *ſarcitur*; id eſt, ut ipſe explicat, accuratiùs elimatur, caſtigatur. Nihil ex conjecturâ, nisi si neceſſaria eſt, mutandum. Rectè dictum, *ſancitur*; id eſt, ſanctè adſervatur & confirmatur. Ut legum, sic librorum eſt quædam ſanctio. Morâ & tempore fit.

9. *Sors fiat ex uſurâ.* Solvendo quod antiquis ſcriptoribus uſuræ ac fenoris nomine debetur, ſors ipſa acquiritur. Ex ipsâ enim antiquorum, a quibus mutuati ſumus, laude, noſtra exſurgit gloria.

10. *Lactis gallinacei.* Lac gallinaceum, proverbium eſt quo res rarissima declaratur.

11. *Iam* Ι'α, Μȣσαι. Ita emendandum eſſe rectè conjecit eruditus Harduinus. Ι'α violæ; Μȣσαι, *Muſæ*; Πανδέκται, *univerſorum complexiones*; Ε'γχειρίδιον, *manuale*; Λειμὼν, *pratum*; Πινακίδιον, *elenchus.*

12. *Vadimonium deſeri.* Tantam enim bonorum copiam mirificæ illæ inſcriptiones promittunt, ut vadimonium, in quo de fortunis diſceptatur, deferi possit.

13. *Facetissimi lucubrationem.* Facetia autem eſt, quod Furius Bibaculus, grammaticus, qui nomine & re erat bibaculus, opus ſuum Lucubrationem inſcripsiſſet, cùm & potando & ſcribendo noctes impenderet. Vigiliæ & nocturna literarum ſtudia propriè ab antiquis dicebantur lucubrationes.

14. *Süis locis reddam.* Infrà Libr. XXXV. ſect. 10. & 39.

15. *De militari disciplinâ commentanti.* Ita editio princeps, aliæque. In Mss. Reg. 1. 5. 6. Ambrosian. 1. & Londin. *comminanti*; ut placebat Turnebo. In Ms. Reg. 2. *commenanti.*

16. *Singulis contineretur libris.* Bene Mss. Reg. 1. 5. 6. Ambrosian. editio princeps, & Cl. Rezzonicus. Malè alii, *contineatur*. Inde autem patet Elenchum, sive Indicem librorum XXXVI. ab ipso Plinio fuisse confectum, & epistolæ nuncupatoriæ subjunctum. Inde posteà in operis decursu passim a Plinio numerantur XXXVII. Naturalis Historiæ libri. Sectiones autem ab ipso quoque Plinio in Elencho, seu Indice, fuisse notatas indicat probatque Ms. Reg. 1.

17. *Ne legendos.* Ita Mss. Reg. Ambrosian. Escorial. Londin. editio princeps & Cl. Rezzonicus.

18. Ἐποπτίδων. Bene Ms. Reg. 6. In Mss. Reg. 2. & 5. *epotidon.* Ἐποπτίδες, sunt arcana, arcanæve cærimoniæ, spectacula.

IN LIBRUM I.

Librum hunc primum esse verum ac genuinum Plinii fetum est certissimum, patetque tum ex Plinio in nuncupatoriâ ad Titum epistolâ, & notâ 16. quâ locum illum illustravi, tum ex ceteris Plinii libris, ubi hanc esse totius operis partem, eamque primam, passim commemorat. Præter illum Elenchum, Indicemve, in totius operis capite positum, ante singulos libros ob majorem legentium commoditatem, pars Elenchi, Indicisve, ad eos spectans, erat repetita, maximè in iis libris, quorum materia erat

utilior & curiosior. Id videre est in Ms. Reg. 1. Quàm plurima quidem loca ex Mss. & editione principe emendavi: quæ singula recensere foret longissimum, nec utilissimum; cùm multa in operis decursu adhuc occurrant. Iis ergo recensendis abstinebo, ut adnotationibus, quæ in sequentibus libris sunt magis necessariæ locus aliquis supersit; jam arctior, ob voluminum angustias.

IN LIBRUM II.

Cap. I. 1. *Mundum . . . numen esse.* Deum, optimum, maximum, rerum omnium conditorem potentisimum, rectorem providentissimum, non novit Plinius. Delirantium hominum fabulas secutus, mundum, portentosum numen, obtrudit, cui quæ Dei unius sunt adfingit. Hæc errorum monstra profligavit melior altiorque philosophia, &, quæ certissimum validissimumque est philosophiæ adjumentum atque tutamentum, religio. Verè autem egregiéque dixit Cl. Bacon, *de Augmentis scientiarum*, Libr. I. *Certissimum est, atque experientiâ comprobatum, leves gustus in philosophiâ movere fortasse ad atheismum, sed pleniores haustus ad religionem ducere.*

2. *Hoc quodcumque.* Mss. Reg. 1. 2. & 6.

Cap. III. 1. *Effigies animalium.* Quas hîc adprobat Plinius effigies animalium rerumque cunctarum cælo impressas, & inde decidua rerum omnium semina, quæ in mari præcipuè monstrificas gignant effigies, id vel memoratu adeò absurdum est, ut refutatione minimè indigeat. Inde autem patet quàm pudendos in errores de-

lapsi sint, qui Deum, naturæ parentem, moderatorem & conservatorem non novere. Iis antiquorum ineptiis commemorandis non ultrà immorabor.

CAP. VII. 1. *Orbonæ.* Orbona, orbitatis dea, in cujus tutelâ erant orbati liberis parentes.

2. *Per fœtidos cibos.* Per allium cepasque, ut in Ægypto. Vide infrà Plinium Lib. XIX. sect. 32.

CAP. VIII. 1. *Suo demonstrabimus loco.* Infrà Libr. XVII. & XVIII.

2. *Aptiùs dicetur.* Infrà Libr. VI, 34.

3. *Tricesimo anno.* Mſ. Reg. 1.

4. *Id est, lævum.* Plinius, ut & mos est astronomis, lævas dextrasque mundi partes indicat, facie ad meridiem versâ : inde lævus, vel sinister, est Oriens; dexter autem, Occidens.

5. *Olympiade circiter LXII. . . . Romæ CCXXII.* Ita fuit emendandum, ut temporum ratio cum Pythagoræ vitâ consentiret. Perperam eruditus Harduinus, in alterâ suâ editione, secutus numeros secundâ manu in Mſ. Reg. 2. additos, emendavit, *Olympiade circiter XXXII. . . . Romæ CXIII.*

6. *Trecenis.* Bene Mſſ. Reg. 1. & 2. Errant autem Plinius & Timæus. Venus Signiferi ambitum non peragit 348. diebus, sed ut recentioris astronomiæ observationibus compertum, diebus 224. horis 16.41.′ 32.″ 4.‴ Notandis veteris astronomiæ singulis erroribus infinitus foret labor; & obstant suscepti nostri operis angustiæ.

7. *Viginti tribus partibus.* In Mſſ. Reg. 1. 2. 4. 5. & editione principe, *viginti duabus partibus.*

Lampſacum, antea Pityuſa dictum. Parium colonia, quam Homerus Adraſtiam appellavit. Oppidum Priapos, amnis Æſepus: Zelia. Propontis: ita appellatur, ubi ſe dilatat mare. Flumen Granicum, Artace portus, ubi oppidum fuit. Ultrà inſula, quam continenti junxit Alexander, in quâ oppidum Mileſiorum Cyzicum, antè vocitatum Arctonneſos, & Dolionis, & Dindymis, cujus a vertice mons Dindymus. Mox oppida: Placia, Ariace, Scylace, quorum a tergo mons Olympus, Myſius dictus: civitas Olympena. Amnes: Horiſius, & Rhyndacus, antè Lycus vocatus. Oritur in ſtagno Artyniâ juxta Miletopolim: recipit Maceſton, & pleroſque alios, Aſiam Bithyniamque diſterminans. Ea appellata eſt Cronia, dein Theſſalis, dein Maliande, & Strymonis. Hos Homerus Halizonas dixit, quando præcingitur gens mari. Urbs fuit immenſa Attuſa nomine: nunc ſunt XII. civitates, inter quas Gordiu-come, quæ Julioopolis vocatur, & in orâ Daſcylos. Deinde flumen Gelbes: & intus Helgas oppidum, quæ Germanicopolis, alio nomine Booſcœte: ſicut Apamea, quæ nunc Myrlea Colophoniorum: flumen Etheleum, antiquus Troadis finis, & Myſiæ initium. Poſtea ſinus, in quo flumen Aſ-

canium : oppidum Bryllion : amnes, Hylas, & Cios, cum oppido ejuſdem nominis, quod fuit emporium non procul accolentis Phrygiæ, a Mileſiis quidem conditum, in loco tamen qui Aſcania Phrygiæ vocabatur. Quapropter non alibi aptiùs de eâ dicatur.

XLI. Phrygia Troadi ſuperjecta, populiſque a promontorio Lecto ad flumen Etheleum prædictis, ſeptemtrionali ſui parte Galatiæ contermina : meridianâ Lycaoniæ, Piſidiæ, Mygdoniæque : ab oriente Cappadociam attingit. Oppida ibi celeberrima præter jam dicta, Ancyra, Andria, Celænæ, Coloſſæ, Carina, Cotyaion, Ceranæ, Conium, Midaion. Sunt auctores, tranſiſſe ex Europâ Myſos, & Brygas, & Thynos, a quibus appellantur Myſi, Phryges, Bithyni.

XLII. Simul dicendum videtur & de Galatiâ, quæ ſuperpoſita, agros majori ex parte Phrygiæ tenet, caputque quondam ejus Gordium. Qui partem eam inſedere Gallorum, Toliſtobogi, & Voturi, & Ambitui vocantur : qui Mæoniæ & Paphlagoniæ regionem, Trocmi. Prætenditur Cappadocia, a ſeptemtrione & Solis ortu, cujus uberrimam partem occupavere Tectoſages, ac Teutobodiaci. Et gentes quidem hæ. Populi verò ac tetrarchiæ

omnes, numero CXCV. Oppida: Tectosagum, Ancyra: Trocmorum, Tavium: Tolistobogorum, Pesinus. Præter hos celebres, Attalenses, Arasenses, Comenses, Dioshieronitæ, Lystreni, Neapolitani, Oeandenses, Seleucenses, Sebasteni, Timoniacenses, Tebaseni. Attingit Galatia & Pamphyliæ Cabaliam: & Milyas, qui circa Barin sunt, & Cyllanticum, & Oroandicum Pisidiæ tractum. Item Lycaoniæ partem Obigenen. Flumina sunt in eâ præter jam dicta, Sangarium & Gallus, a quo nomen traxere Matris deûm sacerdotes.

XLIII. Nunc reliquâ in orâ, a Cio intus in Bithyniâ Prusa, ab Annibale sub Olympo condita: inde Nicæam XXV. millia passuum interveniente Ascanio lacu. Deinde Nicæa in ultimo Ascanio sinu, quæ priùs Olbia, & Prusa item altera sub Hypio monte. Fuere Pythopolis, Parthenopolis, Coryphanta. Sunt in orâ amnes, Æsius, Bryazon, Plataneus, Areus, Æsyros, Gendos, qui & Chrysorrhoas. Promontorium, in quo Megarice oppidum fuit. Unde Craspedites sinus vocabatur, quoniam id oppidum velut in laciniâ erat. Fuit & Astacum, unde & ex eo Astacenus idem sinus. Fuit & Libyssa oppidum, ubi nunc Annibalis tantùm tumulus. Est in intimo sinu Nicomedia Bithy-

niæ præclara. Leucatas promontorium, quo includitur Aſtacenus sinus, a Nicomediâ XXXVII. M. D. Rurſuſque coeuntibus terris anguſtiæ pertinentes uſque ad Boſporum Thracium. In iis Calchedon libera, a Nicomediâ LXII. D. Proceraſtis antea dicta, dein Colpuſa: poſtea Cæcorum oppidum, quòd locum eligere neſciſſent, ſeptem ſtadiis diſtante Byzantio, tantò feliciore omnibus modis ſede. Ceterùm intus in Bithyniâ colonia Apamena, Agrippenſes, Juliopolitæ, Bithynion. Flumina: Syrium, Lapsias, Pharmacias, Alces, Crynis, Lilæus, Scopius, Hieras qui Bithyniam & Galatiam diſterminat. Ultra Calchedona Chryſopolis fuit. Deinde Nicopolis, a quâ nomen etiamnum sinus retinet: in quo portus Amyci: deinde Naulochum promontorium: Eſtiæ templum Neptuni. Boſporus D. paſſuum intervallo Asiam Europæ iterum auferens, abeſt a Calchedone XII. mill. D. paſſuum. Inde fauces primæ VIII. mill. DCCL. paſſ. ubi Phinopolis oppidum fuit. Tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Asiæ eſt, populorumque CCLXXXII. qui ad eum locum a sinu Lyciæ numerantur. Spatium Helleſponti & Propontidis ad Boſporum Thracium eſſe CCXXXIX. mill. paſſuum diximus. A Calchedone Si-

geum Isidorus CCCXXII. M. D. passuum tradit.

XLIII. Insulæ in Propontide ante Cyzicum Elaphonnesus, unde Cyzicenum marmor: eadem Neuris & Proconnesus dicta. Sequuntur Ophiusa, Acanthus, Phœbe, Scopelos, Porphyrione, Halone cum oppido, Delphacia, Polydora. Artacæon cum oppido. Est & contra Nicomediam Demonnesos. Item ultra Heracleam adversa Bithyniæ Thynias, quam barbari Bithyniam vocant. Est & Antiochia: & contra fauces Rhyndaci Besbicos decem & octo mill. circuitu. Est & Elæa, & duæ Rhodussæ, Erebinthodes, Megale, Chalcitis, Pityodes.

NOTÆ
IN EPISTOLAM NUNCUPATORIAM.

1. *T. Vespasiano.* Mſ. Vatic. 1951. & Cl. Rezzonicus. Tito Veſpasiano, Veſpasiani imperatoris filio opus ſuum dicavit Plinius. In alterâ ſuâ editione eruditus Harduinus hanc epiſtolam νοθείας arguit, quòd singulares ſuas de antiquis ſcriptoribus nummiſque opiniones convelleret.

2. *Conterraneum.* Optimè Mſſ. Reg. editio princeps aliæque. Cl. Rezzonicus, ne Plinium eſſe Veronenſem agnoſceret, emendavit *conterraneum.* Quæ vox ne Latina quidem eſt.

3. *Sætabis.* Permutatis prioribus linteis Sætabis, quæ Catullo miſerant muneri Fabullus & Veraniolus: unde iis, ob amicorum memoriam, pretium. Catull. carm. 12. Lintea autem dicta Sætaba a Sætabi, nunc *Xativa*, vel *S. Phelippe*, in Hiſpaniâ. Vide infrà Libr. III. ſect. 4.

4. *Præfectus prætorii ejus.* Bene Mſſ. Reg. 2. 5. & editio princeps.

5. *Stili naſum.* Id eſt, dicacitatem. Lucilius enim primus ſatyræ auctor apud Romanos. Vide Quintilianum, Inſtit. Orat. X, 1. & Horat. II. Satyr. I, 62.

6. *Adjectis rebus plurimis.* Operarum fortè errore in utrâque eruditi Harduini editione, *abjectis.*

7. *Nec fiducia operis hæc eſt, ſed indicatura.* Eleganter dictum. Id nos Gallicè diceremus: *Ce n'eſt pas préſomption; mais c'eſt un titre de recommandation.* Sic *indicatura* uſurpatur in-

frà a Plinio Libr. XXXVII. sect. 7. Non ita bene Mſ. Reg. 5. & Cl. Rezzonicus, *hæc fiducia operis est, hæc indicatura.*

8. *Peracta sancitur.* Eruditus Harduinus frustra emendavit, *sarcitur*; id est, ut ipse explicat, accuratiùs elimatur, castigatur. Nihil ex conjecturâ, nisi si necessaria est, mutandum. Rectè dictum, *sancitur*; id est, sanctè adservatur & confirmatur. Ut legum, sic librorum est quædam sanctio. Morâ & tempore fit.

9. *Sors fiat ex usurâ.* Solvendo quod antiquis scriptoribus usuræ ac fenoris nomine debetur, sors ipsa acquiritur. Ex ipsâ enim antiquorum, a quibus mutuati sumus, laude, nostra exsurgit gloria.

10. *Lactis gallinacei.* Lac gallinaceum, proverbium est quo res rarissima declaratur.

11. *Iam* Ι'α, Μῦσαι. Ita emendandum esse rectè conjecit eruditus Harduinus. Ι'α violæ; Μῦσαι, *Musæ*; Πανδέκται, *universorum complexiones*; Ε'γχειρίδιον, *manuale*; Λειμὼν, *pratum*; Πινακίδιον, *elenchus.*

12. *Vadimonium deferi.* Tantam enim bonorum copiam mirificæ illæ inscriptiones promittunt, ut vadimonium, in quo de fortunis disceptatur, deferi possit.

13. *Facetissimi lucubrationem.* Facetia autem est, quod Furius Bibaculus, grammaticus, qui nomine & re erat bibaculus, opus suum Lucubrationem inscripsisset, cùm & potando & scribendo noctes impenderet. Vigiliæ & nocturna literarum studia propriè ab antiquis dicebantur lucubrationes.

14. *Süis locis reddam.* Infrà Libr. XXXV. sect. 10. & 39.

15. *De militari disciplinâ commentanti.* Ita editio princeps, aliæque. In Mss. Reg. 1. 5. 6. Ambrosian. 1. & Londin. *comminanti*; ut placebat Turnebo. In Ms. Reg. 2. *commenanti.*

16. *Singulis contineretur libris.* Bene Mss. Reg. 1. 5. 6. Ambrosian. editio princeps, & Cl. Rezzonicus. Malè alii, *contineatur.* Inde autem patet Elenchum, sive Indicem librorum XXXVI. ab ipso Plinio fuisse confectum, & epistolæ nuncupatoriæ subjunctum. Inde postea in operis decursu passim a Plinio numerantur XXXVII. Naturalis Historiæ libri. Sectiones autem ab ipso quoque Plinio in Elencho, seu Indice, fuisse notatas indicat probatque Ms. Reg. 1.

17. *Ne legendos.* Ita Mss. Reg. Ambrosian. Escorial. Londin. editio princeps & Cl. Rezzonicus.

18. Ἐποπτίδων. Bene Ms. Reg. 6. In Mss. Reg. 2. & 5. *epotidon.* Ἐποπτίδες, sunt arcana, arcanæve cærimoniæ, spectacula.

IN LIBRUM I.

Librum hunc primum esse verum ac genuinum Plinii fetum est certissimum, patetque tum ex Plinio in nuncupatoriâ ad Titum epistolâ, & notâ 16. quâ locum illum illustravi, tum ex ceteris Plinii libris, ubi hanc esse totius operis partem, eamque primam, passim commemorat. Præter illum Elenchum, Indicemve, in totius operis capite positum, ante singulos libros ob majorem legentium commoditatem, pars Elenchi, Indicisve, ad eos spectans, erat repetita, maximè in iis libris, quorum materia erat

utilior & curiosior. Id videre est in Mſ. Reg. 1. Quàm plurima quidem loca ex Mſſ. & editione principe emendavi: quæ singula recensere foret longissimum, nec utilissimum; cùm multa in operis decursu adhuc occurrant. Iis ergo recensendis abstinebo, ut adnotationibus, quæ in sequentibus libris sunt magis necessariæ locus aliquis supersit; jam arctior, ob voluminum angustias.

IN LIBRUM II.

CAP. I. 1. *Mundum . . . numen esse.* Deum, optimum, maximum, rerum omnium conditorem potentisimum, rectorem providentissimum, non novit Plinius. Delirantium hominum fabulas secutus, mundum, portentosum numen, obtrudit, cui quæ Dei unius sunt adfingit. Hæc errorum monstra profligavit melior altiorque philosophia, &, quæ certissimum validissimumque est philosophiæ adjumentum atque tutamentum, religio. Verè autem egregiéque dixit Cl. Bacon, *de Augmentis scientiarum*, Libr. I. *Certissimum est, atque experientiâ comprobatum, leves gustus in philosophiâ movere fortasse ad atheismum, sed pleniores haustus ad religionem ducere.*

2. *Hoc quodcumque.* Mſſ. Reg. 1. 2. & 6.

CAP. III. 1. *Effigies animalium.* Quas hîc adprobat Plinius effigies animalium rerumque cunctarum cælo impressas, & inde decidua rerum omnium semina, quæ in mari præcipuè monstrificas gignant effigies, id vel memoratu adeò absurdum est, ut refutatione minimè indigeat. Inde autem patet quàm pudendos in errores de-

lapsi sint, qui Deum, naturæ parentem, moderatorem & conservatorem non novere. Iis antiquorum ineptiis commemorandis non ultrà immorabor.

CAP. VII. 1. *Orbonæ.* Orbona, orbitatis dea, in cujus tutelâ erant orbati liberis parentes.

2. *Per fœtidos cibos.* Per allium cepasque, ut in Ægypto. Vide infrà Plinium Lib. XIX. sect. 32.

CAP. VIII. 1. *Suo demonstrabimus loco.* Infrà Libr. XVII. & XVIII.

2. *Aptiùs dicetur.* Infrà Libr. VI, 34.

3. *Tricesimo anno.* Mſ. Reg. 1.

4. *Id est, lævum.* Plinius, ut & mos est astronomis, lævas dextrasque mundi partes indicat, facie ad meridiem versâ : inde lævus, vel sinister, est Oriens; dexter autem, Occidens.

5. *Olympiade circiter LXII. . . . Romæ CCXXII.* Ita fuit emendandum, ut temporum ratio cum Pythagoræ vitì consentiret. Perperam eruditus Harduinus, in alterâ suâ editione, secutus numeros secundâ manu in Mſ. Reg. 2. additos, emendavit, *Olympiade circiter XXXII. . . . Romæ CXIII.*

6. *Trecenis.* Bene Mſſ. Reg. 1. & 2. Errant autem Plinius & Timæus. Venus Signiferi ambitum non peragit 348. diebus, sed ut recentioris astronomiæ observationibus compertum, diebus 224. horis 16.41.′ 32.″ 4.‴ Notandis veteris astronomiæ singulis erroribus infinitus foret labor; & obstant suscepti nostri operis angustiæ.

7. *Viginti tribus partibus.* In Mſſ. Reg. 1. 2. 4. 5. & editione principe, *viginti duabus partibus.*

8. *Novem diebus* Vitiosior adhuc eſt numerus ille Plinianus, cùm Mercurius curſum ſuum peragat diebus 87. horis 23. 15.′ 37.″

Cap. IX. 1. *Humore terreno paſci.* Hæc, & quæ ſequuntur de maculis, fabulæ ſunt, quæ vel a pueris, in tantâ hoc ævo aſtronomiæ luce, ridentur.

Cap. XII. 1. *Sulpicius Gallus.* Illa eclipſis contigit anno Urbis conditæ DLXXXVI. ante Chriſtum 168. Luna defecit die 21. Junii, horâ circiter 8. a meridie.

2. *Olympiadis XLVIII. anno quarto.* Annus quartus Olympiadis XLVIII. fuit Urbis conditæ annus CLXIX. ante Chriſtum 585. Hoc anno die 28. Maii fuit illa eclipſis Solis, quam totam dicimus, *Eclipſe totale*; flagranteque Lydorum ac Medorum pugnâ, dies repentè in noctem mutatus eſt, teſte Herodoto Libr. I. num. 74. Hanc eclipſim aſtronomicis rationibus rectè definiere Cll. Riccioli, le Comte, & Newton. Cur autem Plinius ſcripſerit defectum illum Solis factum eſſe Urbis conditæ anno CLXX. haud dixerim. Fortè uſus eſt rotundo numero; fortè etiam Tarrutianâ computandi ratione, quæ anno uno Varronianos Urbis Romæ annos antecedit.

3. *Urbis conditæ anno CLXX.* Malè eruditus Harduinus in alterâ ſuâ editione, *anno CLX.*

Cap. XIII. 1. *Ducentis viginti tribus menſibus.* Bene Mſ. Chiffl. editio princeps, & eruditus Harduinus in alterâ ſuâ editione. Illa periodus ducentorum viginti trium menſium, ut recurrant eædem eclipſes Lunares, non eſt ac-

curatissima. Nam post annos 200. non redeunt eclipses juxta ordinem periodi annorum 18. seu mensium Lunarium 223. Inde eclipsis Lunæ a Tychone observata die 31. Januarii, anno 1580. non rediit die 10. Junii, hoc anno 1778. Vide Cl. Halley, *Transact. Philosoph.* N°. 194. an 1691. & Cl. Gentil, *Mémoires de l'Académie Royale des Sciences*, an. 1756. pag. 58.

2. *Nunc ab occasûs parte.* Luna ab Orientali sui parte plerumque obscurari incipit, sed rarò ab Occidentali parte, quod tamen aliquando evenit.

3. *Utroque super terram conspicuo sidere.* Id contingit in horizontalibus eclipsibus, refractionum vi. Quod autem tempore Plinii semel fuerat observatum, illud quoque recentioribus observationibus 17 Julii 1590. 30 Novembris 1648. 16 Junii 1660. comprobatum.

3. *Patre III. filio iterum consulibus.* Ita Mss. Reg. 2. editio princeps aliæque quàm plurimæ. Is annus incidit in annum Urbis conditæ DCCCXXIV. Jesu Christi 71. quo imperatores Vespasianus Titusque filius de Judæâ triumphavere. Tunc designatus fuit consul secundùm Titus, & ob triumphum fortè consulatum accepit, quem gessit cum patre IV. anno sequenti. At eo anno utrumque sidus non quæsitum quindecim diebus. Cl. Petit, quem secutus est eruditus Harduinus, emendavit, *patre IV. filio iterum consulibus.* Eo quidem anno Cl. Riccioli ex Tabulis astronomicis notat eclipsim Solis die 8. Februarii, & eclipsim Lunæ die 22. ejusdem mensis. Verùm Cl. Pingré in accuratissimis suis Tabulis, *l'Art de vérifier les dates*, pag. 52. nullam ha-

bet eclipsim Solarem menſe Februario. Fortè meliùs Mſſ. Reg. 1. 5. 6. annum non determinant, & habent tantùm, *imperatoribus Veſpaſianis patre & filio*, vel *ac filio ejus*. Id enim revera contigit ſub imperatoribus Veſpaſianis, patre & filio, anno Urbis conditæ DCCCXXVI. Jeſu Chriſti 73. quo Sol defecit die 23. Julii, Luna die 6. Auguſti.

CAP. XIV. 1. *Dodrantes ſemuncias horarum*. Dodrans, ſunt tres partes horæ; ſemuncia verò, quarta eſt vicesima pars. Sunt ergo quadraginta ſeptem minuta cum ſemiſſe: 47.' $\frac{1}{2}$.

2. *Intra quatuordecim autem partes*. Luna occulta eſt toto illo tempore, quo non diſtat a Sole quatuordecim gradibus.

3. *Errantium ſtellarum*. Planetas intelligit.

4. *Affixas cælo*. Stellas ipſas, quas cælo affixas credidere antiqui.

CAP. XV. 1. *Errantium autem tres*. Mars, Jupiter, Saturnus. Vide ſuprà ſect. 6.

2. *Inferiores autem duæ*. Venus & Mercurius.

3. *Centrum cæli eſt*. Jam Pythagoras, poſteaque Copernicus Solem, minimè verò Terram, centrum cæli eſſe dixit. Quod recentioris aſtronomiæ laudibus & obſervationibus receptum.

XVI. *Nec aliud habitatur*. Nunc multò plus habitatur extra latitudinem Signiferi, quàm intra. Si Auſtrales terræ umquam pateant, & tranſnavigetur Borealis Oceanus, quod aliquando certè continget, tunc innoteſcet quàm habitabilis sit terra.

2. *Degredi*. Mſ. Reg. 1.

CAP. XXI. 1. *A terrâ ad Lunam*. Recentes aſtronomi, Pythagorâ ſagaciores, ex parallaxi

Lunæ compererunt mediam Lunæ a terrâ distantiam esse leucarum 85,464. quales sunt leucæ 25. in gradu terrestri, & singulæ hexapedarum Parisiensium 2,283. Parallaxi quoque Solis compertum est Solem a terrâ distare leucis circiter 32,830,478. Neque in triplicatum, sed ferme in immensum est distantia ad duodecim signa. Distantia autem stellarum superat leucas 6,771, 770,000,000.

CAP. XXII. 1. *Sescuplum.* Mf. Reg. 1.

2. *Septem tonos.* Errat Plinius. Sex toni, non verò septem toni efficiunt diapasôn harmoniam. Sunt quidem septem intervalla, quæ nunc dicimus *ut, re, mi, fa, sol, re, mi, fa*; sed tantùm sex toni, nempe quinque toni integri, & duo hemitonia. Meritò Censorinus, de Die natali, Cap. 13. dixit *tonos esse sex, in quibus διὰ πασῶν symphonia.* Diapason nunc appellamus *l'Octave.*

CAP. XXIII. 1. *Hoc est pedes.* Pes Romanus erat unciarum duodecim, quæ efficiunt mensurâ nostrâ Parisiensi pollices 10, lineas 10, cum lineæ partibus 09. Stadium æquabat eâdem nostrâ mensurâ hexapedas 94. $\frac{3}{4}$.

2. *Posidonius non minùs quadraginta.* Insignes sunt illæ Posidonii mensuræ, quæ non multùm recedunt a veritate observationibus nobis compertâ. Nubes enim in summâ altitudine a terrâ ascendunt circiter 30,000. pedes. Nec alia ferme est mensura Posidonii in XL. stadiis. A turbido ad Lunam numerat vicies centum millia stadiorum, quæ efficiunt leucas nostras 82, 952. Nunc novimus, ut jam dixi suprà, mediam distantiam Lunæ a terrâ esse leucarum

8,464. A Lunâ ad Solem computat Posidonius quinquies millies ſtadiorum, quæ efficiunt leucas noſtras 20,821,000. Nunc verò nobis Solis diſtantia eſt, ut quoque dixi, leucarum 32,830,478. De his vide Cl. de la Lande, *Aſtronomie*, num. 1718. & 1746.

2. *Nongentis ſtadiis.* Id temere proditum eſt. Conſtat enim ex variis obſervationibus altiores nubes vix aſcendere ultra pedes 30,000. Cùm viciniores ſunt terræ, denſamque in pluviam ſolvuntur, altæ ſunt pedes circiter 2,500. & quandoque etiam paulo minùs.

3. *Lunæ verò duodecimam.* Æſtimatio, quam hîc conjectat Plinius, ut Luna sit in medio Solis ac terræ, futilis eſt, nec ullo nixa fundamento.

Cap. XXV. 1. *Quinto conſulatu ſuo.* Anno Urbis conditæ DCCCXXIX. J. C. 77.

2. *Olympiade centesimâ nonâ, Urbis anno trecentesimo nonagesimo octavo.* Ita Mſ. Reg. 1. & Harduinus in alterâ ſuâ editione. In editione principe ut & in pleriſque Mſſ. *Olympiade CVIII. Urbis CCCXCVIII.* At sibi non conſtant numeri. Olympias centesima nona incidit in annum Urbis conditæ CCCCX. Olympias centesima octava in annum Urbis CCCCVI.

3. *Centum octoginta. Centum* abeſt a Mſſ. & antiquis editionibus. Non malè tamen in recentioribus additum. Viſos enim eſſe cometas centum octoginta diebus, ſeu ſenis mensibus, conſtat tum ex Senecâ, Natural. quæſt. VII, 21. tum ex noſtræ ætatis obſervatione, quâ a die 31. Julii, anno 1729. ad diem 21. Januarii 1730 viſus eſt cometes.

4.

4. *Nemini compertum alteri.* Id nostrâ, ut Aristotelis, ætate compertum. Tres visi sunt cometæ mense Maio anni 1748. duo mense Februario anni 1760.

5. *Octavio consule.* Anno U. C. DCLXXVIII. ante Christum 76.

6. *Pompeii & Cæsaris bello.* Anno U. C. DCCV. ante Christum 49. Insignem illum cometem notant Annales Sinenses. Apparuit, ut in iis scriptum est, tertiâ lunâ; visusque est in viâ lacteâ, pectoreque Cassiopeæ.

7. *Circa veneficium.* Anno U. C. DCCCVII. J. C. 54.

8. *Assiduum propè ac sævum.* Plures cometæ visi sunt sub Nerone principe, & sanguine semper expiati; ut videre est apud Tacitum, Annal. XV, 47. Vide & Annal. XIV, 22.

9. *Post obitum patris Cæsaris.* Anno U. C. DCCX. ante Christum. 44. Cometes ille cujus cursus est annorum 575, rediit annis 530. 1106. & 1680. ut prodidit Cl. Halley.

10. *Sidera perpetua esse credant.* Quod olim conjecturâ assecuti erant antiqui, id anno 1705. demonstravit Cl. Halley, astronomicisque calculis probavit eumdem esse cometem, qui visus est annis 1456, 1531. 1607. 1682. eumque reversurum anno 1759. Vaticinio fidem fecit eventus; compertumque est hujus cometæ periodum esse annorum 75, aut 76. Sic spes est rediturum esse anno 1789 cometem, qui visus est annis 1532. & 1661.

CAP. XXVI. 1. *Novam stellam.* Insignissima fuit inter stellas, quæ recèns apparuere, deinde videri desiere, stella anno 1572. mense No-

vembri in Cassiopeâ viſa; videri desiit menſe Martio anni 1574.

CAP. XXVII. 1. *Anno tertio.* Anno Urbis conditæ CCCCIV. ante Chriſtum 350.

CAP. XXIX. 1. *C. Porcio.* C. Porcius & Manius Acilius conſules fuere anno U. C. DCXL. Opimius & Fabius, anno DCXXXIII. Julius & Rutilius anno DCLXIV.

CAP. XXX. 1. *Longiores Solis defectus.* Longiores illi Solis defectus, non ex eclipsi, ſed ex maculis ſolaribus, quæ Solem obumbrant, orti ſunt. Maculas illas felici aſtronomiæ fato primus detexit menſe Martio anni 1611. P. Chriſtophorus Scheiner, e Societate Jeſu. His maculis ſæpe obſcuratus eſt Sol, vel pars magna Solis, præcipuè anno 535. quo Sol per quatuordecim menſes magnam lucis diminutionem paſſus eſt. Anno 626. diſcus Solis mediâ ſui parte latuit a menſe Octobri ad menſem Junium. Hoc etiam ſæculo annis 1718. 1719. & 1727. plures fuere maculæ Solares, pæne continuæ, majores etiam terrâ, & tamen, quod eſt obſervatione dignum, anni illi inter calidiſſimos adnumerantur. Vide *Mémoires de l'Académie Royale des Sciences*, an. 1727. pag. 401.

CAP. XXXI. 1. *Plures simul quàm tres.* Cl. Gaſſendus quinque Soles, ſeu parhelios, in Poloniâ vidit anno 1625. P. Scheiner ſeptem Soles Romæ vidit anno 1630. die 24. Januarii.

CAP. XXXV. 1. *Scintillam e ſtellâ.* Quæ hic memorat Plinius, ut ſcintillas e ſtellâ cadentes, referenda ſunt ad exhalationes ſulphureas, aliaſque, quæ inflammantur, & ſæpe cum magnâ luce magnoque crepitu pereunt. Quod singu-

los ferme per annos aliquibus in locis observatur. Tales vidi & audivi, etiam diu, sudo tempore.

Cap. XXXVII. 1. *Existunt stellæ & in mari.* Bene Ms. Reg. 2. Malè Ms. Reg. 5. editio princeps & Cl. Rezzonicus, *ex his tunc procellæ & in mari.* In terræ locis sulphureis, maris oleagineis, sæpe videntur illæ stellæ, aut potiùs lumina.

2. *Inhærere pilis . . . . & antennis navigantium.* Quis hîc non agnoscat vim electricam, *l'Electricité*, toto orbe diffusam, & efficacissimam; quam felicibus tentamentis anno 1729. promovit Cl. Grey. Nunc singulos in annos novis curiosissimisque experimentis inclarescit.

Cap. XXXVIII. 1. *Lapidibus pluere.* Et sæpe postea nostrisque temporibus auditum est lapidibus, carnibus, frumento, lanâ aliisque pluisse; cùm nempe recidant, quæ vento fuerant rapta. Vide & infrà sect. 57.

Cap. XL. 1. *Orygem.* De oryge vide infrà Libr. XI. sect. 106. Vide & Libr. X. sect. 94.

2. *Duo atque septuàginta signa.* Ita libri omnes scripti & editi. Antiqui tamen numerabant tantùm 48. signa : nec plura appellantur in Ptolemæi catalogo. At cùm Firmicus alia multa signa nominet, videntur fuisse quidam stellarum catalogi in plura, quàm 48, signa divisi. Idque tantò credibilius, quòd antiqui numerarent tantùm 1022 stellas; contrà verò Plinius adnotet stellas 1600. *insignes effectu visuque.* Ipseque Plinius infrà sect. 71. memorat *Cæsaris thronon.*

Cap. XLVII. 1. *Et exortum solstitialem, Aquilo.* P. Sanadon, *Journal de Trévoux*, *Juin* 1715.

pag. 1081. mallet, & *exortum æquinoctialem*. Apposité quidem ad ordinem ventorum a Plinio institutum. Ut autem hic locus aliaque similia & plurima faciliùs percipiantur, necesse est nomina Plinii cum nostris componere.

Pliniana ventorum nomina.

SEPTEMTRIO, Græcis Aparctias, *le vent de Nord.*

AQUILO, Græcis Boreas, *le vent de Nord-Est.*

MESES, *le vent de Nord-Est-quart-d'Est.*

CÆCIAS, *le vent d'Est-Nord-d'Est.*

SUBSOLANUS, Græcis Apeliotes, *le vent d'Est.*

VULTURNUS, Græcis Eurus, dictus quoque Phœnix, *le vent de Sud-Est.*

EURONOTUS, *le vent de Sud-Sud-Est.*

AUSTER, Græcis Notus, *le vent de Sud.*

LIBONOTUS, *le vent de Sud-Sud-Ouest.*

AFRICUS, Græcis Libs, *le vent de Sud-Ouest.*

FAVONIUS, Græcis Zephyrus, *le vent d'Ouest.*

CORUS, Græcis Argestes, *le vent de Nord-Ouest.*

THRASCIAS, *le vent de Nord-Nord-Ouest.*

Venti peculiares.

SCIRON Atheniensibus, *le vent de Nord-Ouest-quart-d'Ouest.*

CIRCIUS in Narbonensi provinciâ, *le vent d'Ouest-Nord-Ouest.*

HIPPALUS Arabibus, *le vent d'Ouest.*

ATABULUS in Apuliâ, *le vent de Nord-Ouest.*

OLYMPIAS in Eubœâ, *le vent de Nord-Ouest.*

Uno & LXX. die. Ita libri omnes scripti &

editi ante Harduinum qui emendavit *uno & LX. die.* Nempe vir eruditus non attendit adnumerandos esse dies novem quibus Favonius ab adventu hirundinum flat.

3. *In totidem partibus Tauri.* Id est, Sole obtinente partem XXV. Tauri.

4. *Prolatis pedibus.* Pes, nautica vox, funem significat, quo velum minùs adducitur, aut longiùs producitur. Prolatis pedibus navigare nos dicimus, *aller à la bouline.*

CAP. LI. 1. *In Catilinanis prodigiis.* In prodigiis, quæ evenere, cùm grassaretur Catilinæ conjuratio anno U. C. DCXCI. ante Christum 63.

CAP. LII. 1. *Erumpere terrâ.* Fulmina quoque terrâ erumpere recentibus experimentis compertum est; idque sæpe observavit Cl. Chappe.

2. *In deductione oppidorum.* Cùm ducuntur coloniæ.

CAP. LIV. 1. *Lux sonitu velocior.* Lux a Sole, in mediâ suâ distantiâ, ad nos pervenit intra temporis octo minuta prima, & septem secunda, 8.′7.″ Sonus verò adeò lentus, ut intra unius minuti secundi, 1.″ spatium percurrat tantùm hexapedas Parisienses 175. Quantò ergo lux sonitu velocior!

CAP. LV. 1. *Lauri fruticem.* Nunc verò experientiâ compertum lauros fuisse ictas fulmine. Certum tamen est lauros resiniferasque arbores rariùs, quàm ceteras, fulmine feriri.

CAP. LVI. 1. *Lacte & sanguine pluisse.* Jam dixi suprà Cap. 38. quomodo pluerit lapidibus. Nec mirum lacte, sanguine, ferro, lanâ, lateribus coctis pluisse. Ferrum, ferreæve scoriæ, lana, carnes, lateres cocti fuerant vento rapti;

poſtea depluêre. Aqua quoque cretâ albeſcat, cinnabari aliiſque materiis rubeſcat, tunc dictum eſt pluiſſe lacte & ſanguine. Obſervatum etiam eſt rubra papilionum ſtercora pro ſanguineis pluviis fuiſſe habita. In his omnibus evanuit portentum, ubi natura probè fuit cognita.

CAP. LVII. 1. *Armorum crepitus.* Illi armorum crepitus, ſpectata illa arma cæleſtia & inter ſe concurrentia, ardenſque cælum, demonſtrant jam pridem viſas fuiſſe auroras Boreales, quæ jam infinitis obſervationibus & egregio opere Cl. de Mairan, *l'Aurore Boréale*, omnibus innotuere.

CAP. LVIII. 1. *Prædixiſſe cæleſtium literarum ſcientiâ.* Saxum ingenti ventorum vi, aut potius volcanici montis impetu, in ſublime raptum fuiſſe & decidiſſe minimè mirum eſt. Id quoque ſæpe, & noſtrâ ætate, contigit. At & ſaxum de Sole cecidiſſe, & caſurum prædixiſſe Anaxagoram Clazomenium, fuit Græcæ vanitatis mendacium. De hoc ſaxo aliiſque ſatis dixit Cl. Freret, *Mémoires de l'Académie Royale des Inſcriptions*, Tom. IV. pag. 421.

CAP. LIX. 1. *Arcus vocamus.* Arcus illos nos quoque dicimus *l'Arc-en-Ciel.*

2. *Mixturâ nubium, aeris, igniumque.* Iridis colores non eâ mixturâ fiunt, ſed refractione luminis. Quod argumentum elegantiſſimo carmine P. Noceti, eruditis adnotationibus Cl. Boſcovich illuſtravere.

3. *Nec noctu.* Lunares irides videntur & noctu; prioreque & hoc noſtro ſæculo ſunt obſervatæ. Meritò ergo eas prodiderat Ariſtoteles.

4. *Ni quartadecimâ Lunâ.* Malè MSſ. vetereſ-

que editiones, & eruditus Harduinus in suâ alterâ, *tricesimâ Lunâ.* Rectè cum aliis in priore emendaverat, *quartadecimâ.* Aristoteles, Meteorolog. III, 2. ait id accidere plenilunio, ἐν τῇ πανσελίνῳ.

CAP. LX. 1. *Gelando liquorem minui.* Id quoque compertum recentioribus experimentis.

CAP. LXIV. 1. *Mundus in centrum vergit.* Verè quidem mundus cælumve totaque natura in centrum vergit. At non assiduâ mundi cæliye volubilitate terra in globum aut orbem cogitur, sed vi illâ naturali, quâ corpora omnia in centrum tendunt.

CAP. LXV. 1. *Permensus montes.* Nunc altissimos montes permensi novimus in Helvetiâ montem *Gemmi* altum hexapedas 1,685. in insulis Fortunatis, *le Pic de Teneriffe*, altum hexapedas, 742. in Americâ montem *Chimboraço* altum hexapedas 3, 380.

2. *Quinquaginta millibus passuum.* Id ita absurdum est, ut numquam crediderim a Plinio ita fuisse scriptum. In Mss. legitur *LM.* Crediderim olim fuisse scriptum. *IIM.* id est, duobus millibus passuum. Quod satis concordat cum altitudine montis *Gemmi*; maximè cùm antiqui altitudinem potiùs augerent, quàm minuerent.

CAP. LXVI. 1. *Quâ ratione . . . maria non crescant.* Non hac tantùm ratione, sed multò magis continuâ vaporum vi, licet tot flumina quotidie accedant, maria non crescunt, nec possunt crescere.

CAP. LXVII. 1. *Ad Cimbrorum promontorium.* Cimbrorum promontorium, nunc *la Pointe de Skagen*, in gradu latitudinis 57. 32.' Nos verò

ultra novam Zemblam & *Spitsberg*, atque etiam ultra 83. gradum latitudinis navigavimus.

2. *Paludis Mæoticæ.* Palus Mæotica, *la mer d'Azow*, non est sinus Septemtrionalis Oceani, a quo immensùm abest, sed per Bosporum Cimmerium ponto Euxino, *la mer Noire*, jungitur.

3. *Eudoxum quemdam.* Locus hic observatu dignissimus est. Eudoxus cùm Ptolemæum VIII. cognomento Lathurum, Ægypti regem fugeret, Arabico sinu, *la mer Rouge*, egressus, Gades usque, *Cadiz*, pervectus est. Ergo post annum Urbis conditæ DCXXXVII. ante Christum 117. quo regnare cœpit Ptolemæus Lathurus, circumnavigata est Africa. Antea quoque a Phœnicibus fuerat circumnavigata, ut patet ex Herodoto IV, 42.

4. *Quinto Metello Celeri.* Consul fuit anno Urbis conditæ DCXCIV. ante Christum 60. De hac navigatione aliisque id genus dixi in Notis ad Tacitum, Vit. Agric. Cap. 28.

CAP. LXX. 1. *Quartam fere partem signi unius.* Canopus gradibus septem cum semisse elevatus est supra horizontem Alexandriæ. Immo, ob refractionum vim, Gadibus conspicitur; teste Suarez de Salazar, Antiquit. Gadit. I, 6.

2. *Apud Arabiam.* Ita MSS. editiones quoque veteres & eruditus Harduinus in alterâ suâ editione. In priore, medias editiones secutus, emendaverat *Arbela*. At Plinius scripsit *Arabiam*, quòd Arbelitis, ubi Arbela, contribueretur Arabiæ. Eclipsis illa Lunæ contigit die 20. Septembris, anno U C. CDXXIII. ante Christum 331.

3. *Vipstano & Fonteio coss.* Anno U. C. DCCCXII. Jesu Christi 59.

Cap. LXXI. 1. *Curſor Philonides.* De eo vide adhuc infrà Libr. VII. ſect. 20. Sicyon, nunc *Basilico*; Elis, nunc *Gaſtouni*, *dans la Morée.* Egregius autem fuit ille curſor, qui quinquaginta noſtras leucas horis novem conficeret.

Cap. LXXII. 1. *Vasaque horoſpica.* Ita Mſſ. Reg. 1. 2. 5. & editio princeps. Fruſtra in recentioribus editionibus emendatum, *horoſcopa.* Vaſa illa horoſpica dicimus *des Gnomons*; quibuſcum ex umbrâ meridianâ ejuſque longitudine cognoſcitur altitudo meridiana Solis.

2. *In urbe Anconâ.* Ita Mſſ. Reg. 1. 2. 5. & editio princeps. Fruſtra in recentioribus emendatum, *Ancone.* Ancona, nunc *Ancône.*

3. *Supereſt quinta tricesima.* Sic & totidem literis Mſſ. Reg. 1. & 2. Nec aliter Mſſ. Reg. 5. aliique a Cl. Rezzonico laudati, & editio princeps. Malè emendavit eruditus Harduinus, *ſupereſt quinta. In decimâ parte Italiæ.* Si gnomon triginta quinque pedes habuerit, umbra æquinoctii die habebit Anconæ pedes 36; & amplissima dies erit æquinoctialium horarum quindecim, & quintarum partium horæ trium. Vide infrà Libr. VI. ſect. 39.

4. *Venetia appellatur.* Venetia, nunc *l'Etat de Veniſe*; de quâ infrà Plinius Libr. III. ſect. 22. & Libr. VI. ſect. 39.

Cap. LXXIII. 1. *In Syene oppido.* Syene, nunc *Aſſouan*, oppidum Cancri Tropico proximum.

2. *Flumen Hypasin.* Flumen Hypasis, nunc *Caûl*, in Indum, nunc *Sind*, influit. Hypasis fuit *Alexandri itinerum terminus*, ut dicetur infrà Libr. VI. ſect. 21. At ſolſtitii die medio non

poteſt fieri ut ſupra flumen Hypasin nulla jaciatur umbra, cùm Alexandri aræ Hypasi flumini adpositæ sint per 30. latitudinis gradum; ipſumque Auſtrinum Hypasis oſtium sit ultra 28. gradum latitudinis.

3. *Patalis celeberrimo portu.* Patala, nunc *Tatta-Nagar*, ubi ſunt divortia Indi fluminis.

4. *Appellarit aſcia.* Aſcia, id eſt, sine umbrâ.

CAP. LXXV. 1. *In inſulâ Thule.* Illa Thule videtur eſſe *les îles de Shet-land, au Nord des Orcades.* At ibi dies non ſunt continui mensibus ſenis, sicut nec in inſulâ Monâ, *l'île d'Anglesey.* Camalodunum autem nunc *Colcheſter, dans le Comté d'Eſſex.*

CAP. LXXVI. 1. *Et Thaletis diſcipulus.* Ita Mſ. Reg. 5. editio princeps & Cl. Rezzonicus. Id quoque additum in margine Mſ. Reg. 2. Gelenius, deinde alii omiſere. At potuit Anaximenes eſſe primùm Thaletis, deinde Anaximandri diſcipulus. De Anaximandro dictum ſuprà ſect. 6.

2. *Horologium ... ſciothericon.* Hoc horologium dicimus *le Cadran ſolaire.* Antiquius fuit tale horologium in urbe Jeruſalem ſub Achaz rege. Vide IV. Reg. XX, 11.

CAP. LXXIX. 1. *Illorum trium.* Saturni, Jovis, & Martis; ut dictum eſt ſuprà ſect. 18. & 53.

CAP. LXXX. 1. *Gallia & Ægyptus minimè quatiuntur.* Rari ac ferme innocui in Galliis & Ægypto terræ motus. Nullos ætate ſuâ audivit Plinius : nos ſensimus & audivimus aliquos, ſed, ut dixi, innocuos. Fuere tamen antiquissimis temporibus, ut æſtimare eſt ex volcanicis mon-

tibus, qui in Arverniâ aliisque provinciis olim & ante literarum memoriam exarsere.

CAP. LXXXIII. 1. *Factum est hoc semel.* Bene Ms. Reg. 5. editio princeps, & Cl. Rezzonicus.

2. *Sexto Julio coss.* Anno Urbis conditæ DCLXIII. ante Christum 91. Antecessere quoque alia prodigia, quæ videre est apud D. Augustinum de Civitate Dei III, 23. & Orosium, V, 18. Cuncta animalia, humanis usibus subdita, canes, equi, asini, boves, &c. subitò efferata, libera vagabantur, neque dominorum patiebantur accessum. Inde conjicere est, quàm tetro odore afflati fuerint vapores.

3. *Flammâ fumoque in cælum exeunte interdiu.* Nec mirum; cùm totus hic Apennini tractus salinariis sulphureisque materiis abundet.

CAP. LXXXIV. 1. *Tiberii Cæsaris principatu.* Anno Urbis conditæ DCCLXX. J. C. 17. De quo terræ motu dixi ad Tacitum, Annal. II, 47.

2. *Ad Trasymenum lacum dimicantes.* Anno U. C. DXXXVII. ante Christum 217. Trasymenus lacus, nunc *Lago di Perugia.*

CAP. LXXXV. 1. *Echinades insulæ.* Nunc *Curzolari*, vel *les Cursolaires.*

2. *Homero credimus.* Homer. Odyss. IV, 354. Commentum quidem est tantùm limi a Nilo fuisse aggestum. At aggestam fuisse magnam limi vim, quotidieque aggeri, certissimum est.

3. *Eidem de Circeiis.* Homer. Odyss. X, 194. Circeiorum memoria manet in monte *Circello*, prope Terracinam.

4. *Herodoto si credimus.* Herodot. II. num. 10.

5. *Tota Teuthrania.* De eâ vide infrà Libr. V. sect. 33.

CAP. LXXXVII. 1. *Anaphe.* Nunc *l'île Nanphio.*

2. *Nea.* De quâ infrà Plinius Libr. IV. sect. 23.

3. *Halone.* Hodieque *Aloni.*

4. *Thera & Therasia.* Thera, nunc *l'île de Santorin dans l'Archipel.* Theræ proxima est Therasia, *l'île d'Aspronisi.* De his insulis vide egregium opus, cui titulus, *Voyage pittoresque de la Grece*, Cap. 2. pag. 24. At cùm Herodotus Libr. IV. num. 147. Theram insulam memoret, manifestum est eam exstitisse multò ante annum quartum Olympiadis CXXXV, seu annum Urbis conditæ DXVII. At Plinius cum Herodoto conciliari facilè potest, si quis attenderit duas esse in insulâ Therâ partes, alteram antiquissimam, &, ut videtur, mundo æqualem, quæ nulla præ se fert incendii signa; alteram, quæ ex incendio erupit, & in quâ manifesta sunt ignis indicia; ut ipse vidit oculatus testis P. Franciscus Richard, *Relation de ce qui s'est passé de plus remarquable à Santerini*, pag. 22.

5. *Post annos CXXX.* Annus ille incidit in annum Urbis conditæ DCXLVIII. ante Christum 107. Verùm constat ex Justino XXX, 4. & Plutarcho, de Pythiæ oraculis, pag. 399. enatam esse illam insulam bello Macedonico, cùm ad Cynoscephalas pugnatum est adversùs Philippum, quod contigit anno Urbis conditæ DLVII. ante Christum 197. Crediderim Plinium scripsisse, post annos XL. Librarii verò scripsere *post annos CXXX.*

6. *Hiera.* Hiera, seu sancta, insula, nunc *la grande Cammeni*, id est, *la grande île Brulée.*

7. ***Post annos cx. Thia.*** Thia, seu divina, insula, nunc *la petite Cammeni*, id est, *la petite île Brulée.* Si illa insula nata est sub consulibus M. Junio Silano & L. Balbo, ac proinde anno Urbis conditæ DCCLXXII. Jesu Christi 19. inter natas Hieram & Thiam insulas, non CX. sed CCXV. anni intercessere. Immo intercesserunt CCXXXII. anni, si, quod verisimillimum est, Thia insula eadem est, quæ a Senecâ, Natural. quæst. II, 26. & VI, 21. nata proditur Valerio Asiatico II. & M. Junio Silano consulibus, anno Urbis conditæ DCCXCIX. Jesu Christi 46. Et fortè erroris causa fuit similitudo nominis in M. Junio Silano consule. Nihil tamen adfirmaverim, cùm plurimæ ibi fuerint eruptiones, quales & postea fuere annis 726. 1427. 1573. & hoc quoque nostro sæculo anno 1707. quo inter Hieram & Thiam nova enata est insula. Mſ. Reg. 2. & editio princeps habent *ab eâ.*

CAP. LXXXVIII. 1. *Æolias insulas.* Æoliæ insulæ, nunc *les îles de Lipari* ante Siciliam. De iis vide infrà sect. 110.

2. *Pythecusas.* Pythecusæ nunc *l'île d'Ischia, dans le Golfe de Naples.*

3. *Prochytam.* Prochyta, nunc *l'île Procita*, quam, ut Pythecusas, a Miseno avulsam ait Strabo, Libr. I. pag. 60.

4. *Leucosiam Sirenum promontorio.* Leucosia Sirenusæque insulæ, nunc *Galina* & *Galli*, ante insulam Capreas, *Capri*, in sinu Neapolitano.

CAP. LXXXIX. 1. *Myndo.* Myndus, *Mindes*, urbs Cariæ.

2. *Parthenio promontorio.* In Chersoneso Tau-

ricâ Parthenium promontorium, nunc *Eski Fouroun*.

Cap. XC. 1. *Ubi Atlanticum mare est.* In immenso Atlantici maris spatio, quod memoravit Plato, in Timæo, pag. 25. agnoscere est veterem Americæ aut notitiam, aut famam. Sed omnia fabulis ita miscuit, ut & de Americâ & de Judæâ vetereque Judææ statu intelligi debeat.

2. *Leucada.* Leucas, nunc *l'île de Sainte-Maure*, Acarnaniæ ablata. Antirrhium, *le château de Romélie*, in anteriori parte Corinthiaci sinûs. Hellespontus, *le Détroit des Dardanelles*. Bospori duo, quorum alter Thracius, *le Canal de Constantinople*; alter Cimmerius, *le Canal de Cafa*, vulgò *le détroit de Zabache*.

Cap. XCI. 1. *Galenes.* In Mss. Reg. 2. *Galanes*.

Cap. XCII. 1. *Insulâ Ceâ.* Nunc *l'île de Zia, dans l'Archipel*.

2. *Cum plurimis mortalibus.* In Mss. Reg. 5. *cum pluribus mortalibus*.

Cap. XCIII. 1. *Candor alicujus.* Lapis est phengites; de quo plura vide infrà Libr. XXXVI. sect. 46.

2. *Ut Soracte.* Mons Soractes, nunc *Monte Sant'Oreste*, distat ferme XXVIII. millibus passuum ab urbe Româ.

3. *Ad Mephitis ædem.* Locus ille adhuc dicitur *Mufiti, dans la Principauté ultérieure*. Memoratur a Tacito Hist. III. 33.

Cap. XCV. 1. *In Nympheo, saltares dicta.* Sic Mss. Reg. 1, 2, 5. Nympharum erant insulæ in Lydiâ.

Cap. XCVI. 1. *In Taurorum peninsulâ.* In Tauricâ Chersoneso.

Cap. XCVIII. *Observatum id multùm in Gallico Oceano.* Fertur id experientiâ constare Gadibus, *Cadiz*. Contrarium verò innotuit in portu nostro *Brest*, teste Cl. Deslandes.

Cap. CIII. 1. *In Fucino lacu invectus amnis.* Quis ille amnis? an Aqua Marcia, de quâ Plinius Libr. XXXI. sect. 24. *transit Marsos & Fucinum lacum?* Conjicit Cl. Rezzonicus, *in Eupilio lacu invectus Lamber.* Ingeniosa quidem est conjectura, sed audacior tamen, licet infrà Plinius III, 19. amnes memoret, qui lacus permeant, *ut Adduam Larius, Ticinum Verbanus, Mincium Benacus, Ollium Sebinus, Lambrum Eupilis, omnes incolas Padi.* Lacus autem illi sunt, Fucinus, *lago di Celano*; Larius, *lago di Como*; Verbanus, *lago Maggiore*; Benacus, *lago di Garda*; Sebinus, *lago d'Iseo*; Eupilis, *lago di Pusiano*; Lemannus, *le lac de Genève.*

2. *Arethusa fons Syracusanus.* Fons ille, olim nobilissimus, nunc ignobile est lavacrum, cujus aqua marino sapore inficitur, *l'eau saumâtre.* In magno autem portu Syracusano exsilit e mari fons aquæ dulcis, quæ usque ad maris summum mari non miscetur. Hìc est Alpheus vanâ fabulâ jactatus. Tales fontes aquæ dulcis e mari exsilientes videre est Tarenti, *Tarente*, in angusto sinu, qui dicitur *Mare piccolo*; alterum in sinu Neapolitano; & prope Baias, haud procul monte Miseno; & in portu Lunensi, *le golfe de la Spezzia.*

3. *In Atinate campo fluvius mersus.* In Lucaniâ, nunc *la Principauté citérieure*, est cam-

pus Atinas, oppidumque Atinum, nunc *Ateno*: ibi mergitur per quatuor circiter passuum millia fluvius Tanager, nunc *Negro*. Unde crediderim Plinium olim scripsisse. *Et in Atinate campo fluvius* I V. M. *pass. mersus : post* XX. M. *pass. exit & in Aquileiensi Timavus*, nunc *Timao*. Et fortè librarii utrumque numerum junxere. Nam Posidonius de Timavo prodidit tantùm CXXX stadia; ut videre est apud Strabonem Libr. V. pag. 215.

4. *Similiter in Silaro*. Lapidescentem hanc Silari, nunc quoque *Silaro*, vim prædicant Aristoteles, Strabo, & Silius Italicus. Hodie indigenis est ignota. Vide Cl. Major, *les Ruines de Pæstum*, pag. 22. Pro *& folia*, Mss. Reg. 5. 6. habent *& volatilia*.

5. *In Rubro mari oleæ . . . enascuntur*. Ita Ms. Reg. 5. & libri omnes editi. Hæc verò in aliis Mss. codicibus omissa sunt, & omissa volebat eruditus Harduinus; quòd fortè sunt translata e Libro XIII. sect. 48. ubi eadem occurrunt.

6. Ἀναπαυόμενον. Id est, interquiescentem.

7. *Inopus fons*. Inopus fons, est quidam in insulâ Delo puteus, cujus diameter est XII. passuum circiter. Mense Octobri altitudinem aquæ esse pedum 24. reperit Cl. Tournefort mensibus Januario & Februario ampliùs pedum 30. Fabula est fontem illum cum Nilo, aut, ut aiunt indigenæ, cum Jordane crescere aut decrescere. Vide Cl. Tournefort, *Voyage du Levant*, Tom. I. pag. 347. Edit. in-8°.

8. Διὸς Θεοδόσια. Id est, Jovis divinum munus.

9. *Scyrium lapidem.* Lapis eſt e Scyro inſulâ, de quo & infrà Libr. XXXVI. ſect. 26. Ad pumices pertinet.

10. *Omne oleo tranquillari.* Pauca illa verba, *mare oleo tranquillari*, ut & multa alia ſimilia, nuperis experimentis illuſtrata, miram Plinii diligentiam, ejuſque operis utilitatem comprobant. Cl. Francklin hæc experimenta, a Batavis aliiſque gentibus, quæ maria adeunt, feliciter renovata, inſtituit, rectéque monuit plurimùm errare, qui antiquos parvi pendant, & antiquitus nota perſpectaque negligant.

11. *Arenas flammarum globo eructet.* Cl. Recupero, qui diligentissimè Ætnam ſpeculatus eſt, obſervavit eum igneorum ſaxorum moles tantâ vi ſonituque tonitru terribiliore ſurſum eructare, ut a momento, quo in maximam altitudinem evectæ, ad momentum, quo in terram decidunt, numeraverit in eorum deſcenſu 21. minuta ſecunda temporis, *21. ſecondes*; & cùm ſpatia ſint, ut quadrata temporum, evidens eſt igneas illas moles percucurriſſe 7,000. & ampliùs pedes. In Veſuvio numerantur tantùm 9. minuta ſecunda, 9. *ſecondes*, quod adhuc 1,200. & paulo ampliùs pedes demonſtrat. Vide Cl. Brydone, *Voyage en Sicile*, Tom. I. pag. 190.

Cap. CIV. 1. *Maltham vocant.* Maltha, *la Malthe*, *la Poix foſſile*; cujus originem, ut & bituminum, ex obrutis ſubterraneoque igne incenſis silvis meritò repetebat Cl. Rouelle.

Cap. CV. 1. *Naphthæ.* Naphtha, *le Naphte*, bitumen eſt, & ejuſdem originis ac maltha.

Cap. CVI. 1. *Sociali bello.* Sociale bellum cœpit anno Urbis conditæ 663. ante Chriſtum 91.

2. *Theôn ochema.* Θεῶν ὄχημα, id eſt, currus deorum, nunc *Sierra-liona*, *ſur la côte de Guinée.*

3. *Tot incendiis rerum natura terras cremat.* Toto terrarum orbe natura terras cremat, ſuccutit, & renovat fertileſque facit. Optiméque in Phlegræis ſuis campis obſervavit Cl. Hamilton incendia illa terræque motus eſſe magnum naturæ aratrum. Quomodo verò novis ſemper incendiis natura materiem præparet docuit terræ motus Canadenſis, quo ſilvæ everſæ, convulſæ terræ, anno 1663. intra ſpatium trecentarum leucarum ab Oriente in Occidentem, & centum quinquaginta ampliùs leucarum a Meridie ad Septemtrionem. Vide P. Charlevoix, *Hiſtoire de la Nouvelle-France*, Tom. I. pag. 365. & ſeqq.

Cap. CVII. 1. *Attrita inter ſe ligna.* Attritis inter ſe lignis ignem adhuc excitant barbari. De hoc uſu vide infrà Libr. XVI. ſect. 77.

2. *In Nympheo.* Apud Apolloniatas, ut dictum eſt Capite ſuperiore.

3. *Ad aquas Scantias.* In Campaniâ.

4. *Statis Vulcano diebus.* Die 23. Auguſti menſis erant Vulcanalia. In Kalendario Herwartiano, X. KAL. SEPTEMBR. VVLCANALIA. Ager autem Mutinenſis, *Modene*, ob aggeſtas terras latenteſque ſubtus aquas aliaque naturæ mira valde ſingularis eſt.

5. *Et Sidicino.* In Campaniâ; quæ regio tota ferme volcanica eſt.

6. *Egnatiâ.* Egnatia, nunc *Torre d'Adanazzo*, *dans la terre de Bari.* Saxum illud ejuſque flammam ridet Horatius I. Satyr. V, 97. Nec ad naturam, ſed ad ſuperſtitioſos dolos pertinet,

ut & cinis immobilis in arâ Laciniæ Junonis, quæ Crotone, nunc *Crotone*, colebatur.

7. *Ex capite flammam emicuisse.* Ex capite, ex aliis artubus humanis flamma emicat vi electricâ, *l'Electricité*, de quâ jam dixi suprà Cap. 37.

CAP. CVIII. 1. *Isidoro, nonagies octies.* De his mensuris plura forent dicenda, si paterentur voluminis angustiæ. Haud siluerim tamen illam Isidori mensuram observatione dignam esse, cùm indicet extrema Sinarum saltem auditu Parthis fuisse cognita. Constat enim Gades, *Cadiz*, ab urbe Sinarum *Nan-King* distare 124.° 37 *l.* 45 *ll.* Quod accuratè in mensuram Isidori incidit.

2. *Frons procurrit Hispaniæ, CCCCXCI.* Ita quidem emendavit eruditus Harduinus ex Agathemero I, 4. At Mss. Reg. habent, *DCCCXCI.* Qùod satis concordat cum locorum situ. Nam a Gadibus, *Cadiz*, circuitu Sacri promontorii, *le Cap Saint-Vincent*, ad promontorium Artabrum, *le Cap Finisterre*, sunt stadia multò plura, quàm 491. & si spectentur oræ Hispanicæ sinus & anfractus non pauciora sunt, quàm 891. Nihil tamen mutavi ob Agathemeri auctoritatem.

3. *Myriandrum . . . in Issico sinu.* Issicus sinus, *le Golfe de l'Aïasse.* Myriandrus, urbs Syriæ, fuit inter oppida *Alexandrette* & *Rosos.*

4. *Astypalæam in Carpathio mari.* Astypalæa, *l'île de Stanpalie, dans le Canal de Rhodes.*

5. *Laconicæ Tænarum.* Tænarus, *le Cap Matapan.*

6. *Lilybæum Siciliæ.* Nunc *le Cap Boeo.*

7. *Calarim Sardiniæ.* Calaris, nunc *Cagliari.*

8. *Quinquagies & semel centena.* Numeros illos & sequentes eruditus Harduinus ex Agathemero, loc. cit. emendavit, quòd non sibi constent Mss. Plinii codices; & rectè quidem emendavit. Nondum tamen omnia cum ipso locorum situ planè concordant, qualis nobis compertus est astronomicis observationibus, quæ certissimum sunt geographiæ munimentnm.

9. *Patras Peloponnesi.* Patræ, nunc quoque *Patras.* Leucas, *l'île de Sainte-Maure.* Corcyra, *Corfou.*

10. *Acroceraunia.* Acroceraunia, *le Cap de la Linguetta.* Brundisium, *Brindisi.*

11. *Ad Scingomagum vicum.* Scingomagus vicus, nunc *Chamlat de Siguin*, inter Brigantionem, *Briançon*, & Ocellum, *Uxeau dans la vallée de Pragelas.* Ibi fuit finis Italiæ, & initium Galliæ.

12. *Illiberim DCCCCXXVII.* Ita quidem eruditus Harduinus, ex conjecturâ. Nempe cùm locus hic mancus sit & mutilus in Agathemero, ipse singulas alias summas collegit, & quod deerat toti summæ, in hanc quæ Illiberim, nunc *Elne*, spectat, contulit. Sed sanè perperam. Quantacumque supponantur viarum divortia, fieri numquam potest ut inter Scingomagum vicum & Illiberim numerentur DCCCCXXVII. millia passuum. Multò potior est scriptura Mss. Reg. 1. & 2. in quibus legitur, *CCCCCLVI.* In Ms. Reg. 5. & editione principe, *quingenta LVI. millia.* Hæc enim abundè sufficiunt ad utriusque loci distantiam.

13. *Hinc vapor.* Hinc vapor torridus, illinc frigidus rigor.

14. *Sigeum promontorium.* Nunc *le Cap Yenihisari, près les nouveaux Châteaux des Dardanelles.*

15. *Os ponti.* Nunc *le Canal de Constantinople.*

16. *Carambin promontorium.* In orâ Paphlagoniæ, Carambis promontorium, nunc *le Cap de Kerempi.* Inde autem patet mensuram illam latitudinis terræ non accuratè esse sumptam a meridie ad Septemtrionem. Hìc enim multùm deflectit ad Orientem.

17. *Os Mæotidis.* Nunc *le détroit de Zabache.* Tanais, *le Don.*

18. *Usque ad Thulen.* Thule hæc, ut patet ex Isidori mensurâ, est ipsa Scandia, *la Scandinavie;* quæ tunc habebatur inter insulas, quòd Septemtrionalis ejus pars non esset satis cognita. Præterea tot lacubus & fluminibus, est interrupta, ut sit insulæ simillima. Sic & nos superiore sæculo, hujusque etiam sæculi initio, Californiam inter insulas adnumeravimus, quæ peninsula est.

CAP. CIX. 1. *Melius hic fuit.* Dionysodorus fuit ex insulâ Melo, nunc *Milo*, unâ Cycladum.

2. *Terramque nonagesimam sextam totius mundi partem.* Inventis telescopiis, tanta aperta est cæli vastitas, ut nulla assignari possit terram inter totumque mundum ratio. Nam, cùm stellæ, quæ terris sunt proximæ ne unius quidem minuti secundi temporis, *une Seconde*, parallaxim habeant, earum distantiam a terrâ esse leucarum ampliùs 6,771,770,000,000. constat. Vide Cl. de la Lande, *Astronomie.* Tom. III. pag. 169. Inde patet quanta sit mundi magnitudo quàm exiguum verò punctum sit terra.

IN LIBRUM III.

Præf. 1. *Quantâ dabitur brevitate.* Et nos illâ brevitate premimur. Singula quidem nomina verbaque in his geographiæ libris forent recensenda; at id non patitur hujus editionis ratio. Pauca & illustria adnotabo; multaque omittam, quæ ex Mss. Reg. nummis veteribus & editione principe emendavi.

2. *Ad promontorium Africæ Album.* Nunc *le Cap Spartel.*

Cap. I. 1. *Brutium usque promontorium.* Nunc *le Cap Sparti-vento.*

2. *Juridici conventus ei quatuor.* Conventus illos Hispani nunc appellant *Cancillerias*, vel *Audiencias.* Erant autem Gaditanus, *Cadiz*; Cordubensis, *Cordoue*; Astigitanus, *Ecija*; Hispalensis, *Séville.*

3. *Coloniæ ... municipia ... Latio.* De coloniis, municipiis, Latii civiumque Romanorum jure, de populis liberis, fœderatis, stipendiariis dixi in Notis ad Tacitum, Annal. XI, 23.

4. *Mariani montes.* Malè Mss. *Hareni montes.* Eruditus Harduinus in alterâ suâ editione, *Arenæ montes.* In aliis editionibus, *Ariani.* Sunt Mariani montes, Ptolem. II, 4. Nunc *Sierra-Morena.* Inde fortè appellatum æs Marianum, de quo infrà Plinius Libr. XXXIV. sect. 2.

5. *Ilurco.* Bene nummi veteres. Manent Ilurconis rudera in loco qui dicitur *Puente de Pinos*, tribus leucis ab urbe *Grenade.*

6. *Bastetaniæ.* Bene Inscriptiones veteres; & ita scribendum e Ms. Reg. 1.

7. *Iliturgi.* Bene Ms. Reg. 1. & edit. pr.

8. *Ripa, Epora.* Bene Mſ. Reg. 1. & Cl. Rezzonicus. Malè editio princeps aliæque, *Ripepora.* Ripa, nunc *Caſtro al Rio.* Epora, nunc *Montoro.* In nummis IIPORA.

9. *Sacili.* Sic & in nummis appellatur. Nunc *Acorrucen*, prope *Perabad.*

10. *Fluvius Singulis.* Nunc *Xenil.*

11. *Italica.* Italica, Trajani, principis optimi, Hadrianique & Theodosii patria, nunc *Sevilla la vieja*, & vulgò *Sancti-Ponce*, ex adverſo urbis Hiſpalis, *Séville.*

12. *Urſo, quæ Genua Urbanorum.* Urſo, nunc *Oſuna.* At pro *Genua Urbanorum*, mallet eruditus Antonius Auguſtinus, *Gemina Urbanorum.*

13. *Acinipo.* Bene nummi veteres. Nunc *Ronda la vieja.* Arunda, nunc *Ronda.*

CAP. II. 1. *A ſorore ſuâ inchoatam.* Bene Mſ. Reg. 1. & editio princeps. Octavia, ſoror Auguſti.

CAP. III. 1, *Conventus ſeptem.* Conventus illi ſunt Carthaginienſis, *Carthagene*; Tarraconenſis, *Tarragone*; Cæſarauguſtanus, *Saragoſſe*; Cluenienſis, *Cruña*; Aſturum, *Aſtorga*; Lucenſis, *Lugo*; Bracarum, *Braga.*

2. *Ilici, unde Ilicitanus sinus.* Ilici, nunc *Elche.* Ilicitanus sinus, *le Golfe d'Alicante.*

3. *Calagurritani, qui Nassici.* Sic nummi veteres. Calagurris Julia Nassica, nunc *Loharre, dans le Royaume de Navarre.*

4. *Osicerdenſes.* In nummis veteribus OSICERDA. Creditur eſſe *Xerta*, paulo ſupra Dertoſam, *Tortoſa.*

5. *Sætabitani.* Sic nummi veteres. Sætabi, nunc *Xativa*, recèns dicta *S. Phelipe.*

6. *Turmogidi* Mſ. Reg. 1.

7. *Segiſamajulienſes.* Mſ. Reg. 1. & Ptolemæus II, 6.

Cap. IV. 1. *Libica appellantur.* Bene editio princeps. Ora illa Rhodani appellantur Libica, ob Libem, ſeu Africum ventum, *le Sud-Oueſt.* cui erant obverſa.

2. *Foſſæ ex Rhodano.* Loco adhuc nomen *Foz.*

3. *Stagnum Maſtramela.* Nunc *l'étang de Berre, le Martigues.* Campi lapidei, *la Crau.*

4. *Maritima Avaticorum.* Nunc *Cap d'Œil*, versùs *Saint Chamas.*

5. *Cithariſta portus.* Nunc *Ceireſte*, prope *Marſeille.*

6. *Athenopolis* Nunc *Agai.*

Cap. V. 1. *Duo maria, inferum & ſuperum.* Mare inferum, *la mer de Toſcane*; mare ſuperum, *la mer Adriatique.*

2. *CC. in latitudinem excedens.* Bene Mſſ. Reg. 2. 5. & editio princeps. Perperam eruditus Harduinus e Mſſ. & Martiano emendavit, *CCC.* Patet enim cuivis Italiam inſpicienti ab Alsio, nunc *Torre di Maccareſe*, uſque ad Rhegium, nunc *Regio*, eam CC. millia paſſuum in latitudinem non excedere. Nomen autem retinent fluvii, Varus, *le Var*, & Arsia, *l'Arsia.*

3. *Minùs CCC.* Libri ſcripti & editi habent *minùs CC.* Emendandum eſt, *minùs CCC.* Nec in diſtantiâ Italiæ ab Africâ, tantùm errare potuere aut Varro, aut Plinius. Ipſe Plinius infrà ſect. 14. a Lilybæo, nunc *le Cap Boeo*, ad promontorium Mercurii, *le Cap Bon*, in Africâ numerat CLXXX. M.

4.

4. *Inter sextam horam primamque brumalem.* Inter meridiem, quæ hora sexta ab antiquis appellabatur, & exortum Solis brumalem, quæ prima iis erat hora. Vide infrà Plinium Libr. VI. sect. 37.

5. *Ingaunis liguribus.* Quorum oppidum erat Albium Ingaunum, nunc *Albinga.* Tricies iis datus est ager. De oppidorum civitatumque agris vide tabulam Trajanam, Inscriptionemve reipublicæ Veleiatium, quam explicavi & illustravi in alterâ Taciti editione, Tom. V. pag. 453.

6. *Fluvius Paulo.* Malè MSS. *fluvius Padus*, vel *Pado.* Rectè emendavit Cl. Rezzonicus, *Paulo.* In MSS. Voss. *Palo.* Pomponio Melæ II, 4. *Paulon flumen*, nunc *Paglione.* In ejus ostio Nicæa, *Nice.*

7. *Cemenelion.* Bene Cl. Rezzonicus e MSS. Palmarii, Ptolemæo & Inscriptionibus veteribus, Cemenelium, nunc *Cimiez.* Videntur ejus rudera ad mille quingentos passus ab urbe Nicæâ.

8. *Bimbelli.* Ita MSS. Reg. Vatic. Riccardian. & Cl. Rezzonicus. Incertus eorum situs. Salluvii verò Aquas Sextias, *Aix*, habitabant; Deciates prope Antipolim, *Antibes*, inter *Villeneuve* & *Antibes*; Oxubii, inter *Cannes* & *Fréjus.* Veneni, ubi nunc *Vinay*; Vagienni, ubi *Viozenna*; Statielli, ubi *Aicqui*, vel *Acqui*; Magelli, ubi *Majola*; de Veleiatibus eorumque Inscriptione jam dixi suprà.

9. *Tigullia.* Bene Cl. Rezzonicus e suis libris & Inscriptione Veleiatium. Tigullia, nunc *Sestri.* Rectè quoque distinxit, intus Segesta Tigulliorum, nunc *Sesta.*

10. *Pollentia*, *Carrea.* Bene distinxit Cl. Rez-

zonicus. Pollentia, nunc *Pollenza*. Carreal, nunc *Carrara*; ab indigenis dicitur *Carru*.

11. *Cosa Volcientium*. Bene editio princeps. Cosa nomen retinet prope lacum *Orbitello*.

12. *Seniensis*. Ita MSS. & editio princeps. Nunc *Sienne*.

13. *Timia*. Malè editio princeps, *Trima*; aliæ, *Tinia*. Rectè emendavit Cl. Rezzonicus, *Timia*. Servat nomen, & dicitur *Timia*. In fluvium *Topino* influit prope oppidum *Cannara*. Glanis, *la Chiana*. Cùm, ob navigationem, ita continerentur aquæ per novem dies, patet antiquis notam fuisse artem aliquam molium, *les Ecluses*.

14. *Ne sic quidem*. Ne sic quidem potest fieri navigabilis, sed trabibus tantùm meabilis, nec longè.

15. *Meabilis fertur*. Bene MS. Reg. 2. editio princeps, & Cl. Rezzonicus.

16. *Citra tredecim millia passuum Urbis*. In MS. Reg. & editione principe, *citra XVI. millia*. Quod mallem.

17. *Subitus incrementis*. Bene MS. Reg. 5. & editio princeps. Malè emendatum in recentioribus, *subitis*.

18. *L. M. pass. longitudine*. Malè MS. Reg. 2. *M. P. I. longitudine*: unde in editione principe *mille p.* & in recentioribus, *mille passuum quinquaginta longitudine*. Emendandum fuit *L. M. passuum*. Immo mallem, *sexaginta millia passuum longitudine*. Tot enim sunt locorum millia; si loca ipsa inspicias, tabulamque Geographicam Cl. Boscovich accuratissimam dimetiaris inter Tiberis ostia & Circeios, nunc *S. Felice*, ad radices Circeii montis, *Monte Circello*.

19. *A Romano rege.* Anco Marcio.

20. *Homero.* Odyss. κ'. vers. 194.

21. *Theophrastus.* Hist. Plant. V, 9.

22. *Liri amne ... Glani appellato.* Liris amnis, nunc *Garigliano*, appellatus est Clanis, Κλάνις, teste Strabone, Libr. V. pag. 233. Unde apud Plinium videtur emendandum, *Clani.*

23. *Falerni.* Falerni illi colles, nunc *le Mont Barbara*, generoso vino olim nobiles, nunc maximâ parte steriles, & herinaceorum, *les Porcs-épics*, venatione famosi. Ibi tamen fit adhuc vinum non insuave, si sit vetus.

21. *Phlegræi campi.* Hi sunt quos egregio opere nuper illustravit Cl. Hamilton.

22. *Ilionenses Lavinii.* Ita legendum, sine commate; & ita habet editio princeps. Livius I, 1. *Trojani oppidum condunt. Æneas ab nomine uxoris Lavinium appellat.* Lavinium, nunc *Pratica.*

23. *Duodecim semel numerentur.* Urbis Romæ duodecim portæ erant geminæ : sed semel numerantur, cùm triginta septem a Plinio recensentur. Aliter quadraginta novem forent numerandæ. Portarum geminarum vestigia adhuc manent in portis Majore & Sancti Pauli. De urbis Romæ magnitudine & populi multitudine dixi in Notis ad Tacitum, Annal. XII, 23.

24. *Oppidum Pæstum.* Nunc *Piesti.* Ibi manent egregia antiquitatis monumenta, quæ optimè descripsit Cl. Major, *les Ruines de Pæstum ou de Posidonie dans la grande Grece.*

25. *Oppidum Elea.* Bene Ms. Reg. 1. & editio princeps. Stephano quoque Ἐλέα, ἡ νῦν Βελέα.

26. *Hispanias adluit.* Bene Ms. Reg. 1.

27. *Alii Notium.* Id eſt, Meridionalem.

28. *A frutice pineo.* Græcis πίτυς, pinus. Utraque autem Ebuſus, nunc *les îles Yviça* & *Formentera.*

29. *C. M. paſſ. eſt longitudine.* Bene Mſ. Reg. 1. editio princeps & Cl. Rezzonicus. Balearis autem major, nunc *l'île de Majorque.* Ejus urbes, Palma, *Majorque;* Pollentia, *Pollença.*

30. *Et Tucim.* Ita Mſſ. Reg. 1. & 2. Sine auctoritate emendatum in recentioribus editionibus, & *Cunici.*

31. *Stœchades... propter ordinem.* Ordinem enim Græci dixere ςοῖχον. Inde Stœchades appellatæ, nunc *les îles d'Ieres.* Una dicitur Prote id eſt prima, nunc *Porquerols;* alia Meſe, id eſt media, nunc *Portcroz;* tertia Hypæa; id eſt poſtrema, nunc *l'île du Levant.*

32. *Nec cuniculos.* Ita Mſſ. Reg. 1. 2. & Cl. Rezzonicus. *Nec* omiſſum in editione principe & recentioribus.

CAP. VI. *Homero Inarime.* Homer. Iliad. II, 290. Ænaria, vel Inarime, nunc *l'île d'Iſchia.*

2. *Capreæ circuitu XI. M. paſſ.* Malè Mſſ. Reg. & editio princeps aliæque, *XL. M.* Optimè emendavit Cl. Rezzonicus, *XI. M.* errorem monſtrante Joſepho Mariâ Secundo, Caprearum, nunc *l'île de Capri*, præfecto, in eruditâ inſulæ deſcriptione.

CAP. VII. 1. *Caralitano promontorio.* Nunc *Capo Carbonara.* Gorditanum autem promontorium, *Capo dell' Asinara.* Duæ inſulæ Herculis, quarum major nunc dicitur *Asinara;* minor, *Iſola piana.*

CAP. VIII. 1. *A Thucydide dicta.* Ita editio princeps.

2. *Charybdis mare vorticosum.* Vel summa fuit olim navigandi imperitia, vel valde mutata est locorum facies. Charybdis enim, antiquis adeò formidata, adhuc videtur prope arcem Messanæ, *Messine*, & ab incolis dicitur *Garofalo.* Vel minimæ cymbæ eam sine periculo trajiciunt. Nec ibi aliud est quàm vortex ortus e variis aquarum intercursationibus, quæ colliduntur in iis angustiis Phari Messanæ. Altitudo aquæ ibi est tantùm palmorum 30. Vide *Voyage en Sicile & dans la grande Grece, adressé à M. Winckelmann*, pag. 161.

3. *Colonia Tauromenium.* Nunc *Taormina.* Ibi adhuc visitur antiquum ejus theatrum, in quo scena, quæ in ceteris omnibus deest, exstat integra. Inde patet quàm curiosum sit hujus antiquitatis monumentum.

4. *Mons Ætna.* Cl. Hamilton die 26. mensis Junii, anno 1769. Ætnam conscendit, craterem ejus diligenter inspexit, ejusque ambitum æstimavit quoque duobus millibus & quingentis passibus. Conus est concavus inversus, intus crustâ salinâ & sulphureâ vestitus, qui sensim decrescit, & ferme in punctum desinit. Audivit a Cl. Rempro, qui Ætnæ historiam scribebat, montis altitudinem per perpendiculum esse trium millium Italicorum. Die illâ 26. Junii in summo cratere barometrum notabat gradus 18. lineas 10. in imo monte gradus 27 : lineas 4. Thermometrum verò, in summo cratere gradus 26. in imo monte gradus 24. Vidit ibi ortum Solis & patentissimum prospectum. Vidit maximam partem

Calabriæ, totam insulam Siciliæ, insulas *Lipari* & *Stromboli*, licet ampliùs septuaginta millibus distent. In accuratissimâ tabulâ Geographicâ dimensus spatium, quod suis oculis tum obversabatur, reperit hujus prospectûs ambitum esse nongentorum millium passuum, 900. *milles*. Pyramidalis umbra montis totam insulam percurrebat; & mare attingebat. Quadraginta quatuor montes numeravit in latere *Ætnæ*, quod Catanam spectat, & multos alios in adverso latere. Singuli illi montes sunt conicâ formâ, & craterem habent, qui in multis intrà & extrà magnis arboribus est tectus. Cl. Hamilton, *Voyage du Mont Etna*, pag. 354.

5. *Panormum*. Bene editio princeps. Panormum, nunc *Palerme*. Solus, nunc *Solanto*.

6. *Tyracinenses*. Malè editio princeps, *Triracinenses*; editiones recentiores, *Tiracienses*. Stephano sunt Τυρακῖναι, nunc *Trahina*.

7. VII. *Æoliæ*. Omnes illæ insulæ ignium subterraneorum vi ex eruptione sunt enatæ, ut evidenter agnovit Cl. Hamilton, qui hæc loca diligentissimè exploravit. Vide & Cl. Brydone, *Voyage de Sicile & de Malthe*, Tom. I. pag. 36. Ibi autem a Plinii temporibus novæ insulæ prodiere: nunc enim XI. numerantur. Æoliarum insularum maxima Lipara, *Lipari*.

6. *Vulcaniæ*. Æoliæ insulæ dictæ sunt a Romanis Vulcaniæ, quòd ignes evomerent. Nunc fumum tantùm reddunt. Una Strongyle, *Stromboli*, semper ardet; tot abhinc sæculis inexhausta.

CAP. IX. 1. *Circuitu paulo minor*. Bene MSS. Reg. 1. & editio princeps.

2. *Strongyle.* Hæc insula, ut jam dixi, appellatur *Stromboli* vel *Strongoli*. Mons ejus ignivomus in eo differt ab Ætnâ & Vesuvio, quòd continuo ignem, & rarissimè materias, *la Lave*, ejaculetur. Vidit tamen eum Cl. Hamilton, anno 1769, ignitos lapides frequenter e suo cratere ejaculantem. Vidit quoque materias e montis latere erumpentes, & in mare decidentes. Inter continuas illas eruptiones, pars insulæ adhuc habitatur a quinquaginta familiis. Fertur nautas sereno tempore montem illum viginti quinque leucarum intervallo dissitum observare posse, ejus verò flammam multò longiùs noctu videri. Quod prodit horizontem ejus visibilem non esse minorem 500. millibus passuum, ac proinde maximam esse ejus altitudinem. Cl. Brydone, loc. cit. pag. 40.

Cap. X. 1. *Dioscorôn.* Castoris & Pollucis Διοσκύρων. Ibi nunc sunt tantùm scopuli, ubi olim insula Dioscorôn, & insula Calypsus, Homeri & illustrissimi Fénelon ingeniis clarissima. Inde patet quantùm ab Homeri & Plinii temporibus immutata fuerit in his locis naturæ facies. Sic quoque inter scopulos latent Tiris, Eranusia & Meloessa.

Cap. XI. 1. *Amnes Crathin & Sybarin, ubi fuit urbs.* Amnes illi nunc quoque dicunrur *Crate* & *Sybari*. Hos inter fuit urbs Sybaris, olim voluptatibus insignita, nunc ob uliginosa loca sordet terra, & pestilens est æstate. Distabat tribus millibus passuum ob oppido *Corigliano*. Oppidum autem Thurii, nunc *Terra-nuova*. Ibi inventi eorum nummi.

2. *Caudini.* Unde nomen Furcis Caudinis, ubi

victi a Samnitibus Romani, & sub jugum missi. Manet cladis memoria in loco, qui adhuc dicitur, *Forchie*.

CAP. XII. 1. *Sevini appellati.* Sevini, ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι, dicti.

2. *Nar amnis.* Nar, nunc *Nera*. In Narem influit Velinus, nunc *Velino*. Velinus autem Velinos lacus, *Pie di Luco*, subit, & in Narem amnem influit, qui postea ipse Tiberim petit.

CAP. XIII. 1. *Voto vere sacro.* Illud est ver sacrum; quo animalia, vere inter Kalendas Martias & pridie Kalendas Maias nata, immolabantur.

2. *Intus Novana: in orâ Cluana.* Bene Mf. Reg. 1. & editio princeps. Asculum, *Ascoli*; Novana, *Monte Novano*; Cluana, *Piano di S. Giacomo*; Potentia, *Porto di Recanati*.

3. CLXXXIIII. M. Ita Mf. Reg. 1. & editio princeps.

CAP. XIV. 1. *Jungetur hic.* Ita Mff. Reg. Nec aliter editio princeps.

2. *Asisinates.* Bene Cl. Rezzonicus ex Inscriptionibus veteribus. Nunc *Assisi*; vulgò nobis *Assise*.

3. *Forotulienses, cognomine Concupienses.* Ita Mff. Reg. & editio princeps. Sine auctoritate in recentioribus editionibus emendatum, *Forojulienses, cognomine Concubienses*.

4. *Iguini.* Ita Mf. Reg. 1. editio princeps, & vetus Inscriptio apud Cl. Rezzonicum. Dicti quoque sunt Iguvini, nunc *Gubbio*.

5. *Camellani.* Mff. Reg. & editio princeps.

6. *Vindenates.* Bene editio princeps, & Inscriptiones veteres.

7. *Perſei bellum.* Bellum Perſei cœpit anno Urbis conditæ DLXXXIII. ante Chriſtum 171. Ergo Ameria, nunc *Amelia*, condita eſt 1035. annis ante Chriſtum.

CAP. XV. 1. *Amnibus Arimino & Pruſâ.* Ita Mſſ. Reg. Ambrosian. & editio princeps. Ariminum, nunc *Rimini.* Amnis autem Ariminus, nunc *Marecchia*; Pruſa, nunc *Auſa.* Rubico, *Luſo*; ut volunt Ariminenſes. Cæſenates autem contendunt eſſe *Piſatello*: his favent Cll. Morgagnus & Rezzonicus. Sapis, nunc *Savio*; Vitis, *Ronco.* Anemo, *Amone*; Bedeſes, *Montone.*

2. *Saltus Galliani.* Ita Mſſ. Reg. Vatic. Riccardian. & Medicæi. Nec aliter editio princeps. Illi Gallorum Saltus, juxta Cl. Rezzonicum tenebant aſpera Apennini cacumina ſupra Mutinam, Regium & Parmam, ubi adhuc ampliſſimæ silvæ.

3. *Tannetani.* Antonino in Itinerar. Tannetum, nunc *Tannedo*, DCCL. M. a Parmâ. In Mſſ. Reg. Chiffl. Riccardian. & Medic. *Tannitani.*

4. *Veleiates.* Bene Cl. Rezzonicus, ex Tabulâ Trajanâ, de quâ jam dixi ſuprà.

5. *Cognomine veteri Regiates.* Bene Cl. Rezzonicus. Ibi adhuc *Terra, e caſe di monte Regio*; & parum diſtans amniculus Regius.

6. *Umbranates.* Ita Mſ. Barberin. & Cl. Rezzonicus. Nunc *Citta d'Ombria*: ubi multa adhuc manent antiquitatis veſtigia.

CAP. XVI. 1. *Inciam.* Bene Mſſ. Reg. 1. & 2. Incia, nunc *Enza*; dicitur quoque *Lenza.*

2. *Durias duas.* Altera major, nunc *Dora*, vel *Dora Baltea*; altera minor, nunc *Dora piccola.*

3. *Augustâ fossâ.* Bene Mss. Reg. 1. & 2. Sic quoque esse emendandum rectè viderunt Cluverius & Cl. Rezzonicus.

4. *Quondam Messanicus.* Nunc *Po di Primaro.* Ostium verò fuit ferme ubi nunc *Torre di Primaro.* Vatrenus amnis, nunc *Santerno*; & Forum Cornelii, nunc *Imola.*

5. *Ostia plena Carbonaria.* Bene Mss. Ambrosian. & editio princeps. Ostia illa sunt *Po di Ariano*, *Porto Goro*, & *Bocca del Camello.*

6. *Fossiones Philistina.* Fossiones illæ Philistinæ, ut & Philistina fossa nomen trahunt a Philistæis, qui eas regiones tenuere. Nunc *Bocca della Gnoca*; *Bocca della Scovetta*, *Busa delle Tole*, *Sbocco dell' Asinino*, &c. Tartarus, hodie quoque *Tartaro.*

7. *Atesi.* Mss. Reg. editio princeps & Cl. Rezzonicus. Atesis, *l'Adige.*

8. *Meduaci duo.* Mss. Reg. editio princeps & Cl. Rezzonicus. Horum major, *la Brenta*; minor, *Bacchiglione.*

Cap. XVII. 1. *Fructuoso alveo importat.* Benè Mss. Reg. 1. Ambrosian. & Cl. Rezzonicus. Nec aliter Plinius, Libr. XIX. sect. 1. *Ignoscat tamen aliquis Ægypto serenti ut Arabiæ Indiæque merces importet.* Padus autem maria cuncta seu cunctas maris opes Transpadanæ regioni importabat.

2. *Vibiforum.* Bene Ms. Reg. 1. & editio princeps. Nunc *Revello.*

3. *Atque Peninas.* Bene Mss. Reg. Ambrosian. & Cl. Rezzonicus. In Inscriptione vetere, DEO PENINO. Nomen sanè ductum e voce Celticâ, *pen*, quæ apud Aremoricos caput & verticem adhuc significat.

4. *Ex quibus Laevi.* Sic Mſ. Reg. 1.

5. *Tranſalpibus profecti.* Bene Mſſ. Reg. 1. & 3. editio princeps. Malè in recentioribus emendatum, *trans Alpes provecti.* Laus Pompeia, nunc *Lodi vecchio.*

6. *Liciniforum.* Mſſ. Reg. 1. 2. & editio princeps. Nunc *Lecco.*

7. *Vitam in montibus degentibus.* Orobii dicti ab ὄρος, mons, & ϐίος, vita.

CAP. XVIII. 1. *Tiliaventum majus minuſque.* Mſſ. Reg. Ambrosian. & Cl. Rezzonicus. Tiliaventum majus, nunc *Tajamento*: minus, *Langugnana.*

2. *Anaxum.* Mſſ. Reg. Ambrosian. editio princeps, & Cl. Rezzonicus. Nunc *Stella.*

3. *Quo Varianus defluit.* Mſſ. Reg. Colbert. Ambrosian. 2. & editio princeps. Nunc *Muzonela.* In Mſ. Reg. 2. *Varamus.*

4. *Nobile vino Pucinum.* Nunc *Proſecco.*

5. XXXIII. M. *ab Aquileiâ.* Bene Mſſ. Reg. Landinian. Ambrosian. & editio princeps. Malè in recentioribus editionibus emendatum, XXIII. Inter Aquileiam, *Aquilée*, & Tergeſtem, *Trieſte*, ſunt paſſus ampliùs XXX. M.

CAP. XIX. 1. *Adduam Larius.* De his lacubus jam dixi ſuprà Libr. II. Cap. 103. Amnes verò ſunt Addua, *l'Adda*; Ticinus, *le Tésin*; Mincius, *Mincio*; Ollius, *Oglio*; Lamber, *Lambro.*

2. *Per vada Sabatia.* Nunc *Vado*, haud procul urbe *Savone.*

CAP. XX. 1. *Caput eorum Stoenos.* Optimè Mſ. Reg. 1. Sic & Faſti Capitolini, DE LIGURIBUS STOENEIS. Stœni, nunc *Steneco.*

2. *Cottianae civitates.* Poſtea a Nerone in pro-

vinciæ jus redactæ; ut dixi ad Tacitum in Supplemento Annal. X, 10.

3. *Item attributa.* Nec adjectæ sunt civitates, quæ lege Pompeiâ fuerant attributæ municipiis, ut eò jus peterent.

4. *L. Æmilio Paulo.* Æmilius Paulus & Atilius Regulus consules fuere anno Urbis conditæ DXXIX. ante Christum 225.

CAP. XXI. 1. *Arsia.* Arsiæ amni, nunc *Arsa*; de quo jam dictum sect. 23.

2. *Colentum insula.* Nunc, ut creditur, *l'Ile Morter.* Ibi rudera antiqua, quæ memorat Cl. Fortis, *Viaggio in Dalmazia*, Tom. I. Epist. ult.

CAP. XXII. 1. *In decurias CCCXLII.* Ita Mss. Reg. Colbert. Paris. & editio princeps. In Ms. Reg. 2. CCCLXII.

2. *CCLXIX. Mazæi.* Ita Mss. Reg. 1. 2. Paris. & editio princeps.

3. *Peguntium.* Corruptè Mss. Reg. & editio princeps, *petunt in eam.* Unde emendatum in recentioribus editionibus, *Peguntiæ.* Emendandum erat *Peguntium.* Ptolemæo enim II, 17. Πηγύντιον; nunc *Almissa.*

4. *Nympheum promontorium.* Ms. Reg. 1 & editio princeps. Nunc *le Cap Rodoni.*

CAP. XXIII. 1. *Montes Candaviæ.* Nunc *Crasta.*

2. *Celebre Nympheum.* De quo jam dictum suprà Libr. II. sect. 110.

CAP. XXIV. 1. *Vianiomina.* Ita Ms. Reg. 1. Nunc *Vienne en Autriche.* Flavium Solvense, *Sol-feld.* Sabaria, *Sarvar.* Scarabantia Julia, *Edenburg.*

CAP. XXV. 1. *Draus e Noricis.* Amnes illi, Draus, *la Drave*; Saus, *la Save*; Colapis, *Kulp*; Bacuntius, *Bozzeut*; Valdasus, *Vuka*; Urpanus, *Verbas.* Oppidum verò Taurunum, nunc *Tzeruinka.*

CAP. XXVI. 1. *Ad flumen Drinium* DXXX. Perperam in recentioribus editionibus DCCC. Bene Mss. Reg. 1. 2. 5. DXXX. & fortè paulo major adhuc est numerus, ni multos viarum anfractus & circuitus computaverit Agrippa. Drinius, *le Drin.*

2. *Acroceraunium* CLXXV. Mss. Reg. & editio princeps. Acroceraunium promontorium, nunc *la Linguetta.*

3. *Ambitu* $\overline{XVII}$. Ita Mss. Reg. 1. 5. & editio princeps. Id est, septies decies centena millia passuum.

4. *Quo distinximus fine.* Suprà sect. 16.

5. *Electridas vocavere.* Bene Plinius vanitatem Græcam arguit, cùm in hoc mari non fuerint Electrides insulæ; ut dicetur infrà Libr. XXXVII. sect. 11.

6. *Grateæ aliquot.* Grateæ, quæ & Crateæ dicuntur, ac Liburnicæ, insulæ sunt, quæ obversantur juxta *Murlaka* & *la Dalmatie.* Celadussæ autem insulæ sunt *Kasvan*, *Capri*, *Smolan*, *Tihat*, *Sestre*, aliæque minores, quarum omnium præcipuæ sunt *Parvich* & *Zlarin.*

7. *Contra Surium.* Bene Mss. Reg. 1. 5. & editio princeps. Eruditus Harduinus ex infelici conjecturà malè emendavit, *contra Tragurium.* Surium autem insula, nunc *Zuri.* Inter Surium & oram Sicensem, nunc *Sebenico*, sunt insulæ Celadussæ. Vide Cl. Fortis, *Viaggio in Dalmazia*, Tom. I. Epist. ult.

8. *Bubua.* Ita editio princeps. Fortè Plinius ſcripſerat tantùm *Bua* aut *Boa.* Eſt inſula quæ in Cod. Theodosian. Leg. III. de Hæretic. appellatur *Boa inſula.* Sub imperatoribus Romanis fuit exsiliis famoſa. Nunc quoque dicitur *Bua.*

9. *Capris laudata Brattia.* Brattia inſula, nunc *Brazza.* Ibi capri agnique ſunt adhuc exquiſitisſimi ſaporis, teſte Cl. Fortis. Iſſa, nunc *Liſſa*; Pharia, nunc *Lesina.*

10. *Corcyra, Melæna cognominata.* Corcyra ſ nunc *Curzola*: cognominata eſt Melæna, id eſt nigra, ob umbroſam ſilvarum proceritatem.

11. *Melita.* Melita inſula, nunc *Meleda*; dicta quoque vulgò *Zapuntello.*

12. *IV. Elaphites.* In Mſ. Reg. 1. & editione principe, *VII. Elaphites.* Quod verius crediderim. Plures enim ibi ſunt inſulæ, quàm quatuor. Ita autem ſunt dictæ a cervorum copiâ.

13. *Ab Orico XII. millia paſſuum.* Malè Mſſ. Reg. 1. 5. *MM. P.* Malè quoque recentiores editiones, *M. millia paſſuum.* In editione principe, *III. M. P.* meliore quidem, ſed exiliore, numero. Emendavi, *XII. millia paſſuum*; quod ſatis indicat Scylax, pag. 10. cùm ait ex inſulâ Saſone in Oricum navigationem eſſe tertiæ diei partis. εἰς Ὤρικὸν πόλιν ἐςὶ παράπλυς ἡμέρας τρίτον μέρος. Paulo ſuprà dixerat ab Orico ad mare ſtadia eſſe LXX. ςάδια π. Saſo, vel Saſonis inſula, nunc *Seſano.*

IN LIBRUM IV.

PRÆF. 1. *Acroceraunïis montibus.* Nunc Mon-

ti della Chimera. Incipit ille sinus prope Aulonem, nunc *Valona*, ubi promontorium, *la Linguetta.* Finitur Hellespontо, *le détroit des Dardanelles.*

2. *Laconica*, Bene Mſ. Reg. 1. A Melâ I I, 3. appellatur *Laconice.*

3. *Alio mari.* Mari Ægæo.

4. *Locus Aornos*, id eſt, sine avibus.

CAP. I. 1. *Maximéque nobilitatus.* Actiacâ victoriâ nobilitatus Ambracius sinus, *le Golfe d'Arta.*

CAP. II. 1. *Promontorium Antirrhium.* Rhium & Antirrhium, nunc *les Dardanelles de Lépante.* Rhium, *le Château de Morée.* Naupactum, *Lépante.*

CAP. III. 1. *Criſſæus sinus.* Nunc *le Golfe de Salona.*

2. *Oppidum Delphi.* Nunc *Caſtri*; locus, quo nullus fuit apud Græcos celebratior.

CAP. IV. 1. *Peloponneſus.* Nunc *la Morée.*

2. *In quinque M. paſſ.* Spatium illud hodie dicitur *Hexamili*, id eſt ſex millia paſſuum; quòd recens milliarium Græcum brevius sit Romano.

CAP. V. 1. *Tænaro promontorio.* Nunc *le Cap Matapan.*

2. *Intus Sparta.* Loco, ubi fuit Sparta, nunc nomen *Paleo-chori.* Ex Spartæ ruderibus condita urbs *Misitra*; ita dicta a quodam caſei cocti genere, quod in his terræ insularumque partibus celebratissimum eſt & vulgatissimum.

CAP. VI. 1. *Pylæ.* Corruptè quidem Mſ. Reg. 1. *Filæ*: ſed probat emendandum, *Pylæ.*

2. *Tritienſes.* Bene Mſ. Reg. 1.

3. *Per Arcadiam LXIX. mill.* Mſ. Reg. 1. & editio princeps.

CAP. VII. 1. *Piræus.* Piræus portus, nunc *Porto-leone.* Phalera, nunc *Agio-Nicolo.* Athenæ autem, fupra omnem claritatem nobiles, nunc *Atheni.*

2. *Maliacus sinus.* Nunc *le Golfe de Zeitun.*

3. *Thermopylarum anguftiæ.* Nunc quoque *Thermopyles.*

4. *Heraclea, Trachin dicta.* Id eft, afpera; τραχύς, Nunc *Zeitun.*

CAP. VIII. 1. *Pharfalici campi cum civitate.* Pharfalus, nunc *Farfa.*

2. *Peneus.* Nunc *Salampria.*

3. *Dictum eft Homero.* Iliad. II, 262.

CAP. IX. 1. *Centum nonaginta feptem.* Ita Mſſ. Reg. 1. 2. & editio princeps. In Mſ. Reg. 5. *ducentorum nonaginta feptem.*

CAP. X. 1. *Duobus inclyta regibus.* Philippo & Alexandro.

2. *Pella colonia.* Alexandri Magni natalibus infignis. Nunc *Palatifa*, id eft, parva palatia.

3. *Theffalonica.* Nunc *Saloniki.* Vulgò nobis *Salonique.*

4. *A Dyrrachio* CCLXVII. *millia paffuum.* Pessimè in libris fcriptis & editis, *CXIV*. Id abfurdum eft, ut patet ex ipfo locorum situ. Emendandum fuit, *CCLXVII*. Hanc enim effe diftantiam inter Dyrrachium & Theffalonicam docet accuratissimus fcriptor Polybius apud Strabonem, Libr. VII. pag. 323. Id etiam conftat auctoritate ipsius Plinii infrà fect. 18. ubi confentientibus fcriptis & editis libris: *Philippi colonia : abfunt a Dyrrachio* CCCXXV. *mill. paff.* Thermaicus autem sinus, *le Golfe de Salonique.*

5. *Pallenensi Ifthmo.* Ifthmus ille, nunc *Ca-*

landro, vel *les Portes de Cassandre.* Sinus Mecybernæus, *le Golfe de Cassandre.*

6. *Singos.* Unde nomen fuit sinui Singitico, nunc *le Golfe de Monte Santo.*

7. *Montem Athon.* Mons Athos, nunc *Agios Oros*, vel *Monte Santo.*

8. *Centum quinquaginta mill.* Georgerinus, Archiepiscopus Samius, ait ambitum esse CLXX. mill. passuum. Tantæ autem altitudinis est mons Athos, ut Lemnon insulam, nunc *Stalimene*, quadraginta millibus passuum distantem, umbrâ suâ, cùm Sol occidit, aliquando tegat, teste eodem Georgerino.

9. *Palæorium.* Bene Mss.

10. *Macrobii cognominantur.* Nec immeritò; si ibi, *ut ferunt, dimidio longior, quàm in aliis terris ætas habitantium erat;* teste Pomponio Melâ II, 2.

11. *Sinus cum oppido Cremoro.* Sinus Cermorus Strymonicusve, *le Golfe de Contessa.*

12. *Duo homines.* Alexander & Paulus Æmilius.

CAP. XI. 1. *Pontus ac Propontis.* Pontus, *la mer Noire;* Propontis, *la mer de Marmara.*

2. *Ita Xerxes ibi dinumeravit exercitum.* Ibi *Xerxes copias suas, quia numero non poterat, spatio mensus est.* Pomponius Mela II, 2.

3. *Macron Tichos.* Id est, longum murum.

4. *Melanem Sinum.* Nunc *le Golfe de Saros.*

5. *Tomos.* Tomi, exsilio Ovidii nobilitati, nunc *Tomeswar;* dicti quoque *Baba.*

6. *Bosporus.* Nunc *le Canal de Constantinople.*

7. *Ad murum suprà dictum.* Ad Macron Tichos, de quo modò dictum est.

8. *CXXV. mill.* Mſſ. Reg. Colb. Paris & editio princeps.

9. *Sinus Caſtenes.* Sinus ille eſt inter *le Fanal* & *Galata*. Byzantium, nunc *Conſtantinople*.

10. *Latitudine CC. pedum.* Bene Mſſ. & editio princeps. Malè recentiores editiones, *CC paſſuum*.

11. *Lyſimachia.* Nunc *Hexamila*; quòd Iſthmus ibi pateat ſex millibus paſſuum.

12. *Ex facie loci nomine accepto.* A facie loci in formam cordis diſpoſiti urbs dicta eſt Cardia. Hujus urbis nummum vide apud Cl. Pellerin, *Médailles des Peuples & Villes*, Tom. I. pag. 197.

13. *Callipolin & Seſton.* Callipolis, *Gallipoli*, Seſtos, *Zemenic*; Abydos, *Nagara*; Lampſacus, *Lamſaki*; promontorium Maſtuzia, *Capo Greco*; Sigeum, *le Cap Ieni-hiſari*.

14. *Oppidum Elæus.* Nunc *le Château neuf d'Europe aux Dardanelles*.

CAP. XII. 1. *Corcyra a Buthroto.* Ita editio princeps. Nunc *l'Ile de Corfou*.

2. *Homero dicta Scheria.* Iliad. V, 34.

3. *Itacha.* Nunc *Thiaki*. Ibi incolæ veſtigia quædam domûs Ulyſsis adhuc monſtrant.

4. *Cephalenia quondam Melana dicta.* Melæna, id eſt nigra. Nigras inſulas plerumque antiqui dixere, quæ multis arboribus consitæ, umbroſam ſpeciem videntibus e mari referrent. Cephalenia, nunc *Céfalonie*.

5. *Circuitu patet XCIII.* Ita Mſ. Reg. 1. In Mſ. Laet. *XCI*. In editione principe, *LXXXIV*. Peſſimè Mſſ. Reg. 2. 5. & recentiores editiones, *XLIV*. Errat quoque Strabo, Libr. X. pag.

456. cùm ait ambitum Cephaleniæ esse stadiorum propè CCC. id est XXXVII. M. D. pass. Majorem numerum sum secutus, qui veritati propior est. Incolæ adseverant hanc insulam circuitu patere CLX. mill. Cl. Galland, *Voyage Ms. du Levant.* Attendendum semper brevius esse recentiorum Græcorum milliarium, quàm fuit Romanorum.

6. *Same diruta.* Same, nunc *Samo*, a Romanis diruta anno U. C. DLXV. Ibi manent rudera maximæ antiquitatis.

7. *XXXV. millia.* Mss. Reg. 1. 2. & editio princeps.

8. *Patet XXV. mill. pass.* Major est Itacha. Videtur Plinius circuitum pro longitudine usurpasse.

9. *Cythera.* Nunc *Cerigo.* Ibi multa concharum genera lapidescentia vidit anno 1680. Cl. Galland.

10. *XVI. millia pass.* Mss. Reg. 1, 2. & editio princeps.

11. *XIX. mill. pass.* Mss. Reg. 1. 2. & editio princeps.

12. *XXX. mill. pass.* Ms. Reg. 1. & editio princeps.

13. *Adendros.* Ms. Reg. 1. Adendros dicta videtur, quòd esset sine arboribus. Nunc *Pentenesia.*

14. *Creta.* Nunc *Candie.*

15. *Cydon.* Nunc *la Canée.* Unde a quibusdam tota insula *la Canée* dicitur. Ex eo oppido venere cydonia, *les Cognassiers*, quæ nunc ibi nòn sunt frequentissima. Minoum autem, *le port de la Canée.*

16. *Hierapytna.* Nunc *Girapetra.* Pytna collis fuit montis Idæ. Ibi Jovem a caprâ fuisse nutritum ferebant : unde nomen Hiera, id est sacra.

17. *Promontorio Phycunte*, *CCXXV. millia.* Cùm Agrippa in suis mensuris sit accuratus rectè emendavit Frobenius *CCXXV. millia.* Tanta est enim locorum distantia. Immo Strabo, Libr. X. pag. 475. distantiam illam prodidit stadiorum bis mille, id est CCL. mill. pass. Malè Mss. editio princeps & recentiores, *CXXV. mill.* Promontorium Phycus, nunc *Ras-al-Sem*; a nautis vulgò dictum, *le Cap Rasat.*

18. *Armedon.* Ita Mss. & editio princeps. Est una ex insulis, quæ videntur ante Sammonium promontorium, *le Cap Salomon.*

19. *Eubœa.* Nunc *Egripo*; vulgò *Négrepont.*

20. *A Delo quindecim mill. passuum.* Ita libri omnes scripti & editi. At Cl. Tournefort, *Voyage du Levant*, Tom. I. pag. 342. Plinium arguit, quòd *XV. mill.* scripserit; cùm a portu Myconi insulæ, nunc *Myconi*, ad parvum portum Deli, quò vulgò appellitur, sint tantùm VI. millia passuum.

21. *Circuitu viginti octo millium.* Cl. Tournefort, loc. cit. pag. 205. ait numerari XL. mill. Gratissima est insula Siphnus, nunc *Siphanto.* In eâ vidit Cl. Tournefort senes qui erant nati annos 120.

22. *Seriphus XV.* Ita Ms. Reg. 1. & editio princeps. Malè recentiores *duodecim.* Sed exilior adhuc est numerus, *XV.* Cl. Tournefort, ibid. pag. 214. ait eam patere circuitu ampliùs XXXVI. mill. pass. Seriphus, nunc *Serpho.*

23. *Delos.* Nunc *les Dilles.* Delos dicta, quòd manifesta δῆλος repentè apparuit.

24. *Cingitur quinque mill. passuum.* Ita libri omnes scripti & editi. Cl. Tournefort, ibid. pag. 342. Perperam Plinium arguit, quasi *quindecim millia passuum* scripserit.

25. *Cynthio monte.* Mss. Reg. & editio princeps.

26. *A Delo XVIII.* Ita libri omnes. At certè error est. Naxos enim, nunc *Naxie*, magis distat a Delo, quàm Paros; & ipse Plinius XXXVIII. mill. inter Paron & Delon modò suprà numeravit. Cl. Tournefort, ibid. pag. 343. ait esse XL. mill. pass. inter Delon & Naxon. Oppidum autem Naxi insulæ dicitur quoque *Naxia.*

27. *Septuaginta quinque millia.* Incolæ C. mill. pass. insulæ Naxo tribuunt, teste Cl. Tournefort, ibid. pag. 255. Sed, ut jam monui, brevius iis est milliarium, quàm fuit Romanis; & plerumque res in majus attollunt. P. Babin, e Societate Jesu, cùm Paron insulam inviseret, audivit ejus circuitum esse XXXVI. mill. pass.

28. *A Naxo XXXVIII. mill. passuum.* Optimè Ms. Reg. 1. & editio princeps. At si Plinius accuratè Icari insulæ distantiam a Naxo determinavit, ejus longitudinem majorem, quàm par est, fecit. Juxta Cl. Tournefort, Tom. II. pag. 94. Icaros insula habet circuitu 60. millia passuum. Icaros, nunc *Nicaria.*

29. *LII. mill. pass.* Bene editio princeps.

30. *A Samo triginta quinque mill.* Ita libri omnes. At fretum inter Icarum & Samum, quod nunc dicitur *le grand Bogaz*, est tantùm XVIII. mill. passuum latitudine, ut constat ex Cl. Tournefort, ibid.

31. *Ab eâ.* Ab Icaro insulâ.

32. *Scyros.* Nunc *Skyro.* Græcis verò dicitur *Agios Iscyros*, ob ædem D. Georgii; in quâ, ut ferunt, multa patrantur miracula.

33. *Ios.* Nunc *Nio.* Diurna anni 1772. nuntiavere, flagrantibus Russici & Turcici imperii bellis, inventum ibi esse a Comite Grunn Homeri tumulum, in quo maximi poetarum cineres adhuc sederent, qui, cùm apertus est tumulus, decidêre: scriptoriam quoque supellectilem marmoream in eo inventam. Altum verò postea de re tam insigni silentium fabulam esse aut mendacium prodidit.

34. *Patmos.* Nunc *Patino.* Insula D. Joannis exsilio & Apocalypsi nobilitata. Habet circuitu XVIII. mill. pass. Sed si anfractus omnes numerentur, erunt, ut ait Plinius, XXX. mill. teste Cl. Tournefort, ibid. Tom. II. pag 143.

35. *Melos.* Nunc *Milo.* Licet eam insularum rotundissimam dixerit Plinius, longior videtur, quàm latior, teste Cl. Galland.

36. *Thera.* Nunc *Santorin.* De Therâ, Therasiâ, & Thiâ, jam dictum suprà Libr. II. sect. 89.

37. *Circuitu LXXXIX. mill.* Ms. Reg. 2. & editio princeps.

38. *Sammonium Cretæ promontorium XXX. mill.* Hîc error est in numeris, & legendum XLIII. mill. Suprà enim Plinius, sect. 20. a Carpatho insulâ ad promontorium Sammonium, *le Cap de Salomon*, numeravit LX. *mill.*

39. *Ab Atho LXXXVII. mill. passuum.* Major certè est hic numerus. Georgerinus, Archiepiscopus, ut suprà dixi, cùm de monte

Atho ageretur, ait insulam Lemnon distare tantùm xL. mill. pass. ab Atho: nec majorem distantiam monstrant accuratissimæ nostræ tabulæ Geographicæ.

40. *Sexaginta duo mill. D.* Ms. Reg. 1. & editio princeps.

41. *Ab Imbro XII. mill.* Pessimè in libris scriptis & editis, *triginta duo millia.* Quasi Samothrace magis distaret ab Imbro, quàm a Lemno. Contrà Imbrus, nunc *Imbro*, est inter Samothracen, nunc *Samothraci*; & Lemnon, nunc *Lemno*; vel *Stalimene.* Irrepsit error ex triplicatâ denarii numeri notâ. Nec Samothrace di-at ampliùs XII. mill. ab Imbro.

42. *A Thracia orâ triginta octo, circuitu triginta duo mill.* Hæc suspecta mihi videntur, & fortè a sciolo addita. Desunt enim in Ms. Reg. 1. & editione principe. Sunt autem absurda. Samothrace vix distat XVIII. mill. ab orâ Thraciæ.

43. *Quam Magnus Alexander.* Mss. Reg. & editio princeps. Priapus ubi, nunc *Caraboa.*

44. *Thracius Bosporus.* Nunc *le Canal de la mer Noire*, vel *le Détroit de Constantinople.* Pontus Euxinus, *le Pont Euxin*, vel *la mer Noire.* Mæotius lacus, *la mer d'Azow*, vel *la mer de Zabache.* Cimmerius Bosporus, *le Canal de Kaffa*, vel *le Détroit de Zabache.*

45. *Trecenta quinquaginta millia.* Mss. Reg. 1. 2. & editio princeps.

46. XXIII. *sexaginta mill.* Ms. Reg. 1. & editio princeps.

47. *Istropolim.* Istropolis, nunc *Kara-Kerman*; id est nigrum castrum.

48. *In Germania.* Ms. Reg. 1. *in Germaniâ.*

de monte Abnobâ, nunc *Schwartz-wald*, vel *la Forêt Noire*, totâque Germaniâ fusè dixi ad Tacitum de Moribus German.

49. *Raurici Galliæ oppidi.* Rauricum, vel Augusta Rauricorum, nunc *Augst*, sex millibus pass. distans Basileâ, *Basle*.

50. *Primum ostium Peuces.* Ita dictum a Peuce insula, nunc *Piczina*. Super Istropolim lacus, nunc *Kara-sou*. Secundum ostium Naracustoma, nunc *Hazrali Bogasi*. Tertium Calonstoma, nunc *Suñe Bogasi*. Quartum Pseudostomon, nunc *Selina Bogasi*.

51. *In insulâ Conopôn diabasis.* Insula hæc, nunc *Ilan Adasi*, vel *l'île des Serpens*. Conopôn verò diabasis, est culicum transitus.

52. *Boreonstoma & Spireostoma.* Est Boreale & tenue ostium, cui adjacet oppidum *Kilia*.

53. *Pannonica Hiberna Carnunti.* Nunc *Altenbourg*, inter *Petronel* & *Haimbourg*.

54. *A Maro.* Marus, *la Morava*. De Maro & Vannii regno vide Tacitum Annal. II, 63.

55. *Clarus amnis Tyra.* Nunc *le Dniester*.

56. *Cognomines flumini.* Axiaci, nunc *Bog*.

57. *Flumen Rhode.* Nunc *Sasik Berègen*. Sinus Sagaricus, *le Golfe de Berezen*.

58. *Portus Ordesus.* Nunc *Okzakow*. Borysthenes, *le Dnieper*.

59. *Olbiopolis* Nunc *Zaporouski*, inter ostia fluminis *Buzuluk*.

60. *Insula Achillis.* Nunc *l'île Berezen*, in ipso Borysthenis ostio.

61. *Dromos Achilleos.* Id est, cursus Achillis. Illa est peninsula in cujus fine est *Kylbourouu*.

62.

62. *Taurica.* Nunc *la Crimée.*

63. *Taphræ.* Nunc *Perecop*; vulgò quoque *Orkapi.* Heraclea Cherronesos, nunc *Kerson.* Dicitur quoque *Koslevé.*

64. *Symbolôn portus.* Nunc *le Port de Koslevé.*

65. *Promontorium Criumetopon.* Nunc *Karadje-bouroun*; id est nasus niger. Carambis, nunc *Kerempi.* Oppidum Theodosia, nunc *Kafa.*

66. *Auchetæ.* Auchetæ illi dicti sunt postea *les Esclavons.* Nomen eorum *Slawane* significat *un Fanfaron.* Inde Græcis, quibus mos fuit interpretari nomina, eos dixere Auchetas, id est gloriosos, a voce Græcâ αὔχη, gloriatio. Vide Cl. Lomonossow, *Nouvelle Histoire de Russie*, pag. 24. Hypanis autem *l'Ingulet*z.

67. *Anthropophagi.* Eam maximè partem Tartariæ Russicæ, *la Tartarie Russe*, tenuere, quæ est versus Paropamisum fluvium, *l'Obi.*

68. *Hyperboreos appellavere.* Hyperboreorum nomen gloriamque exsuscitare nuper voluit Cl. Bailly, laudavitque gentem cultissimam, artium doctrinarumque magistram, quæ a gradu 49. latitudinis ad gradum 70. exporrecta fuit. Crediderim aliud antiquitatis latitare in iis Hyperboreis, vel fabulosè a Plinio memoratis, indiciaque esse veteris famæ & antiquissimarum navigationum, qualem suscepere Batavi anno 1596. Sed ea fusiùs hîc persequi non licet.

69. *Serere matutinis.* Jocosè quidem, sed ingeniosè & verè dictum. Nam in Borealibus his regionibus, ut & in Canadensi, Petropolitanâ, aliisque, seritur mense Maio, Julio Augustove metitur, Septembri & Octobri fetus arborum decerpuntur.

in monte [illegible], nunc Schwartz-w[illegible] [illegible] Neckar, utrìque Germanià fu[illegible] [illegible] de Martius German.

169. Rauraci Galliæ oppidi. Rauric[illegible] [illegible] Rauracorum, nunc Augst, sex mi[illegible] [illegible] Basileâ, Basle.

170. Primum efflum Peuce. In di[illegible] [illegible], nunc Piepina. Super illu[illegible] nunc [illegible], Secundum efflum Na[illegible] nunc [illegible] Bogazi. Tertium Calo[illegible] [illegible] Bogazi. Quartum Pitenisthono[illegible] [illegible] Bogazi.

171. In ostiis Germaniæ disiectis. [illegible] nunc Isle [illegible], vel Isle des Sep[illegible] [illegible] [illegible], ab eadem transitu.

172. [illegible] & [illegible]. [illegible] & nunc [illegible], cui adjacent oppid[illegible]

173. [illegible] Hiberna Germani. [illegible] [illegible], nunc [illegible] & Hainburg.

174. A Marco, Marus, le Morav[illegible] & [illegible] regem vide. Tertium An[illegible]

175. Cerna amnis Tyra. Nunc le [illegible]

176. [illegible] flumina. Rasici, [illegible]

177. [illegible] Rhodii. Nunc Sack [illegible] [illegible], le Golfe de [illegible].

178. [illegible] Nunc [illegible] [illegible], le Dnieper.

179. [illegible] Nunc [illegible], [illegible] [illegible].

180. [illegible] Nunc Isle [illegible]

[illegible]

[illegible]

62. [illegible]. Nunc [illegible].

63. [illegible]. Nunc [illegible], [illegible] *[illegible]hapi*. [illegible] [illegible], nunc [illegible]. Dicitur quoque *Kaffri*.

64. *Symbol[illegible] portus*. Nunc [illegible].

65. *Promontorium* [illegible]. Nunc *[illegible]bouroun*; id est, nasus niger. [illegible], nunc *[illegible]rempi*. Oppidum [illegible], nunc *[illegible]*.

66. *Auchetæ*. Auchetæ illi dicti sunt postea *les Esclavons*. Nomen enim *Slawane* significat *un Fanfaron*. Inde Græcis, quibus mos fuit interpretari nomina, eos dixere Auchetas, id est, gloriosos, a voce Græcâ αὔχη, gloriatio. Vide [illegible]. Lomonossow, *Nouvelle Histoire de Russie*, [illegible] 24. Hypanis autem *l'Ingulez*.

67. *Anthropophagi*. Eam maximè partem Tartariæ Russicæ, *la Tartarie Russe*, tenuere, quæ [illegible] versus Paropamisum fluvium, l'Obi.

68. *Hyperboreos appellavere*. Hyperboreorum [illegible] exsuscitare nuper voluit Cl. [illegible] gentem cultissimam, artium [illegible] magistram, quæ a gradu [illegible] ad gradum 75. exporrecta sit. [illegible] antiquitatis [illegible] a Plinio [illegible] fama & [illegible] suscepto [illegible] [illegible]

[illegible]

8. *cxxv. mill.* Mss. Reg. Colb. Paris & editio princeps.

9. *Sinus Castenes.* Sinus ille est inter *le Fanal* & *Galata*. Byzantium, nunc *Constantinople*.

10. *Latitudine cc. pedum.* Bene Mss. & editio princeps. Malè recentiores editiones, *cc passuum*.

11. *Lysimachia.* Nunc *Hexamili*; quòd Isthmus ibi pateat sex millibus passuum.

12. *Ex facie loci nomine accepto.* A facie loci in formam cordis dispositi urbs dicta est Cardia. Hujus urbis nummum vide apud Cl. Pellerin, *Médailles des Peuples & Villes*, Tom. I. pag. 197.

13. *Callipolin & Seston.* Callipolis, *Gallipoli*, Sestos, *Zemenic*; Abydos, *Nagara*; Lampsacus, *Lamsaki*; promontorium Mastuzia, *Capo Greco*; Sigeum, *le Cap Ieni-hisari.*

14. *Oppidum Elæus.* Nunc *le Château neuf d'Europe aux Dardanelles.*

Cap. XII. 1. *Corcyra a Buthroto.* Ita editio princeps. Nunc *l'île de Corfou.*

2. *Homero dicta Scheria.* Iliad. V, 34.

3. *Itacha.* Nunc *Thiaki.* Ibi incolæ vestigia quædam domûs Ulyssis adhuc monstrant.

4. *Cephalenia quondam Melæna dicta.* Melæna, id est nigra. Nigras insulas plerumque antiqui dixere, quæ multis arboribus consitæ, umbrosam speciem videntibus e mari referrent. Cephalenia, nunc *Céfalonie.*

5. *Circuitu patet xciii.* Ita Ms. Reg. 1. In Ms. Laet. *xci*. In editione principe, *lxxxiv*. Pessimè Mss. Reg. 2. 5. & recentiores editiones, *xliv*. Errat quoque Strabo, Libr. X. pag.

456. cùm ait ambitum Cephaleniæ esse stadiorum propè CCC. id est XXXVII. M. D. pass. Majorem numerum sum secutus, qui veritati propior est. Incolæ adseverant hanc insulam circuitu patere CLX. mill. Cl. Galland, *Voyage Ms. du Levant*. Attendendum semper brevius esse recentiorum Græcorum milliarium, quàm fuit Romanorum.

6. *Same diruta.* Same, nunc *Samo*, a Romanis diruta anno U. C. DLXV. Ibi manent rudera maximæ antiquitatis.

7. *XXXV. millia.* Mss. Reg. 1. 2. & editio princeps.

8. *Patet XXV. mill. pass.* Major est Itacha. Videtur Plinius circuitum pro longitudine usurpasse.

9. *Cytherà.* Nunc *Cerigo*. Ibi multa concharum genera lapidescentia vidit anno 1680. Cl. Galland.

10. *XVI. millia pass.* Mss. Reg. 1, 2. & editio princeps.

11. *XIX. mill. pass.* Mss. Reg. 1. 2. & editio princeps.

12. *XXX. mill. pass.* Ms. Reg. 1. & editio princeps.

13. *Adendros.* Ms. Reg. 1. Adendros dicta videtur, quòd esset sine arboribus. Nunc *Pentenesia*.

14. *Creta.* Nunc *Candie*.

15. *Cydon.* Nunc *la Canée*. Unde a quibusdam tota insula *la Canée* dicitur. Ex eo oppido venere cydonia, *les Cognassiers*, quæ nunc ibi nòn sunt frequentissima. Minoum autem, *le port de la Canée*.

16. *Hierapytna.* Nunc *Girapetra.* Pytna collis fuit montis Idæ. Ibi Jovem a caprâ fuisse nutritum ferebant : unde nomen Hiera, id est sacra.

17. *Promontorio Phycunte, CCXXV. millia.* Cùm Agrippa in suis mensuris sit accuratus rectè emendavit Frobenius *CCXXV. millia.* Tanta est enim locorum distantia. Immo Strabo, Libr. X. pag. 475. distantiam illam prodidit stadiorum bis mille, id est CCL. mill. pass. Malè Mss. editio princeps & recentiores, *CXXV. mill.* Promontorium Phycus, nunc *Ras-al-Sem*; a nautis vulgò dictum, *le Cap Rasat.*

18. *Armedon.* Ita Mss. & editio princeps. Est una ex insulis, quæ videntur ante Sammonium promontorium, *le Cap Salomon.*

19. *Eubæa.* Nunc *Egripo*; vulgò *Négrepont.*

20. *A Delo quindecim mill. passuum.* Ita libri omnes scripti & editi. At Cl. Tournefort, *Voyage du Levant*, Tom. I. pag. 342. Plinium arguit, quòd *XV. mill.* scripserit; cùm a portu Myconi insulæ, nunc *Myconi*, ad parvum portum Deli, quò vulgò appellitur, sint tantùm VI. millia passuum.

21. *Circuitu viginti octo millium.* Cl. Tournefort, loc. cit. pag. 205. ait numerari XL. mill. Gratissima est insula Siphnus, nunc *Siphanto.* In eâ vidit Cl. Tournefort senes qui erant nati annos 120.

22. *Seriphus XV.* Ita Ms. Reg. 1. & editio princeps. Malè recentiores *duodecim.* Sed exilior adhuc est numerus, *XV.* Cl. Tournefort, ibid. pag. 214. ait eam patere circuitu ampliùs XXXVI. mill. pass. Seriphus, nunc *Serpho.*

23. *Delos.* Nunc *les Dilles.* Delos dicta, quòd manifesta δῆλος repentè apparuit.

24. *Cingitur quinque mill. passuum.* Ita libri omnes scripti & editi. Cl. Tournefort, ibid. pag. 342. Perperam Plinium arguit, quasi *quindecim millia passuum* scripserit.

25. *Cynthio monte.* Mss. Reg. & editio princeps.

26. *A Delo XVIII.* Ita libri omnes. At certè error est. Naxos enim, nunc *Naxie*, magis distat a Delo, quàm Paros; & ipse Plinius XXXVIII. mill. inter Paron & Delon modò suprà numeravit. Cl. Tournefort, ibid. pag. 343. ait esse XL. mill. pass. inter Delon & Naxon. Oppidum autem Naxi insulæ dicitur quoque *Naxia.*

27. *Septuaginta quinque millia.* Incolæ C. mill. pass. insulæ Naxo tribuunt, teste Cl. Tournefort, ibid. pag. 255. Sed, ut jam monui, brevius iis est milliarium, quàm fuit Romanis; & plerumque res in majus attollunt. P. Babin, e Societate Jesu, cùm Paron insulam inviseret, audivit ejus circuitum esse XXXVI. mill. pass.

28. *A Naxo XXXVIII. mill. passuum.* Optimè Ms. Reg. 1. & editio princeps. At si Plinius accuratè Icari insulæ distantiam a Naxo determinavit, ejus longitudinem majorem, quàm par est, fecit. Juxta Cl. Tournefort, Tom. II. pag. 94. Icaros insula habet circuitu 60. millia passuum. Icaros, nunc *Nicaria.*

29. *LII. mill. pass.* Bene editio princeps.

30. *A Samo triginta quinque mill.* Ita libri omnes. At fretum inter Icarum & Samum, quod nunc dicitur *le grand Bogaz*, est tantùm XVIII. mill. passuum latitudine, ut constat ex Cl. Tournefort, ibid.

31. *Ab eâ.* Ab Icaro insulâ.

32. *Scyros.* Nunc *Skyro.* Græcis verò dicitur *Agios Iscyros*, ob ædem D. Georgii; in quâ, ut ferunt, multa patrantur miracula.

33. *Ios.* Nunc *Nio.* Diurna anni 1772. nuntiavere, flagrantibus Russici & Turcici imperii bellis, inventum ibi esse a Comite Grunn Homeri tumulum, in quo maximi poetarum cineres adhuc sederent, qui, cùm apertus est tumulus, decidêre: scriptoriam quoque supellectilem marmoream in eo inventam. Altum verò postea de re tam insigni silentium fabulam esse aut mendacium prodidit.

34. *Patmos.* Nunc *Patino.* Insula D. Joannis exsilio & Apocalypsi nobilitata. Habet circuitu XVIII. mill. pass. Sed si anfractus omnes numerentur, erunt, ut ait Plinius, XXX. mill. teste Cl. Tournefort, ibid. Tom. II. pag 143.

35. *Melos.* Nunc *Milo.* Licet eam insularum rotundissimam dixerit Plinius, longior videtur, quàm latior, teste Cl. Galland.

36. *Thera.* Nunc *Santorin.* De Therâ, Therasiâ, & Thiâ, jam dictum suprà Libr. II. sect. 89.

37. *Circuitu LXXXIX. mill.* Ms. Reg. 1. & editio princeps.

38. *Sammonium Cretæ promontorium XXX. mill.* Hîc error est in numeris, & legendum XLIII. mill. Suprà enim Plinius, sect. 20. a Carpatho insulâ ad promontorium Sammonium, *le Cap de Salomon*, numeravit LX. *mill.*

39. *Ab Atho LXXXVII. mill. passuum.* Major certè est hic numerus. Georgerinus, Archiepiscopus, ut suprà dixi, cùm de monte

Atho ageretur, ait insulam Lemnon distare tantùm xl. mill. pass. ab Atho: nec majorem distantiam monstrant accuratissimæ nostræ tabulæ Geographicæ.

40. *Sexaginta duo mill. D.* Ms. Reg. 1. & editio princeps.

41. *Ab Imbro XII. mill.* Pessimè in libris scriptis & editis, *triginta duo millia.* Quasi Samothrace magis distaret ab Imbro, quàm a Lemno. Contrà Imbrus, nunc *Imbro*, est inter Samothracen, nunc *Samothraci*; & Lemnon, nunc *Lemno*; vel *Stalimene.* Irrepsit error ex triplicatâ denarii numeri notâ. Nec Samothrace distat ampliùs XII. mill. ab Imbro.

42. *A Thracia orâ triginta octo, circuitu triginta duo mill.* Hæc suspecta mihi videntur, & fortè a sciolo addita. Desunt enim in Ms. Reg. 1. & editione principe. Sunt autem absurda. Samothrace vix distat XVIII. mill. ab orâ Thraciæ.

43. *Quam Magnus Alexander.* Mss. Reg. & editio princeps. Priapus ubi, nunc *Caraboa.*

44. *Thracius Bosporus.* Nunc *le Canal de la mer Noire*, vel *le Détroit de Constantinople.* Pontus Euxinus, *le Pont Euxin*, vel *la mer Noire.* Mæotius lacus, *la mer d'Azow*, vel *la mer de Zabache.* Cimmerius Bosporus, *le Canal de Kafa*, vel *le Détroit de Zabache.*

45. *Trecenta quinquaginta millia.* Mss. Reg. 1. 2. & editio princeps.

46. XXIII. *sexaginta mill.* Ms. Reg. 1. & editio princeps.

47. *Istropolim.* Istropolis, nunc *Kara-Kerman*; id est nigrum castrum.

48. *In Germania.* Ms. Reg. 1. *in Germaniâ.*

de monte Abnobâ, nunc *Schwartz-wald*, vel *la Forêt Noire*, totâque Germaniâ fusè dixi ad Tacitum de Moribus German.

49. *Raurici Galliæ oppidi.* Rauricum, vel Augusta Rauricorum, nunc *Augst*, ſex millibus paſſ. diſtans Basileâ, *Baſle.*

50. *Primum oſtium Peuces.* Ita dictum a Peuce inſula, nunc *Piczina.* Super Iſtropolim lacus, nunc *Kara-ſou.* Secundum oſtium Naracuſtoma, nunc *Hazrali Bogasi.* Tertium Calonſtoma, nunc *Suñe Bogasi.* Quartum Pſeudoſtomon, nunc *Selina Bogasi.*

51. *In inſulâ Conopôn diabasis.* Inſula hæc, nunc *Ilan Adasi*, vel *l'île des Serpens.* Conopôn verò diabasis, eſt culicum transitus.

52. *Boreonſtoma & Spireoſtoma.* Eſt Boreale & tenue oſtium, cui adjacet oppidum *Kilia.*

53. *Pannonica Hiberna Carnunti.* Nunc *Altenbourg*, inter *Petronel* & *Haimbourg.*

54. *A Maro.* Marus, *la Morava.* De Maro & Vannii regno vide Tacitum Annal. II, 63.

55. *Clarus amnis Tyra.* Nunc *le Dnieſter.*

56. *Cognomines flumini.* Axiaci, nunc *Bog.*

57. *Flumen Rhode.* Nunc *Sasik Berigen.* Sinus Sagaricus, *le Golfe de Berezen.*

58. *Portus Ordeſus.* Nunc *Okzakow.* Boryſthenes, *le Dnieper.*

59. *Olbiopolis* Nunc *Zaporouski*, inter oſtia fluminis *Buzuluk.*

60. *Inſula Achillis.* Nunc *l'île Berezén*, in ipſo Boryſthenis oſtio.

61. *Dromos Achilleos.* Id eſt, curſus Achillis. Illa eſt peninſula in cujus fine eſt *Kyl-bourroun.*

62.

62. *Taurica.* Nunc *la Crimée.*

63. *Taphræ.* Nunc *Perecop*; vulgò quoque *Orkapi.* Heraclea Cherronesos, nunc *Kerson.* Dicitur quoque *Kostlevé.*

64. *Symbolôn portus.* Nunc *le Port de Kostlevé.*

65. *Promontorium Criumetopon.* Nunc *Karadjebouroun*; id est nasus niger. Carambis, nunc *Kerempi.* Oppidum Theodosia, nunc *Kafa.*

66. *Auchetæ.* Auchetæ illi dicti sunt postea *les Esclavons.* Nomen eorum *Slawane* significat *un Fanfaron.* Inde Græcis, quibus mos fuit interpretari nomina, eos dixere Auchetas, id est gloriosos, a voce Græcâ αὔχη, gloriatio. Vide Cl. Lomonossow, *Nouvelle Histoire de Russie*, pag. 24. Hypanis autem *l'Inguletz.*

67. *Anthropophagi.* Eam maximè partem Tartariæ Russicæ, *la Tartarie Russe*, tenuere, quæ est versus Paropamisum fluvium, *l'Obi.*

68. *Hyperboreos appellavere.* Hyperboreorum nomen gloriamque exsuscitare nuper voluit Cl. Bailly, laudavitque gentem cultissimam, artium doctrinarumque magistram, quæ a gradu 49. latitudinis ad gradum 70. exporrecta fuit. Crediderim aliud antiquitatis latitare in iis Hyperboreis, vel fabulosè a Plinio memoratis, indiciaque esse veteris famæ & antiquissimarum navigationum, qualem suscepere Batavi anno 1596. Sed ea fusiùs hìc persequi non licet.

69. *Serere matutinis.* Jocosè quidem, sed ingeniosè & verè dictum. Nam in Borealibus his regionibus, ut & in Canadensi, Petropolitanâ, aliisque, seritur mense Maio, Julio Augustove metitur, Septembri & Octobri fetus arborum decerpuntur.

CAP. XIII. 1. *Cyaneæ, ab aliis Symplegades.* Saxa sunt potiùs, quàm insulæ, haud procul *Fanari, à l'entrée du Canal de Constantinople.*

2. *Apolloniatarum una.* Nunc *Keshik Adasi*, ante Apolloniam, nunc *Siseboli*, posita.

3. *Diximus.* Suprà sect. 24.

4. *Achillea.* Nunc *l'île Berezen*, Achillis tumulo clara; ut jam dictum suprà sect. 26. Macarôn, id est beatorum, appellabatur, quòd ibi Achillis & heroum animæ vagari perhiberentur.

5. *Cephalonnesos.* Ibi nunc *le Cap & l'île de Tendra.*

6. *Scythiam, quæ appellatur Raunonia.* Scythia illa Raunonia, nunc *les Samogedes, la province d'Obodora, la Sibérie.* A celebritate (celebria sunt longinqua omnia) dicta fuisse videtur Raunonia. Sic urbs *Nowogorod* antiquitus dicebatur *Runigard*, id est, urbs illustris. Vide Cl. Lomonossow, loc. cit. pag. 12.

7. *Unam abesse.* Videtur esse quam nunc dicimus *Vaygats.*

8. *Septemtrionalis Oceanus.* Nunc *la mer Glaciale.*

9. *Paropamiso amne.* Nunc *l'Obi.*

10. *Promontorium Rubeas.* Nunc *le Nord-cap.*

11. *Cronium.* Nunc *la mer de Groenland.*

12. *Baltiam.* Nunc *la Nouvelle-Zemble.*

13. *Oonæ.* Insulæ videntur esse quæ sunt in ostio Paropamisi fluvii; quarum præcipua dicitur *Aloo*, vel *Bieloi Ostrow.*

14. *Hippopodes.* Fabula illa hominum Hippopodum, Fanesiorum, nata videtur ex perversâ interpretatione nominum, quibus appellabantur illæ insulæ, aut ex eorum moribus.

15. *Inde Germania.* Bene Mſ. Reg. 1. & editio princeps.

16. *Scandinavia.* Nunc *la Suede, la Norwege, la Laponie.*

17. *Eningia.* Nunc *la Finlande.*

18. *Sinum Cylipenum.* Nunc *le Golfe de Finlande.* Sinus Lagnus, *le Golfe de Categade.*

19. *Promontorium Cimbrorum.* Nunc *Skagen.*

20. *Burchana.* Nunc *Borkum*, inter Amisiæ fluminis, *l'Ems*, oſtia.

CAP. XIV. 1. *Circa exceſſum ejus.* Cùm mortuus eſt Agrippa anno U. C. DCCXLII.

CAP. XV. 1. *Frisiavonum.* Ita Mſſ. Reg. & editio princeps. Nunc *Amſtelland, Rhinland*, & clarissima urbium *Amſterdam.*

2. *Tusiorum.* Ita Mſſ. Reg. & editio princeps. Sine auctoritate in recentiòribus editiónibus, *Sturiorum.* Contermini fuere Frisiavonibus, & porrigebantur versùs flumen Salam, *l'Iſſel.*

CAP. XVI. 1. *Hebudes.* Mſſ. Reg. & editio princeps.

2. *Siambis & Axantos.* Illæ inſulæ non ad majorem Britanniam, *l'Angleterre*, ſed ad minorem Armoricamve, *la Bretagne*, pertinent. Siambis *l'île de Sein.* Axanthos, *l'île d'Oueſſant.*

3. *Gleſſariæ.* Gleſſariæ inſulæ, ante oſtia Viſtulæ, ubi adhuc magna copia electri, *l'Ambre*; quod a Germanis *Glas* appellabatur.

4. *Thule indicavimus.* De hac inſulâ jam dictum ſuprà Libr. II. ſect. 77.

5. *Mictim.* Quæ sit illa Mictis incompertum. At cùm hæc proderet Timæus, fortè inſulam dixit partem illam Britanniæ, quam appellamus

Cornwall, in quâ candidum plumbum, *l'Etain*, provenit.

6. *Alias prodant.* Hîc ne quæsieris insulas. Antiqui, cùm hæc loca satis explorata non haberent, terras multis quidem aquis interruptas pro insulis accepere. Certum est partes esse Norwegiæ; Scandiam, nunc *Scane*, vel *la Scanie*; Bergos, *Bergen*; Nerigon, *la partie septentrionale de la Norwege.*

7. *In Thulen navigetur.* Crediderim Thulen illam esse *l'Islande*, ultra quam est mare concretum, Croniumve, *la mer Glaciale.* Antiquissimæ enim fuere navigationes descriptionesque, quarum promiscua tantùm est memoria in veteribus scriptoribus.

Cap. XVII. 1. *A Scaldi ad Sequanam.* Ita Mss. Reg. & editio princeps. Plinius Galliam a Scaldi, *l'Escaut*, non a Rheno determinat, quod provinciæ Romanæ, Germania superior & inferior, a Rheno ad Scaldim protenderentur.

2. *Castologi.* In Mss. *Castulugi.* In Ms. Reg. 5. *Cathoslogi.* Videntur esse Catalauni, *Châlons sur Marne.*

3. *Succoni.* In Mss. Reg. *Sucuconi.* Corruptum nomen videtur, & fortè repetitum e sequenti Suessiones, nunc *le Soissonnois.* Ulmanetes, *le Diocese de Senlis.*

4. *Sunici, Frisiavones.* Sunici, *le Limbourg.* Frisiavones, videntur fuisse colonia Frisiavonum, qui memorati sunt suprà sect. 29. Betasi, apud Tacitum Hist. IV., 66. Betasii, *le Brabant.*

5. *Raurici.* Ubi colonia Rauriaca, *Augst*; de quâ jam dixi suprà.

6. *Equestris.* Colonia Equestris Noviodunum, nunc *Nion sur le bord du Lac de Genève.*

7. *Triboci.* Bene Mſ. Reg. 1. & editio princeps. Nunc *le Diocèſe de Strasbourg.*

8. *Guberni.* Passim a Tacito in Annalium & Hiſtoriarum libris appellantur Gugerni, nunc *partie dés Duchés de Cleves & de Gueldre, entre le Rhin & la Meuſe.*

CAP. XVIII. 1. *Ædui.* Bene Mſ. Reg. 1. & editiones veteres. Nunc *les Diocèſes d'Autun, de Nevers,* &c. Ædui ſoli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano adepti; ut videre eſt apud Tacitum Annal. XI, 25.

2. *Andecavi.* Bene Mſ. Reg. 1. Nunc *le Diocèſe d'Angers.*

3. *Unelli.* Nunc *le Cotentin.*

4. *Carioſvelites.* In Mſ. Reg. 1. *Corioſvelites.* Nunc *partie du Diocèſe de Saint Malo,* ubi adhuc *Corſeult.* Ibi hoc ſæculo, & maximè ab anno 1738. plurima antiquitatis monumenta reperta ſunt, quorum pars magna exſtat in Muſeo Cl. de Robien.

5. *Diablindi.* Nunc *la partie du Maine,* ubi adhuc *Jublains.*

CAP. XIX. 1. *Cocoſates Sexsignani.* Bene Mſ. Reg. 2. Nunc *le Comté d'Uza, Eſcouaſſe.* Sexsignani dicti, quod ſex signa militum in præsidio haberent.

2. *Oſcidates montani.* Ita Mſſ. Reg. Colb. Ibi adhuc *la vallée d'Oſſau.*

3. *Veneticæ appellantur.* Inſulæ Veneticæ, nunc *Belle-île, Houat, Hedic, Grouais.* Veneti, nunc *le Diocèſe de Vannes.*

CAP. XX. 1. *Vardulorum oppida.* Varduli, nunc *Guipuſcoa* & *partie d'Alava.* Cantabrorum regio, nunc *la Biſcaye* & *les montagnes de Santillana.*

2. *Arevacos*, *Vaccæos.* De his populis dixi in fragmento libri XCI. Titi Livii, quod illustravi in alterâ meâ Taciti editione, Tom. IV. pag. 570.

Cap. XXI. 1. *Alii Artabrum.* Nunc *le Cap de la Roca*, vel *de Roxent.*

Cap. XXII. 1. *Æminius.* Nunc *Guadalete.* Ibi oblivionis flumen Elysiosque campos memoravere fabulæ.

2. *Equarum e Favonio.* Vide infrà Libr. VIII. sect. 67.

3. *Promontorium Sacrum.* Nunc *le Cap Saint-Vincent.* Cuneus, *le Cap Sainte-Marie.*

4. $\overline{\text{XXXIX}}$. *XXII. M.* Ita Mſ. Reg. 1. In editione principe, $\overline{\text{XXIX}}$. XII. Sic & Mſſ. Reg. 5. & 6. Frustra in recentioribus editionibus emendatum, $\overline{\text{XXIX}}$. *XXII.* Certè totius oræ circuitu a promontorio Pyrenæo, *le Cap de Creus*, ad alterum promontorium inter urbes *Saint Sébastien* & *Fontarabie*, si sinuum anfractus numerentur, plus colligitur, quàm $\overline{\text{XXIX}}$. XXII. M. pass.

5. *Cassiterides insulæ.* Hìc non videntur illæ insulæ plumbi feraces. Fortè huc revocat Plinius Cassiteridas insulas, *les Sorlingues*, quæ sunt in orâ Britanniæ, vel ipsam Mictim insulam, de quâ jam dixi suprà.

6. *Deorum sex.* Ut in Cassiteridibus erravere antiqui, sic quoque in his insulis Deorum, quas aliqui Fortunatas appellavere. Fortunatæ insulæ, *les îles Canaries*, multò inferiùs sitæ in Atlantico mari. Ne insulæ quidem Cicæ, *les îles de Bayonne*, de quibus dictum suprà, erant e regione promontorii Arrotrebarum, Celticive, nunc *le Cap de Finisterra.*

7. *Cotinusam apud eos vocitatam.* In Mſ. Reg. 1. *Potinusam a puteis vocitatam.* At Feſto & Tzetzi Κοτινῦσσα dicitur a Κοτίνοις, ſeu oleaſtris, oleiſve silveſtribus.

CAP. XXIII. 1. *A Tanai uſque Gades* XXXII. *XIX. M.* Perperam in libris ſcriptis & editis LXXXII. XIV. M. Emendandum fuit XXXII. ut rectè monuit eruditus Riccioli, Geographia reform. pag. 84. Id patet ex ipſo Plinio Libr. II. ſect. 112.

2. *Per caſtra legionum Germaniæ.* Per caſtra Vetera, nunc *Santen, dans le Duché de Cleves.* Vide Tacitum Hiſt. IV, 18.

IN LIBRUM V.

CAP. I. 1. *Ampelusia.* Nunc *le Cap Spartel.*

2. *Fabulosissimum Atlantem.* Montem illum antiquis celebratissimum vidit Cl. Shaw, *Voyages* Tom. I. pag. 8. Summa ejus juga altitudinem montium Britanniæ non ſuperant.

3. *Ægipanum Satyrorumque.* Hæc omnia fabulas eſſe meritò docet Cl. Shaw, loc. cit. At cùm nonnihil veritatis in fabulis plerumque lateat, si quis attenderit juga illorum montium insideri vicis hominum, qui *Cabyles* appellantur, haud mirum videbitur montem noctibus micuiſſe crebris ignibus, auditos fuiſſe lætis feſtiſque noctibus tympanorum & cymbalorum ſonitus, maximè cùm ob nimios Solis ardores illi homines die latitent.

4. *Polybius.* Hannonis & Polybii itinera singularibus diſſertationibus explicavi, quas nondum edidi; neque locus hîc ſufficit, ut illuſtrentur.

5. *Promontorium Solis.* Nunc *le Cap Cantin.*

6. *Flumen Salsam.* Ita MSS. Reg. Colb. & Paris. Nunc *Rio do ouro.*

7. *Medio eo spatio Atlantem.* Errat Plinius: nec adsecutus est Polybii sensum. Hic enim locavit Atlantem medio spatio inter Carthaginem, unde erat profectus, & Theôn ochema, *le Cap Ledo*, quo pervenerat. Promontorium Hesperium, nunc *Cabo Roxo.*

8. *Herbam Euphorbiam.* De Euphorbiâ, *l'Euphorbe*, vide infrà Libr. XXV. sect. 38.

CAP. II. 1. *Longitudo CLXX. mill.* Major est Tingitanitæ provinciæ longitudo, ut videre est apud Cl. Shaw, loc. cit. pag. 11.

2. *A Cæsareâ CCXXII. millibus.* Ita MSS. Reg. 1. & 2. editio princeps. In MS. Reg. 5. *CCXXIV.* Perperam emendavit eruditus Harduinus *CCCXXII. millibus.* Id non patitur locorum natura. Flumen Ampsaga, nunc *Wad-el-Kibir*, id est magnus fluvius. Cæsarea, *Sher-shell.*

3. *Decies triginta novem mill.* Non tanta est utriusque Mauritaniæ mensura, ut rectè observavit Cl. Shaw, pag. 12. Fortè in mensuram sinus & anfractus oræ compulit Plinius.

4. *Latitudo quadringentorum sexaginta septem millium.* Ita editio princeps aliæque. In MS. Reg. 1. *CCCLXVII. mill.* Quod melius puto. Plinius enim infrà Libr. VI. sect. 38. ait: *Africæ latitudo, quà colitur, nusquam ducenta quinquaginta millia passuum excedit.*

CAP. III. 1. *Ab eo ad quadraginta octo M.* Bene MSS. Reg. 1. 2. & editiò princeps. Rusicade, nunc *Sgigata*, vel *Stora*; & inde Numidico sinui nomen, *le Golfe de Stora.*

2. Hippo regius. Hujus oppidi, cui clarita-

tem addidit D. Augustinus, manent rudera prope ostium fluvii Armuæ, nunc *Seibouse*, haud procul oppido *Bona*.

Cap. IV. 1. *Tria promontoria*. Hæc promontoria, Candidum, nunc *Ras-el-Albiad*. Candidum dicitur, quòd cretaceum sit. Apollinis, nunc *Ras-Zebib*. Mercurii, nunc *Ras-addar*; vulgò nobis *le Cap Bon*. Sudo serenoque cælo ex hoc promontorio aspici possunt montes Siciliæ.

2. *Hipponem dirutum*. Hic est Hippo Zarytus, nunc *Biserte*. Nec ætate Plinii fuit oppidum dirutum, ut patet ex epistolâ Plinii Junioris IX, 33. in quâ insignem de Delphino historiam retulit. Videtur ergo librariorum errore *dirutum* scriptum fuisse pro *Zarytum*, ut jam monuit eruditus Harduinus. Ab Hippone illo dictus Hipponensis sinus, *le Golfe de Biserte*.

3. *Cum centesimâ fruge*. Desiit illa fertilitas. Agri illi nunc reddunt fenus cum octavâ tantùm, aut duodecimâ, fruge. Vide Cl. Shaw, loc. cit. pag. 296.

4. *Populos* DXVI. Ita Mss. Reg. 1. 2. Colb. Chiffl. Paris. & editio princeps. In Ms. Reg. 5. & recentioribus editionibus, *populos* XXVI. Prior numerus fortè major est; sed antiquioribus libris probatus. Alter exilior videtur. In Mss. Reg. 1. & 2. *pareant*. Complures certè ibi fuere populi, qui Romano imperio paruere.

Cap. V. 1. *A Cretâ verò ipsâ* CCXXV. De hoc numero jam dixi suprà Libr. IV. Cap. 12. Cyrene, nunc *Curen*. Phycus promontorium, *le Cap Rasat*.

2. XI. *dierum itinere*. Ita Mss. Reg. 1. 2. 5. & editio princeps.

3. *Dierum septem iter.* Ita & totidem literis Mſ. Reg. 1. Sic quoque editio princeps. In Mſ. Reg. 5. & recentioribus editionibus *dierum IV.*

Cap. VI. 1. *Ab eâ Canopum.* Ita Mſſ. Reg. & editio princeps.

2. *XL. mill. minùs.* Mſſ. Reg. & editio princeps.

Cap. VII. 1. *Passibus mille quingentis.* Ita Mſſ. Reg. 1. & 2. & editio princeps. In Mſ. Reg. 5. & recentioribus editionibus; *passibus* CC. Meninx inſula, nunc *Zerbi.*

Cap. VIII. 1. *A quo dictum eſt flumine.* A flumine Nigri, nunc *Guin;* de quo dictum eſt ſuprà ſect. 4.

2. *Uſque ad Garamantas.* Mſ. Reg. 1.

3. *Qualis vulgò pingitur.* Vultu nempe caprino, & hircinis cruribus; qualis frequens occurrit in veteribus monumentis. Vide & Herodotum Libr. II. num. 46.

Cap. IX. 1. *Quas Nomos vocant.* P. Sicard, qui omnium diligentissimus Ægyptum luſtravit, tabulam ejus Geographicam in 50. Nomos præfecturaſve deſcripsit, & regi Ludovico XV. nuncupavit anno 1722. veteraque nomina cum novis contulit. Opus præſtantissimum, & literis utilissimum, ſæpe laudatur a Cl. d'Anville, *Mémoires ſur l'Egypte ancienne & moderne.*

2. *Athribiten.* Ita Mſſ. Reg. 1. 5. & editio princeps; & infrà memoratur Athribis, nunc *Atrib.*

3. *Mœridis lacus.* Mœridis lacus, nunc *le Lac Bathen*, a rege Mœride, qui ſeptem ætatibus hominum Seſoſtrim antecessit, factus. Ex hoc lacu fosſâque Taneos aqua Nili in alterum lacum Mœridis, nunc *le Lac de la Corne*, defe-

rebatur. Nec movenda est difficultas de lacûs Mœridis altitudine, cùm aquam tot canalibus siticulosæque regioni deberet sufficere.

4. *LXII. M. passuum.* Ita Mss. Reg. 1. & 2. In Ms. Reg. 5. & editione principe aliisque, LXXII. M. At ipse locorum situs postulat minui potiùs, quàm augeri numeros.

5. *Memphis.* Nunc *Gizé.*

6. *Homero Ægyptus.* Odyss. IV, 477.

7. *Ut tradit Herodotus.* Herodot. Libr. II. num. 19.

8. *Justum incrementum est cubitorum XVI.* Ut intelligatur Nili auctus, ejusque altitudo, observandum est Ægyptium cubitum, qui in Nilometro urbis *le Caire* adservatur, esse regiâ nostrâ mensurâ Gallicâ pollicum 20.

9. *Syene.* Nunc *Assouan.*

10. *Insula IV. Philæ.* Philæ, nunc *l'île du Temple*, insula quatuor millium passuum ambitu.

11. *Elephantis.* Nunc *l'île Fleurie.*

12. *Suprà Syenen XVI. M.* Errat hîc Plinius. Elephantis insula non distat a Syene XVI. M. pass. immo proxima est, & ex adverso. Crediderim Plinium perperam scripsisse *Syenen*, cùm scribendum esset *Philas*; & adhuc longior, quàm par est, videbitur mensura.

13. *Apollinis.* Dicta quoque Apollinopolis magna, nunc *Adfou.*

14. *Leucotheæ.* Leucothea appellata quoque Lucina, nunc *El-Cab.*

15. *Diospolis magna.*, seu Thebæ, nunc *Habou*, *Corna*, *Beairat*, *Luxor*, *Carnaq.* Tantam enim locorum amplitudinem adhuc obtinent admiranda celeberrimæ urbis rudera. Nusquam terrarum plus est antiquitatis & artium.

16. *Coptos*. Nunc *Keft*.

17. *Veneris oppidum*. Dicta quoque est Aphroditopolis, nunc *Asphon*.

18. *Iterum Jovis*. Est Diospolis parva, nunc *Hou*. Tentyris, nunc *Dendera*.

19, *Abydus*. Abydus urbs, nunc *Araba-el-arraquin*, adposita fuit Lyco canali, nunc *le Canal Abou Homar*.

20. *Ptolemais*. Nunc *Menchiet-el-Nede*.

21. *Panopolis*. Nunc *Acmin*; ubi multa sunt antiquitatis monumenta.

22. *Veneris iterum*. Altera hæc Veneris urbs, dicta quoque Aphroditopolis, penitus periit. Fuit ultra Lycum canalem.

23. *Lycon*. Nunc *Siouth*.

24. *Ubi montes*. Ibi nunc sunt cænobia Abyssinorum & Apollinis Abbatis.

25. *Mercurii*. Dicta quoque est Hermopolis, nunc *Achemonain*, cujus egregium monumentum edidit P. Sicard, *Nouveaux Mémoires des Missions dans le Levant*, Tom. II. pag. 208.

26. *Alabastrôn*. Urbs illa fuit in dextrâ Nili ripâ: penitus periit. Propè fuit mons Alabastrenus, nunc *le mont Saint-Antoine*, & Alabastrites collis, nunc *le côteau Hessan*.

27. *Canum*. Dicta quoque Cynopolis, nunc *Chin*.

28. *Suprà dictum Herculis*. Heracleopolis est, in Heracleopolite Nomo, de quo dictum suprà sect. 9. Heracleopolis autem, nunc *Taha-el-amoudain*.

29. *Arsinoe*. Arsinoe dicta quoque Crocodilopolis, nunc *le Faiom*, in Arsinoite Nomo.

30. *Pyramides*. De Pyramidibus vide infrà Libr. XXXVI. sect. 16. De Labyrintho, ibid. sect. 19. ubi fusiùs de iis dixi.

31. *Labyrinthus in Mœridis lacu*. Labyrinthus

ille, nunc *Havara*, haud procul ab urbe Arsinoe, Orientem versùs.

32. *Crialon*. Urbs illa fuit prope Pyramides, meridiem versùs. Penitus periit.

33. *Solis oppidum*. Dictum quoque Heliopolis, nunc *Ain-el-chams*, id est oculus Solis; vulgò quoque *la Matharée*.

CAP. X. I. *Mareotim lacum*. Nunc *le Lac Sabaka*.

2. *Tantumdem & latitudinis*. Ille tamen lacus longior est, quàm latior.

3. *Canopico, deinde Bolbitino*. Celeberrima septem Nili ostia, Canopicum, *la Madie*; Bolbitinum, *Rosette*; Sebennyticum, *Brullos*; Phatniticum, *Damiette*; Mendesicum, *Dibé*; Taniticum, *Eummesarregé*; Pelusiacum, *Thiné*.

4. *Butos*. Fuit in Ptenethu Nomo, insulâque Buto, nunc *l'île Quavadi*, prope Sebennyticum ostium.

5. *Pharbætos*. Nunc *Balbeis*.

6. *Leontopolis*. Nunc *Tel-el-sabe*, id est *la Bute du Lion*.

7. *Athribis*. Nunc *Atrib*.

8. *Isidis oppidum*. Nunc *Tel-el-benat*, id est, *la Colline des Filles*, in Athribite Nomo.

9. *Busiris*. Nunc *Abousir*.

10. *Cynopolis*. Altera hæc Cynopolis, nunc *Meniet-ebn-Kasib*.

11. *Aphrodites*. Nunc *Beronbel*.

12. *Sais*. Nunc *Sa*.

13. *Naucratis*. Nunc *Samocrat*.

CAP. XI. I. *Casio monte*. Casius mons, nunc *le Cap del quas*, id est *le Cap du Ciseau*, haud procul Pelusiaco ostio, Orientem versùs.

2. *Heroopoliticus*. Ita dicebatur ab urbe He-

roopoli, nunc *Ageroud.* Sinus verò *le Golfe de Suès.*

3. *Ælaniticus sinus.* Nunc *le Golfe de l'Acaba.*

4. *Arsinoen Rubri maris oppidum.* Nunc *Suès.*

CAP. XII. 1. *Et Cale.* Cœlesyria, id est Syria cava.

2. *Casius mons.* De quo modò suprà dictum. Chabriæ castra haud procul Pelusio periere.

3. *Ostracine.* Arabiæ proxima Ostracine, nunc *Arichi.*

CAP. XIII. 1. *Sirbonis lacus.* Nunc *le Lac Berdauil*, vel *le Lac du Roi Baudouin.*

2. *Mons Argaris.* Ita Mss. Reg. 1. 2. & editio princeps. Malè Ms. Reg. 5. & recentiores editiones, *Angaris.* Mons est Garizim, Samariæ celeberrimus, quem videre est in nummis Philippi imperatoris Neapoli, de quâ mox dicetur, cusis.

3. *Ioppe Phœnicum.* Joppe, nunc *Jafa.*

4. *Neapolis.* Ipsa est urbs Sichem, dicta postea Neapolis, nunc *Nabolos.*

5. *Sebaste in monte.* Samaria est in honorem Augusti dicta Sebaste; nunc quoque *Sebastia.* In altiore monte erat Gamala.

CAP. XIV. 1. *Hierosolyma.* Hierosolyma, Jordanis, Genesara, seu lacus Genesareth, mareve Tiberiadis, aliaque loca, vitâ miraculisque Jesu Christi, Christianorumque religione ita nobilitantur, ut sint suprà omnem claritatem evecta.

CAP. XVII. 1. *Gens sola . . . sine ullâ feminâ.* Sic adhuc hac nostrâ ætate vivebant Saporogi, *les Saporoges*; quos Catharina II. Russici imperii moderatrix, in pœnam eorum pervicaciæ locis suis dimovit, & in interiora imperii secedere jussit.

CAP. XVIII. 1. *Scythopolin.* Antea dicebatur Bethſam, hodieque *Baïſan.*

2. *Hieromiace.* In Mſſ. Reg. *Hieromice*, vel *Hieramice*. Nunc fluvius ille dicitur *Yermuk*. Gadara verò *Kédar.*

CAP. XIX. 1. *Rivus Pagida, sive Belus.* Nunc *Nahr Halou*; de hoc rivo vitroque vide infrà Libr. XXXVI. ſect. 65.

2. *Ptolemais, quæ quondam Ace.* Nunc *Acre.* Ecdippa, *Zib.*

CAP. XXII. 1. *Quo alius.* Casius mons, de quo dictum eſt ſuprà ſect. 14.

2. *Quartâ vigiliâ.* Quarta vigilia, ſunt ternæ horæ ante ortum Solis. Id facilè potuit obſervari ob altitudinem montis.

CAP. XXIV. 1. *Prætavi vocantur.* Ita Mſſ. Reg. Colb. In editione principe, *Prætani.* In recentioribus *Retavi.* Singara, urbs horum caput, nunc *Sinjar.*

2. *Uſque Uram.* Locum illum mox Plinius, Cap. 28. appellat *Suram.*

CAP. XXV. 1. *Palmyra.* Nunc *Tadmor.* Manent magnifica urbis monumenta, quæ multâ cum laude deſcripſere Cll. Wood & Dawkins, *les Ruines de Palmyre.*

CAP. XXVI. 1. *A Zeugmate* DLXXXXIV. *millibus paſſuum.* Ita Mſſ. Reg. 1. 2. & editio princeps. In Mſ. Reg. 5. LXXXXIV. In recentioribus editionibus, LXXXIII. Majorem numerum poſtulat locorum situs. Zeugma, nunc *Biré.*

2. *Et Leone tranſgreſſo.* Mſſ. Reg. & editio princeps.

CAP. XXIX. 1. *Super nonaginta urbium.* Ita Mſſ. Reg. & editio princeps.

2. *Mimas* CL. *mill. paſſ.* Ita editio princeps.

CAP. XXX. 1. *Macedones Aculacæ.* Ita Mf. Reg. 1. In editione principe, *Macedones Afcylacæ.* Macedones ibi coloniam condiderant. Inde cognomen.

2. *M. D. passibus.* Ita editio princeps. In Mf. Reg. 1. *MM. D. P.* id eft, duobus millibus quingentis passibus.

3. *Homero celebrati.* Iliad. μ.′ vers. 20.

4. *Et ipfo ftatione.* In Rhœteo cornu, ubi fuerat ftatio classis Ajacis.

5. *Cùm totum Mysia.* Cùm tota Æolis Mysia appellaretur.

6. *Bregmeni.* Ita Mff. & editio princeps.

7. *Dameam vocatam.* Id eft victam domitamque vocatam, a δαμεὶς, victus.

CAP. XXXI. 1. *E fonte dulcis aqua.* De fontibus aquæ dulcis in ipfo mari jam dixi fuprà Libr. II. cap. 103. not. 2.

2. *Clides.* Id eft, claves. Ad eas infulas, nummum, in quo clavis antiqua expreffa eft, meritò retulit Cl. Pellerin, *Recueil de Médailles de Peuples & de Villes*, Tom. III. pag. 53.

3. *Lampfa, Æmyndus.* Ita Mf. Reg. 1. In editione principe, *Lampfa Emyndus.*

4. *LXXXVII. mill. D. paff.* Ita Mff. Reg. & editio princeps. Habent quoque mox, *centum mill. paff.*

CAP. XXXII. 1. *Antè vocitatum.* Mff. Reg. & editio princeps.

2. *Ariace.* Mff. Reg. Colb. & editio princeps.

3. *Hos Homerus.* Iliad. II, 856.

4. *Flumen Gelbes.* Mff. Reg. Colb. & editio princeps.

FINIS.